

Facta non solum verba

EESTI TEADUSTE AKADEEMIA AASTARAAMAT

FAKTID JA ARVUD

ANNALES
ACADEMIAE SCIENTIARUM
ESTONICAE

XXVIII (55)

2022

TALLINN 2023

Koostajad: Krista Tamm, Terje Tuisk

Toimetajad: Siiri Jakobson, Jaak Järv, Tarmo Soomere (peatoimetaja)

Küljendaja: Ulla Säre

Fotode autorid: Reti Kokk (lk 19, 74, 84), Maris Krünvald (lk 76), Hendrik Osula (lk 75) ja Frank Vinken, Max Plancki ühing (lk 21). Ülejäänud fotod on pärit akadeemia arhiivist.

Koostajad tänavad: Marit Alas, Agnes Aljas, Madis Arukask, Toomas Asser, Mai Beilmann, Maarja Grossberg-Kuusik, Arvi Hamburg, Sirje Helme, Angela Ivask, Piret Jõesaar, Marin Jänes, Marko Kass, Marco Kirm, Emily Keerberg, Kerri Kotta, Igor Krupenski, Eva Kruuse, Urmas Kõljalg, Jakob Kübarsepp, Tiina Laansalu, Valter Lang, Jüri Lember, Margus Lopp, Tiit Lukk, Piret Lukkanen, Andres Metspalu, Peeter Määrsepp, Taavi Pae, Jüri Plado, Katre Pärn, Ülle Raud, Ana Rebane, Kaido Reivelt, Ain Riistan, Andrus Ristkok, Hannes Rohtsalu, Antti Tamm, Urmas Tartes, Kristi Toomson, Mart Tšernjuk, Kadri Ukrainski, Marja Unt, Rein Vaikmäe, Eero Vasar, Andre Vesikioja, Piret Villo, Piret Voolaid.

Trükitud trükikojas Alfapress

SISUKORD

SAATEKS	5
EESTI TEADUSTE AKADEEMIA AASTAL 2022	6
Kroonika 2022	6
Eesti teaduste akadeemia meedias	14
AKADEEMIA JA AKADEEMIKUTE TEGEVUS	16
Eesti teaduste akadeemia teekaart	16
Liikmeskond	18
Personaalia	22
AKADEEMIA JUURES TEGUTSEVAD EKSPERTKOGUD	26
AKADEEMIA VÄLJAANDED	33
RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ	34
TEADUSTE AKADEEMIA KIRJASTUS	38
UNDERI JA TUGLASE KIRJANDUSKESKUS	40
AKADEEMIAGA ASSOTSIEERUNUD ASUTUSTE TEGEVUS	43
AKADEEMIAGA ASSOTSIEERUNUD ORGANISATSIOONIDE TEGEVUS	51
JUUBELID	71
IN MEMORIAM	77
Akadeemik Mihhail Bronštein	77
Akadeemik Hans Küüts	79
Akadeemia välisliige Päiviö Tommila	81
Akadeemik Ülo Lille	82
Akadeemik Andres Öpik	84
FINANTSTEGEVUS	87
INIMESED JA KONTAKTID	88

SAATEKS

Kui kahurid kõnelevad, siis muusad vaikivad. Sõja surutis tegi omad korrektuurid teaduste akadeemia tegevusse. Paljud aspektid, kus akadeemia arvamus rahuajal oleks olnud oluline või isegi kaalukeeleks, jäid ühiskonnas tagaplaanile. Eesti sees toimuva tähtsus kahanes järsult võrreldes selle õudusega, mis rappis Ukrainat ja selle inimesi. Hoopis Eesti välispoliitika ja meilt tulevad sõnumid muutusid järsku märgatavaks kogu maailmas.

Ka akadeemia tegevuse fookus kandus arvestataval määral rahvusvahelisele areenile. Nõupidamiste teemad nihkusid julgeoleku mitmesugustele aspektidele. Katsusime veenda kolleege sõsarakadeemiat, et nüüd ei ole enam ei sobilik ega võimalik teha nägu, nagu oleks teadus ja poliitika teineteisest sõltumatud või et teadlased ei peaks poliitikasse sekkuma. Peavad küll. Kurjuse ees ei tohi jaanalinnu kombel pead liiva alla peita. Nüüd on tõeks saanud klassikaline vene ütlus, et headusel peavad olema ka head rusikad. Sest muidu oled kurja ees kaitsetu. Otsisime võimalusi Ukraina kolleege aidata. Mõtlesime, kuidas saaksime neile siis toeks olla, kui sõda ükskord läbi ja aeg hakata riiki uuesti üles ehitama. Kolmkümmend aastat tagasi meil sõda ei olnud, aga majandus, riigi toimimine ja ühiskond oli ehk isegi hullemini sassis kui Ukrainas praegu. Võib-olla oleks meie kogemusest abi.

Kui teadlased on juba kord võtnud ülesandeks sõltumatu nõu andmise, ütles akadeemia paljudel rahvusvahelistel foorumitel, ei tohi see piirduda suures piires ohutute, sisuliselt reputatsiooniriskivabade ning hästi läbi töötatud klassikaliste sotsiaal-majanduslike valdkondadega. Akadeemiad ja nende liikmed ei tohi enam vältida nõu andmist välispoliitika vallas ja isegi militaarvaldkonnas. Pigem on oluline toonitada oma valitsustele hästi tuntud, kuid pikalt mugavustsooni nautides fookusest kadunud alternatiive. Et vaid koos ollakse tugevad. Et teod on tähtsamad kui kaunid (hukkamõistvad) sõnad. Et mõistetamatut kurjust ei saa vaigistada hea sõna või psühholoogilise paitusega. Et demokraatia ei tähenda seda, et vägivalatseja peab olema heas seltskonnas teretunud. Ei pea. Ei pea isegi kutsutud olema. Seda rõhutasime nii teadusfoorumitel

kui ka teaduspoliitika üritustel, kohati ära kasutades meie staatust mitmete rahvusvaheliste võrgustike eesistujana. Sest juba teemade valik suunab diskussiooni arvestataval määral. Aga ka ühendades jõud Eesti noorte teaduste akadeemiaga ja toetudes nende oskusele ideid ja diskussioone professionaalselt juhtida ja atraktiivselt pakendada.

Tegelikult arvas Marcus Tullius Cicero, et kui kahurid kõnelevad, siis hoopis seadused vaikivad. See võib ju olla agressori eneseõigustus, aga selle järgi ei ole õige end sättida. Akadeemia kõneles palju, mida on rahvusvahelise õiguse tasemel agressiooni kohta kokku lepitud. Haru-teemana hakkas tasapisi teoks saama akadeemia juures töötava riigiõiguse sihtkapitali üks suuri tegemisi – põhi-seaduse kommentaar. Hoopis uude valgusse läks Eesti ajalooliste põhiseaduslike dokumentide venekeelne tõlge. Sest kui omakeelseid häid näiteid pole kuskilt võtta, siis on ka raske mõistlikul teel püsida. Või isegi teeotsa leida.

Hea meel on tõdeda, et selles väljakutsete virvarris jätkus jõudu ja valentsi jätkata akadeemia klassikaliste ülesannetega. Sekkusime küll varasematest aastatest mõnevõrra vähem ühiskondlikku diskussiooni, sest militaarsetes küsimustes ja julgeoleku aspektides ei ole akadeemial kuigi palju pakkuda. Samas võtsime ette seni fookusest kõrvale jäänud valdkondi, nagu haridus. Lõpuks ometi käivitus teemapõhiste uurija-professorite institutsioon. Kui Arktika-uuringute professorid said kenasti täidetud, siis tulevikuenergeetika vallas saime õppetunni, et asjad ei käi iseenesest ja et teemad tuleb korralikult sisustada.

Meeldiv on näha, et vanad head näost näkku kokkusaamised on tagasi. Muidugi oli kantseleil nende kõigi korraldamisega erakordselt palju tööd, sest nii mõnigi neist tuli teha kaugel välismaal. Hea on tõdeda, et tegijad tulid sellest auga välja ja et osalejad tahavad selle sisu ja kvaliteediga üritustele kohale tulla ka tulevikus.

Tarmo Soomere
01.03.2023

EESTI TEADUSTE AKADEEMIA

AASTAL 2022

KROONIKA 2022

AKADEEMIALT EESTI ÜHISKONNALE

Jaauar

18. jaanuaril allkirjastati Eesti teaduste akadeemias (edaspidi: akadeemias) lepingud aastateks 2022–2024 valitud uurija-professorite ametikohtade avamiseks. Lepingud sõlmiti kolmepoolselt uurija-professorite (Tõnis Kanger, Tiit Tammaru, Tanel Tenson), ülikoolide ja teaduste akadeemia vahel.

Veebruar

11. veebruaril toimus akadeemias konkursi „Teadus kolme minutiga“ finaalgala, kus selgusid viis parimat. Konkursi laureaatideks valiti Karin Bachmann (EKA), Robert Krautmann (TalTech), Leenu Reinsalu (KBFI), Jasper Ristkok (TÜ) ja Alina Roštšinskaja (TÜ) (vt „Sõnas ja pildis 2022“, lk 68–72).

18. veebruaril tähistati akadeemik Haldur Õimu 80. sünnipäeva Eesti kognitiivse keeleteaduse ühingu pidulikul koosolekul.

Märts

4. märtsil toimus akadeemia peegelsaalis teadus(pärast)lõuna (XXI): „Sõda ja õigus“, kus arutati sõja õiguslike aluste üle. Vestlesid ja küsimustele vastasid akadeemik Lauri Mälksoo, dr Tiina Pajuste Tallinna ülikoolist, Eesti peaprokurör Andres Parmas ning endine riigikohtu esimees ja Euroopa kohtu kohtunik Uno Lõhmus.

10. märtsil toimus akadeemia peegelsaalis teaduspärastlõuna (XXII) „Meri ja vägi“ raames teaduste akadeemia mereteaduste komisjoni laiendatud istung. Eestit külastanud USA mereväe teadusosakonna rahvusvaheliste uuringute valdkonna teadusdirektor (Science Director at the US Office of Naval Research Global, ONRG) dr Patrick Rose andis ülevaate oma institutsiooni eesmärkidest ja võimalustest.

23. märtsil toimus Eesti kirjandusmuuseumis Eesti muusikateaduse seltsi Tartu päev, mis oli pühendatud akadeemik Jaan Rossi 65. sünnipäevale.

31. märtsil toimus akadeemia peegelsaalis Eesti teaduste akadeemia ja Academia Pernaviensise koostööseminar „Mis oleks kui ...“, mis oli mõeldud nii õpilastele kui

õpetajatele. Esinesid akadeemikud Tarmo Soomere ja Elmo Tempel (vt „Sõnas ja pildis 2022“, lk 74–76).

Aprill

21. aprillil pidas president Tarmo Soomere tervituskõne konverentsil „150 aastat oma keelekorraldust“¹ akadeemia peegelsaalis.

Mai

5.–6. mail toimus akadeemik Tõnu-Andrus Tannbergi korraldusel konverents „Sovetiaja kirjandus- ja kultuurielu. Uued allikad, lähenemisviisid, tõlgendused“². Tervituskõne pidas president Tarmo Soomere. Ettekandega „Stalinistlik keelediskurs“ esines akadeemik Jaan Undusk ja ettekandega „See inimene oskab näha! Oskab kirjutada!“: Stalini preemia roll sõjajärgse kirjanduselu nõukogustamisel Hans Leberechti näitel“ Tõnu-Andrus Tannberg. Konverents toimus samaaegselt akadeemia peegelsaalis Tallinnas ja rahvusarhiivi saalis Tartus.

16. mail korraldasid akadeemia, Eesti teadusagentuur ja COST assotsiatsioon (European Cooperation in Science and Technology³) Eesti COST-is osalemise 25. aastapäeva konverentsi. Asepresident Mart Kalm esines tervituskõnega ja akadeemik Maarja Kruusmaa rääkis paneelarutelul COST-i tegevuste kasust, väljakutsetest ja mõjust.

26. mail tähistas Eesti teaduste akadeemia kirjastus 70 aasta täitumist akadeemia teadusajakirjade publitseerimise algusest konverentsiga „Avatud juurdepääsu väljakutsed“ akadeemia peegelsaalis. Ettekandega „Avatud teadus poliitiliste pingete surve all“ esines president Tarmo Soomere, konverentsi juhtis akadeemik Jaak Järv (vt „Sõnas ja pildis 2022“, lk 58–61).

30. mail toimus akadeemias energeetikakonverents „Eesti energiapoliitika. Energiatrimma-tasakaal“, kus otsiti optimaalset tasakaalu energia varustuskindluse, taskukohasuse ja keskkonnamõjude vahel.

¹ www.youtube.com/watch?v=pHmGHiz_YNk&list=PLLwxtFK-J8wdyASMmFF6k9IYvSYW-RasAF&index=3

² www.ra.ee/teadus-ja-publikatsioonid/konverents-sovetiaja-kirjandus-ja-kultuurielu/

³ <https://www.cost.eu/>

Juuni

10. juunil toimus akadeemia peegelsaalis Eesti teaduste akadeemia riigiõiguse sihtkapitali konverents „Kriis ja põhiseadus“,⁴ mis oli pühendatud Eesti Vabariigi põhiseaduse 30. aastapäevale. Riigiõiguse teadlastele, praktikutele ja huvilistele suunatud konverents keskendus põhiseaduse rollile kriisides – seda nii pandeemia kui julgeolekuolukorra nurga alt. Vaadati tagasi põhiseaduse sünnile, meenutati põhimõttelisi valikuid ja tulisemaid vaidluspunkte Eesti riikluse alusteksti väljatöötamisel ja vastuvõtmisel.

17. juunil kinnitas akadeemia juhatus kaks Arktika-uuringute uurija-professori perioodiks 2022–2023. Valituks said Eesti maaülikooli professori Lauri Laanisto ja Tartu ülikooli etnoloogia kaasprofessori Aimar Ventseli uurimisrühmad (vt „Sõnas ja pildis 2022“, lk 79–81).

21. juunil toimus akadeemia peegelsaalis raamatu „Eesti Vabariigi preemiad 2022“ esitlus.

Juuli

29. juulil lõppes akadeemia värvamaja kapitaalremont. 2021. aasta juunist kuni 2022. aasta juulini renoveeriti maja ukсед, aknad, siseruumid ja fassaad, vahetati välja katus ja kõik kommunikatsioonid. Remondi ülevaate piltides leiab Youtube'ist.⁵

August

17.–19. augustil toimus Lääne-Virumaal Viitna puhkekeskuses akadeemia korraldatud õpilaste teadusseminar. Seminari keskne teema oli mälu, mida eri valdkondade teadlased avasid oma eriala vaatenurgast. Taimede mälust ja selle uurimisest rääkis noortele akadeemik Ülo Niinemets ja inimese mälust akadeemik Jaak Allik.

31. augustil kuulutas akadeemia välja akadeemik Anto Raukase nimelise stipendiumi konkursi. Toetuse eesmärk on populariseerida energeetika ja füüsika erialasid ning toetada Virumaa noorte arengut ja panust Eesti energeetika ning tuumaenergeetika tulevikku. Stipendiumi idee ja rahaline toetus pärinevad Fermi Energialt (vt „Sõnas ja pildis 2022“, lk 86–87).

September

14. septembril kohtus president Tarmo Soomere akadeemias Tallinna 21. kooli VIII klassi õpilastega, rääkis nendega teadusest ja teaduste akadeemia toimimise alustest.

30. septembril toimus akadeemias teadlaste öö festivali raames teaduspärastlõuna (XXIII) „Linnud, luule ja teadus“. Fookusesse võeti linnud erinevate tahkude kaudu: keskkonnahoidlikkuse edendamise läbi linnuvaatluse ja kodanikuaktiivsuse, laste linnuhuviharidus, linnulaulud folklooris ja kotkaste elu.

⁴ www.akadeemia.ee/sundmused/konverents-kriis-ja-pohiseadus/

⁵ www.youtube.com/watch?v=gL7Ud9NG9Xk

Oktoober

25. oktoobril toimus akadeemia peegelsaalis akadeemiku-kandidaatide konverents, kus tutvustasid end kolmele akadeemikukohale kandideerivad kaheksa teadlast.

November

7. novembril esitles Eesti teaduste akadeemia riigiõiguse sihtkapital akadeemia saalis Eesti Vabariigi uusi põhiseaduse kommentaare.⁶ Kommentaarid on mõeldud eelkõige seadusandjatele, riigi- ja kohalike omavalitsuste ametnikele, kohtunikele ja juristidele.

18.–20. novembril toimus Heimtalis kolme minuti loengute 2022/23. aasta lennu koolitus „Audiovisuaalne eneseväljendus ja populaarteadusliku artikli kirjutamine“ konkursi finaalis osalevatele noorteadlastele.⁷

21. novembril toimus akadeemias energeetikapäev. Ümarlaul „Energeetika väljakutsed“⁸ arutati aktuaalseid temaga seotud probleeme ja nende võimalikke lahendusi. Arutelu fookus oli sellel, mida suurtarbijad ja erakapitalil tegutsevad kütuse- ja energiaettevõtted ootavad riigi kujundatavalt energiapoliitikalt ning millised võiksid olla selle eesmärgid ja väljundid.

Detsember

12. detsembril toimus akadeemia saalis Eesti Vabariigi põhiseaduse uute kommentaaride V peatüki „Vabariigi President“ ja XIII peatüki „Kohus“ esitlus.

13. detsembril toimus akadeemias uurija-professorite konverents. Oma teadustööd tutvustasid 2022. aastal valitud uurija-professorid Tõnis Kanger, Tiit Tammaru ja Tanel Tenson ning Arktika-uuringute uurija-professorid Lauri Laanisto ja Aimar Ventsel.

AKADEEMIA LIIKMED SÕNUMITOOJA ROLLIS

Jaanuar

11. jaanuaril kohtusid Eesti akadeemia president Tarmo Soomere, peasekretär Jaak Järv ning asepresidendid Arvi Freiberg ja Mart Kalm, samuti Eesti noorte teaduste akadeemia juhatuse liikmed Kadriorus president Alar Karisega. Arutati, kuidas hea teadus sünnib, kuidas sellest ühiskonnale kõneleda ning kuidas meie teadlasi paremini hoida.

13. jaanuaril osales president Tarmo Soomere tippoliitikute kohtumisel keemilise ja bioloogilise füüsika instituudi teadlastega, toimus arutelu vesiniku tuleviku üle.

17. jaanuaril esines president Tarmo Soomere Estonia seltsi koosolekul Estonia talveaia vestlus-loenguga teaduste akadeemiate olemusest ja Eesti teaduste akadeemia ajaloost, ülesannetest ja tegevusest.

⁶ <https://pohiseadus.riigioigus.ee/>

⁷ www.akadeemia.ee/koostoo/teame/

⁸ www.akadeemia.ee/energeetikapaev-teaduste-akadeemias/

18. jaanuaril osales president Tarmo Soomere arenguseire keskuse nõukoja kohtumisel riigikogu majanduskomisjoniga.

Veebruar

2. veebruaril pidas akadeemik Enn Lust Academia Pernaviensise 14. mõttekoja peaettekande energia ja vesiniku teemadel (vt „Sõnas ja pildis 2022“, lk 72).

4. veebruaril rääkis Tarmo Soomere mereteemadel Estonia kontserdisaalis toimunud eelkontserdil „Meremuusika“.

8. veebruaril pidas Maarja Kruusmaa Postimehe traditsioonilisel arvamusiidrite lõunal ettekande „Kriiside tekkimine ühiskondliku valiku teel ehk riikide säilimine olelusvõitluses“.

Märts

3. märtsil esines akadeemik Anne Kahru Academia Pernaviensise 15. mõttekojas ettekandega „Nanotoksikoloogia algajale“ (vt „Sõnas ja pildis 2022“, lk 72–73).

14. märtsil presidendi kantslei ees toimunud emakeelepäeva suurest lugemisaktsioonist võtsid teiste seas osa akadeemikud Elmo Nüganen, Tarmo Soomere ja Anu Raud.

17. märtsil toimus Tartu ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi, emakeele seltsi ja Eesti teaduste akadeemia korraldusel kõnekoosolek „Ilse Lehiste 100“. Ettekandega esines akadeemik Jaan Ross.

24. märtsil Tartu ülikooli korraldusel toimunud heategevusõhtul Ukraina üliõpilaste toetuseks selgitas akadeemik Lauri Mälksoo Venemaa arusaama rahvusvahelisest õigusest.

Aprill

6. aprillil esines president Tarmo Soomere Kohila gümnaasiumi visiooniõhtul inspiratsiooniloenguga „Kuidas saaks üks maapiirkonna gümnaasium edukas olla?“.

7. aprillil esinesid akadeemikud Maris Laan ja Andres Metspalu mehe tervise konverentsil 2022 „Tervisest või tervisele?“. Maris Laan tegi ettekande „Mehepoolse viljatuse pärilikud põhjused ja nende seos üldtervise riskidega“ ja Andres Metspalu „Genoomika kasutusvõimalused tervishoius: täna ja homme“.

12. aprillil esines president Tarmo Soomere veebiettekandega „Maa kliima ja keskkonnamuutused Eesti kontekstis“ projekti „Kliimamuutus ja energiajuhtimine kohalikus omavalitsuses“ I töötoas „Riiklikud tegevused energia- ja kliimapolitiika elluviimisel“.

13. aprillil toimunud õpilaste teadusfestivali auhinnagalal anti üle teaduste akadeemia eriauhinnad tänavusel õpilaste

teadustööde konkursil. Akadeemia preemiad pälvisid Eetu Kalevi Heikkilä, James Daniel Rock ja Virginia Ždanova (vt „Sõnas ja pildis 2022“, lk 97–98).

Mai

17. mail pidas president Tarmo Soomere ettekande „Kiirteed, lauluväljakud ja ühesuunalised tänavad meie meres“ Eesti teaduse infrastruktuuri teekaardi objekti „Infotehnoloogiline mobiilsusobservatoorium“ veebipõhisel lõpuseminaril, mille peakorraldaja oli akadeemik Tiit Tammaru.

27. mail esines akadeemik Tiit Tammaru rahvusvahelisel konverentsil „Sõjapõgenike vastuvõtmisest kriisilukorras lõimumiseni kohalikul tasandil“ ettekandega „Kus elavad ja töötavad põgenikud Rootsis ja kuidas see aja jooksul muutub?“.

Juuni

15. juunil esines president Tarmo Soomere akadeemilise põllumajanduse seltsi kutsel Tartus Eesti maaülikooli tehnikamajas konverentsil „Rohelepe maal ja linnas“ ettekandega „Rohepõore kui looduse nõiakunsti konarlik tõlge tehnoloogia keelde“.

Juuli

21. juulil pidas president Tarmo Soomere Tõrva Tulepäevade ühe avaüritusena Tõrva kultuuripubis Juudas avaliku loengu „Kliimamuutus Eesti moodi“.

August

25. augustil esines president Tarmo Soomere ettekandega „Tallinna lahe randade müsterialine ehk setete liikumise põnevad mustrid“ Läänemere päeva raames toimunud seminaril ja osales paneelvestlusel „Meri algab rannikult – keskkonnaprobleemid ja kaitsemeetmed ühise mere erinevatel rannikutel“ Noblessneri valukojas.

30. augustil esines president Tarmo Soomere Tallinna tehnikaülikooli meresüsteemide instituudi juubelikonverentsil ettekandega „Meri randu hammustamas“.

30. augustil osales akadeemik Jüri Allik haridus- ja teadusministeeriumi korraldatud kooliaasta alguse vestlusringis „Eesti hariduse säilenõtkus“.

September

27. septembril osales akadeemik Jarek Kurnitski pressikonverentsil, kus tutvustati rahandusministeeriumi eestvedamisel valminud suuniseid, mille eesmärk on vähendada energiatarbimist riigihoonetes.

Oktoober

7. oktoobril korraldas Maaailma Energeetikanõukogu (World Energy Council) Eesti rahvuskomitee WEC-Estonia (kuhu kuulub ka teaduste akadeemia) Tallinna tehnikaülikoolis WEC Akadeemia raames elektrienergia salvestuse võimaluste avatud arutelu.

19. oktoobril toimus Riigikogus akadeemia kaas- korraldusel IX teaduspoliitika konverents „Teadus kui Eesti arengumootor: targalt avatud või suletud polariseerunud maailmas“.⁹ Akadeemik Tiit Tammaru esines ettekandega „Ränne ja julgeolek: kuidas maandada riske?“ ja akadeemik Andres Metspalu ettekandega „Geeni- ja teadusandmete avatus: kas julgeolekurisk või innovatsiooni mootor?“.

November

18. novembril anti Viljandis pärimusmuusika aidas üle Anu Raua nimeline stipendium. Tunnustuse pälvisid pärandtehnoloogia õppekava rahvusliku tekstiili eriala tudeng Kristi Everst ja kultuuripärandi loovrakenduste magistriõppekava üliõpilane Koidu Ahk.

28. novembril pidas president Tarmo Soomere loengu „Maa kliima ja keskkonnamuutused Eesti kontekstis“ Tallinna 32. keskkooli gümnasistidele kooli korraldatud maailmapäevade raames.

30. novembril osales akadeemik Krista Fischer arenguseire keskuse korraldatud konverentsil „Kuidas panna andmed teenima?“ vestlusringis „Kuidas ületada takistusi uute edulugudeni jõudmisel?“.¹⁰

Detsember

14. detsembril esines akadeemik Marek Tamm Eesti teadusagentuuri korraldatud foorumil „TeadusEST 2022: Teadlase roll muutuvajas“ ettekandega „Teadussüsteem ja teadmissüsteem: mis vajab muutmist?“ ning osales Eesti teadussüsteemi jätkusuutlikkuse teemat käsitlevas paneelarutelus.

RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ

Veebruar

26. veebruaril tegi Eesti teaduste akadeemia rahvusvahelise teadusnõukoja (International Science Council, ISC) Euroopa rühma eesistujana ja Euroopa riikide peateadurite foorumi ESAF liidrina pöördumise Euroopa teaduste akadeemiatele seoses olukorraga Ukrainas.

Märts

24. märtsil arutati koos Soome teadusseltsi (Suomen Tiedeseura, Finnish Society of Sciences and Letters, üks Soome teaduste akadeemiast¹¹) ja Tuglase seltsiga tuleviku koostöövõimalusi. Osalesid Soome teadusseltsi president Hannu Koskinen ja alaline sekretär Mats Gyllenberg, Tuglase seltsi juhataja Jaana Vasama, Eesti teaduste akadeemia president Tarmo Soomere, presidendi teadusnõunik Rein Vaikmäe ja arendusjuht Terje Tuisk.

⁹ www.youtube.com/watch?v=p6a47UkIx_c

¹⁰ <https://arenguseire.ee/videod/andmekonverentsi-vestlusring-kuidas-uletada-takistusi-uute-edulugudeni-joudmisel/>

¹¹ <https://scientiarum.fi/eng/>

30. märtsil osales akadeemik Anne Kahru Horisont 2020 projekti GEARING-Roles raames toimuva rahvusvahelise konverentsi „Sooline võrdõiguslikkus teaduses ja kõrghariduses“¹² paneelarutelus, kus lahati Eesti teaduse soolise võrdõiguslikkuse hetkeseisu ja peamisi väljakutseid.

Aprill

4.–5. aprillil osales president Tarmo Soomere Euroopa teaduste akadeemiate teadusnõukoja EASAC keskkonnapaneeli koosolekul Budapestis. Kohtumisel Ungari teaduste akadeemia presidendi Tamás Freundiga arutati Eesti ja Ungari teadlaskogukondade vahelise koostöö süvendamise võimalusi, kirjutati alla kahepoolse teaduskoostöö leping ja Eesti-Ungari teaduskoostööprojektide 2022–2024 protokoll. Kohtumisel Ungari esindajaga Euroopa riikide peateadurite foorumis (ESAF), Isztvan Szaboga arutati Euroopa Komisjoni ettepanekuid selle foorumi arendamiseks.

6. aprillil külastas akadeemiat USA teaduste akadeemiate poliitika ja globaalsete asjade osakonna tegevdirektor Vaughan Turekian. Kohtumisel president Tarmo Soomerega osalesid veel USA teaduste akadeemiate globaalse jätkusuutlikkuse ja arengu vanemdirektor Franklin Carrero-Martínez, Eesti teaduste akadeemia arendusjuht Terje Tuisk ning USA saatkonna esindajad kolmest riigist: Taimi Veedla Eestist, Brett Makens Taanist ja Andrea K. S. Lindgren Leedust. Kohtumisel arutati võimalusi toetada Ukrainat.

27.–28. aprillil osales president Tarmo Soomere projekti SAPEA (Science Advice for Policy by European Academies) ja Euroopa komisjoni teadusnõustamise mehhanismi SAM Brüsselis toimunud konverentsi „Science advice under pressure“¹³ diskussioonipaneelis „How close is too close? The complex role of a government science advisor“ ning riigi teadusnõunike ülemaailmse võrgustiku (International Network for Government Science Advice, INGSA) ja rahvusvahelise teadusnõukoja (ISC) korraldatud satelliitürituse „If Covid-19 is the 9/11 moment for global science advice, what needs to happen next?“ diskussioonipaneelis.

Mai

9. mail esines president Tarmo Soomere ettekandega „Modelled and projected sea level extremes at the coasts of the eastern Baltic Sea“ Euroopa Liidu kliima- ja mere- teaduse ühiskavandamise algatuste (Joint Programming Initiative (JPI) Climate, JPI Oceans) veebikonverentsil „Sea level rise in the Baltic Sea“. Konverentsi korraldas Warnemünde Läänemere uuringute instituut (Leibniz Institute for Baltic Sea Research Warnemünde, IOW) Saksamaal, 09.–10.05.2022.

¹² <https://www.youtube.com/watch?v=vvJprn8FXc>

¹³ <https://sapea.info/events/science-advice-under-pressure/>

11.–12. mail osales president Tarmo Soomere Euroopa akadeemiate ühenduse All European Academies (ALLEA) üldkogul Brüsselis.

13.–14. mail osales president Tarmo Soomere Austria teaduste akadeemia 175. aastapäeva üritustel Viinis. Kohtumisel president Anton Zeilingeriga kirjutati alla uus akadeemiatevahelise teaduskoostöö leping.

Juuni

1. juunil esines president Tarmo Soomere peaettekandega initsiatiivi Baltic Earth 4. aastakonverentsil Jastarnias (Poola, 30.05–04.06) rannikute haldamise jätkusuutliku juhtimise valikuid käsitlevas sessioonis.

3.–5. juunil külastas president Tarmo Soomere Berliini-Brandenburgi teaduste akadeemiat. Aastakoosoleku piduliku vastuvõtu raames kirjutati president Christoph Markschesiga alla akadeemiate koostööprotokollile laienevatele, mis seab teadusnõustamise ühiseks oluliseks ülesandeks.

8.–10. juunil osales president Tarmo Soomere Euroopa teaduste akadeemiate teadusnõukoja EASAC nõukoja (EASAC Council) koosolekul Liblices.

13. juunil osales peasekretär Jaak Järv teadus-, tehnoloogia- ja innovatsiooniettevõtjate kohtumisel Londonis, kus peamine huvi oli saada ülevaade tänapäevastest arengusuundadest haridustehnoloogia valdkonnas (EdTech).

13.–18. juunil osales Eesti polaaruuringu komisjoni esimees Rein Vaikmäe Euroopa polaarnõukogu (European Polar Board, EPB) kevadkoosolekul Bolognas.

29. juunil pidas president Tarmo Soomere ettekande „CUPAGIS: A step towards future“ teaduspoliitika konverentsil „Perspectives de Développement de l’Agriculture de Précision en Algérie“ (Alžiir / El Harrach, 29.06.2022) ja kohtus Alžeeria riiklikus põllumajandusülikoolis (Ecole Nationale Supérieure d’Agronomie, ENSA) töötavate Alžeeria teaduste akadeemiate liikmetega.

30. juunil kohtus president Tarmo Soomere Alžeeria teaduste akadeemia juhtkonnaga, arutati koostöö perspektiive ja Eesti kogemuse kasutamise võimalusi akadeemia struktuuri ülesehitamisel.

Juuli

25.–26. juulil toimus Tartus AESOP-i (Association of European Schools of Planning) aastakonverents, mille avas president Tarmo Soomere ja kus akadeemik Tiit Tammaru pidas plenaarettekande.

August

16. augustil pidas president Tarmo Soomere avaloengu „Climate change driven interactions and changes in the coastal sea“ XXXI Põhjamaade hüdroloogiakonverentsil

„The Nordic Hydrological Conference (NHC2022): Hydrology and Water-related Ecosystems“ (15.–18.08.2022) Tallinna ülikoolis.

23. augustil esindas president Tarmo Soomere akadeemiat L’Oréal-UNESCO noorte talentide stipendiumiprogrammi „Naised teaduses“ („Women in Science“) partnerorganisatsioonide nõupidamisel ja auhinnatseremoonial Riia tehnikaülikoolis ning andis koos L’Oréal Poola ja Baltikumi regiooni tegevjuhi ning UNESCO Eesti rahvusliku komisjoni peasekretäri ühe diplomid ja auhinnad 2020., 2021. ja 2022. aasta Eesti laureaatile (vt „Sõnas ja pildis 2022“, lk 96–97).

September

12. septembril pidas president Tarmo Soomere tervituskõne Plovdivi põllumajandusülikooli akadeemilise aasta avakoosolekul Bulgaarias.

13.–15. septembril osales asepresident Arvi Freiberg akadeemia esindajana rahvusvahelise aasta „Alusteadused jätkusuutlikuks arenguks 2022“¹⁴ nõuandvas komitees alusteaduste ja jätkusuutliku arengu aastale pühendatud konverentsil „Teadus, eetika ja inimareng“¹⁵ Quy Nhonis (Vietnamis) (vt „Sõnas ja pildis 2022“, lk 76–78).

15. septembril toimus akadeemias naisakadeemikute eestvõttel kohtumine sõja tõttu Eestisse tulnud Ukraina teadlastega. Osalesid akadeemikud Tiina Randma-Liiv, Anne Kahru, Maris Laan, Jakob Kübarsepp ja neli Ukraina teadlast: Olha Alieksieieva, Kateryna Lobanova, professor Oleksandr Tarasov ja professor Iryna Mihus. Kohtumise avas president Tarmo Soomere.

19.–22. septembril pidas akadeemik Jüri Engelbrecht rahvusvahelise aasta „Alusteadused jätkusuutlikuks arenguks 2022“ maailmakonverentsil Belgradis (Serbias) ettekande „Modelling of complex signals in nerves“¹⁶ ja modereeris paneeli „Alusteaduste seosed teiste teaduste, innovatsiooni ja inseneeriaga“.

19.–23. septembril osales peasekretär Jaak Järv Slovakkia teaduste akadeemia instituutide rahvusvahelisel evalveerimisel.

21. septembril pidas president Tarmo Soomere ettekande Eesti teadussüsteemi ülesehitamise kogemustest USA teaduste akadeemiate ja Londoni kuningliku seltsi korraldatud veebiseminaril „Rebuilding Research, Education and Innovation in Ukraine“ (21.–23.09.2022) sessioonil „Scientific Research: Three perspectives on best practices in managing scientific research“.

¹⁴ <https://www.akadeemia.ee/sundmused/alusteaduste-aasta/>

¹⁵ www.iybssd2022.org/en/events/science-ethics-and-human-development/

¹⁶ www.youtube.com/watch?v=cmqrUDUuus&list=PLs1k1_9qaD-Mwro75n4Xiy15Ba0eYi7oBb&index=9

29. septembril toimus teaduste akadeemias koos Tartu ülikooliga korraldatud rahvusvaheline ekspertseminar „Evidence of the impact of science education in attracting young people towards science studies and science related careers“.¹⁷

29. septembril pidas president Tarmo Soomere peaettekande „Green transition as a teaching, engineering, and communication challenge“ 51. rahvusvahelisel inseneripedagoogika konverentsil „Learning in the Age of Digital and Green Transition“ Viinis (27.–30.09.2022), mis oli pühendatud rahvusvahelise inseneripedagoogika ühingu (International Society for Engineering Pedagogy / Internationale Gesellschaft für Ingenieurpädagogik, IGIP) asutamise 50. aastapäevale.

30. septembril – 4. oktoobril osales president Tarmo Soomere Tiareti ülikoolis Alžeerias Erasmus+ projekti CUPAGIS (New Curricula in Precision Agriculture using GIS technologies and sensing data) üliõpilaste intensiivkoolitusel ja lõpukonverentsil. Ta pidas neli meistriklassi akadeemilisest kirjutamisest ning teaduskommunikatsioonist. Tema eestvedamisel korraldati esmakordselt Alžeerias „Teadus kolme minutiga“ konkurss sealsele tudengitele. Projekti lõpukonverentsil pidas Tarmo Soomere inspiratsioonikõne ning juhatas projekti tulemuste kestlikkusele pühendatud mõttevahetust. Ülevaate kolme minuti loengute formaadist ning teaduskommunikatsioonist akadeemia kogemuste näitel tegi projekti CUPAGIS kommunikatsioonispetsialist Ebe Pilt.

Oktoober

5. oktoobril osales akadeemik Anne Kahru Euroopa teaduste akadeemiate teadusnõukoja (EASAC) keskonnaprogrammi projekti „Neonikotinoidide mõju ökosüsteemi teenustele uusima teabe valgusel“ ekspertgrupi koosolekul Brüsselis.

6. oktoobril külastas akadeemik Dmitri Vinnikovi kutsel akadeemiat Eesti-Poola teaduskoostööprojekti „Rikkekindlad jõupooljuhtmuundurid taastavenergeetikas” raames Poola teaduste akadeemia liige, Varssavi tehnikaülikooli teadusprorektor ja IEEE tööstuselektronika seltsi president Mariusz Malinowski.

10. oktoobril külastasid president Tarmo Soomere ja akadeemik Jaan Undusk president Bernd Schneidmülleri kutsel Heidelbergi teaduste akadeemiat. Nõupidamisel osalesid akadeemik Unduski kauaaegsed kolleegid ja koostööpartnerid Heidelbergis, professor Ulrich Kronauer ja professor Andreas Deutsch („Saksa õigussõnaraamatu“ projektijuht), samuti Heidelbergi akadeemia juhatuse liige

professor Matthias Kind. Kaht akadeemiat ühendab koostöö Underi ja Tuglase kirjanduskeskuse kaudu baltisaksa ajaloo ja kultuuri alal.

12.–13. oktoobril korraldas Eesti teaduste akadeemia koostöös Londoni kuningliku ühingu (Royal Society) ja Briti teaduste akadeemiaga (British Academy) rahvusvahelise teadusnõukoja (ülemaailmne teadusorganisatsioonide ühendus, International Science Council, ISC) Euroopa sektsiooni aastakoosoleku (vt „Sõnas ja pildis 2022“, lk 104–105).

14. oktoobril esindas president Tarmo Soomere välisministeeriumi palvel Eestit Reykjavíkis toimunud poliitikakonverentsi „Arctic Circle“ paneelis „Väikesed riigid arktikateadustes: Eesti – maa, kus tehnoloogia kohtub traditsiooniga“.

24.–31. oktoobril esines akadeemik Jaan Einasto Princetoni ülikooli astronoomia osakonna pidulikul seminaril, millega tähistati professor P. J. E. Pleebesi Nobeli preemiat, ettekandega oma tööst galaktikate ja tumeaine suhtelisest jaotusest.

November

1.–3. novembril osalesid president Tarmo Soomere ja akadeemik Anu Realo akadeemiate koostöökogu (InterAcademy Partnership) konverentsil „The Triennial Conference of the InterAcademy“¹⁸ (IAP) Arizonas. Tarmo Soomere esines lühiettekandega sessioonil „Winning from greater inclusion: Relation between diversity and academic culture“ (vt „Sõnas ja pildis 2022“, lk 108–111).

9. novembril külastas president Tarmo Soomere USA teaduste akadeemiat. Pärast lühikest kohtumist akadeemia presidendi Marcia McNuttiga jätkati arutelu riiklike akadeemiate poliitika ja globaalsete asjade osakonna tegevdirektori Vaughan Turekiani, globaalse jätkusuutlikkuse ja arengu vanemdirektori Franklin Carrero-Martinezi ning USA inseneriakadeemia personali ja programmi vanemdirektori Cole Donovaniga. Eesti teaduste akadeemiale tehti ettepanek osaleda järgmisel nobelistide tippkohtumisel. Eesti Vabariigi suursaatkonnas kohtumisel suursaadiku ja saatkonna personaliga arutati, kuidas saab Eesti panustada USA teaduste akadeemia Ukraina toetamise programmi.

16. novembril osales akadeemik Maarja Kruusmaa Euroopa Komisjoni esindajana ÜRO kliimamuutuste konverentsi COP27 Euroopa Liidu sündmuse paneelarutelus Sharm el Sheikhis, rääkides eksperdi rollist nõustamisel kliimaga seotud kriise puudutavates küsimustes.

17. novembril esines president Tarmo Soomere peaettekandega „Kliimamuutusi põhjustavate tegurite eristamine

¹⁷ <https://www.akadeemia.ee/en/events/conference-evidence-of-impact-through-science-education-in-attracting-young-people-towards-science-studies-and-science-related-careers-september-29-2022/>

¹⁸ www.interacademies.org/event/triennial-conference-interacademy-partnership-iap-and-worldwide-meeting-young-academies

rannikuala looduslikust variatiivsusest“ rahvusvahelisel teaduskonverentsil „Okeanograafia ja klimatoloogia pandeemiade ajal: katkenud lõime uued põimed horisondi suunas“ Ca’ Foscari Veneetsia ülikoolis.

21.–23. novembril osales Eesti polaaruuringute komisjoni esimees Rein Vaikmäe Euroopa polaarnõukogu (European Polar Board, EPB) koosolekul Luxemburgis.

23.–24. novembril toimus teadlaste mobiilsust toetava üleeuroopalise võrgustiku EURAXESS riiklike kontaktorganisatsioonide koosolek Brüsselis. Eesti teaduste akadeemia tegevustest Ukraina teadlaste toetamiseks tegi ülevaate koostöö juht Ülle Raud.

24. novembril juhatas president Tarmo Soomere Soome noorte teaduste akadeemia ettekandekoosolekut „Academy Club“ Helsingis. Sellele järgnenud Soome ja Eesti teaduste akadeemiade ning Soome ja Eesti noorte teaduste akadeemiade mõttevahetusel osalesid president Tarmo Soomere, asepresidendid Arvi Freiberg ja Mart Kalm, akadeemik Mart Saarma, akadeemia kirjastuse direktor Piret Lukkanen ning akadeemia arendusjuht Terje Tuisk.

29.–30. novembril korraldas Eesti teaduste akadeemia koos Leedu teadusagentuuriga Euroopa riikide peateadurite foorumi (European Science Advisors Forum, ESAF) aastakoosoleku „Teadusnõustamise roll ühiskonna ülesehitamisel“ („The role of science advice in rebuilding the society“) Vilniuses. Koosolekut modereeris ESAF-i eesistuja, president Tarmo Soomere.

Detsember

1. detsembril pidas president Tarmo Soomere peaettekande „Spatially varying role of manifestations of climate change on coastal processes from the German Bight to the Gulf of Finland“ initsiatiivi BALTICITIES teadusfoorumil „Science shakes a hand with coastal life and citizens“ Helsingi raekoja auditoriumis.

1. detsembril toimus Stockholmi Eesti majas Eesti teadusliku seltsi Rootsis (ETSR) korraldatud aktus eestikeelse ülikooli 103. aastapäeva puhul. Osales Eesti suursaadik Rootsis Toomas Lukk. Eesti teaduste akadeemia välisliige, professor Ülo Langel pidas ettekande „Uus farmakoloogia“.

1.–2. detsembril osales peasekretär Jaak Järv Euroopa teaduste akadeemiade teadusnõukoja EASAC nõukogu koosolekul Stockholmis.

EESTI TEADUSTE AKADEEMIA JUHATUSE KOOSOLEKUD

18. jaanuaril kinnitati 2022. aasta tegevuskava ning otsus akadeemia kirjastuse 2021. aasta eelarve suurendamiseks, arutati teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni korralduse seaduse (TAIKS) eelnõu, arutleti akadeemia liikmete ja välisliikmete valimise ning akadeemia nimeliste medalite väljaandmise üle. Akadeemia esindajaks uude teaduspoliitika komisjoni perioodiks 2022–2025 nimetati akadeemik Ülo Niinemets.

15. veebruaril arutati akadeemia osakondliku struktuuri muutmist ning uute akadeemikute ja välisliikmete valimist, otsustati moodustada akadeemia hariduskomisjon akadeemik Jakob Kübarsepa juhtimisel, akadeemik Martin Zobelit otsustati autasustada Karl Ernst von Baeri nimelise medaliga ja akadeemik Urmas Varblast Edgar Kanti nimelise medaliga. Otsustati, et ühtekuuluvuspoliitika fondide 2021–2027 rakenduskava seirekomisjonis jätkavad akadeemia esindajatena president Tarmo Soomere ja asendusliikmena akadeemik Andres Öpik.

15. märtsil otsustati põhikirja täiendused, akadeemia uurija-professori statuut ning 2021. aasta eelarve täitmine esitada 20. aprilli üldkogule kinnitamiseks. Kinnitati üldkogu päevakord. Otsustati korraldada 7. detsembril 2022 valimised kolmele akadeemikuhohale: 1 astronoomia ja füüsika, 1 informaatika ja tehnikateaduste ja 1 humanitaar- ja sotsiaalteaduste osakonnas. Kinnitati akadeemia hariduskomisjoni ja mereteaduste komisjoni uuendatud koosseisud. Otsustati määrata akadeemiaga assotsieerunud seltsidele 2022. aastaks baasrahastus ja Eesti looduseuurijate seltsi taotlusel nende lisarahastus. Akadeemia medaliga otsustati autasustada Eesti teadusagentuuri endist juhatuses esimeest Andres Koppelit ja akadeemia kirjastuse kauaaegset direktori asetäitjat Virve Kurnitskit.

17. mail otsustas juhatus kuulutada välja akadeemikuhohad füüsika, arvuti- ja tehnikateaduste ning sotsioloogia alal. Kinnitati akadeemikute valimise ajakava. Otsustati asutada akadeemik Anto Raukase nimeline stipendium ja kinnitati stipendiumi statuut. Otsustati toetada Eesti biokeemia seltsi rahvusvahelise konverentsi FEBS3+ korraldamisel. Kinnitati Eesti polaaruuringute komisjoni ja teemapõhise uurija-professori konkursikomisjoni koosseis.

21. juuni istungil kinnitati akadeemik Anto Raukase nimelise stipendiumi komisjoni koosseis. Võeti teadmiseks professor Ülo Langeli avaldus Tallinna ülikooli nõukogu liikmesusest loobumise kohta. Otsustati nimetada Tallinna ülikooli nõukogu uueks liikmeks akadeemia välisliige, Uppsala ülikooli professor Raimo Raag.

Kinnitati kantselei töötajate, valitud juhtide ja osakonnajuhatajate ning Eesti teaduste akadeemia kirjastuse direktori töötasud. Lähtudes uurija-professoritele riigieelarvelise toetuse lepingu järgi eraldatud summadest, suurendati ka uurija-professorite tasusid. Otsustati nimetada akadeemia esindajaks Eesti teadusagentuuri hindamisnõukogu nime- tamiskogus president Tarmo Soomere.

15. septembri istungil asutati Alma Tomingase nimeline medal ja kinnitati Eesti teaduste akadeemia nimeliste medalite statuudi uus versioon, kinnitati neljanda uurija- professori teema – tulevikuenergeetika –, asutati akadeemik Mihhail Bronšteini nimelised majandusteaduste preemiad ja kinnitati nende statuut. Määrati rahaline toetus Eesti akadeemilisele orientaalseltsile ja Eesti noorte teaduste akadeemiale.

15. novembril kinnitati akadeemia 7. detsembri üldkogu koosoleku päevakord, otsustati tunnustada akadeemia medaliga Tartu ülikooli raamatukogu direktorit Krista Aru, Tallinna tehnikaülikooli täisprofessorit tenuuris Malle Krunksi, Mart-Olav Niklust ja teadusajakirjanik Jaan-Juhan Oidermaad. Täiendati uurija-professorite konkursikomisjoni koosseisu, nimetades sinna energeetikanõukogu esimehe Arvi Hamburgi, kinnitati akadeemik Mihhail Bronšteini nimeliste majandusteaduste preemiate hindamiskomisjoni koosseis (esimees akadeemik Urmas Varblane), pikendati ajakirja Trames peatoimetaja Urmas Sutropi volitusi kuni 14. novembrini 2027. aastal. Vastavalt Eesti looduseuurijate seltsi taotlusele määrati seltsile lisarahastus. Kuulati ära energeetikakomisjoni esimehe Arvi Hamburgi informatsioon akadeemik Anto Raukase nimelise stipendiumi konkursi läbiviimisest ning kinnitati statuudi muudatused.

13. detsembril kinnitati akadeemia uurija-professorite Tõnis Kangeri, Tiit Tammaru ja Tanel Tensoni esimese tööaasta aruanded. Kuulati ära konkursikomisjoni esimehe Mart Kalmu ülevaade teemapõhiste uurija-professori kandidaatide hindamise komisjoni tööst. Toimus juhatuse liikmete salajane hääletus konkursi tulemuste väljaselgitamiseks. Ükski kandidaat ei saanud hääleteenamust ega osutunud valituks. Juhatuse pidas vajalikuks täpsustada enne uue konkursi väljakuulutamist uurija-professori statuuti ja sisustada täpsemalt nii teemapõhise uurija- professori mõte kui ka teemavaliku põhimõtted.

EESTI TEADUSTE AKADEEMIA ÜLDKOGU ISTUNGID

20. aprillil toimus Eesti teaduste akadeemia üldkogu istung. President Tarmo Soomere andis üle esimese Edgar Kanti nimelise medali akadeemik Urmas Varblasele ning akadeemia medalid Andres Koppelile ja Virve Kurnitskile.

Riigi peaprokurör Andres Parmas tegi ettekande „Uued teadmised, arenevad tehnoloogiad ja juriidika“ (vt „Sõnas ja pildis 2022“, lk 24–28) ja akadeemik Urmas Varblane tegi ettekande „Milline on uus normaalsus maailmamajanduses?“.

President Tarmo Soomere esitas akadeemia 2021. aasta tegevusaruande ja peasekretär Jaak Järv andis ülevaate 2021. aasta eelarve täitmisest. 2022. aasta finantsplaani tutvustades märkis peasekretär, et esmakordselt peab üldkogu eelarve vastu võtma, ilma et akadeemiale oleks riigi toetus eraldatud. Üldkogu kinnitas 2022. aasta eelarve eel- mise aasta mahus ja otsustas jagada akadeemikutasudeks eraldatud summa perioodil 01.05.2022–30.04.2023 võrd- selt kõigi akadeemikute vahel.

President Tarmo Soomere tutvustas üldkogule juhatuse otsust kuulutada välja kolm vakantsi ja korraldada uute akadeemikute valimised detsembris (vt „Sõnas ja pildis 2022“, lk 18–23). Üldkogu kinnitas põhikirja muudatused, mis lihtsustavad hääletamise korraldamist hübriidkoos- olekul ja uue uurija-professori statuudi, milles sisaldub ka teemapõhise akadeemia uurija-professori institutsiooni regulatsioon. Lõppsõnas rõhutas president Tarmo Soomere üleskutset Euroopa akadeemiatele nõuda oma valitsustelt toetust Ukrainale.

7. detsembril toimus Eesti teaduste akadeemia üldkogu istung. Eesti Energia juhatuse esimees Hando Sutter pidas ettekande „Eesti energiamajanduse 10 aasta väljavaade“ (vt „Sõnas ja pildis 2022“, lk 44–57).

President Tarmo Soomere kuulutas välja, et akadeemia autasustab Karl Ernst von Baeri medaliga akadeemik Martin Zobelit ja akadeemia medaliga Mart-Olav Niklust ning andis akadeemia medali kätte Tartu ülikooli raamatukogu direktorile Krista Arule, teadusajakirjanik Jaan-Juhan Oidermaale ja õiguskantsler Ülle Madisele.

Salajase hääletuse tulemusena valiti füüsika alal akadeemikuks Toomas Rõõm (kandidaadid Heikki Junninen, Kaupo Kukli ja Toomas Rõõm); arvuti- ja tehnikateaduste alal Dan Bogdanov (kandidaadid Alvo Aabloo, Dan Bogdanov ja Maarja Grossberg-Kuusk), sotsioloogia alal Ellu Saar (kandidaadid Veronika Kalmus ja Ellu Saar).

Teaduste akadeemia 2022. aasta sündmused koos järel- vaatamise võimalusega leiab <https://www.akadeemia.ee/sundmused/2022-2/>

Teaduste akadeemia tegevuste täisülevaate leiab <http://www.akadeemia.ee/paevik> (vt Päeviku arhiiv 2022).

EESTI TEADUSTE AKADEEMIA MEEDIAS

Teaduste akadeemiat puudutavate meediakajastuste arv oli 2022. aastal poole väiksem kui sellele eelnenud 12 kuul. Loogiline selgitus nii suurele erinevusele on see, et 2021. aastal peegeldas suur osa akadeemia presidendi Tarmo Soomere meediakajastusi Eesti Vabariigi presidendi valimiste protsessis.

Sarnaselt 2021. aastaga joonistusid ka 2022. aastal akadeemiat ja akadeemikuid puudutavates kajastustes selgelt välja ühiskonna aktuaalsed teemad. Kui 2021. aastal oli tähelepanu suunatud koroonapandeemiale, siis 2022. aastal liikus see nii Ukrainas puhkenud sõja kui ka energia- ja majanduskriisiga seotud teemaatikale.

Aasta alguses kajastas meedia siiski veel aktiivselt koroonaviirusega seotud teemasid. Akadeemik Krista Fischer selgitas haigestumiste statistikat ning seda, kas ja kuidas kaitsevad vaktsiinid omikrontüve leviku puhul. Uue viirustüve kontekstis selgitas ninasprei BioBlock kaitsetoimet akadeemik Mart Ustav.

Samuti kerkisid juba aasta alguses esile aktuaalsed kõrghariduse rahastusega seotud kajastused, kus võtsid sõna ülikoolide akadeemikutest rektorid. Kõige enam jäid kõlama akadeemik Toomas Asseri esinemised, mis jäid mainimiste arvult alla vaid Arvo Pärdi ja Elmo Nüganeni kajastastusele.

Olukord Ukrainas võeti ühiskonnas luubi alla juba enne sõja algust. Mõistagi aktualiseerus teema pärast Venemaa sissetungi Ukrainasse. Peamine kõneisik akadeemikute seast sel teemal oli Lauri Mälksoo rahvusvahelise õiguse eksperdina. Avalikkus sai tänu tema selgitustele kiiresti ülevaate, milliseid rahvusvahelisi lepinguid on Venemaa Ukrainat rünnates rikkunud ja kas või kuidas on võimalik teda korrale kutsuda. Sõjasündmuste arendes kommenteeris akadeemik Mälksoo aasta jooksul meedias aktiivselt aktuaalseid teemasid – näiteks kuidas toimub sõjakuritegude puhul vastutusele võtmine või mida tähendab genotsiid õiguslikult. Lisaks kommenteeris ka akadeemik Anu Realo, kuidas korraldada Ukrainast tulnud laste õpetamist, akadeemik Jüri Allik aga selgitas inimpsüühika adapteerumist sõjakoledestega.

Teise 2022. aastal terava teemana esile kerkinud energiakriisi ja energiahindade tõus oli nähtaval kohal ka akadeemiat puudutavates meediakajastustes. Hoonete energiatõhususe teemal võttis aktiivselt sõna akadeemik Jarek Kurnitski. Suvised kuumalained ajal jagas ta soovitusi jahutussüsteemita elamutes kuumaga paremini hakkama saamiseks. Külma saabudes jagas ta aga ekspertteadmisi soovituslikest toatemperatuuridest energiakriisi olukorras. Silmapaistval kohal meedias oli akadeemia energeetikakomisjoni esimees Arvi Hamburg. Ta rõhutas

muu hulgas, et taastuenergia suurendamine energiatootmisel on kindlasti prioriteet, kuid energia kättesaadavuse kindlustab tarbijale vaid tasakaalustatud elektrisüsteem, mille loomisel on arvestatud nii majanduslikke, sotsiaal- ja majanduslikke kui ka poliitilisi tegureid.

Aktiivse arvamused kirjutanuna tõusis aasta jooksul esile Jaak Aaviksoo. Tähelepanuväärne on tema teemakäsitluste lai ampluaa, näiteks kirjutas ta Ukraina sõja ja julgeolekukriisi teemadel, monumentide tähendusest, kõrghariduspoliitikast ja hariduskorraldusest.

Aasta teises pooles tõusis akadeemik Mart Kalm arhitektuuriajaloolasena meedias nähtavalt esile lisaks kõrghariduse rahastusteemade kommenteerijana ka seoses punasümboolika seaduse ja sellega seotud diskussiooniga.

Teaduste akadeemia president Tarmo Soomere võttis meedias sõna mitmetel teemadel, näiteks Arktika olulisus, Nord Streami gaasilekke keskkonnamõjud, kliimamuutused, tormid ja orkaanid ning aastalõpu kokkuvõtte olulisimast teadusaastas.

Nobeli füsioloogia- või meditsiiniauhinna pälvinud teaduste akadeemia välisliige Svante Pääbo sai Eesti meedias kokku 93 kajastust, millega ta paigutuks enim kajastatud akadeemikute rivvi 13. kohale.

AKADEEMIA KOMMUNIKATSIOON ARVUDES

3818 jälgijat Facebookis

440 jälgijat Instagramis

313 uudistelisti lugejat

2022. aasta jooksul:

891 meediakajastust (2021. aastal: 1797)

110 464 Facebooki kasutajat nägid akadeemia postitusi (2021. aastal: 85 721)

4882 korda vaadati otseülekandeid ja/või ülekannete salvestisi akadeemia Youtube'i-kanalis (2021. aasta salvestisi koos hilisemate järelvaatamistega kuni 2023. aasta veebruarini: 5164)

Kõige enam vaatamisi kogusid 2022. aastal noorte teadlaste loengute „Teadus kolme minutiga“ galaõhtu (973) ja akadeemikukandidaatide konverents (612). Neile järgnesid ühiskonna jaoks aktuaalsetel teemadel toimunud sündmused – konverents „Kriis ja põhiseadus“, energiapolitika konverents, energeetikapäev ning sõja ja õiguse teemaline teaduspärlõuna.

324 486 kodulehe vaatamist (2021. aastal: 110 509)

Jätkuvalt on rohkem kui kaks kolmandikku kõigist akadeemikutest kajastatud suures meedias vähemalt kümnel korral aastas.

Postimehe igalaupäevases veerus „Teadlase pilguga“ ilmus aasta jooksul akadeemikute sulest 40 arvamust, mida loeti ajalehe veebiväljaandes 158 624 korda. Keskmine lugude loetavus oli 3966. Kolme arvamuse loetavus küündis märkimisväärselt kõrgele – üle 10 000:

- 12 557: Urmas Varblase 3. septembril ilmunud arvamus „Eesti kiire hinnakasvu peamistest põhjustest“;
- 12 511: Tõnu-Andrus Tannbergi 30. septembril ilmunud arvamus „Vene impeeriumiihalus on sügav, aga kaotus Ukrainale kainestab“;
- 11 255: Valter Langi 30. aprillil ilmunud arvamus „Isamaa on hädaohus – meie ajalugu hävitatakse“.

Neile numbritele lisanduvad mõistagi paberlehe lugejad. Aktiivseimad veergu kirjutajad olid samad akadeemikud, kes on kogu aasta lõikes 15 enim kajastatud akadeemiku seas. Seitse arvamust kirjutas veergu president Tarmo Soomere, neli akadeemik Ülo Niinemets ja kolm akadeemik Marek Tamm.

Ülevaate veerus aasta jooksul käsitletud teemadest leiab „Sõnas ja pildis 2022“, lk 14–16.

Kanalite lõikes ilmusid akadeemia ja akadeemikutega seotud kajastused enim Postimehes ja selle teadus- ning arvamusrubriigis, Vikerraadios, Sirbis, Novaatoris, Õhtulehe veebiväljaandes, Kuku raadios ja rahvusringhäälingu ERR portaali kultuurirubriigis. Kordades on kasvanud kodulehe külastuste arv ning akadeemia Facebooki sein on muutumas järjest populaarsemaks.

Olulisemad aasta meediakajastused on kogutud akadeemia kodulehe alarubriiki „Päevik“.

54 ENIM KAJASTATUD AKADEEMIKUT

Arvo Pärt	1381	Karl Pajusalu	36
Elmo Nüganen	786	Urmas Kõljalg	36
Toomas Asser	408	Anu Realo	32
Krista Fischer	341	Dan Bogdanov	30
Jaak Aaviksoo	295	Valter Lang	30
Mart Kalm	293	Veiko Uri	30
Hando Runnel	279	Margus Lopp	29
Anu Raud	258	Mihhail Bronštein	28
Tarmo Soomere	210	Maris Laan	25
Jarek Kurnitski	136	Eero Vasar	24
Marek Tamm	126	Kalle Kirsimäe	24
Lauri Mälksoo	106	Martti Raidal	22
Urmas Varblane	76	Arvo Ots	19
Jaan Undusk	75	Jüri Engelbrecht	19
Ülo Niinemets	74	Toomas Rõõm	17
Andres Metspalu	70	Enn Lust	16
Tiit Tammaru	70	Ülo Lepik	16
Mart Ustav	65	Martin Zobel	15
Jüri Allik	59	Jaan Ross	14
Ene Ergma	58	Jakob Kübarsepp	13
Jüri Martin	53	Raivo Uibo	12
Tõnu-Andrus Tannberg	48	Richard Villems	11
Ellu Saar	44	Huno Rätsep	10
Jaak Vilo	41	Peeter Saari	10
Mart Saarma	41	Elmo Tempel	9
Maarja Kruusmaa	39	Hans Kütüs	9
Jaan Einasto	37	Olav Aarna	9

Andmed kajastavad Eestis ilmuvaid eesti- ja venekeelseid veebi-, raadio- ja telekanaleid ning trükimeediat.

AKADEEMIA JA AKADEEMIKUTE TEGEVUS

EESTITEADUSTE AKADEEMIA TEEKAART

Maaailmas on sadu väga erineva suuruse, töökorralduse ja ülesannetega teaduste akadeemiaid. Samamoodi Eesti ülikoolidega, kuid teaduste akadeemiatega jaoks mõneti ebatavaliselt toimib Eesti teaduste akadeemia juba rohkem kui veerand sajandit oma seaduse alusel. Akadeemia ülesehitus, toimimisviis, juhtimisskeem ning eri otsustuskogude ülesannete ja pädevuse jaotus peegeldab põhiosas klassikaliste teaduste akadeemiatega loogikat. Selle kohaselt on kõigil akadeemia valitud liikmetel mitte ainult formaalne õigus, vaid ka reaalne võimalus akadeemia otsuseid mõjutada. Seetõttu on akadeemia kõrgeim otsustuskogu kolleegiaalne organ – üldkogu, kuhu kuuluvad kõik akadeemia liikmed. Üldkogu ees on aruandekohustuslased kõik akadeemia valitud juhid ja juhtimisorganid ning selle kogu otsus on akadeemia sees lõplik.

Üldkogu pädevuses on loomulikult akadeemia tegutsemise suundade ja põhimõtete sõnastamine ning põhikirja, arengukavade jt alusdokumentide kinnitamine ja muutmine, aga ka akadeemia struktuuri haldamine ning akadeemia asutuste põhimääruste kinnitamine ja muutmine. Üldkogu valib akadeemikud ja välisliikmed, samuti akadeemia presidendi, asepresidendid, peasekretäri ja osa juhatuse liikmetest. Vaid osakonnajuhatajad valitakse osakondade sees. Üldkogu on ka see organ, mis kuulab ära ja kinnitab aastaaruande, eelarve ja selle täitmise aruande, kehtestab akadeemikutasude maksmise alused ja korra ning mõistetavalt võib arutada mistahes muresid, mida peab vajalikuks üldkogu ette tuua ükskõik milline akadeemia liige.

Lisaks tehnilistele ja organisatoorsele ülesannetele on üldkogul õigus ja kohustus anda Eesti riigile nõu mitmetes strateegilistes aspektides. Nende hulka kuuluvad nii akadeemilist maastikku puudutavad teemad, nagu näiteks teadussaavutuste arutelu, hinnangud teadussuundade olukorrale Eestis ja ettepanekud nende arendamise kohta, aga ka riigikogu ja valitsuse tarvis seisukohtade ja soovitude sõnastamine Eesti riigi sotsiaalset, tehnoloogilist ja majanduslikku arengut puudutavates küsimustes. Selles aspektis oli akadeemia mõnda aega suhteliselt vaikne,

kuid alates 2019. aastast on järjest julgemalt pakkunud oma nõu.

Üldkogu koguneb enamasti kaks korda aastas ning vaid erandjuhtudel kolm korda. Kevaditi vaadatakse tagasi eelmisele aastale ja arutatakse tulevikuplaane. Detsembris vaadeldakse sageli strateegilisi küsimusi ja enamasti toimuvad uute akadeemikute valimised. Selles mõttes olid koroonaaastad 2020 ja 2021 erakordsed. Traditsioonilist kevadist üldkogu polnud epidemioloogilise olukorra tõttu võimalik korraldada ja talvine üldkogu toimus hübriidüritusena. Eelmise aasta aruande ja jooksva aasta finantsplaani saab ju muidugi kinnitada elektroonilise hääletuse teel, aga akadeemia mõtte ei ole oma kodus või kontoris pabereid lugeda ja nupule vajutada. 2022. aastal koguneti jälle akadeemia peegelsaali.

Jooksvate küsimustega tegeleb teine akadeemia kolleegiaalne juhtimisorgan – juhatus. Selle suurus on aja jooksul muutunud. Kuni 2019. aastani oli see 16-liikmeline, alates 2020. aastast 12-liikmeline. Juhatusse kuuluvad akadeemia valitud juhid (president, asepresidendid, peasekretär), osakonnajuhatajad ja üldkogu poolt valitud nn vabaliikmed. Traditsiooniliselt püütakse juhatus moodustada nii, et seal oleksid võrdselt esindatud kõik akadeemia osakonnad. Akadeemia juhatuse liikmete mandaat, vastutus ja kohustused erinevad tavapärasest äriühingute juhatuse liikmete rollist ning sarnanevad pigem ülikooli senati liikmete ning mitmete institutsioonide eestseisuse omadega. Juhatusel on küll suhteliselt lai otsustusõigus, kuid sellega ei kaasne näiteks materiaalne vastutus (mis on pandud presidendile ja peasekretärile). Seetõttu on akadeemia presidendile antud õigus juhatuse otsusega mitte leppida ning vajadusel viia vastav küsimus üldkogu ette.

Juhatus on see, kes valmistab ette üldkogule esitatavad küsimused ja tagab üldkogu otsuste elluviimise. Juhatuse pädevuses on mitmesuguste teadustööde konkursside väljakuulutamine ja auhindade ning stipendiumide määramine. Muidugi teevad ettevalmistustöö ära vastavad komisjonid, kuid seaduse silmis maksab juhatuse otsus. Huvitav on see, et juhatus (ja mitte üldkogu) otsustab, kas

akadeemia astub mõne rahvusvahelise organisatsiooni liikmeks või sõlmib assotsieerumislepingu mõne asutuse või seltsiga. Vahel kestavad sellealased arutelud aastaid.

Juhatuse pädevuses on ka mitmete komisjonide moodustamine ja akadeemia esindajate nimetamine otsustus- ja ekspertkogudesse. Kuigi see ei puuduta selliseid kogusid, kus teadlased või akadeemikud esindavad vaid iseennast (nt Eesti teadusagentuuri hindamiskogu), on selle funktsiooni osakaal viimastel aastatel kõvasti kasvanud. Mõnus on mõelda, et akadeemia poole pöördutakse mitte lihtsalt kui veel ühe personaliotsingufirma poole, vaid et akadeemia mandaat on natuke kvaliteedimärgi moodi. Alles üsna hiljuti lisati juhatuse mandaadi hulka õigus ja kohustus avaldada seisukohti teaduspoliitilistes küsimustes. Varem oli see puhtalt üldkogu pädevuses.

Tehnilistest küsimustest kuulub juhatuse võimkonda kantselei struktuuri ja ametikohade üle otsustamine, aga ka akadeemia vara kasutamine. See viimane on vist meelegra sätitud nõnda, et juhatuse peab seda mandaati jagama presidendiga, kellele on pandud ainuisikuline vastutus akadeemia vara ja vahendite õiguspärase ja otstarbeka kasutamise eest. Küllap seegi on üks põhjustest, miks juhatusel ei ole presidendi käskimise õigust. Küll aga võib juhtuda, et mõni juhatuse liige peab täitma presidendi funktsioone. Akadeemia juhtimise järjepidevuse tagamiseks määrati 2020. aastal presidendi asendamise kord juhaks, kui presidendil ei ole võimalik oma ülesandeid täita.

Kui kõigil akadeemia liikmetel on kohustus osaleda üldkogu istungil, siis juhatuse istungil osalemine on nende õigus. Seda on minevikus päris palju tarvitatud. Loodetavasti saab see elektrooniliste istungite puhul jälle traditsiooniks. Sellega seondub juhatuse kohus arutada teaduslikke ja teadusorganisatsioonilisi küsimusi, mida akadeemikud peavad vajalikuks juhatuse tasemel käsitleda.

Juhatus koguneb kümnekond korda aastas; viimastel pandeemia-aastatel loomulikult peamiselt elektrooniliste

vahendite abil. 2022. aasta jooksul pidas juhatuse kaheksa töökoosolekut, neist seitse ainult Zoomi keskkonnas või hübriidkoosolekuna. Veel kahel korral võeti otsus vastu elektroonselt küsitluse korras. Kroonikas (vt lk 6–13) telegrammistilis esitatud loetelu juhatuse otsustest moodustab vaid murdosa juhatuse tööst. Suure osa istungitest täidavad elavad ja vahel üsna teravad arutelud selle üle, kuidas efektiivsemalt korraldada akadeemia tööd või millist nõu anda teadussüsteemi paremaks toimimiseks. Suurima sisetamise muudatusena 2021. aastal otsustati akadeemia enda raamatupidamine likvideerida ja raamatupidamisteenus sisse osta professionaalselt raamatupidamisfirmalt. Tõsist vaeva nähti uue teadus- ja arendustegevuse (ja tulevikus ka innovatsiooni) korralduse seaduse väljatöötamiskavatsuse lihvimisele suunatud nõuannete sõnastamisega ja akadeemia enda uue arengukava koostamisega.

Akadeemia jaguneb neljaks enam-vähem võrdse suurusega osakonnaks. Need ühendavad vastava teadusvaldkonna akadeemikuid ja välisliikmeid. Osakondadel on mandaat korraldada oma profiilile vastavate akadeemia asutuste tegevust ning teha koostööd teiste sama valdkonna teadus- ja arendusasutuste ning teadusseltside ja ühendustega. Asutuste kontekstis on see mandaat jäänud küll üsna õhukeseks, sest akadeemia konsortsiumis on vaid üks teadusasutus – Underi ja Tuglase kirjanduskeskus. Seevastu kasvab aegamisi osakondade roll akadeemia alaliste komisjonide töös ja eriti situatsioonides, kus on kiiresti tarvis nt valitsuse või riigikogu jaoks konsolideerida mingi valdkonna teadmine. Osakonnad valivad endale juhataja, kes kuulub automaatselt akadeemia juhatusse.

Akadeemia tegevjuhtimine on jagatud presidendi ja peasekretäri vahel. Nende roll ja vastutus on suuresti sarnane äriühingu juhatuse liikme omadega. President on üldjuht, kelle peamine roll on esindada akadeemiat ning kes vastutab akadeemia üldise arengu, põhikirja-järgse tegevuse ning vara ja vahendite kasutamise eest. Peasekretär vastutab akadeemia kantselei toimimise ja haldusküsimuste korraldamise eest. Mõlemad peavad

Eesti teaduste akadeemia juhatuse töötas 2021. aastal järgmises koosseisus:

president	Tarmo Soomere
asepresident	Mart Kalm
asepresident	Arvi Freiberg
peasekretär	Jaak Järv
astronoomia ja füüsika osakonna (AFO) juhataja	Marco Kirm
informaatika- ja tehnikateaduste osakonna (ITTO) juhataja	Jakob Kübarsepp
bioloogia, geoloogia ja keemia osakonna (BGKO) juhataja	Toomas Asser
humanitaar- ja sotsiaalteaduste osakonna (HSTO) juhataja	Valter Lang

Liikmed Martti Raidal (AFO), Maarja Kruusmaa (ITTO), Ülo Niinemets (BGKO) ja Tiina Randma-Liiv (HSTO).

Akadeemia juures tegutseb neli osakonda:

- astronoomia ja füüsika osakond
- informaatika- ja tehnikateaduste osakond
- bioloogia, geoloogia ja keemia osakond
- humanitaar- ja sotsiaalteaduste osakond

Alates 2019. aastast tegutsevad osakonnad ühise põhimääruse alusel. Ideaalis on just osakonna tasand see, kus arutatakse läbi teemad, mis tulevad otsustamisele üldkogus. Samuti on nimelt osakonna tasemelt parim vaade teaduse olukorrale ja üksikute teadussuundade arenguperspektiividele ning selle kaudu ka parima eksperdiabi leidmise võimalused.

LIIKMESKOND

Seisuga 1. jaanuar 2022 oli Eesti teaduste akadeemias 76 liiget. Aasta jooksul lahkusid Arvo Ots, Ülo Lepik, Mihhail Bronštein ja Hans Kүүts ning välisliige Päiviö Tommila. Jaanuaris 2023 lahkusid Ülo Lille ja Andres Öpik. Seisuga 1. märts 2023 oli Eesti teaduste akadeemias 73 akadeemikut ja 19 välisliiget, kes jagunesid osakondade vahel järgmiselt:

ASTRONOOMIA JA FÜÜSIKA OSAKOND

(16 akadeemikut, 4 välisliiget)

Akadeemikud: Jaan Aarik, Jaak Aaviksoo, Jaan Einasto, Ene Ergma, Krista Fischer, Arvi Freiberg, Vladimir Hižnjakov, Marco Kirm (osakonnajuhataja), Martti Raidal, Toomas Rõõm, Enn Saar, Peeter Saari, Mart Saarma, Elmo Tempel, Gennadi Vainikko, Richard Villems.

Välisliikmed: Jonathan (John) R. Ellis, Charles Gabriel Kurland, Jaan Laane, Alar Toomre.

INFORMAATIKA- JA TEHNIKATEADUSTE OSAKOND

(16 akadeemikut, 5 välisliiget)

Akadeemikud: Olav Aarna, Hillar Aben, Dan Bogdanov, Jüri Engelbrecht, Ülo Jaaksoo, Maarja Kruusmaa, Jarek Kurnitski, Jakob Kübarsepp (osakonnajuhataja), Rein Küttner, Enn Lust, Leo Mõtus, Tarmo Soomere, Raimund-Johannes Ubar, Tarmo Uustalu, Jaak Vilo, Dmitri Vinnikov.

olema akadeemia liikmed. Kui presidendi puhul on see igati loogiline, siis suur osa peasekretäri tööst on jõukohane heale haldusspetsialistile ning paljudes sõsarakadeemiates täidavad vastavaid ülesandeid inimesed, kes ei ole akadeemia valitud liikmed. Et aga selline kuuluvus on sätestatud seaduses, siis on targem seda järgida. Asepresidendid on presidendile toeks jooksvate küsimuste lahendamisel, juhivad kindlaid valdkondi ning asendavad presidenti ettenägematute asjaolude puhul, kui president ei saa oma ülesandeid täita.

Kõik valitud juhid (president, asepresidendid, peasekretär, osakonnajuhatajad) tegutsevad teenistuslepingute alusel. Suur osa nende ülesannetest tuleb täita väljaspool akadeemia hoonet. Teisisõnu, nagu esitatud kirjeldusest selgub, on kantselei see struktuur, mis akadeemias tegelikult paikneb ja kuhu kuuluvad inimesed teaduste akadeemias töötavad. Kõige kindlam viis mõne akadeemikuga kontakti saada on seega helistada akadeemia kantseleisse. Vajalikud nimed ja telefoninumbrid on selle raamatu viimasel leheküljel.

Välisliikmed: Steven R. Bishop, Michael Godfrey Rodd, Gábor Stépán, Esko Ukkonen, Margus Veanes.

BIOLOOGIA, GEOLOOGIA JA KEEMIA OSAKOND

(21 akadeemikut, 5 välisliiget)

Akadeemikud: Toomas Asser (osakonnajuhataja), Jaan Eha, Jaak Järv, Ain-Elmar Kaasik, Anne Kahru, Dimitri Kaljo, Mati Karelson, Kalle Kirsimäe, Urmas Kõljalg, Maris Laan, Agu Laisk, Margus Lopp, Jüri Martin, Andres Metspalu, Ülo Niinemets, Valdur Saks, Martin Zobel, Raivo Uiibo, Veiko Uri, Mart Ustav, Eero Vasar.

Välisliikmed: Ülo Langel, Pekka T. Männistö, Svante Pääbo, Matti Saarnisto, Helmut Schwarz.

HUMANITAAR- JA SOTSIAALTEADUSTE OSAKOND

(20 akadeemikut, 5 välisliiget)

Akadeemikud: Jüri Allik, Mart Kalm, Valter Lang (osakonnajuhataja), Lauri Mälksoo, Elmo Nüganen, Karl Pajusalu, Arvo Pärt, Tiina Randma-Liiv, Anu Raud, Anu Realo, Jaan Ross, Hando Runnel, Huno Rätsep, Ellu Saar, Marek Tamm, Tiit Tammaru, Tõnu-Andrus Tannberg, Jaan Undusk, Urmas Varblane, Haldur Õim.

Välisliikmed: Juri Berezkin, Cornelius Theodor Hasselblatt, Raimo Raag, Endel Tulving, Jaan Valsiner.

7. detsembril 2022 valis akadeemia üldkogu kolm uut akadeemikut:

Toomas Rõõm – füüsika alal
Tema teadustöö keskendub teraherts-spektroskoopia arendamisele ja selle kasutamisele erinevate füüsikanähtuste mõistmiseks.

Dan Bogdanov – arvuti- ja tehnikateaduste alal
Tema teadustöö on suunatud turvalist andmetöötlust võimaldavate tehnoloogiate arendamisele.

Eilu Saar – sotsioloogia alal
Tema teadustöö on viimastel aastatel keskendunud muu hulgas Eesti sotsiaalsele kihistumisele ja mobiilsusele ning seda mõjutavatele teguritele, näiteks haridusele. Loe lähemalt uute akadeemikute kohta „Sõnas ja pildis 2022“, lk 19–23.

2022. aastal jätkas valdav osa akadeemikutest juhtivate eriteadlastena teadus- ja õppetööd.

Põhitöö kõrval tegutsesid paljud akadeemikud ekspertide ja nõuandjatena, nad kuuluvad rahvusvahelise ja üleriigilise tähtsusega kogudesse ja nõukogudesse:

- **Jaan Aarik:** riigi teaduspreemiate komisjon (kuni 8. detsember 2022)
- **Olav Aarna:** riikliku programmi „Ühiskonna väärtusarendus 2021–2026“ nõukogu, keskkonnaministeriumi ringmajanduse ekspertgrupp, Tallinna tehnikakõrgkooli nõunike kogu
- **Toomas Asser:** Euroopa teadusülikoolide organisatsiooni The Guild juhatuse liige, valitsuse juures asuv teadus- ja arendusnõukogu, rektorite nõukogu juhatuse esimees
- **Dan Bogdanov:** sihtasutuse Eesti teadusagentuur hindamisnõukogu nimetamiskogu, ettevõtluse arendamise sihtasutuse (EAS) ettevõtjate rakendus-uuringute ja tootearenduse meetme hindamiskomisjon
- **Jaan Eha:** sotsiaalministeriumi kardioloogiainõunik
- **Jüri Engelbrecht:** haridus- ja teadusministeriumi teaduse rahvusvahelistumise töörühm, teaduse rahvusvahelistumise programmi juhtkomitee

- **Ene Ergma:** Eesti teaduse populariseerimise auhinnakomisjoni esimees, sihtasutuse Eesti teadusagentuur teadustaristu komisjon, kosmoseasjade nõukogu liige
- **Krista Fischer:** sihtasutuse Eesti teadusagentuur hindamisnõukogu (asendusliige), teadusnõukoja ja terviseameti nõustaja
- **Arvi Freiberg:** Eesti esindaja rahvusvahelise alus-teaduste aasta 2022 (IYBSSD2022) juhtkomitees
- **Jaak Järv:** Euroopa akadeemiate teadusnõukoja (European Academies' Science Advisory Council, EASAC) liige, õpilaste teadustööde riikliku konkursi akadeemia alakomisjoni esimees
- **Anne Kahru:** Euroopa akadeemiate teadusnõukoja (EASAC) töörühma „Neonikotinoide mõju ökosüsteemi teenustele uusima teabe valgusel“ ekspert, sihtasutuse Eesti teadusagentuur hindamisnõukogu
- **Mart Kalm:** Euroopa kunstiinstituutide liiga (ELIA) täitevkoogu ja esindajatekoogu liige
- **Marco Kirm:** Euratomi teaduse ja tehnoloogia komitee (Euratom STC) ekspert, üliõpilaste teadustööde riikliku konkursi hindamiskomisjon
- **Kalle Kirsimäe:** Eesti geoloogiateenistuse nõukogu, õpilaste teadustööde riikliku konkursi akadeemia alakomisjon
- **Maarja Kruusmaa:** Euroopa Komisjoni teadusnõustamise mehhanismi (SAM) peateadur, riigi teaduspreemiate komisjon (kuni 8. detsember 2022), valitsuse juures asuv teadus- ja arendusnõukogu
- **Jarek Kurnitski:** riigi teaduspreemiate komisjon, sihtasutuse Eesti teadusagentuur hindamisnõukogu, Eesti teaduse tippkeskuse „Teadmistepõhine ehitus“ juht
- **Urmas Kõljalg:** riigi teaduspreemiate komisjon (aseesimees)
- **Jakob Kübarsepp:** rahvusvahelise inseneripedagoogika ühingu IGIP Eesti seirekomitee president, sihtasutuse Eesti teadusagentuur nõukogu, Kristjan Jaagu programmi nõukogu esimees
- **Maris Laan:** riigi teaduspreemiate komisjon, sihtasutuse Eesti teadusagentuur hindamisnõukogu (asendusliige)
- **Valter Lang:** õpilaste teadustööde riikliku konkursi akadeemia alakomisjon
- **Margus Lopp:** valitsuse juures tegutsev säästva arengu komisjon (kuni 30. juuni 2022), Eesti geoloogiateenistuse nõukogu
- **Enn Lust:** EASAC-i energeetikapaneeli ekspert, funktsionaalsete materjalide ja tehnoloogiade doktorikooli nõukogu esimees, Eesti teaduse tippkeskuse „Uudsed materjalid ja energia salvestamise muundamise seadmed“ juht
- **Jüri Martin:** Tallinna botaanikaiaia nõukogu esimees
- **Andres Metspalu:** Eesti teaduse tippkeskuse „Genoomika ja siirdemeditsiini tippkeskus“ juht
- **Lauri Mälksoo:** riigiõiguse sihtkapitali nõukoda, sihtasutuse Eesti teadusagentuur hindamisnõukogu (asendusliige)
- **Ülo Niinemets:** riigi teaduspreemiate komisjon (kuni 8. detsember 2022), haridus- ja teadusministeeriumi teaduspoliitika komisjon, keskkonnaministeeriumi geenitehnoloogia komisjon, Eesti teaduse tippkeskuse „Globaalmuutuste ökoloogia looduslikes ja põllumajanduskooslustes“ juht
- **Karl Pajusalu:** riigi teaduspreemiate komisjon (kuni 8. detsember 2022), Eesti keelenõukogu, sihtasutuse Eesti teadusagentuur teadustaristu komisjon
- **Martti Raidal:** Eesti teaduse tippkeskuse „Tume universum“ juht
- **Tiina Randma-Liiv:** riigi teaduspreemiate komisjon, sihtasutuse Eesti teadusagentuur teadustaristu komisjon, mõttekoja PRAXIS nõukogu
- **Anu Realo:** Euroopa isiksusepsühholoogia assotsiatsiooni (European Association of Personality Psychology, EAPP) president (2020–2022), maailma väärtuste uuringu (World Values Survey) teaduskomitee (2022–2028)
- **Toomas Rõõm:** sihtasutuse Eesti teadusagentuur hindamisnõukogu
- **Ellu Saar:** riigi teaduspreemiate komisjon (kuni 8. detsember 2022), sihtasutuse Eesti teadusagentuur hindamisnõukogu (asendusliige), Eesti rahvaloenduse teadusnõukogu
- **Peeter Saari:** õpilaste teadustööde riikliku konkursi akadeemia alakomisjon
- **Tarmo Soomere:** Euroopa riikide peateadurite foorumi (ESAF) eesistuja, rahvusvahelise teadusnõukoja (ISC) Euroopa sektsiooni eesistuja, EASAC-i keskkonnapaneeli ekspert, valitsuse juures asuv teadus- ja arendusnõukogu, valitsuse juures tegutseva säästva arengu komisjoni asendusliige (kuni 30. juuni 2022), riigi teaduspreemiate komisjoni esimees, Eesti teadusagentuuri hindamisnõukogu nimetamiskogu, riigikogu juures asuva arenguseire keskuse nõukoda, Euroopa regionaalfondi teaduse populariseerimise programmi „TeaMe+“ nõukoda, rahandusministeeriumi ühtekuuluvuspoliitika rakenduskava seirekomisjon (2021–2027), Eesti geoloogiateenistuse nõukogu (asendusliige), riigiõiguse sihtkapitali nõukoda

- **Marek Tamm:** valitsuse juures asuv teadus- ja arendusnõukogu, rahvusvahelise ajalooteooria võrgustik (Eesti esindaja)
- **Tiit Tammaru:** riigi teaduspreemiate komisjon, sihtasutuse Eesti teadusagentuur hindamislõukogu
- **Elmo Tempel:** kosmoseteleskoobi Hubble vaatlustaotluste hindamise komisjon, riigi teaduspreemiate komisjon (alates 8. detsember 2022)
- **Veiko Uri:** riigi teaduspreemiate komisjon, Eesti metsanduse arengukava (MAK2030) juhtkogu
- **Jaan Undusk:** riikliku üliõpilaste teadustööde konkursi auhinnakomisjon, Jaan Krossi kirjandusauhinna žürii, Arved Viirlaiu nimelise kirjandusauhinna žürii
- **Urmas Varblane:** sihtasutuse Eesti teadusagentuur hindamislõukogu
- **Eero Vasar:** riigi teaduspreemiate komisjoni aseesimees (kuni 8. detsember 2022), keskkonnaministeeriumi geenitehnoloogia komisjon
- **Dmitri Vinnikov:** IEEE Eesti sektsiooni esimees
- **Andres Öpik:** rahandusministeeriumi ühtekuuluvuspoliitika rakenduskava seirekomisjoni asendusliige

Paljud akadeemikud jätkavad tööd rahvusvaheliste teadusajakirjade toimetuskolleegiumide koosseisus.

2022. aastal tunnustasid mitmed ühingud ja organisatsioonid paljusid akadeemikuid erinevate autasude, aunimetuste või auliikmeks valimisega:

- **Krista Fischer** pälvis teadusajakirjanike seltsi sõbra auhinna Ökul ning valiti ettevõtlike daamide assotsiatsiooni (EDA) poolt ettevõtlikuks daamiks
- **Ülo Jaaksoo** pälvis Eesti kaubandus-tööstuskoja esimese klassi aumärgi ettevõtluse ja eriti informaatika valdkonna pikaajalise arendamise eest
- **Marco Kirm** pälvis Tartu ülikooli aumärgi
- **Jarek Kurnitski** valiti Tallinna tehnikaülikooli aasta teadlaseks 2021
- **Jüri Martin** valiti MTÜ Välis-Eesti auliikmeks
- **Andres Metspalu** pälvis Tiiu Silla nimelise elutööpreemia pikaajalise süstemaatilise teaduse ja tehnoloogia populariseerimise eest
- **Karl Pajusalu** pälvis Balti assamblee medali ning Tartu ülikooli medali
- **Arvo Pärt** pälvis Luksemburgi Suurhertsogiriigi Tammekrooni ordeni ohvitserijärgu (Ordre de la Couronne de chène) silmapaistvate teenete eest heliloojana ja Euroopa kultuuri suurkujuna ning Eesti Vabariigi välisministeeriumi I klassi teeneteristi kui Eesti üle maailma suureks tegija
- **Anu Realo** valiti Academia Europaea liikmeks

- **Anu Raud** sai kultuurkapitali aastapreemia näituse eest „Lipp lipi peal, lapp lapi peal“
- **Tarmo Soomere** pälvis rahvusvahelise inseneripedagoogika ühingu (IGIP) auliikme nimetuse
- **Tiit Tammaru** pälvis Tartu ülikooli aumärgi
- **Raivo Uiho** pälvis Eesti inimesegeneetika ühingu elutööpreemia ning Tartu ülikooli arstiteaduskonna medali
- **Jaan Undusk** pälvis Eri Klasi stipendiumi (Stipendium Estonicum Eri Klas) ja ajakirja Akadeemia 2022. aasta kuldauhinna
- **Mart Ustav** pälvis Tartumaa omavalitsuste liidu auhinna Kuldne Tammeoks
- **Eero Vasar** pälvis Tartu aukodaniku tiitli
- **Richard Villems** pälvis teenetemärgi „100 semestrit Tartu Ülikoolis“
- **Dmitri Vinnikov** pälvis IEEE Fellow aunimetuse

Erakordse tunnustusena pälvis akadeemia välisliige **Svante Pääbo** Nobeli meditsiini- või füsioloogiaauhinna

Mõjukad akadeemikud:

Maailma enim viidatud 6938 teadlase hulka (andmebaas Clarivate Analytics Web of Science) jõudis 2022. aastal ühena viiest eesti teadlasest Ülo Niinemets.

Sama andmebaasi sektsiooni Essential Science Indicators (ESI) andmeil maailma ühe protsendi oma valdkonnas enim viidatud teadlase hulka kuuluvad (seisuga jaanuar 2023) Jüri Allik, Jaan Eha, Krista Fischer, Anne Kahru, Urmas Kõljalg, Andres Metspalu, Ülo Niinemets, Martti Raidal, Anu Realo, Martin Zobel, Richard Villems ja Jaak Vilo.

Andmebaasis SCOPUS esitatud info alusel eristatakse kahe protsendi mõjukaimate hulka kuuluvad teadlased nii kogu elu kui ka üksikute aastate ja 174 teadusvaldkonna lõikes,¹⁹ tuginedes nii nende tööde viidatavusele kui ka üksikute autorite rollile niivõrd, kuivõrd on seda võimalik bibliomeetristest kirjetest määratleda. Analüüsi 5. versioonis (september 2022) on nende seas 56 Eesti teadlast kogu elukaare vältel tehtud tööde alusel ja 80 teadlast 2021. aastal saadud tsiteeringute alusel. Kaksteist akadeemikut (Ülo Niinemets, Martin Zobel, Martti Raidal, Jüri Allik, Mati Karelson, Urmas Kõljalg, Anne Kahru, Tarmo Soomere, Peeter Saari, Enn Lust, Dmitri Vinnikov ja 2022. aastal saja-aastasena lahkunud Ülo Lepik) kuuluvad mõlemasse nimistusse. Kogu elukaare tööde alusel on mõjukaimate seas veel Jarek Kurnitski ning vanameistrid Jüri Engelbrecht ja Agu Laisk. 2021. aasta bibliomeetria toob esile Andres Metspalu, Maris Laane, Gennadi Vainikko ja Marek Tamme.

Stanfordi ülikooli poolt on maailma kahe protsendi mõjukaimate teadlaste hulka arvatud Dmitri Vinnikov.

Portaal research.com teeb katse võtta seda tüüpi eristamisel arvesse ka autorite laiemat mõju. Akadeemik Ülo Niinemets jõudis selles edetabelis maailma tugevaimate teadlaste seas taimeteaduse ja agronoomia valdkonnas erakordselt kõrgele 12. kohale. Akadeemik Martti Raidal jõudis füüsika valdkonnas 81. kohale, akadeemik Andres Metspalu geneetika ja molekulaarbioloogia valdkonnas 240. kohale (meditsiini valdkonnas 3837. kohale) ning akadeemik Martin Zobel ökoloogia ja evolutsiooni valdkonnas 319. kohale. Tugevaimate teadlaste seas oma valdkonnas on akadeemikud Tiit Tammaru (1110), Richard Villems (1253), Agu Laisk (1448), Jüri Allik (1717), Urmas Kõljalg (2067), Valdur Saks (2461), Jarek Kurnitski (5495), Tarmo Soomere (5526), Mati Karelson (6118) ja Jaan Aarik (6316).

Šveitsi teadusfondi (Swiss National Science Foundation) hallatava AcademiaNet portaali alusel kuuluvad edukaimate naisteadlaste nimekirja Anne Kahru, Maris Laan, Tiina Randma-Liiv, Anu Realo ja Ellu Saar.

Eesti Päevalehe ajakirjanikud paigutasid 100 Eesti mõjukaima hulka Toomas Asseri, Elmo Nüganeni ja Arvo Pärdi.

Tartu Postimehe ajakirjanikud valisid Tartu ja Tartu-maa 50 mõjukaima inimese edetabelisse Toomas Asseri, Enn Lusti ja Krista Fischeri.

Lõuna-Eesti Postimehe 100 mõjukaima inimese nimekirjas on Jaak Einasto.

Virumaa Teataja ajakirjanike koostatud Lääne-Virumaa mõjukate edetabelis on Rakverest pärit helilooja Arvo Pärt.

¹⁹ Ioannidis, J. P. A. 2022. September 2022 data-update for „Updated science-wide author databases of standardized citation indicators“. Mendeley Data, V5, <https://doi.org/10.17632/btchxkztzyw.1>

PERSONAALIA

Seisuga 25. veebruar 2023

Jaan AARIK, sünd 01.01.1951, valitud 2013, täppis-teadused. Lõpetanud Tartu ülikooli 1974. Tartu ülikool, emeriitprofessor (2019), jaan.aarik@ut.ee.

Olav AARNA, sünd 04.11.1942, valitud 1990, informaatika. Lõpetanud Tallinna tehnikaülikooli 1965. Tallinna tehnikaülikool, emeriitprofessor (2007), Estonian Business School, juhtimise õppetooli professor (alates 2017), olav.arna@ebs.ee.

Jaak AAVIKSOO, sünd 11.01.1954, valitud 1994, täppisteadused. Lõpetanud Tartu ülikooli 1976. Tartu ülikool, emeriitprofessor (2017), jaak.aaviksoo@gmail.com.

Hillar ABEN, sünd 03.12.1929, valitud 1977, mehaanika. Lõpetanud Tallinna tehnikaülikooli 1953, aben@cs.ioc.ee.

Jüri ALLIK, sünd 03.03.1949, valitud 2010, psühholoogia. Lõpetanud Tartu ülikooli 1973. Tartu ülikool, eksperimentaalpsühholoogia professor (2002), juri.allik@ut.ee.

Toomas ASSER, sünd 14.07.1954, valitud 2011, arsti-teadus. Lõpetanud Tartu ülikooli 1979. Eesti teaduste akadeemia, bioloogia, geoloogia ja keemia osakonna juhataja (2014), Tartu ülikool, neurokirurgia professor (1995), Tartu ülikool, rektor (2018), toomas.asser@ut.ee.

Dan BOGDANOV, sünd 28.02.1983, valitud 2022, arvuti- ja tehnikateadused. Lõpetanud Tartu ülikooli 2005. Cybernetica AS infoturbeinstituut, direktor, dan.bogdanov@cyber.ee.

Jaan EHA, sünd 12.06.1950, valitud 2016, loodusteadused ja meditsiin. Lõpetanud Tartu ülikooli 1974. Tartu ülikool, kardioloogia professor (2004), jaan.aha@kliinikum.ee.

Jaan EINASTO, sünd 23.02.1929, valitud 1981, astrofüüsika. Lõpetanud Tartu ülikooli 1952. Tartu observatoorium, teaduslik nõustaja (2016), jaan.einasto@to.ee.

Jüri ENGELBRECHT, sünd 01.08.1939, valitud 1990, mehaanika. Lõpetanud Tallinna tehnikaülikooli 1962. Eesti teaduste akadeemia, välissuhete nõunik (2020), Tallinna tehnikaülikool, emeriitprofessor (2016), küberneetika instituudi konsultant (2016), je@ioc.ee.

Ene ERGMA, sünd 29.02.1944, valitud 1997, täppis-teadused. Lõpetanud Moskva riikliku ülikooli 1969. Tartu ülikool, emeriitprofessor (2015), ergmaene@gmail.com.

Krista FISCHER, sünd 05.08.1970, valitud 2020, matemaatika ja matemaatiline statistika. Lõpetanud Tartu ülikooli 1992. Tartu ülikool, matemaatilise statistika professor (2018), krista.fischer@ut.ee.

Arvi FREIBERG, sünd 28.06.1948, valitud 2009, täppisteadused. Lõpetanud Tallinna tehnikaülikooli 1971. Eesti teaduste akadeemia, asepresident (2018), Tartu ülikool, emeriitprofessor (2021), arvi.freiberg@ut.ee.

Vladimir HIZNJAKOV, sünd 25.05.1938, valitud 1977, füüsika. Lõpetanud Tartu ülikooli 1960. Tartu ülikool, tahkisetooria kaasprofessor (2021), vladimir.hiznjakov@ut.ee.

Ülo JAAKSOO, sünd 16.04.1939, valitud 1986, informaatika. Lõpetanud Tallinna tehnikaülikooli 1962. Cybernetica AS, nõukogu esimees (2013), ulo.jaaksoo@cyber.ee.

Jaak JÄRV, sünd 05.11.1948, valitud 1997, loodusteadused. Lõpetanud Tartu ülikooli 1972. Eesti teaduste akadeemia, kirjastusnõukogu esimees (2007), peasekretär (2017), jaak.jarv@akadeemia.ee; Tartu ülikool, orgaanilise keemia professor (1991), jaak.jarv@ut.ee.

Ain-Elmar KAASIK, sünd 02.08.1934, valitud 1993, neuroloogia. Lõpetanud Tartu ülikooli 1959. Tartu ülikool, emeriitprofessor (1999), ain-elmar.kaasik@kliinikum.ee.

Anne KAHRU, sünd 17.02.1955, valitud 2018, ökotoksikoloogia. Lõpetanud Tartu ülikooli 1978. Keemilise ja bioloogilise füüsika instituut, juhtivteadur (2007), keskkonnatoksikoloogia laboratooriumi juhataja (2012), anne.kahru@kbfi.ee.

Dimitri KALJO, sünd 12.10.1928, valitud 1983, geoloogia. Lõpetanud Tartu ülikooli 1953, professor (1986), dimitri.kaljo@ttu.ee.

Mart KALM, sünd 03.09.1961, valitud 2010, kunsti-teadus. Lõpetanud Tartu ülikooli 1984. Eesti teaduste akadeemia, asepresident (2014), Eesti kunstiakadeemia, rektor (2015), professor (2000), mart.kalm@akadeemia.ee.

Mati KARELSON, sünd 27.12.1948, valitud 2007, loodusteadused ja meditsiin. Lõpetanud Tartu ülikooli 1972. Tartu ülikool, emeriitprofessor (2021), mati.karelson@ut.ee.

Marco KIRM, sünd 27.12.1965, valitud 2018, täppis-teadused. Lõpetanud Tartu ülikooli 1991. Eesti teaduste akadeemia, astronoomia ja füüsika osakonna juhataja (2019), Tartu ülikool, eksperimentaalfüüsika professor (2018), marco.kirm@ut.ee.

Kalle KIRSIMÄE, sünd 05.04.1967, valitud 2018, geoloogia. Lõpetanud Tartu ülikooli 1992. Tartu ülikool, geoloogia-mineraloogia professor (2002), kalle.kirsimae@ut.ee.

Maarja KRUUSMAA, sünd 04.01.1970, valitud 2016, tehnikateadused. Lõpetanud Tallinna tehnikaülikooli 1996. Eesti teaduste akadeemia, juhatuse liige (2019), Tallinna tehnikaülikool, teadusprorektor (2020), bio-robootika keskuse juhataja (2008), täisprofessor tenuuris (2019), maarja.kruusmaa@ttu.ee.

Jarek KURNITSKI, sünd 22.10.1970, valitud 2018, inseneriteadused. Lõpetanud Tallinna tehnikaülikooli 1990. Tallinna tehnikaülikool, täisprofessor tenuuris (2019); ehituse ja arhitektuuri instituut, direktor (2013), jarek.kurnitski@ttu.ee.

Urmas KÕLJALG, sünd 24.02.1961, valitud 2011, biosüsteemiteadus ja ökoloogia. Lõpetanud Tartu ülikooli

1988. Eesti teaduste akadeemia, filogeneetika ja süstemaatika komisjoni esimees (2007), Tartu ülikool, mükoloogia professor (2001), loodusmuuseumi ja botaanikaiaia direktor (2014), urmas.koljalg@ut.ee.

Jakob KÜBARSEPP, sünd 09.02.1947, valitud 2011, materjalitehnika. Lõpetanud Tallinna tehnikaülikooli 1970. Eesti teaduste akadeemia, informaatika ja tehnikateaduste osakonna juhataja (2014), haridusteaduste komisjoni esimees (2022), Tallinna tehnikaülikool, emeriitprofessor (2021), vanemteadur (2021), jakob.kubarsepp@ttu.ee.

Rein KÜTTNER, sünd 25.11.1940, valitud 1997, tehnikateadused. Lõpetanud Tallinna tehnikaülikooli 1965. Tallinna tehnikaülikool, emeriitprofessor (2010), rein.kuttner@ttu.ee.

Maris LAAN, sünd 21.02.1968, valitud 2021, rahvatervis. Lõpetanud Tartu ülikooli 1992. Tartu ülikool, inimese geneetika professor (2016), maris.laan@ut.ee.

Agü LAISK, sünd 03.05.1938, valitud 1994, loodusteadused. Lõpetanud Tartu ülikooli 1961. Tartu ülikool, emeriitprofessor (2003), agu.laisk@ut.ee.

Valter LANG, sünd 26.01.1958, valitud 2010, ajaloo-teadus. Lõpetanud Tartu ülikooli 1981. Eesti teaduste akadeemia, humanitaar- ja sotsiaalteaduste osakonna juhataja (2019), Tartu ülikool, arheoloogia professor (1999), valter.lang@ut.ee.

Ülo LILLE, 16.09.1931–02.01.2023, valitud 1983, biotehnoloogia. Lõpetanud Tallinna tehnikaülikooli 1955. Tallinna tehnikaülikool, emeriitprofessor (1997).

Margus LOPP, sünd 11.09.1949, valitud 2011, keemia. Lõpetanud Tartu ülikooli 1973. Tallinna tehnikaülikool, emeriitprofessor (2022), juhtivteadur (2022), margus.lopp@ttu.ee.

Enn LUST, sünd 22.10.1956, valitud 2010, energia-tehnoloogia. Lõpetanud Tartu ülikooli 1980. Tartu ülikool, füüsikalise keemia professor (1997), keemia instituudi direktor (2008), enn.lust@ut.ee.

Jüri MARTIN, sünd 29.09.1940, valitud 1990, ökoloogia. Lõpetanud Tartu ülikooli 1964, martin.jyri@gmail.com.

Andres METSPALU, sünd 11.03.1951, valitud 2010, biotehnoloogia. Lõpetanud Tartu ülikooli 1976. Eesti teaduste akadeemia, Eesti teaduste tippkeskuste nõukogu esimees (2016), Tartu ülikool, biotehnoloogia professor (1992), Eesti geenivaramu juhataja (2018), genoomika instituut, genoomika ja biopankade professor (2018), andres.metspalu@ut.ee.

Leo MÕTUS, sünd 15.12.1941, valitud 1993, informaatika. Lõpetanud Tallinna tehnikaülikooli 1965. Tallinna tehnikaülikool, emeriitprofessor (2021), leomotus1@gmail.com.

Lauri MÄLKSOO, sünd 28.01.1975, valitud 2013, õigusteadus. Lõpetanud Tartu ülikooli 1998. Tartu ülikool, rahvusvahelise õiguse professor (2009), lauri.malksoo@ut.ee.

Ülo NIINEMETS, sünd 19.03.1970, valitud 2013, loodusteadused. Lõpetanud Tartu ülikooli 1992. Eesti

teaduste akadeemia, juhatuse liige (2014), Eesti maaülikool, professor (2009), ylo.niinemets@emu.ee.

Elmo NÜGANEN, sünd 15.02.1962, valitud 2020, teatrikunst. Lõpetanud Eesti muusika- ja teatriakadeemia 1988. Eesti muusika- ja teatriakadeemia, lavakunsti professor (2008), vabakutseline lavastaja ja režissöör (2021), elmo.tlt@gmail.com.

Karl PAJUSALU, sünd 20.06.1963, valitud 2011, keeleteadus. Lõpetanud Tartu ülikooli 1986. Tartu ülikool, eesti keele ajaloo ja murrete professor (2000), karl.pajusalu@ut.ee.

Arvo PÄRT, sünd 11.09.1935, valitud 2011, muusika. Lõpetanud Tallinna riikliku konservatooriumi 1963. Vabakutseline helilooja Eestis (2005), larefa@paert.com.

Martti RAIDAL, sünd 26.02.1968, valitud 2011, täppisteadused. Lõpetanud Helsingi ülikooli 1995. Eesti teaduste akadeemia, juhatuse liige (2014), keemilise ja bioloogilise füüsika instituut, juhtivteadur (2012), martti.raidal@cern.ch.

Tiina RANDMA-LIIV, sünd 08.08.1968, valitud 2018, ühiskonna- ja riigiteadused. Lõpetanud Tartu ülikooli 1991. Eesti teaduste akadeemia, juhatuse liige (2019), Tallinna tehnikaülikool, täisprofessor tenuuris (2019), tiina.randma-liiv@ttu.ee.

ANU RAUD, sünd 10.05.1943, valitud 2016, kunst. Lõpetanud Eesti kunstiakadeemia 1967. Rahvakunsti uurija, vaibakunstnik. Eesti kunstiakadeemia, emeriitprofessor (2009), raudanu.k@gmail.com.

Anu REALO, sünd 15.02.1971, valitud 2018, kultuuriteadused. Lõpetanud Tartu ülikooli 1993. Warwicki ülikool (Ühendkuningriik), professor (2014), anu.realo@ut.ee, a.realo@warwick.ac.uk.

Jaan ROSS, sünd 05.04.1957, valitud 2003, humanitaarteadused. Lõpetanud Tallinna riikliku konservatooriumi 1980. Eesti muusika- ja teatriakadeemia, emeriitprofessor (2021), jaan.ross@gmail.com.

Hando RUNNEL, sünd 24.11.1938, valitud 2012, kirjandus. Vabakutseline kirjanik (1971), katre@ilmamaa.ee.

Toomas RÕÕM, sünd 07.11.1961, valitud 2022, füüsika. Lõpetanud Tartu ülikooli 1984. Keemilise ja bioloogilise füüsika instituut, juhtivteadur (2012), toomas.room@kbfi.ee.

Huno RÄTSEP, sünd 28.12.1927, valitud 1981, eesti keel. Lõpetanud Tartu ülikooli 1951. Tartu ülikool, emeriitprofessor (1994), hunoratsep@gmail.com.

Ellu SAAR, sünd 08.10.1955, valitud 2022, sotsioloogia. Lõpetanud Tartu ülikooli 1978. Tallinna ülikool, professor (2001), ellu.saar@tlu.ee.

Enn SAAR, sünd 04.03.1944, valitud 2010, astronoomia. Lõpetanud Tartu ülikooli 1967, enn.saar@to.ee.

Peeter SAARI, sünd 02.06.1945, valitud 1986, füüsika. Lõpetanud Tartu ülikooli 1968. Tartu ülikool, emeriitprofessor (2021), peeter.saari@ut.ee.

Mart SAARMA, sünd 29.06.1949, valitud 1990, molekulaarbioloogia. Lõpetanud Tartu ülikooli 1972. Helsingi ülikool, professor (1990), biotehnoloogia instituudi teadusdirektor (2020), mart.saarma@helsinki.fi.

Valdur SAKS, sünd 03.09.1943, valitud 1993, biokeemia. Lõpetanud Moskva riikliku ülikooli 1967, professor (1986).

Tarmo SOOMERE, sünd 11.10.1957, valitud 2007, tehnika- ja informaatikateadused. Lõpetanud Moskva riikliku ülikooli 1980. Eesti teaduste akadeemia, mereteaduste komisjoni esimees (2007), president (2014), tarmo.soomere@akadeemia.ee. Tallinna tehnikaülikool, rannikutehnika professor (2005), küberneetika instituudi lainetuse dünaamika labori juhataja (2009), tarmo.soomere@ttu.ee.

Martin ZOBEL, sünd 25.02.1957, valitud 2010, ökoloogia. Lõpetanud Tartu ülikooli 1980. Tartu ülikool, taimeökoloogia professor (1992), martin.zobel@ut.ee.

Marek TAMM, sünd 04.11.1973, valitud 2021, kultuuri-ajalugu. Lõpetanud Tartu ülikooli 1998. Tallinna ülikool, kultuuriajaloo professor (2015), marek.tamm@tlu.ee.

Tiit TAMMARU, sünd 04.02.1972, valitud 2018, inimgeograafia. Lõpetanud Tartu ülikooli 1994. Tartu ülikool, linna- ja rahvastikugeograafia professor (2012), teaduste akadeemia uurija-professor (2022–2024), tiit.tammaru@ut.ee.

Tõnu-Andrus TANNBERG, sünd 22.09.1961, valitud 2012, ajalugu. Lõpetanud Tartu ülikooli 1986. Tartu ülikool, Eesti ajaloo professor (2018), tonu-andrus.tannberg@ut.ee.

Elmo TEMPEL, sünd 16.06.1980, valitud 2021, astronoomia ja astrofüüsika. Lõpetanud Tartu ülikooli 2003. Tartu ülikooli Tartu observatoorium, galaktikate füüsika ja kosmoloogia osakonna juhataja, astronoomia professor (2018), elmo.tempel@ut.ee.

Raimund-Johannes UBAR, sünd 16.12.1941, valitud 1993, arvutitehnika. Lõpetanud Tallinna tehnikaülikooli 1966. Tallinna tehnikaülikool, emeriitprofessor (2020), raiub@ati.ttu.ee.

Raivo UIBO, sünd 21.12.1948, valitud 2003, arstiteadus. Lõpetanud Tartu ülikooli 1973. Tartu ülikool, immunoloogiaprofessor (1992), raivo.uibo@ut.ee.

Jaan UNDUSK, sünd 14.11.1958, valitud 2007, humanitaarteadused. Lõpetanud Tartu ülikooli 1982. Eesti TA Underi ja Tuglase kirjanduskeskus, direktor (2000), jaan@utkk.ee.

Veiko URI, sünd 19.12.1969, valitud 2020, metsandus. Lõpetanud Eesti maaülikooli 1993. Eesti maaülikool, metsaökosüsteemide professor (2015), veiko.uri@emu.ee.

Mart USTAV, sünd 16.07.1949, valitud 2001, biomeditsiin. Lõpetanud Tartu ülikooli 1972. Tartu ülikool, emeriitprofessor (2021), mart.ustav@ut.ee.

Tarmo UUSTALU, sünd 19.01.1969, valitud 2010, arvutiteadus. Lõpetanud Tallinna tehnikaülikooli 1992.

Tallinna tehnikaülikool, tarkvarateaduse instituudi juhtivteadur (alates 2009); Reykjavíki ülikool, arvutiteaduse osakonna professor (2017), tarmo@ru.is.

Gennadi VAINIKKO, sünd 31.05.1938, valitud 1986, matemaatika. Lõpetanud Tartu ülikooli 1961. Tartu ülikool, emeriitprofessor (2006), gennadi.vainikko@ut.ee.

Urmas VARBLANE, sünd 20.07.1961, valitud 2009, majandusteadus. Lõpetanud Tartu ülikooli 1984. Tartu ülikool, rahvusvahelise ettevõtluse professor (2001), urmas.varblane@ut.ee.

Eero VASAR, sünd 17.09.1954, valitud 2010, arstiteadus. Lõpetanud Tartu ülikooli 1979. Eesti teaduste akadeemia, arstiteaduse ja tervishoiu strateegia alalise komisjoni esimees (2011), Tartu ülikool, bio- ja siirdemeditsiini instituudi juhataja (1991), inimese füsioloogia professor (1992), eero.vasar@ut.ee.

Richard VILLEMS, sünd 28.11.1944, valitud 1987, biofüüsika. Lõpetanud Tartu ülikooli 1968. Tartu ülikool, molekulaar- ja rakubioloogia instituudi arheogeneetika professor (2005), Tartu ülikool, genoomika instituudi populatsioonigeneetika professor (2021), rvillems@ebc.ee.

Jaak VILO, sünd 14.11.1966, valitud 2012, informaatika. Lõpetanud Tartu ülikooli 1991. Tartu ülikool, bioinformaatika professor (2007), jaak.vilo@ut.ee.

Dmitri VINNIKOV, sünd 08.04.1976, valitud 2021, tehnika ja arvutiteadused. Lõpetanud Tallinna tehnikaülikooli 1999. Tallinna tehnikaülikool, juhtivteadur, jõuelektroonika uurimisrühma juht (2016), dmitri.vinnikov@ttu.ee.

Haldur ÕIM, sünd 22.01.1942, valitud 1994, humanitaar- ja sotsiaalteadused. Lõpetanud Tartu ülikooli 1965. Tartu ülikool, emeriitprofessor (2007), haldur.oim@ut.ee.

Andres ÕPIK, 04.05.1947–28.01.2023, valitud 2013, tehnikateadused. Lõpetanud Tallinna tehnikaülikooli 1970. Tallinna tehnikaülikool, emeriitprofessor (2019), vanemteadur (2019).

VÄLISLIKMED

Yuri E. BEREZKIN (Venemaa), sünd 27.12.1946, valitud 2012, kultuuriantropoloogia. Antropoloogia ja etnograafia muuseum (Kunstkamera), Venemaa teaduste akadeemia, Ameerika osakonna juhataja (2003), berezkin1@gmail.com.

Steven R. BISHOP (Ühendkuningriik), sünd 18.10.1955, valitud 2012, mittelineaarne dünaamika. Londoni ülikooli kolledž, professor (1984), s.bishop@ucl.ac.uk.

Jonathan (John) R. ELLIS (Ühendkuningriik), sünd 01.07.1946, valitud 2015, teoreetiline füüsika. Mobilias Pluss tippteadlane, keemilise ja bioloogilise füüsika instituut (2017), külalisteadlane, Theoretical Physics Dept, CERN (2016), Londoni King's College, teoreetiline

füüsika professor (2010), John.Ellis@cern.ch.

Cornelius Theodor HASSELBLATT (Holland), sünd 17.08.1960, valitud 2015, kirjandus ja kultuur. Vabakutseline fennougrist (2015), cornelius@hasselblatt.com.

Charles Gabriel KURLAND (USA/Rootsi), sünd 14.01.1936, valitud 1991, biokeemia. Uppsala ülikool, emeriitprofessor (2001), charles.kurland@biol.lu.se.

Jaan LAANE (USA), sünd 20.06.1942, valitud 1995, keemiline füüsika. Texase A&M ülikool, professor (1976), laane@mail.chem.tamu.edu.

Ülo LANGEL (Rootsi/Eesti), sünd 02.03.1951, valitud 2015, neurokeemia. Stockholmi ülikool, neurokeemia ja molekulaarse neurobioloogia professor (2001), Tartu ülikool, molekulaarse biotehnoloogia professor (2007), ulo.langel@dbb.su.se.

Pekka T. MÄNNISTÖ (Soome), sünd 18.12.1946, valitud 2012, farmakoloogia. Helsingi ülikool, emeriitprofessor (2004), pekka.mannisto@finnet.fi.

Svante PÄÄBO (Saksamaa), sünd 20.04.1955, valitud 2019, geneetika. Max Plancki evolutsioonilise antropoloogia instituut, evolutsioonigeneetika osakonna juhataja (1997), paabo@eva.mpg.de.

Raimo RAAG (Rootsi), sünd 20.08.1953, valitud 2019, keeleteadus. Uppsala ülikool, professor (2001), Raimo.Raag@moderna.uu.se.

Michael Godfrey RODD (Ühendkuningriik), sünd 21.06.1946, valitud 1995, protsessijuhtimine ja infotehnoloogia, mrodd@btinternet.com.

Matti SAARNISTO (Soome), sünd 11.11.1942, valitud 2008, geoloogia, matti.saarnisto@saunalahti.fi.

Helmut SCHWARZ (Saksamaa), sünd 06.08.1943, valitud 2002, keemia. Humboldti Fond, president (2008–2017); Berliini tehnikaülikool, professor (1978), helmut.schwarz@tu-berlin.de.

Gábor STÉPÁN (Ungari), sünd 13.12.1953, valitud 2017, rakendusmehaanika. Budapesti tehnika- ja majandusülikool, rakendusmehaanika professor (1995), stepan@mm.bme.hu.

Alar TOOMRE (USA), sünd 05.02.1937, valitud 2012, rakendusmatemaatika. Massachusettsi tehnoloogiainstituut, emeriitprofessor (2010), toomre@math.mit.edu.

Endel TULVING (Kanada), sünd 26.05.1927, valitud 2002, psühholoogia. Toronto ülikool, emeriitprofessor (1992), tulving@psych.utoronto.ca.

Esko UKKONEN (Soome), sünd 26.01.1950, valitud 2015, arvutiteadus. Helsingi ülikool, arvutiteaduse professor (1985), esko.ukkonen@helsinki.fi.

Jaan VALSINER (Taani), sünd 29.06.1951, valitud 2017, psühholoogia. Aalborgi ülikool, kultuuripsühholoogia professor (2013), jvalsiner@gmail.com.

Margus VEANES (USA), sünd 12.10.1966, valitud 2019, tarkvarateadus. Microsoft Research RISE, vanemteadur (1999), margus@microsoft.com.

AKADEEMIA JUURES TEGUTSEVAD EKSPERTKOGUD

METEORIITIKA KOMISJON

Moodustatud 1954

Esimees dr Jüri Plado

Meteoriitika komisjoni põhiülesanded on meteoriidikraatrite ja kosmilise aine alaste uurimistööde edendamine, koordineerimine ning meetodiline juhendamine, Eesti meteoriitikaobjektide säilivuse ja looduskaitse eest hoolitsemine, meteoriitikaalaste teadmiste populariseerimine ning elanikkonna kaasatõmbamine meteoriitide langemise vaatlusele, meteoriitide otsimisele ja kogumisele muuseumikogudesse.

2022. aastal keskenduti peamiselt eelnevate välitööde tulemuste kokkuvõtte koostamisele ja publitseerimisele. Argo Jõelet ja Kaidi Karro (Tartu ülikooli geoloogia osakond) jätkasid koostöös Austinis paikneva Texase ülikooli, Riesi geopargi ja Freiburgi Albert Ludwigi ülikooliga Riesi kraatri (Saksamaa, läbimõõt 26 km, vanus 14,8 miljonit aastat) seismomeetriliste andmete kokkuvõttega struktuuri sisemise morfoloogia täpsustamise eesmärgil. Jüri Plado ja Satu Hietala (Soome geoloogiakeskus) tegelesid Summaneni kraatri (Soome, läbimõõt 2,6 km, vanus 1880 kuni 600 miljonit aastat) uute leidude kirjeldamise ja värskest mõõdetud gravimeetrilise välja interpreteerimisega. Koos Herbert Henkeliga (Stockholmi kuninglik tehnoloogiainstituut) lõpetasid nad Delleni kraatri (Rootsi, läbimõõt 20 km, vanus 140 miljonit aastat) mineraloogilised uuringud ja publitseerisid kokkuvõtva raamatu.

Tartu ülikooli geoloogia osakonnas jätkas järeldoktori projekti Juulia-Gabrielle Moreau. Projekti käigus simuleeriti kuumutuskatsete, modelleerimise ja plahvatuseksperimentide kaudu sulametalli (troiliit) viimist aluselise koostisega kivimisse ning uuriti selle kaudu asteroidivöös toimunud kokkupõrgete füüsikalisi ja keemilisi tingimusi. Tulemusi esitleti 53. Kuu ja planeediteaduste konverentsil (Lunar and Planetary Science Conference) ja meteoriitikaühingu (Meteoritical Society) 85. istungil.

Koostöös Satu Hietala ja Jarmo Moilaneniga (Helsingi ülikool) publitseeriti Keurusselkä kraatri (Soome, läbimõõt

37,5 km, vanus 1150 miljonit aastat) vaatlusi kirjeldava ning kraatri suurust analüüsiv artikkel. Jüri Plado ja Argo Jõelet töötasid välja globaalselt kasutatava kriteeriumi väikeste (läbimõõduga < 500 m) meteoriidikraatrite plahvatuspäritolu tõestamiseks. Tõestati Tori struktuuri (Rootsi) kraatriladse glatsiaalse päritolu ja kosmilise tekketeooria sobimatus.

Aastal 2021 Ilumetsa peakraatril (läbimõõt 75–80 m, vanus ligikaudu 7000 aastat) toimunud välitööde tulemusi esitleti meteoriitikaühingu (Meteoritical Society) 85. istungil. Osaleti välitöödel Campo del Cielo (Chaco osariik, Argentina) kraatriväljal eesmärgiga täpsustada kraatrite tekkeaega ja termilist režiimi. Nõustati kümnekonda Eesti ja Läti kodanikku meteoriitikaalastes küsimustes (juhuheidude võimalik seos meteoriitidega, ümarstruktuuride võimalik seos meteoriidikraatritega). Ühtegi meteoriiti ega kraatrit ei tuvastatud.

LOODUSKAITSE KOMISJON

Moodustatud 1995

Esimees dr Urmas Tartes

Looduskaitse komisjoni tegevuse eesmärk on Eesti looduse, eriti loodשמאלstiste ja unikaalsete loodusobjektide ning loodusvarade kaitse ja kasutamise seotud probleemide esiletoomine ja läbiarutamine, vastavate ettepanekute tegemine teaduste akadeemiale, keskkonnaministeriumile ja teistele pädevatele organitele. Samuti kaasaitamine looduskaitse ideede propageerimisele ja loodushoidliku ühiskondliku arvamuse kujundamisele.

Lõppenud aastal suuri muudatusi komisjoni liikmeskonnas ei toimunud. Jätkuvalt tegutses juhatus koosseisus: esimees filosoofidoktor Urmas Tartes, aseesimehed bioloogiakandidaat dotsent Vilju Lilleleht ja bioloogiakandidaat Heiki Tamm.

2022. aasta tegevust mõjutas jätkuvalt COVID-19-st tekkinud eriolukord ja komisjon ei pidanud avalikke koosolekuid. Peeti läbirääkimisi komisjoni liikmeskonda uute inimeste kaasamiseks.

Mitmed komisjoniliikmed tegutsesid individuaalselt. Urmas Tartes oli Erik Kumari preemiakomisjoni liige ja esindas jätkuvalt akadeemiat MTÜ Loodusajakiri nõukogus.

EESTI POLAARUURINGUTE KOMISJON

Moodustatud 1993

Esimees professor Rein Vaikmäe

Eesti polaaruuringu komisjon (EPUK) on sõltumatu ekspertide kogu, mis on Eesti kontaktorgan Euroopa polaarkomitees (EPB), on kursis valdkonna arenguga maailmas, kujundab Eesti polaaruuringu arengustrateegia, nõustab vajadusel riigi juhtstruktuure ning räägib kaasa rahvusvahelisel tasemel, võimaldamaks Eesti polaarteadlastel kasutada rahvusvahelist polaaruuringu infrastruktuuri.

Euroopa polaarkomitee (EPB) on mitteriiklik strateegiline ekspertkogu, mis esindab Euroopa Liidu (EL) liikmesriikide huvisid polaaraladel läbiviidavate teadusuuringute kavandamisel ja vastava infrastruktuuri väljaarendamisel ning nõustab kõnealustes küsimustes Euroopa Komisjoni. 1. jaanuarist 2015 tegutseb EPB Hollandi teadusfondi katuse all kui liikmesorganisatsioonide assotsiatsioon. Eesti teaduste akadeemia on EPB liige alates 2001. aastast.

Koroonaviiruse pandeemia mõjude tõttu toimus 2022. aastal avalikke üritusi vähe. 2022 veebruaris alanud Venemaa invasiooni tõttu Ukrainasse katkestas EPB analoogiliselt enamiku rahvusvaheliste teadusorganisatsioonidega igasugused kontaktid Venemaaga. Kõigil EPB koosolekutel osales 2021. aastal EPB liikmeks saanud Ukraina rahvusliku Antarktika-uuringute keskuse esindaja.

EPB kevadine aastakoosolek 5.–6. aprillil toimus veebikeskkonnas. EPUK-i esimees Rein Vaikmäe osales EPB uue strateegiadokumendi 2023–2027 arutelul 13.–17. juunil ja EPB sügisesele plenaarkoosolekul 21.–23. novembril Luksemburgis.

EPB tegevuse efektiivsust viieaastase tsükliga hindava rahvusvahelise evalvatsiooni 2022. aasta analüüsi tulemused olid aluseks EPB uue tegevusstrateegia väljatöötamisel. Alustati aastatel 2015–2020 Horisont 2020 projekti „EU Polar Net – Connecting Science with Society“ raames välja töötatud Euroopa polaaruuringu strateegia elluviimist uue projekti „EU-Polar-Net2“ raames. Eestit esindab konsortsiumis Tallinna tehnikaülikooli geoloogia instituut. Eesmärk on töötada Euroopa Komisjoni jaoks välja Euroopa polaaruuringu koordineeriva institutsiooni kontseptsioon ning ettepanekud EL-i järgmise raamprogrammi „Euroopa Horisont“ kliima- ja keskkonna valdkonna teadus- ja arendusprojektide ning konkursside temaatika koostamiseks. Publitseeriti

Euroopa rahvuslike polaarprogrammide ja teiste suuremahuliste polaarprogrammide kataloog ning Euroopa polaaruuringu rahastusprogrammide kataloog.²⁰

EPUK-i põhiline tegevus 2022. aastal oli polaarpiirkonnas tehtavate uuringute tutvustamine Eestis. Mitmed EPUK-i liikmed osalesid välisministeeriumi kutsel Eesti Arktika tegevuskava koostamisel, mis valmis 2022. aasta lõpus.

EPUK-i liige Aimar Ventsel valiti avaliku konkursiga akadeemia Arktika-uuringute uurija-professoriks.

COVID-19 piirangute tõttu EPUK-i tavapäraseid koosolekuid ei toimunud. EPB tegevust puudutavat ja Eesti-sisest asjakohast teavet vahendati liikmetele elektrooniliselt.

2019. aasta lõpus EPUK-i taasinitsieeritud protsess Eesti ühinemiseks Antarktika lepingu keskkonnakaitse protokolliga (Madridi protokoll) jõuab loodetavasti lõpule 2023. aasta esimesel poolel.

Eesti osalemine EPB töös on võimaldanud meie teadlastel otseselt ja mõjusalt kaasa rääkida Euroopa polaaruuringu valdkonna teadus- ja arendustegevuse strateegiate ning konkreetsete teadusprogrammide koostamisel ja kujundamisel. See avab võimalused meie suhteliselt väikestel, aga heal rahvusvahelisel tasemel ja aktiivsetel polaaruuringuid teostavatel teadlasrühmadel osaleda valdkonna rahvusvahelises koostöös, tagab logistilise toe ning ligipääsu kallile ning unikaalsele infrastruktuurile. Aktiivne ja konstruktiivne osalemine EPB töös on aidanud luua selles rahvusvaheliselt prestiižikas valdkonnas Eestist positiivse kuvandi. Rahvusvaheline nähtavus aitab loodetavasti lähiaastatel kaasa ka meie teadlaste osalemisele erinevates uutes polaaruuringu valdkonna teadus- ja tehnoloogiaprogrammides, eelkõige Euroopa Horisondi raames kavandatavates ühistes polaaruuringu projektides.

ENERGEETIKAKOMISJON

Moodustatud 1998. aastal

Esimees Arvi Hamburg

Energeetikakomisjoni eesmärk on erapooletu kompetentse ekspertide koguna anda soovitusi ja hinnanguid riigi teaduspõhise, innovatiivse ja konkurentsivõimelise energiapoliitika kujundamiseks.

Energeetikakomisjoni tegevus keskendus 2022. aastal energiakriisi mõjude leevendusmeetmete väljatöötamisele ja pikaajalise energiapoliitika teostamiseks vajalike eelduste testimisele. Tulemused on peajasjalikult fikseeritud teaduste akadeemias 30. mail toimunud energeetikakonverentsi „Eesti energiapoliitika. Energiatrimma-tasakaal“²¹

²⁰ <https://eu-polarnet.eu/publications/>

²¹ www.akadeemia.ee/sundmused/energeetikakonverents-ees-ti-energiapoliitika-energiatrimma-tasakaal/

ja 21. novembril toimunud energeetikapäeva ümarlaua²² seisukohtades, mis on edastatud asjaomastele ministereeriumidele, avaldatud meedias ja akadeemia kodulehel.

Energeetikakonverentsil osalenud eksperdid tõdesid, et rohepöörde eesmärgist lähtuvalt tuleb globaalne tööstuslik ökosüsteem üles ehitada uutel alustel. See eeldab uusi tehnoloogiaid, uusi ärimudeleid ja uut väärtussüsteemi. Viimased omakorda eeldavad erineva kultuuri ja ühiskonnakorraldusega riikide konsensust, teaduspõhise ühiskonna aluseks oleva haridus- ja teaduspoliitika eesmärkide, väljundite ning vahendite kokkuleppimist. Tänapäevase maailma poliitilises olukorras on mõistlik hinnata rohepöörde eesmärkide reaalsust ja elluviimise võimalusi ning ühiskonna arengu loogikat, sh suutlikkust. Senised ajalised plaanid fossiilkütustest loobumiseks transpordis, energiatootmises ja tööstuses on ebareaalsed, sest puuduvad turukõlblikud asendustehnoloogiad ning ühiskond ei tea kogu protsessi hinda. Peame leidma kompromissi toidutootmise ja taastuvenergia maakasutuses ning lahenduse saagikuse languse peatamiseks naftakeemia väetiste, herbitsiidide ja pestitsiidide kasutamise lõpetamisel. Samuti peame leidma lahendused mineraalide, eriti muldmetallide kättesaadavuse, kaevandamise keskkonnamõjude ja tarneriskide maandamiseks.

Konverentsi panelistid rõhutasid energia kättesaadavuse, hinna ja keskkonnamõjude tasakaalustatud käsitlemise vajadust energiapoliitika kujundamisel, samuti energiamajanduse toimimise edukuse sõltuvust kohaliku loodusressursi olemasolust, väärimise tehnoloogiast, teaduse, arenduse, innovatsiooni ja ettevõtluse terviktoimest, seadmete ja materjalide kogu elukaare süsiniku jalajäljest ning otsustajate teadmistest, oskustest ja vastutusest.

Eesti julgeoleku ja rohepöörde elluviimiseks peame fikseerima Eesti ootuse, kohaliku kasu ja julgeolekugarantiiid. Eelolevaks sügistalveks soovitasid eksperdid kõrge elektri- ja maagaasi hinnaleevenduseks maksude ja tasude vähendamist, kodu- ja väiketarbijatele elektriostuks universaalteenust, soojatootmisel reservkütusena põlevkiviõli kasutamise võimaluste ning veeldatud maagaasi (LNG) vastuvõtuvõimekuse loomist. Pikemaajaliste meetmetena soovitati muu hulgas suurendada energeetikasektori keskkonnasõbralike tehnoloogiate teadusuuringute riikliku rahastamise mahtu, tagada sisemaine elektritootmine, arendada elektrisüsteemi paindlikkusteenuseid, algatada elektrituru nüüdisajastamine, mitmekordistada hoonete energiatõhususe investeringuid ning jätkata diskussiooni ja arendustegevust tuumaenergeetika kasutuselevõtuks.

Teaduste akadeemias 21. novembril toimunud energeetikapäeval vaagisid energia suurtarbijad, -ettevõtjad, teadlased ja kogukonna esindajad tööstuse konkurentsivõimet tulenevalt kütuse ja energia üle jõu käivast hinnast,

hinnakõikumistest ja küsitavast varustuskindlusest. Fookuses oli erakapitalil tegutsevate tööstustarbijate ja energiaettevõtjate konkurentsivõime, investeerimisriskide maandamine ja loodusvarade kättesaadavus ning õiguslik regulatsioon. Esmase tõdemuse kohaselt on riigi energiamajanduses juhtimisvead, pole sõnastatud eesmärki ega analüüsitud probleeme, seetõttu pole ka strateegilist visiooni ja tegevuskava. Määramatusest tulenevalt pole ka vastutajat, lootus turu kõrvõimsusele pole kahjuks reaalsuses toiminud.

Ettevõtjate, teadlaste ja kogukonna esindajad soovitasid muudatuste läbiviimiseks ja kestlikuks arenguks koondada enam ressursi noortes tehnikahuvi tekitamiseks ning tehnoloogiariigi kuvandiks oleva STEM²³ (loodus- ja tehnikateaduste) valdkonna atraktiivsemaks muutmise. Selleks pakuti ettevõtluse, avaliku sektori ja kolmanda sektori ning koolitajate tegevuse ühise eesmärgi fikseerimist ja tehnikakultuuri edendamise keskuse asutamist. Koostöövõrgustik oleks eelduseks riigi energiapoliitika pika visiooni loomiseks ja tegevuskava rahastamiseks. Ümarlaual osalenud eksperdid soovitasid kaotada elektrituru ja kasvuhoonegaaside emissiooni kvoodituru poliitilised ja administratiivsed turumoonutused, kesken-duda lisandväärtuse loomisele, mitte tegeleda ressurside ümberjagamise ja kaasata kogukonnad energiamajanduse planeerimisse. Tõdeti, et energeetika kui majanduse alustugi on ka laiapõhjalise riigikaitse alustugi, seega haavatav infrastruktuur. Riskide prognoosimine ja maandamine on muutumas maailmas järjest olulisem.

8. veebruaril toimus koostöös maailma energeetikakomitee (WEC) Eesti rahvuskomitee ja president Alar Karisega kohtumine energia varustuskindluse, taskukohasuse ja keskkonnamõjude teemal. 21. veebruaril toimunud energeetikakomisjoni istungil oli teemaks energiamajanduse seis, energiakriisi tagajärgede leevendus- ja parendusmeetmete rakendamise eeldused. Tehti ettepanek akadeemik Anto Raukase nimelise stipendiumi asutamiseks bakalaureuse ja rakenduskõrghariduse esimese aasta energeetika ja füüsika õppekaval õppivatele üliõpilastele. 7. märtsil kohtuti riigikogu esimehe Jüri Ratasega teemal „Energiakriisi leevendusmeetmed ja energiamajanduse strateegiline vaade. Riigikogu roll ja vastutus tasakaalustatud energiapoliitika kujundamisel“. 16. märtsil osaleti Eesti Päevalehe ja Delfi energeetikakonverentsil „Energiakriisi mõjud Eestis ja Euroopa Liidu liikmesriikides“ ning 20. aprillil Eesti toiduainetetööstuse liidu aastakonverentsil „Toiduainetetööstuse konkurentsivõime, ettevõtjate eneseabi, strateegiline toiduvägi“.

17. mail oli teaduste akadeemia juhatuse istungil arutlusel akadeemik Anto Raukase nimelise stipendiumi asutamine. 18. mail osaleti Postimehe energeetikakonverentsil

²² www.akadeemia.ee/energeetikapaev-teaduste-akadeemias/

²³ https://en.wikipedia.org/wiki/Science,_technology,_engineering,_and_mathematics

„Energiamajanduse arenguvõimalused ja ettevõtjate energiasäästumeetmed“ ja 13. augustil Paide arvamusefestivali esimeses paneelis „Kas tuumaenergia on poiste või tüdrukute ala?“ ja teises paneelis „Päike, tuul ja väike tuum“.

11. oktoobril valiti akadeemik Anto Raukase stipendiumikomisjoni istungil esimesed stipendiaadid (vt „Sõnas ja pildis 2022“, lk 86–87).

21. oktoobril osaleti Eesti konsultantide assotsiatsiooni 30. aastapäeva konverentsi paneeldiskussioonis „Eesti kolme kriisi risttuultes – ellujäämine ja suundumused turbulentses maailmas“. 8. detsembril toimunud energeetikakomisjoni istungi päevakorras oli komisjoni 2022. aasta tegevuse analüüs ja tegevuskava aastaks 2023 ning energiamajanduse strateegiline visioon.

Energeetikakomisjoni seisukohad on saadetud asjastomastele ministeeriumidele, kajastatud ajalehtedes Postimees ja Eesti Päevaleht, ERR-i portaalis ja Delfis ning regulaarselt erialajakirjas Elektriala.

FÜLOGENEETIKA JA SÜSTEMAATIKA KOMISJON

Moodustatud 2007

Esimees akadeemik Urmas Kõljalg

Fülogeneetika ja süstemaatika komisjon (FSK) esindab Eestit teadusorganisatsiooni Consortium of European Taxonomic Facilities²⁴ (CETAF AISBL) töös. CETAF tegeleb bioloogilise mitmekesisuse ja maateadustega seotud arhiivide teadus- ja arendustöö koordineerimisega Euroopas. Eestis on FSK-l sisuliselt sama roll mis CETAF-il Euroopas. FSK koordineerib loodusteaduslike teaduskogude tööd, sh nende digitaliseerimist. Teaduste akadeemia tasub Eesti osalemise liikmemaksu CETAF-is.

2022. aastal toimus kaks CETAF AISBL-i aastakoosolekut. 51. aastakoosolek toimus virtuaalselt 11.–12. mail Frankfurdis. Komisjon osales Eesti III taksonoomia päeva raames rahvusvahelise hübriidkonverentsi „Elurikkuse digiteenused“²⁵ organiseerimises. CETAF-i 52. aastakoosolek toimus 23.–24. novembril Heebrea ülikoolis (Iisrael), kus Urmas Kõljalg tegi kutsutud ettekande Eesti teaduse digitaristu PlutoF²⁶ andmehalduse platvormist. Arutelu tulemusena otsustati Euroopa teaduskogude esindajate poolt luua CETAF-i PlutoF töögrupp. Selle ülesandeks on analüüsida ja teha ettepanekud, kuidas teised Euroopa riikide teadusasutused saavad sama taristut kasutama hakata.

Eesti osaleb jätkuvalt CETAF-i geoteaduste tööühma (CETAF Earth Sciences Group) töös, mille olulisemaks tegevuseks on geoloogiliste kollektsoonide ja

andmete võrgustiku GeoCASE²⁷ arenduste koordineerimine. Komisjoni esindab selles tööühmas Olle Hints. GeoCASE tarkvara arendus toimub põhiliselt DiSSCo Eesti teadustaristu teekaardi projekti raames. 2022. aastal algas CETAF ESG eestvedamisel mineraloogia mooduli loomine DarwinCore'i andmevahetusstandardi laiendamiseks. Selleks loodi eraldi TDWG rakkerühm²⁸, mille töös osaleb Olle Hints.

FSK võttis aktiivselt osa Euroopa teaduskollektsoonide taristu DiSSCo²⁹ iGA4 üldkoosoleku organiseerimisest Tallinna ülikoolis 24.–25. märtsil. Seoses COVID-19 pandeemia ja sõjaolukorraga Ukrainas otsustati märtsi alguses viia koosolek täielikult veebi. Virtuaalse koosoleku eest vastutas organiseerimiskomisjon Urmas Kõljala juhtimisel.

FSK teeb tihedat koostööd Eesti teaduse taristu teekaardi objekti NATARC-i partnerasutustega.³⁰ NATARC-i nõukokku kuulub FS-i komisjoni liikmetest Urmas Kõljalg (Tartu ülikool), Olle Hints (Tallinna tehnikaülikool) ja Agu Leivits (keskkonnaamet). Komisjoni liikmed osalevad haridus- ja teadusministeeriumi juures asuva humanitaar- ja loodusteaduslike kogude ekspertnõukogu töös. Nõukogu aseesimees on Olle Hints. Ekspertnõukogu ülesandeks on teha riigile ettepanekuid loodusteaduslike arhiivide töö parandamiseks ja rahastamiseks.

MERETEAJUSTE KOMISJON

Moodustatud 2007

Esimees akadeemik Tarmo Soomere

Mereteaduste komisjoni (MTK) tegevus on suunatud kõigi mere- ja muude suurte veekogude ja nende ökosüsteemi funktsioneerimisega seotud teadusharude (nt mereteaduse ja limnoloogia mitmesugused harud, meregeoloogia, rannikutehnika ja -teadus, hüdroloogia, merepõhja ja mereelustiku ressursidega ja nende ekspluateerimisega seonduvad teaduslikud küsimused, mere ruumiline planeerimine) ekspertidele. Mereteaduste all mõistetakse nõnda defineeritud teadusharude kogumit.

MTK esmased eesmärgid on Eesti (mereteaduste) esindamine Euroopa merekomitees (European Marine Board, EMB, www.marineboard.eu) ning tegevus riigisisese nõustava koguna. EMB (kuni 2012. aastani Euroopa teadusfondi merekomitee) siht on olla Euroopa mereteaduse foorum, sünergia, strateegia ja hääli. EMB soovib koondada mereteadust finantseerivate organisatsioonide, teadusorganisatsioonide ja merealase kõrgharidusmaastiku soovid ja visioonid tasakaalustatud kujul Euroopa Komisjoni nõustamiseks.

²⁴ <http://www.cetaf.org>

²⁵ <https://novaator.err.ee/1608596395/video-konverents-elurikkuse-andmete-kattesaadavusest>

²⁶ <https://plutof.ut.ee/>

²⁷ <https://geocase.eu>

²⁸ <https://www.tdwg.org/community/esp/mineralogy/>

²⁹ www.dissco.eu

³⁰ <https://natarc.ut.ee/partners.php>

MTK töötas 15 aastat 2007. aastal loodud koosseisus. Akadeemia juhatus kinnitas 15.03.2022 MTK uue koosseisu: Tarmo Soomere (esimees), Tallinna tehnikaülikool, küberneetika instituut; Rivo Uiboupin, Tallinna tehnikaülikool, meresüsteemide instituut; Georg Martin, Tartu ülikooli Eesti mereinstituut; Alar Rosentau, Tartu ülikool; Kalle Olli, Eesti maaülikool; Tiina Nõges, Eesti maaülikool; Hannes Tõnisson, Tallinna ülikool; Sirli Sipp Kulli, Eesti geoloogiateenistus; Katariina Viik, keskkonnaministeerium. Uuendatud koosseisu on kaasatud Tallinna ülikooli ja Eesti geoloogiateenistuse spetsialistid.

Komisjon töötas peamiselt elektrooniliste vahendite abil. Liikmeid ja asjasse puutuvaid isikuid informeeriti üldjuhul igal nädalal EMB tööst, publitseeritud dokumentidest, kavandatud ettevõtmistest, infokogumise ja tagasiside voorudest, algavatest ja realiseeritud mereteadusealastest suurprojektidest, meediasündmustest ja uutest teabematerjalidest.

MTK esimees T. Soomere osales EMB elektroonilisel kevadisel plenaaristungil 27.–28.04.2022. Hübriidvormis (Ostende, Belgia, 26.–27.10.2022) toimunud sügisel plenaaristungil viidi lõpule EMB liikmesuse formaalsused: ratifitseeriti FNRS-i (Belgia) liikmestaatus. Sellega on kõik 35 EMB liiget 18-lt maalt need formaalsused läbinud. Kinnitati kahe uue töörühma (Deep Sea and Ocean Health ja Navigation for Future VI) programmid.

EMB publitseeris 2022. aastal lühivisiooni merelt lähtuvate geoloogilist laadi teguritega seonduvatest ohtudest Euroopas ja visiooni mereteaduse kommunikatsioonitulevikust. Need on vabalt kättesaadavad EMB kodulehel. Lõpetamisel on rannikute säilenõtkuse (Coastal Resilience) rühma töö. Tegevust alustasid taastuvenergeetika (Renewable Energy), mereelustiku ja elupaikade kaardistamise (Marine Habitat Mapping) ning mereteaduse tulevikuvisiooni (Navigation for Future VI) töörühm. T. Soomere osaleb tulevikuvisiooni töörühmas.

Välisministeeriumi kutsel osaleti Eesti Arktika nõukogu vaatlajastaatusega seonduvates ettevõtmistes ning Arktika tegevuskava ja dokumendi „Eesti panus maailmamere poliitikas“ koostamisel. Esindati Eestit poliitikakonverentsil Arctic Circle Assembly 2022 12.–15.10.2022 Reykjavíkis. Kohe pärast president Alar Karise sissejuhatust tegi T. Soomere seal lühiettekande „Estonia: Arctic or going Arctic?“ ja osales diskussioonipaneelis „Small States in Arctic Science: Estonia“. Kaudselt osales T. Soomere selle valdkonna teaduspoliitika kujundamisel akadeemia esindajana mitmesugustel riigisisestel ja rahvusvahelistel foorumitel, nõupidamistel, nõukogudes ja komisjonides.

Märtsi teisel nädalal külastas Eestit USA mereväe teadusosakonna rahvusvaheliste uuringute valdkonna teadusdirektor (Science Director at the US Office of Naval Research Global, ONRG) dr Patrick Rose. Visiidi

raames külastas dr Rose ka Tallinna tehnikaülikooli ja tutvus meresüsteemide instituudi (R. Uiboupin, U. Lips) ning keemia ja biotehnoloogia instituudi teadustööga. Sama visiidi raames korraldati 10.03.2022 MTK laiendatud istung teaduste akadeemia teaduspärlõuna (XXII) „Meri ja vägi“ formaadis. Dr Rose'i ülevaatele oma institutsiooni eesmärkidest ja võimalustest vastasid MTK liikmed Hannes Tõnisson, Georg Martin, Kalle Olli ja Sirli Sipp Kulli käimasolevate tööde ja planeeritud uuringute peegeldustega.

Tallinna tehnikaülikooli meresüsteemide instituudi 20. aastapäeva puhul toimunud konverentsil 30. augustil esitleti mereteaduse viimase aja saavutusi ja tuleviku suundumusi ning otsiti võimalusi läbimurdeliste mereteaduse tulemuste kasutamiseks ettevõtlussektori väljakutsete lahendamiseks ja riigiteenuste arendamiseks. Rektor Tiit Land tutvustas uut fookusvaldkonda „Nutikas merendussektor ja jätkusuutlik merekeskkond“.

T. Soomere osales Soome välisministeeriumi initsiatiivil arendatava Läänemere kirdeosa linnade võrgustiku Balticities planeerimiskoosolekul (Soome saatkond, Tallinn, 06.09.2022) ja pidas peattekande selle initsiatiivi teadusfoorumil Helsingi raekoja auditooriumis 01.12.2022. Otsustati korraldada järgmine Soome lahe kolmepoolse koostöö konverents koostöös selle initsiatiiviga sügisel 2023 Tallinnas. Neil kokkusaamistel on oluline roll selle käsitlemisel, kuidas saab tippteadust rakendada praktiliste ülesannete ja poliitikakujundamise vajadusteks. Venemaa agressiooni tõttu Ukrainas otsustati Venemaa teadlasi mitte kaasata ja nihutada fookus Soome ja Baltimaade linnade koostööle.

Korraldati mereteaduse intensiivpäev 02.12.2022 Tallinna tehnikaülikooli küberneetika instituudi seminarina.

MTK liikmed osalevad mereteaduse spetsialistidena ja saadikutena Euroopa (teaduste) akadeemiate teadusnõukoja (EASAC) keskkonnapaneeelis ja initsiatiivi Baltic Earth juhtkomitees (T. Soomere) ning Euroopa teaduse ühiskavandamise algatustes JPI Ookean, JPI Kliima ja JPI Vesi (Joint Programming Initiative; Oceans, Climate, Water) (K. Olli). Kõik need aspektid suurendavad Eesti mereteaduse nähtavust Euroopa tasemel, panustavad Euroopa mereteaduslase poliitika kujundamisse, lasevad kaasa rääkida Läänemere piirkonda ja mõneti kogu maailma mereteadust mõjutavate teaduspoliitiliste otsuste aluseks olevate soovitude formuleerimisel ning teha Eesti teadlaste sõnum kuuldavaks Euroopa mastaabis.

ARSTITEADUSE JA TERVISHOIU STRATEEGIA
ALALINE KOMISJON
Moodustatud 2011
Esimees akadeemik Eero Vasar

Arstiteaduse ja tervishoiu strateegia alalise komisjoni (ATSAK) ülesandeks on analüüsida arstiteaduse ja tervishoiu olukorda Eestis, kujundada nende valdkondade arengustrateegiaid, koordineerida teadus- ja arendustegevust ning anda nõu Eesti Vabariigi otsustuskogudele.

Koostöös Tartu ülikooli meditsiinivaldkonnaga on komisjon üritanud nõustada sotsiaalministeeriumi teadus-arendustegevuse ja innovatsiooni valdkonnas. Kahjuks avaldas COVID-19 pandeemia sellele koostööle pidurdavat toimet. Pandeemiast tulenevalt toimus viimase kolme aasta jooksul arusaadav prioriteetide muutus ministeeriumi tegevuses. Tekkinud olukorras puudub komisjonil väljund sotsiaalministeeriumi suunal. Nõustamise rolli täidab professor Toivo Maimetsa juhitud teadusnõukoda.

EESTI TEADUSE TIPPKESKUSTE NÕUKOGU
Moodustatud 2012
Esimees akadeemik Andres Metspalu

Eesti teaduse tippkeskuste nõukogu (ETT) eesmärk on arendada ja tugevdada teadustegevuse ekstsellentsust ning edastada vabariigi valitsusele ja ühiskonnale tippteadlaste seisukohti ja arvamusi teadustegevuse arendamiseks Eestis.

2022. aastal nõukogul tavapärasest Zoomi koosolekut ei olnud. Komisjoni esimees Andres Metspalu kontsentreerus tippkeskuste populariseerimisele ja haridus- ja teadusministeeriumis koostatavate uute teaduse tippkeskuste reeglitele, mis 2022. aasta lõpuks ka selgusid.

ETT nõukogu koosolekul 2021. aasta lõpul said haridus- ja teadusministeeriumi teadus- ja arendustegevuse poliitika osakonna juhataja Katrin Pihori esitatud visioonist selgeks alused uute tippkeskuste moodustamiseks. Tippkeskuste hindamise raames toimus teaduse tippkeskuste meetme valideerimisseminar 20. juunil 2022 Balti uuringute instituudi materjali alusel.³¹

Haridus- ja teadusministeeriumi teaduspoliitika komisjoni ja innovatsioonipoliitika komisjoni 18. oktoobri 2022 koosolekul tutvustas Katrin Pihor teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse (TAIE) arengukava 2021–2035 fookusvaldkondade teaduse tippkeskuste meetmeid. ETT nõukogule ja teistele kaasatutele edastati vastav informatsioon koosolekul 9. detsembril 2022.

Uute teaduse tippkeskuste loomisele on suunatud kaks rahastusmeetet:

1) alusteaduste toetamisele fokuseeritud teaduse tippkeskuse meede – positiivselt evalveeritud teadus- ja arendusasutuste kõrgetasemeliste uurimisrühmade nii riigisisest kui rahvusvahelist koostööd toetav rahastusmeede riigieelarvest, mis eraldatakse riigile olulistes valdkondades tipptasemel ja läbimurdelise teadmise loomiseks ja levitamiseks;

2) rakendusuringuid ja eksperimentaalarendust toetav teaduse tippkeskuste ja teadustaristu teenuste arendamise meede, mis sisuliselt on tippkeskustele ja riikliku tähtsusega teadustaristu objektidele eraldatav toetus Euroopa Liidu struktuurivahenditest eesmärgiga toetada tipp-teaduse tulemuste ning teadustaristu kasutamist ühiskonna ja majanduse hüvanguks.

Teaduse populariseerimine suunal otsustas ETT nõukogu asendada tavalise teaduskonverentsi Eesti Televisiooni (ETV) teadussaadetega. Sarja „TeadusEST“ teist hooaega korraldas ja osaliselt rahastas Eesti teadusagentuur (ETAg). Koordineeriti eri tippkeskuste tööd, et limiteeritud ekraaniaega kasutada optimaalselt teadustöö tutvustamiseks ja populariseerimiseks. Selgust vajasisid hanke ja rahastamise üksikasjad. Televisiooni vahendusel jõuavad teaduse tippkeskuste tegemised palju suurema vaatajaskonnani, kui üks konverents pakkuda suudab. Rahvakogunemiste suhtes on veel palju põhjendatud ettevaatlikkust, nii et ETAg-i ja ETV toetus on väga asjakohane. Esimene tippkeskustega seotud „TeadusEST“ saade oli ETV eetris 9. veebruaril 2023.

HARIDUSKOMISJON
Moodustatud 2022
Esimees akadeemik Jakob Kübarsepp

Eesti teaduste akadeemia hariduskomisjon (HK) moodustati akadeemia juhatuse 15.03.2022 otsusega 15-liikmelisena. Sellesse kuuluvad lisaks Tallinna ülikooli ja Tartu ülikooli haridusvaldkonnas tegutsevatele professoritele ka kolm koolijuhti.

2022. aastal toimus kaks hariduskomisjoni koosolekut – üks kevadel (02.05.2022) ja teine sügisel (17.10.2022). Avakoosolekul sõnastati komisjoni tegevuse peamised eesmärgid, ülesanded ja töökorraldus. Komisjoni tegevuse üldine eesmärk on olla laiapõhjaline ja sõltumatu, haridusvaldkonna parimal kompetentsil baseeruv ekspertide kogu, mille rolliks Eesti hariduspoliitika küsimustes on algatada arutelusid ning anda hinnanguid ja soovitusi poliitika kujundajatele. Komisjoni tegevusvaldkond hõlmab hariduse kõiki tasemeid ja liike: alusharidus, põhiharidus, keskharidus (sh üld- ja kutsekeskharidus), kõrgharidus (kõik kolm astet), täiskasvanuharidus ja täienduskoolitus, elukestev õpe (kui haridusvaldkonna arengukava 2021–2035 fookus). Hariduskomisjoni peamisteks ülesanneteks

³¹ www.ibs.ee/projektid/teaduse-tippkeskuste-meetme-hindamine/

on tegutsemine nõustava koguna ning osalemine Eesti haridusvaldkonna poliitika kujundamisel.

Seatud ülesannete teostamiseks komisjon: 1) identifitseerib haridusvaldkonna kitsaskohti ja pakub võimalusi strateegiliste probleemide lahendamiseks; 2) analüüsib hariduse olukorda Eestis ja moodustab vajadusel kitsama suunitlusega ekspertgrupe; 3) korraldab nõupidamisi ja algatab arutelusid seisukohtade kujundamiseks haridusvaldkonnas; 4) teeb koostööd haridus- ja teadusministeeriumiga ning teiste Eesti haridusvaldkonna institutsioonidega; 5) teeb oma seiskohad ja ettepanekud teatavaks avalikkusele ja Eesti teaduste akadeemiale.

Komisjoni koosolekul käsitleti peamiselt kolme 2022. aastal haridusvaldkonnas väga aktuaalset küsimust: loodusharidus põhikoolis ja gümnaasiumis, õppekeel(ed) üldhariduskoolis ning õpetajate ja õppejõudude järelkasv ja selle kitsaskohad.

Loodusharidusega seotud teema avasid 02.05.2022 toimunud HK avakoosolekul loodushariduse professorid Priit Reiska (Tallinna ülikool) ja Miia Rannikmäe (Tartu ülikool). Peamiste probleemidena toodi esile loodusteaduste (LT) õpetajate vähesus ja vähene järelkasv; LT hariduse projektipõhine, mittejätkusuutlik toetamine; õpetajate koolis tööl püsimine; loodusteaduste ja tehnoloogia (LTT) karjääri vähene atraktiivsus. Koosolekul välja pakutud võimalikud lahendused: LTT valdkonna haridusuuringute rahastamise suurendamine, et otsused saaks olla teaduspõhised; LTT valdkonna õpetajate palgaga motiveerimine; LTT õpetajate koostööoskuste ja -motivatsiooni tõstmine; LTT õpetamine ainete lõimumist kasutades; õpetajate enesetõhususe suurendamine.

Õppekeel(t)ega seotud teema, sh sellega seotud probleemid avas Tartu ülikooli eesti keele (võõrkeelena) professor Birute Klaas-Lang. Peamiste probleemidena toodi esile: Eesti ei ole õppekeele küsimuses ühtne – selgelt eristuvad kolm keeleklastrit: Ida-Virumaa, Harjumaa ja ülejäänud Eesti regioonid; koolid tegutsevad valdavalt kohalike omavalitsuste (KOV) haldusalas, mistõttu lisaks riigikeele vajaliku oskuse puudumisele on paiguti probleemiks ka eestimeelsuse vähesus või puudumine; keelenõuetele vastavate õpetajate puudus; problemaatiline koolivõrk ja koolide juhtimine; poliitilise tahte puudumine ja ebamäärasus Eesti viimase 30 aasta arengutes (Läti on üleminekul riigikeelsele õppele olnud Eestist otsustavam).

Hariduskomisjoni koosolekul välja pakutud võimalikud lahendused: Eesti kool olgu eestikeelne, tõstmaks muu hulgas koolide eestimeelsust; osa lahendusest on suhtumine „iga õpetaja on keeleõpetaja“; pöörata suuremat tähelepanu digitaalsete vahendite arendamisele õpetamisel. Pärast 2022. aasta 2. maid on Eesti riik võtnud ette palju otsustavamaid samme probleemi lahendamiseks ja sellega koos seisab eestikeelse hariduseni jõudmise ees hulk uusi väljakutseid.

Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035 üks olulisi eesmärke on õpetajate järelkasv kui riiklik prioriteet. Seetõttu võeti see küsimus HK 17.10.2022 koosoleku päevakorda. Teema avasid haridustehnoloogia professor, Tartu ülikooli haridusteaduste instituudi asejuhataja Margus Pedaste ning õpetajahariduse professor, Tartu ülikooli haridusteaduste instituudi juhataja Äli Leijen. Kaasetekande loodusteaduste ja tehnikaõpetajate koolitusest tegi Tallinna tehnikaülikooli kaasprofessor, Eesti inseneripedagoogika keskuse juhataja Tiia Rüütman.

Õpetajate vajaduse ja nende koolitusega seotud peamised probleemid on: õpetajaid ei koolitata piisavalt; kõik õpetajahariduse omandanud ei asu õpetajana tööle või nad ei soovi pikalt õpetajaametis töötada; suur osa õpetajatest on läbi põlenud ameti keerulisusest ja stressirohkusest tingituna; kesised karjäärivõimalused ning praktiliselt puuduv töötasu diferentseeritus seoses professionaalsusega; õpetajatel ei ole oma töös piisavalt aega, vabadust ja motivatsiooni tegeleda enesearendamisega; õpetajaamet ei ole ühiskonnas piisavalt väärtustatud, vaatamata paljudele programmidele, mis on selles suunas riigi poolt käima pandud.

Võimalike lahendustena pakuti koosolekul välja: suurendada õpetajakoolituse mahtu; tõsta lõpetamise määra (st koolituse tulemuslikkust); suurendada nende hulka, kes sooviks pärast lõpetamist õpetajana tööle asuda; luua reaalsed karjääri- ja arenguvõimalused töötavatele õpetajatele; luua ühiskonnas realistlik positiivne kuvand õpetajaametist; maksta atraktiivset töötasu; motiveerida õpetajaid laiemale koostööle suurendamaks töö kvaliteeti ja tõhusust; muuta lähenemist õppimisele ja õpetamisele, et õpikeskkond ja õpitulemuste mõõtmise meetodid võimaldaksid suurema vastutuse andmist õppijale.

AKADEEMIA VÄLJAANDED

2022. aastal ilmusid akadeemia kirjastamisel järgmised raamatud:

- Eesti teaduste akadeemia aastaraamat XXVII (54) 2021. Tallinn, 2022, 104 lk, eesti keeles. Raamat koondab aasta kohta käivad faktid ja arvud.
- Eesti teaduste akadeemia sõnas ja pildis 2021. Tallinn, 2022, 131 lk, eesti keeles. Aastaraamatust leiab mitu artiklit lähiajaloo võtmeprotsesside teemadel: akadeemia panus rahvusvahelise teadusmaastiku arengusse, teadus- ja arendusnõukogu roll ja teadusleppe sünd. Raamat annab ülevaate teaduste akadeemia kirjastuse üha suurenevat tunnustatust pälvivast tegevusest, 2022. aasta olulisematest sündmustest ja tegemistest akadeemia rahvusvahelises koostöös ning akadeemia korraldatud üritustest. Samuti saab lugeda pikemaid intervjuusid 2022. aastal valitud uute akadeemikutega.
- Estonian Academy of Sciences Yearbook XXVII (54) 2022. Tallinn, 2022, 174 lk, inglise keeles. See väljaanne koondab ühiste kaante vahele eelmised kaks inglise keeles.
- Kogumik „Eesti Vabariigi preemiad 2021“, 517 lk, eesti keeles. Kogumik koondab lood meie riigi teaduspreemiate, F. J. Wiedemanni keeleauhinna ning spordi-, kultuuri- ja hariduspreemiate laurea- tistest, nende tööst ja säravatest ning harukordsetest saavutustest. Kajastatud hariduspreemiad on üle antud 2021. aasta sügisel, ülejäänud preemiad 2022. aastal.
- Eesti Teaduste Akadeemia akadeemikute publikat- sioonid 2021 (veebiväljaanne), 43 lk, eesti keeles. 2021. aasta publikatsioonide nimekiri on koostatud 2022. aasta akadeemikute aastaaruannetes esitatud materjalide alusel.
- Основные документы Эстонской государст- венности, 360 lk, vene keeles. Riigiõiguse sihtkapitali toel ja teaduste akadeemia egiidi all ilmunud kogumik sisaldab Eesti riikluse korraldust määranud kõige olulisemaid eelkonstitutsioonilisi akte ja kõikide meil kehtinud põhiseaduste tekste kronoloogilises järjestuses, alustades Maanõukogu otsusest kuni Euroopa Liiduga ühinemise otsuseni. Aktidele on lisatud ajaloolist konteksti ning tähen- dust lühidalt avavaid kommentaare.

Kõik väljaanded on kättesaadavad ka elektrooniliselt.³²

³² www.akadeemia.ee/valjaanded/

RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ

Eesti teaduste akadeemia esimene president akadeemik Karl Schlossmann on rahvusvahelise koostöö olulisust kirjeldanud akadeemia asutamiskoosolekul 1938. aastal järgmiselt:

„Paljude probleemide edukas lahendamine osutub võimalikuks alles siis, kui uurimustöö on otstarbekohaselt koordineeritud mitme maa teaduslike asutiste ja teadusmeeste vahel. See üldiselt tunnustatud tarvidus sunnib ka meid küllaldaselt võimalusi leidma koostööks teiste maadega“.

Rahvusvaheline koostöö mitmesuguste organisatsioonide raames on jätkuvalt akadeemia tegevuse lahutamatu osa. See on sätestatud ka teaduste akadeemia seaduses (§ 2 lg 2 p 2): „Oma ülesannete täitmiseks Akadeemia [---] arendab rahvusvahelist teaduslikku koostööd“.

Akadeemia esindab Eesti teadust ja teadlasi järgmistes Euroopa ja ülemaailmsetes teadusorganisatsioonides:

rahvusvaheline teadusnõukoda (International Science Council, ISC), akadeemiate koostöökogu (InterAcademy Partnership; varem InterAcademy Panel, IAP), Euroopa akadeemiate ühendus (European Federation of National Academies of Sciences and Humanities „All European Academies“, ALLEA), Euroopa teaduste akadeemiate teadusnõukoda (European Academies' Science Advisory Council, EASAC), rahvusvaheline akadeemiate liit (Union Académique Internationale, UAI), Euroopa riikide peateadurite foorum (European Science Advisors Forum, ESAF), Euroopa põllumajandusteaduste, toidu-uuringute ja loodusteadustega tegelevate akadeemiate ühendus (The Union of European Academies for Sciences applied to Agriculture, Food and Nature, UEAA). Vt lähemalt nende organisatsioonide kohta „Sõnas ja pildis 2022“, lk 102–104.

RAHVUSVAHELISED ERIALALIIDUD

Akadeemia toetab Eesti teadlaskonna osalust rahvusvahelistes teaduslikes erialaliitudes (pidades prioriteetseks ISC-ga ühinenud erialaliite) ja rahvusvahelistes teadusorganisatsioonides. Eesti teadlasi esindavad neis

valdkondlikud rahvuskomiteed ja teadusseltsid. Seisuga 21. jaanuar 2023 maksti haridus- ja teadusministeeriumi sihteraldisest järgmiste rahvusvaheliste organisatsioonide liikmemaksud:

Rahvusvaheline organisatsioon	Eesti kontaktorgan
Consortium of European Taxonomic Facilities (CETAF), Euroopa loodusteaduslike kogude konsortsium	Eesti teaduste akadeemia fülogeneetika ja süstemaatika komisjon Kontakt: Urmas Kõljalg, urmas.koljalg@ut.ee
European Chemical Society (EuChemS), Euroopa keemiaseltside föderatsioon	Eesti keemiaselts Kontakt: Margus Lopp, Jaak Järv info@keemiaselts.ee
European Marine Board, Euroopa merekomitee (varem Euroopa teadusfondi ekspertpaneel)	Eesti teaduste akadeemia mereteaduste komisjon Kontakt: Tarmo Soomere, tarmo.soomere@ttu.ee

Rahvusvaheline organisatsioon	Eesti kontaktorgan
European Physical Society (EPS), Euroopa füüsikaühing	Eesti füüsika selts Kontakt: Kaido Reivelt, kaido.reivelt@ut.ee
European Polar Board (EPB), Euroopa polaarnõukogu (varem Euroopa teadusfondi ekspertpaneel)	Eesti polaaruuringute komisjon Kontakt: Rein Vaikmäe, rein.vaikmae@taltech.ee
International Astronomical Union (IAU), rahvusvaheline astronoomialiit	Eesti rahvuslik astronoomia komitee Kontakt: Laurits Leedjärv, leed@aai.ee
International Association of Geomorphologists (IAG), rahvusvaheline geomorfoloogide assotsiatsioon	Rahvusvahelise geomorfoloogide assotsiatsiooni Eesti rahvuslik komitee Kontakt: Tiit Hang, tiit.hang@ut.ee
International Federation of Automatic Control (IFAC), rahvusvaheline automaatjuhtimise föderatsioon	Eesti inseneride liit / Eesti süsteemiinseneride selts Kontakt: Sven Nõmm, sven@cc.ioc.ee
International Geographical Union (IGU), rahvusvaheline geograafia liit	Eesti geograafia selts Kontakt: Hannes Palang, geograafiaselts@gmail.com
International Mathematical Union (IMU), rahvusvaheline matemaatikaunioon	Eesti matemaatika komitee Kontakt: Mati Abel, mati.abel@ut.ee
International Union of Geodesy and Geophysics (IUGG), rahvusvaheline geodeesia ja geofüüsika liit	Eesti geofüüsika komitee Kontakt: Piia Post, piia.post@ut.ee
International Union of Geological Sciences (IUGS), rahvusvaheline geoloogiateaduste liit	Eesti geoloogia rahvuskomitee Kontakt: Kalle Kirsimäe, kalle.kirsimae@ut.ee
International Union of History and Philosophy of Science, Division of Logic, Methodology and Philosophy of Science (IUHPS/DLMPS), rahvusvahelise teadus- ajaloo ja teadusfilosoofia ühenduse teaduse loogika, metodoloogia ja filosoofia osakond	Teadusajaloo ja teadusfilosoofia Eesti ühenduse teadusfilosoofia ja -metodoloogia osakond Kontakt: Peeter Mürsepp, peeter.muursepp@taltech.ee
International Union of Pure and Applied Physics (IUPAP), rahvusvahelise puhta füüsika ja rakendus- füüsika liit	Rahvusvahelise puhta füüsika ja rakendusfüüsika liidu Eesti rahvuskomitee Kontakt: Marco Kirm, marco.kirm@ut.ee
International Union for Quaternary Research (INQUA), rahvusvaheline kvaternaariuuringute liit	Rahvusvahelise kvaternaariuuringute liidu Eesti rahvuslik komitee (ESTQUA) Kontakt: Tiit Hang, tiit.hang@ut.ee
Thesaurus Linguae Latinae (TLL)	Eesti teaduste akadeemia Kontakt: Janika Päll, janika.pall@ut.ee
World Energy Council (WEC) Maailma energeetikanõukogu	Maailma energeetikanõukogu Eesti rahvuskomitee Kontakt: Andres Siirde, andres.siirde@taltech.ee

EURAXESS

Üleeuroopalise võrgustiku EURAXESS peamine ülesanne on anda teise riiki tööle asuvatele teadlastele tasuta nõu ümberasumisega seotud praktilistes küsimustes. Võrgustikku kuuluvad kõik suuremad ülikoolid 43 Euroopa riigis ja 9 piirkonnas väljaspool Euroopat. Eesti teaduste akadeemia on olnud EURAXESS-iga seotud selle loomisest alates. Võrgustik on toetanud infovahetust teadlasvahetuse programmi raames ja osalemist teadmispõhises poliitikakujundamises Euroopa teadusruumi tugevdamiseks.

EURAXESS-i konverentsil Nantes'is 2022. aasta märtsis seati võrgustiku uueks eesmärgiks Euroopa teadusruumi talendiplatvormi loomine, mis ühendab endas võrgustiku kaudu pakutavad teenused ja üleeuroopalise teadlaste ja teadusasutuste töötajate pensionisüsteemi RESAVER. Eestis on EURAXESS-i võrgustiku prioriteet lähiaastatel karjäärinõustamise teenuste pakkumine.

Infovahetuse edendamiseks Ukraina teadlastega on loodud algatus „Teadus Ukrainale“ („Science for Ukraine“). EURAXESS Europe riiklike kontaktorganisatsioonide koosolekul Brüsselis 23.–24. novembril olid muude teemade seas kõne all erinevate maade algatused Ukrainast sõja tõttu lahkunud teadlaste toetamiseks.

TEADLASVAHETUS

Akadeemiline teadlasvahetus on partnerakadeemiatega sõlmitud koostöölepingute oluline praktiline väljund. Sellistel lepingutel on pikk ajalugu. 2022. aastal möödus 35 aastat esimese sellise lepingu allakirjutamisest Poola teaduste akadeemiaga 16. detsembril 1987 Tallinnas.

Periodiline lepingute uuendamine loob paindliku raami eri riikide teadlaste vahelise koostöö toetamiseks, aidates kaasa kontaktide edendamisele ning Eesti teaduse rahvusvahelise nähtavuse ja mõju suurendamisele.

2022. aastal toetas Eesti teaduste akadeemia 18 koostööprojekti raames 36 välisteadlase teadusvisiiti Eesti ülikoolidesse ja teadusasutustesse 224 päeva ulatuses. Partnerakadeemiad toetasid Eesti teadlaste 44 välisvisiiti 319 päeva ulatuses. Enim kasutasid teadlasvahetuse programmi võimalusi Ungari, Poola ja Tšehhi, väiksemas mahus Läti, Leedu, Bulgaaria, Rootsi ja Sloveenia.

EESTI-UNGARI

- Suured ja väikesed uurali keeled: puutepunktid ja vastastikused impulsid
Professor Gerson Klumpp, Tartu ülikool, Eesti ja üldkeeleteaduse instituut
Dr Éva Katalin Dékány, Hungarian Research Centre for Linguistics

- Meie psühholoogilised rahvakombed: semantilised, pragmaatilised ja metafüüsilised lähenemised
Professor Bruno Mölder, Tartu ülikool, filosoofia ja semiootika instituut
Professor Demeter Tamás, MTA-BTK Lendület
Morals and Science Research Group
- Fotosüsteem II struktuurse dünaamika barospektroskoopiline uuring
Akadeemik professor Arvi Freiberg, Tartu ülikool, füüsika instituut
Professor Garab Győző, Szegedi Biológiai Kutatóközpont Növénybiológiai Intézet
- Magnet-elektriliste materjalide, spinn-spiraalsete magnetite ja spinn-vedelike teraherts-spektroskoopia tugevates magnetväljades
Professor Toomas Rõõm, keemilise ja bioloogilise füüsika instituut (KBFI)
Dr Karlo Penc, Wigner Research Centre for Physics, Institute for Solid State Physics and Optics
- Globaalsus ja lokaalsus Eesti ja Ungari tänapäeva folklooris
Dr Piret Voolaid, Eesti kirjandusmuuseum
Dr Katalin Vargha, Research Centre for the Humanities, Institute of Ethnology

EESTI-BULGAARIA

- Meemesilaste (*Apis mellifera* L.) haiguste eksperimentaalne uurimine Eestis ja Bulgaarias
Dr Risto Raimets, Eesti maaülikool, põllumajandus- ja keskkonnainstituut, taimeteravise õppetool
Dr Delka Salkova, Bulgaaria teaduste akadeemia morfoloogia, patoloogia eksperimentaalse uurimise instituut ning eksperimentaalse parasitoloogia muuseumi osakond
- Multifunktsionaalsete omadustega komposiitmaterjalide valmistamine: struktuuraalsed uuringud ja rakendamine
Dr Valdek Mikli, Taltech, inseneriteaduskond, materjali- ja keskkonnatehnoloogia instituut
Dr Angelina Koleva Stoyanova, Georgi Nadjakovi nimeline tahkise füüsika instituut, Bulgaaria teaduste akadeemia
- Usundilised mõisted. Traditsioonilised uskumused ning looduse ja kultuuri opositsioon (uus tegelikkus, teoreetilised lähenemised ja tõlgendused)
Dr Mare Kõiva, Eesti kirjandusmuuseum, folklooristika osakond
Dr Ekaterina Anastasova, Bulgaaria teaduste akadeemia etnoloogia ja folkloori uurimise instituut ja etnograafia muuseum

- Mineraloogilise koostise mõju keskkonnasõbralike efektiivsete komposiitide kristallokeemilistele ja termilistele omadustele.

Dr Tiit Kaljuvee, Tallinna tehnikaülikool, inseneriteaduskond, materjali- ja keskkonnatehnoloogia instituut, anorgaaniliste materjalide teaduslabor
Professor Vilma Petkova Stoyanova, akadeemik Ivan Kostovi nimeline mineraloogia ja kristallograafia instituut, Bulgaaria teaduste akadeemia

- Mitme komponendiga metalloksiidist õhukesed kiled uue põlvkonna päikeseenergeetikale

Dr Olga Volobujeva, Tallinna tehnikaülikool, inseneriteaduskond, materjali- ja keskkonnatehnoloogia instituut, päikeseenergeetika materjalide teaduslabor
Dr Maxim Ganchev, Bulgaaria teaduste akadeemia päikeseenergia ja uute energiaallikate kesklaboratoorium

EESTI-TŠEHHI

- Numerical and experimental study of wave propagation in solids with inner structure

Dr Arkadi Berezovski, Tallinna tehnikaülikooli küberneetika instituut

Professor Radek Kolman, Tšehhi teaduste akadeemia termomehaanika instituut

- Literary Representations of Early Modern Crisis in Central and North Eastern Europe

Professor Kristi Viiding, Eesti teaduste akadeemia Underi ja Tuglase kirjanduskeskus

Professor Lucie Storchová, Tšehhi teaduste akadeemia filosoofia instituut

- Gas sensor materials with combines photoluminescent, electrical and mass-sensitive readout

Professor Raivo Jaaniso, Tartu ülikool, füüsika instituut

Professor Michal Novotny, Tšehhi teaduste akadeemia füüsika instituut

EESTI-POOLA

- Diversity of soil microbial and mesofauna communities

Professor Leho Tedersoo, Tartu ülikool

Dr Dominika Chmolewska, Poola teaduste akadeemia

- Promising Bi-doped phosphors for white LEDs

Professor Aleksandr Luštšik, Tartu ülikool

Professor Yaroslav Zhydachevskyy, Poola teaduste akadeemia füüsika instituut

- Paleoenvironmental changes recorded by Estonian and Polish postglacial sediments

Dr Leeli Amon-Veskimeister, Tallinna tehnikaülikool, loodusteaduskond, geoloogia instituut

Professor Mariusz Lamentowicz, Adam Mickiewiczi nimeline Poznańi ülikool

- Algebraic approach to time-delay and nonlinear systems

Dr Arvo Kaldmäe, Tallinna tehnikaülikool, info- ja tehnoloogia teaduskond, tarkvarateaduse instituut

Professor Zbigniew Bartosiewicz, Białystoki tehnikaülikool

- Power converters with post-fault operation capability and fault detection methods

Dr Andrii Chub, Tallinna tehnikaülikool, inseneriteaduskond, elektroenergeetika ja mehhatroonika instituut

Professor Mariusz Malinowski, Varssavi tehnikaülikool, Poola teaduste akadeemia

Teadlasvahetuse programmi suunab välisvahetuse fondi nõukogu, mille esimees on akadeemik **Jüri Engelbrecht** ja liikmed akadeemik Marco Kirm, akadeemik Margus Lopp, Eesti noorte teaduste akadeemia liige professor Äli Leijen ja Tallinna ülikooli teadusprorektor professor Katrin Niglas.

Eesti–Poola, Eesti–Slovakkia ja Eesti–Tšehhi teaduskoostööprojektide järgmine taotlusvoor toimub 2023. aastal. Läbirääkimised taotlusvooru avamiseks käivad Bulgaaria teaduste akadeemiaga.

Teadlasvahetuse programm on hea võimalus rikastada teadlasvahetust suundades, millel on oluline kultuuriline tähendus või mis avardavad teaduskoostöö perspektiive.

TEADUSTE AKADEEMIA KIRJASTUS

Asutatud 1994

Aadress: Kohtu 6, 10130 Tallinn

www.kirj.ee või www.eap.ee

Direktor: Piret Lukkanen, tel 512 3108

E-post: piret.lukkanen@eap.ee

Eesti teaduste akadeemia kirjastus (ETAK) jätkas 2022. aastal koostöös Eesti ülikoolidega seitsme rahvusvaheliselt eelretsenseeritava, täielikult avatud juurdepääsuga (*open access*) ja juhtivates rahvusvahelistes andmebaasides kajastatud teadusajakirja väljaandmist. Ajakirjadel on rahvusvahelised toimetuskolleegiumid. Eesti teadusinfosüsteemis ETIS on kõik ajakirjad paigutatud kategooriasse 1.1.

Kõik ilmunud teadusartiklid on leitavad kirjastuse Elsevier referaat- ja tsiteerimisandmebaasis SCOPUS. Clarivate Analyticsi andmebaas Web of Science kajastab kuue teadusajakirja artikleid:

- Acta Historica Tallinnensia
- Estonian Journal of Archaeology
- Estonian Journal of Earth Sciences
- Oil Shale
- Proceedings of the Estonian Academy of Sciences
- Trames. A Journal of the Humanities and Social Sciences

Infot kirjastuse publikatsioonide kohta levitavad veel järgmised tuntud rahvusvahelised elektroonilised portaalid: EBSCO, The Gale Group Inc., ProQuest LLC, Airiti Inc. ja CNKI Scholar Oversea Journals.

DOAJ (Directory of Open Access Journals) andmebaasis on 2022. aasta lõpu seisuga indekseeritud kõik ETAK-i ajakirjad.

ERIH Plus andmebaasis on kajastatud ajakirjad Estonian Journal of Archaeology ja Linguistica Uralica.

CEEOL andmebaasis on indekseeritud ajakirjad Estonian Journal of Archaeology, Linguistica Uralica, Trames ja Acta Historica Tallinnensia.

ICI (Index Copernicus International) Journals Master List andmebaasis on indekseeritud Acta Historica Tallinnensia.

2022. aastal ilmus seitsme ajakirja 24 numbrit, kokku 135 kirjutist, neist 123 teadusartiklit, 6 ülevaateartiklit, 6 retsensiooni ning 1 eessõna. Traditsiooniliselt ilmusid artiklite elektroonilised versioonid enne paberajakirja ilmumist. Ajakirjade Proceedings of the Estonian Academy of Sciences, Estonian Journal of Earth Sciences ja Estonian Journal of Archaeology artiklite elektroonilised versioonid avaldati jooksvalt, vahetult pärast artikli lõplikku küljendamist.

Avaldatud tööde autoreid oli 396, neist Eesti autoreid 169 ja välismaal töötavaid autoreid 227. Enamik artikleid ilmus inglise keeles, v.a ajakirjas Linguistica Uralica, kus inglise- ja venekeelseid kirjutisi oli vastavalt 2 ja 22. Kuna selle ajakirja autoritest moodustavad suure osa Venemaa soome-ugri rahvaste keeleteadlased, peame venekeelsete tööde avaldamist väga vajalikuks.

2022. aastal ilmusid ajakirjad järgmises mahus:

Nimetus (väljaandmise algusaasta)	Numbrit arv 2022. aastal	Kogumaht lehekülgedes	Ajakirja formaat, mm
Acta Historica Tallinnensia (1997)	2	352	168 × 240
Estonian Journal of Archaeology (1997)	2	208	168 × 240
Estonian Journal of Earth Sciences (1952)	4	229	210 × 285
Linguistica Uralica (1965)	4	317	168 × 260
Oil Shale (1984)	4	324	168 × 255
Proceedings of the Estonian Academy of Sciences (1952)	4	396	210 × 285
Trames (1997)	4	460	168 × 240
Kokku	24	2286	

Ilmus kaks teemanumbrit:

- Proceedings of the Estonian Academy of Sciences, 71(1), mis oli pühendatud Ülo Lepiku 100. sünniaastapäevale;
- ingliskeelne Acta Historica Tallinnensia, 28(2), mis oli pühendatud Balti riikide iseseisvuse tunnustamise juubelile.

Teaduste akadeemia kirjastusnõukogu otsustas seoses 24. veebruaril alanud Venemaa sõjalise sissetungiga Ukraina territooriumile mitte avaldada teaduste akadeemia ajakirjades Venemaa ja Valgevene teadusasutustes töötavate teadlaste artikleid seni, kuni täiemahuline sõjategevus Ukrainas jätkub. Erand tehakse vaid ajakirja Linguistica Uralica puhul, kus Venemaa territooriumil tegutsevate soome-ugri vähemusrahvuste keeli uurivatel teadlastel säilib võimalus oma töid avaldada.

Tähistamaks 70 aasta täitumist teaduste akadeemia teadusajakirjade publitseerimise algusest, toimus 26. mail kirjastuse ja teaduste akadeemia koostöös konverents „Avatud juurdepääsu väljakutsed“ (vt „Sõnas ja pildis 2022“, lk 58–61).

Kuna avatud juurdepääs teaduspublikatsioonidele ja sellega seonduv probleematika on täna globaalselt aktuaalsem kui kunagi varem, pakkus konverents võimaluse kuulata erinevate osapoolte ettekandeid. Sõna said teadlased, teadusadministraatorid, teadusraamatukogude ja -kirjastuste esindajad, aga ka Eesti teadusagentuur ning haridus- ja teadusministeerium. Konverentsi kolmandas sessioonis toimunud paneeldiskussioonil vahetasid Eesti teaduskirjastuste esindajad mõtteid, kuidas oleks võimalik Eesti teadusajakirju nähtavamaks muuta. Arutelu juhtis akadeemik Jüri Engelbrecht. Konverents on järelvaadatav akadeemia Youtube'i kanalil.³³

ETAK-i ajakirju puudutavad uuendused:

- kõikide ajakirjade veebi on loodud uudiste rubriik;
- alates 2022. aastast rakendatakse kõikidele ilmutatud artiklitele litsentsi CC BY 4.0, mis seab kõige vähem piiranguid teose kasutamisele ja vastab avatud juurdepääsu tingimustele ning artikli autor või autorid säilitavad oma õigused teose üle;
- artiklite esitamise veebipõhine süsteem on nüüd koostalitusvõimeline andmebaasiga ORCID. See lihtsustab ajakirjale käsikirja esitamise protsessi, sest autori administratiivsed andmed seotakse ORCID-i kontoga. ORCID on iga teadlase unikaalne ja püsiv identifikaator, mille abil saab siduda oma isikuga kogu professionaalse tegevuse;
- alustati ajakirjade viitamismallide lisamisega populaarsemate viitamistarkvarade repositooriumidesse (Zotero, Mendeley, Papers jt). See uuendus rõõmustab autoreid, kes eelistavad viidete koostamist

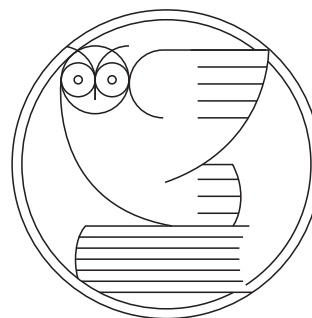
automatiseerida. Aasta lõpuks olid repositooriumidesse lisatud ajakirjade Estonian Journal of Earth Sciences, Proceedings of the Estonian Academy of Sciences ja Oil Shale viitamismallid. Ülejäänud ajakirjade viitamismallide lisamine on planeeritud 2023. aastasse.

Ajakirjade digitaalne arhiiv, mida hakati looma 2021. aastal, täienes oluliselt. Tallinna ülikooli akadeemiliselt raamatukogult tellitud tööde teise etapiga viidi lõpule teaduste akadeemia ajakirjade digiteerimine. Edasine töö – digiteeritud ajakirjade artiklite kaupa lahti lõikamine, artiklitele DOI-de andmine, kirjastuse digiarhiivi kandmine jne – jätkub 2023. aastal.

Kirjastuse kodulehel paiknev digitaalne arhiiv võimaldab huvilistel leida üles artikleid, mis varasemalt olid ilmunud ainult trükiversioonis. Digiteeritud täistekste on tänu digiarhiivile võimalik veebis lugeda ja PDF-formaadis alla laadida. Kõikidele digiteeritud artiklitele on antud unikaalne digitaalne identifikaator ehk DOI (*digital object identifier*). See teeb artikli lihtsalt viidatavaks ja viib otse algallikani. Jõudumööda saavad kättesaadavaks digiteeritud artiklite kokkuvõtted ja viited HTML-formaadis.

Lugejatel on võimalus tellida ajakirjade veebis oma meiliaadressile automaatteavitused värske numbrite ilmumise kohta.

9. mail kanti patendiameti kaubamärgiregistrisse kirjastuse kujutismärk ingliskeelse sõnalise osaga Estonian Academy Publishers. Kaubamärk Eesti Teaduste Akadeemia Kirjastus registreeriti patendiametis 2021. aastal.

17. novembril taotles ETAK Euroopa ülikoolide kirjastusi ühendava organisatsiooni Association of European University Presses (AEUP) liikmesust. AEUP juhatus rahuldab taotluse 1. veebruaril 2023.

Alates 2022. aastast hakkas ETAK kirjastama raamatuid „Eesti Vabariigi preemiad“ ning teaduste akadeemia jätkväljaandeid „Eesti teaduste akadeemia aastaraamat. Faktid ja arvud“, „Eesti teaduste akadeemia sõnas ja pildis“ ja „Estonian Academy of Sciences Yearbook“.

Kirjastus andis 2022. aastal välja ka Eesti kodu-uurimise seltsi aastaraamatu.

³³ www.youtube.com/watch?v=xmAoMXV9Ig

UNDERI JA TUGLASE KIRJANDUSKESKUS

Asutatud 1993. aastal (muuseumiosakond, endise nimetusega Friedebert Tuglase majamuuseum, asutatud 1971. aastal)

Töötajaid: 16, neist 13 teadustöötajat

Aadress: Kohtu 6, 10130 Tallinn

Muuseumiosakond: Väikese Illimari 12, 11623 Tallinn

Koduleht: utkk.ee

Direktor: Jaan Undusk, 644 3147, jaan@utkk.ee

Teadussekretär: Marin Jänes, 644 3147, marin@utkk.ee

Eesti teaduste akadeemia Underi ja Tuglase kirjanduskeskus (kirjanduskeskus) on teadus- ja arendusasutus, mille põhiülesanne on kogu eestikeelse ja varasemal ajal Eesti alal viljeldud mitmekeelse baltisaksa kirjakultuuri uurimine ning teoreetiline mudeldamine, et teha ajalooline Balti ja hilisem Eesti kirjaruum nähtavaks, huvipakkuvaks ning teiste seda tüüpi ruumidega võrreldavaks ka rahvusvahelises teaduspildis.

Kirjanduskeskuse olulisimad uurimisvaldkonnad on:

- eesti kirjanduse ja kultuuri ajalugu 19.–21. sajandil, modernse kultuuri teke ja teisenemine;
- baltisaksa kirjakultuur 13.–19. sajandil, saksa- ja ladinakeelse kirjasõna osa moodsa eesti kultuuri kujunemisel;
- kirjakultuur kui rahvuslik, rahvusvaheline ja sotsiaalne identusloome;
- retoorilised ja diskursiivsed mudelid Euroopa ja Eesti kultuuri kirjeldamiseks;
- keskkonnahumanitaaria.

Kirjanduskeskus publitseerib oma teadustöö tulemusi ning eesti kultuuriloo allikmaterjale, korraldab konverentse, näitusi ja muid üritusi. Kirjanduskeskuse muuseumiosakond (muuseum) haldab akadeemikust kirjaniku Friedebert Tuglase pärandvara ja muid kogusid, sh Tuglaste raamatu- ja kunstikogu, Artur Adsoni ja Marie Underi raamatu- ja kunstikogu, Eesti kultuurfondi Ameerika Ühendriikides kunstikogu ning Paul Reetsi raamatu- ja kunstikogu. Nimetatud kogud moodustavad kirjandust, kultuuri- ja mõttelugu, kunstiajalugu ja -kriitikat ühendava kollektiooni, mis on oma teadusliku väärtuse tõttu hinnatud kuuluma Eesti humanitaarteaduslikku rahvuskollektiooni.

TEADUSPROJEKTID

2022. aastal algas kirjanduskeskuses Eesti teadusagentuuri (ETAg) rahastatava teadusprojekti „Tsiliseeritud rahvuse teke: dekadents kui üleminek 1905–1940“ (PRG1667) täitmine.³⁴ Mirjam Hinrikuse juhitud rahvusvaheline teadlaste rühm süveneb Balti- ja Põhjamaade kultuurides 20. sajandi alguses viljeldud moodsa kirjanduse, kujutava kunsti, mõtteloo ja muusika uurimisse võrdluses dekadentlike suundumustega Lääne-Euroopa kultuuris. Projekt keskendub dekadentsi põimumisele ühelt poolt naturalistlike praktikatega (bioloogiline ja sotsiaalne determinism, pärilikkus ja degeneratsioon) ning teisalt rahvuse ja tõu (rassi) kujutusviisidega. Dekadentsi on sageli kirjeldatud kosmopoliitilise ja globaalsena, rahvuslust aga kohaliku ja keelepõhisena. Projektiga tahetakse näidata, et nende vahelised suhted on keerukamad. Balti- ja Põhjamaade kultuuris kerkis dekadents esile rahvusluse eri tahkudega seotud kultuurivormides ning vastanduses konservatiivsele rahvuslusele.

2022. aasta lõpus otsustas ETag rahastada ka kirjanduskeskuse teist, Kristi Viidingu juhitud teadusprojekti „Kokkupuuted, üleminek, muutus: *nobilitas haereditaria ac litteraria* varauusaegse kirjanduse väljakujunemisel Poola ja Rootsi Liivimaal“ (PRG1926), mis hõlmab allikakriitilisi juhtumiuuringuid varauusaegse aadli loodud kirjandusest.³⁵ Avaldatakse seni käsikirja jäänud, interdistsiplinaarset analüüsi nõudvaid kirjandustekste eri päritolu aadlikelt ja käsiraamat Liivimaa aadlikirjanduse peajoonest. Projektiga tugevneb veelgi kirjanduskeskuse baltisaksa kirjakultuuri uurimissuund, kus põhirõhk on saksa- ja ladinakeelse kultuuri osal moodsa eesti kultuuri kujunemiskäigus. Baltisaksa aadel andis

³⁴ <https://dekadents.utkk.ee/>

³⁵ <https://nobilitas.utkk.ee/>

haridustraditsioonile toetava kirjasõna väärtustamisega eeskuju esimeste põlvkondade eesti soost kirjamees-tele, mistõttu kirjasõnast kujunes ka eestlaste jaoks üks ühiskonna eliiti tõusmise vahendeid. Seetõttu on varase aadlikirjanduse uurimine oluline ka hilisema eesti kirjanduse mõistmisel.

Jätkus Euroopa Liidu teadusuuringute- ja innovatsiooni-programmi Horisont 2020 projekti „Harrastusteaduse roll keskkonnasõbraliku kodanikuaktivismi toetamises: aialinnuvaatluse võimalusi rohelise mõtteviisi juurutamisel“ (EnviroCitizen³⁶, grant nr 872557) täitmine. Selles Stavangeri ülikooli juhitas keskkonnanhumanitaaria projektis on partneriteks teadusasutused Eestist (projekti-juht Elle-Mari Talivee), Rootsist, Hollandist, Rumeeniast, Hispaaniast ja Küprosel. Projektis kombineeritakse keskkonnaprobleemidele lahendusi otsides teooriaid ja meetodeid eri teadusvaldkondadest ja distsipliinidest ning uuritakse, kuidas kodanikuteadus mõjutab inimeste keskkonnateadlikkust.

PUBLIKATSIOONID

2022. aastal ilmus kirjanduskeskuse töötajatelt olulisi publikatsioone. Kirjanduskeskuse sarjas „Moodsa eesti kirjanduse seminar“, mis toob lugeja ette värske pilguga nähtud võtmetekste 20. sajandi eesti klassikast, ilmus artiklikogumik „Mäng ja melanhoolia. Friedebert Tuglase romaan „Felix Ormusson““. Romaan „Felix Ormusson“ (1915) oli nii Tuglase loominguga üks tipp kui ka Noor-Eesti esteetiliste püüdluste kulminatsioon ja lõpp-punkt, mis sisaldas rohkelt vihjeid 20. sajandi alguse Euroopa kultuurimiljööle ning haakus paljude rahvusvaheliselt tuntud tekstidega. Kogumiku on koostanud ja toimetanud Mirjam Hinrikus ja Jaan Undusk; üheksa autori kaastöös raamistavad analüüse märksõnad, mis tähistavad põnevaid lähenemisnurki: dekadents, müüt, iroonia, tõusik, nartsisism, panteism, melanhoolia, Kierkegaard, Nietzsche jm.

Sarjas „Avatud Eesti raamat“ ilmus Jaan Unduski koostatuna Baltimaade valgustusliku kirjakultuuri suunaandja Johann Gottfried Herderi varaste kirjatööde valik „Torm ja tung“ (tõlkija Reet Bender), mida saadab mahukas käsitlus Herderist kui moodsa inimkonna arhitektist.

Kirjanduskeskuse osalusel anti välja ajakirja Methis. Studia humaniora Estonica keskkondluse erinumber (toimetajad Ulrike Plath, Elle-Mari Talivee, Kadri Tüür), mis mõtestab looduluse ja keskkondluse vahekorda ning püüab mõista, millal algas lahknemine „looduse“ ja „keskkonna“ vahel Eestis elavate eri rahvaste kultuurides, samuti kuidas arenesid loodus- ja keskkonnaliikumise vormid erisugustes poliitilistes kontekstides.

Kokku tutvustasid kirjanduskeskuse töötajad oma uurimistöö tulemusi 20 eesti- ja 5 võõrkeelses teadusartiklis, lisaks avaldati raamatuarvustusi, ilukirjanduslike

teoste tõlkeid, populaarteaduslikke artikleid ja muid kirjutisi. Kõik kirjanduskeskuse töötajate teaduspublikatsioonid on leitavad Eesti teadusinfosüsteemist ETIS.

TEADUSÜRITUSED

Kirjanduskeskuse teadusüritustes andsid 2022. aastal tooni dekadentsiuuringud ning Baltikumi varasema saksa- ja ladinakeelse kultuuri uuringud, samuti keskkonnanhumanitaaria uuringud.

- 5. veebruaril toimus seminar elu ja kunsti põimingutest, millega avati kirjanduskeskuse teadusprojekt „Tsiiviliseeritud rahvuse teke: dekadents kui üleminek 1905–1940“.
- 16. veebruaril korraldas kirjanduskeskus koostöös keskkonnaajaloo keskusega KAJAK ja Eesti kirjanike liiduga konverentsi „Juhan Smuul 100“ ja kirjandusliku kolmapäeva „Viimane laev“.
- 27. veebruaril organiseeris kirjanduskeskus rahvusvahelisel kongressil „Juri Lotmani semiosfäär“ sektsiooni dekadentsist Esimese maailmasõja aegu.
- 2. märtsil esitles kirjanduskeskus oma kirjatatud artiklikogumikku „Mäng ja melanhoolia. Friedebert Tuglase „Felix Ormusson““ (toimetajad Mirjam Hinrikus ja Jaan Undusk) seminariga.
- 14. märtsil toimus avalik keskustelu „Balti kirjakultuuri ajaloo“ 8-köitelise kollektiivmonograafia teemadel. Võeti kokku esimese köite „Keskused ja kandjad“ (Tartu Ülikooli Kirjastus, 2021) vastukaja ja tutvustati tööd edasiste köidete kallal.
- 24. mail pidas kirjanduskeskus koostöös Loomingu Raamatukoguga tõlkeseminari ja esitles Justus Lipsiuse teoste „Laimamisest. Meelekindlusest“ tõlget (tõlkija Kristi Viiding).
- 9. juunil pidas kirjanduskeskus koostöös keskkonnaajaloo keskusega KAJAK ja Tartu ülikooli semiootika osakonnaga aiaseminari ökoulmelisest kirjandusest ja kunstist.
- 20. juunil korraldas kirjanduskeskus Põhjamaade soouurimuse konverentsil „Tensions and Potentials in Nordic Feminist and Gender Research“ Oslos sektsiooni eesti dekadentsist ja modernismist.
- 18.–19. augustil toimus kirjandus- ja kunstiteadlaste ning filosoofide tööpaja „Nietzsche ja dekadents“. Projekti tööpajast tõukuvalt kutsus kirjanduskeskus samanimelise sektsiooni ellu ka Tallinna ülikooli korraldatud XVII Eesti filosoofia aastakonverentsil 25. augustil.
- 13. septembril pidas kirjanduskeskus koostööseminari „Kriis kriisi järel: kuidas tõlgendada varauusaegseid kriisiteemalisi kirjandusallikaid?“ Praha Karli ülikooli uuslatinistidega. Seminar oli osaks kirjanduskeskuse ning Tšehhi teaduste

³⁶ www.envirocitizen.eu/

akadeemia filosoofia instituudi ühisprojektist „Varauusaja kriiside kirjanduslikud representatsioonid Kesk- ja Kirde-Euroopas“.

- 22. septembril esitles kirjanduskeskus koostöös Tallinna linnaarhiiviga kaht varauusaja allikapublikatsiooni, mis ilmusid 2021. aastal raamatusarjas „Balti kirjakultuur“ (sarja koostaja ja toimetaja on Martin Klöker ning see ilmub kirjanduskeskuse egiidi all kirjastuse LIT Verlag väljaandmisel): „Caspar ja Catharina. Armastus kirjades 17. sajandi Tallinnas“ (koostaja ja toimetaja Martin Klöker) ja David Hilcheni kogutud luuletused „Luulepurje all. Ladinakeelsed luuletused“ (koostajad ja toimetajad Kristi Viiding ja Martin Klöker).
- 12. oktoobril korraldas kirjanduskeskus koos Eesti kirjandusmuuseumi, Eesti-uuringute tippkeskuse ja Tartu ülikooliga naiskirjanduse konverentsi „Kas sa Reed Morni oled lugenud? Naised ja proosakirjandus 19. sajandi lõpu ja 20. sajandi alguse Eestis“.
- 19. oktoobril pidasid kirjanduskeskuse teadurid Mirjam Hinrikus ja Merlin Kirikal seminari „Dekadents kui dünaamika ning muutlikkus: nietzschelik-bergsonlikud mõjud A. H. Tammsaare ja J. Semperi varases proosaloomingus“.
- 25. oktoobril toimus kirjanduskeskuse ja Eesti lastekirjanduse keskuse kümnes ühine lastekirjanduse seminar, mille teema oli seekord „Noorus on ilus aeg!?“.
- 4. novembril pidas kirjanduskeskuse teadur Aare Pilv seminari Johannes Barbaruse ja Johannes Semperi esimestest luulekogudest ja nende poeetika muutumise dünaamikast.
- 19. detsembril pidas kirjanduskeskuse teadur Leo Luks seminari dekadentsi mõiste tähendusest ja kontekstist Friedrich Nietzsche filosoofias.

Lisaks nimetatud üritustele esitlesid kirjanduskeskuse töötajad oma teadustöö tulemusi arvukatel teistel Eestisestel ja rahvusvahelistel konverentsidel ja seminaridel. Peale teadusürituste osalesid kirjanduskeskuse töötajad ka mitmel laiemale avalikkusele suunatud sündmusel ning kirjandusteemalistes vestlusringides ja raadiosaadetes.

Kirjanduskeskuse muuseumis möödus 2022. aasta jätkuvalt arendustegevuse tähe all. Peamiselt keskenduti kirjanduskeskuse kogu kättesaadavuse parandamisele ja säilikut digiteerimisele. Aastaga digiteeriti ligi 400 käsikirja ning muuseumide infosüsteemis MuIS täiendati kirjeldusi üle 2000 arhiivraamatukogu säiliku kohta. 2022. aasta lõpuks oli MuIS-i sisestatud info 19 063 raamatu, 9916 foto, 3988 postkaardi, 2223 negatiivi, 2246 kunstiteose, 510 eseme, 360 helifaili, 32 lõigendimapi, 379 kirjavahetuse, 159 dokumendi, 109 väiketrukise ja 89 käsikirja kohta kirjanduskeskuse kogust. Pildiga digikujutus on enam kui pooltel säilikutel, sealhulgas täielikult

fotopostkaardikogul, kirjavahetusel ja käsikirjadel.

Lisaks muuseumide infosüsteemile on kirjanduskeskuse kogusse kuuluvad digiteeritud ja kirjeldatud säilikud osaliselt kättesaadavad Eesti E-Varamu portaalis, digitaalraamatukogus ETERA, Eesti fotopärandi portaalis Ajapaik ja Euroopa digitaalse kultuuripärandi portaalis Europeana, samuti on kõik säilikud peegeldatud kirjanduskeskuse kodulehele. Digitaalsete lahenduste pakkumine säilikutega tutvumiseks ja teadustöös kasutamiseks on kogude kaugkasutust aasta-aastalt suurendanud. Siiski leidsid külastajad pärast pandeemiat ka muuseumimaja järjest sagedamini üles ja kohapeal käis muuseumi ja selle kogudega tutvumas ligi 600 külalist ja uurijat.

Külastajaid tõid muuseumisse ka üritused – lisaks eespool kirjeldatud teadusüritustele toimus muuseumis veel palju huvitavat. Underi sünniaastapäeva tähistati muuseumis traditsioonilise hommikukohviga, kus seekord esines Ukraina luuletaja ja tõlkija Katja Novak. Tuglase sünniaastapäeval kuulutas kirjanduskeskus koostöös Eesti kirjanike liiduga 51. korda välja Tuglase novelliauhinna võitjad. Žürii, kus kirjanduskeskust esindas Hegely Klaus, valis laureaateks Piret Raua novelliga „Pink“ ja Toomas Haugi novelliga „Mustjala. Tõestisündinud lugu“.

Tihe oli koostöö kõrgkoolidega, samuti pandi suurt rõhku teadust organisatsioonide tegevusele. Kirjanduskeskus oli praktikabaas Tallinna ülikoolile, Tartu ülikoolile ja Eesti kunstiakadeemiale ning kirjanduskeskuse töötajad juhendasid üliõpilasi ja doktorante. Töötajad pidasid loengukursusi ja seminare Tallinna ülikoolis, Tartu ülikoolis, Eesti muusika- ja teatriakadeemias, Vabas Akadeemias ning Tšehhi teaduste akadeemia filosoofia instituudis. Kirjanduskeskus osaleb Tallinna ülikooli akadeemilise raamatukogu ja Eesti rahvusraamatukogu teadusnõukogu ning Eesti muusika- ja teatriakadeemia doktorinõukogu (Jaan Undusk), Tallinna ülikooli keskkonnaajaloo keskuse KAJAK juhatuse, Eesti ornitoloogiaühingu nõukogu (Elle-Mari Talivee) ja Tallinna ülikooli senati (Ulrike Plath) töös ning on seotud veel paljude teiste organisatsioonidega. Jaan Undusk on Jaan Krossi kirjandusauhinna ja Arved Viirlaiu nimelise kirjandusauhinna žürii ning Elle-Mari Talivee Eesti-Läti keeleauhinna žürii liige ja kuulub Eesti linnunimetuste komisjoni ja ihtüoloogilise terminoloogia komisjoni koosseisu. Kristi Viiding juhib jätkuvalt rahvusvahelise uusladina uuringute assotsiatsiooni IANLS-i tööd selle peasekretärina. Kirjanduskeskuse töötajad osalevad lisaks eelnimetatutele mitme organisatsiooni ja žürii töös. Liikmeiks ollakse veel arvukate teadusväljaannete kolleegiumeis ja osaletakse ajakirjade kaastööde eelretsenseerimises. Jaan Undusk pälvis 2022. aastal Eesti rahvuskultuuri fondi väljaantava stipendiumi Stipendium Estonicum Eri Klas, millega tunnustatakse Eesti kultuuri- või ühiskonnategelast tema panuse eest eesti kultuuri.

AKADEEMIAGA ASSOTSIEERUNUD ASUTUSTE TEGEVUS

Alates 1997. aastast võivad Eesti teaduste akadeemia sea-
duse kohaselt akadeemiaga assotsieeruda tema struktuuri
mittekuuluvad teadus-, arendus- ja kultuuriasutused ning
teadusseltsid, kelle tegevus ja eesmärgid on kooskõlas
akadeemia tegevuse ja eesmärkidega. Assotsieerumine
toimub kahepoolsete lepingute alusel, milles sätestatakse
assotsieerumise eesmärgid, mõlema asutuse ülesanded ja
kohustused.

EESTI KEELE INSTITUUT

Eesti keele instituudi (EKI) tänapäeva eesti keele osa-
konnas koostati eesti keele sõnaraamatuid ja toimetati
terminibaase. Kasutaja leiab vastava info keeleportaa-
list Sõnaveeb, mis sisaldab EKI ühendsõnastikku ja u
120 oskussõnastikku (kokku üle 300 000 eesti sõna ja
termini). Koostati veebiväljaannet „EKI teatmik. Eesti
õigekeelsuskäsiraamat“, mis sisaldab keelenõuandeid jpm
keeleinfot. Pandi kokku õigekeelsussõnaraamatu (ÕS)
tegevuskava. Koostati uusi sõnu, ÕS-i selgitusi, süno-
nüüme, arendati morfoloogilise info esitamist. Loodi
keeletehnoloogiline rakendus inglise keele info lisami-
seks andmebaasi. Arendati ka Keeleõppija Sõnaveebi ja
õpetaja tööriistu. Koordineeriti terminitööd sõnastiku- ja
terminibaasis Ekilex. Korraldati keelekorralduse juubeli-
konverents „150 aastat oma keelekorraldust“ (22.04.2022)
ja rahvusvaheline rakenduslingvistika konverents (koos-
töös Eesti rakenduslingvistika ühinguga) „Keele mõju:
andmetest tõendatud teadmiseni“ (16.–17.06.2022).
Jätkati sõnavarakorralduse põhimõtete ajakohastamist,
avaldati teadusartikleid (sh seitse artiklit klassifikaatoriga
1.1), esineti seminaridel ja konverentsidel.

Keeleajaloo, murrete ja soome-ugri keelte osakonnas
uuriti eesti vana kirjakeelt ja (vanemat) sõnavara. Ilmus
kaheksa kõrgetasemelist teadusartiklit. Jätkus murde-,
etümoloogia- ning sugulaskeelte sõnaraamatute koos-
tamine. Ilmus „Eesti murrete sõnaraamatu“ 34. vihik,

samavõrra täienes sõnaraamatu veebiversioon. Lõpule
jõudis Eesti teadusagentuuri rühmagrant PRG34 „Võimu-
suhted ja identiteet 16.–18. sajandi eesti kirjakeeles“.
Grandi lõpetamisega haakuvalt korraldati koostöös aja-
kirjaga Keel ja Kirjandus (KK) rahvusvaheline konverents
„Väikekeelte võimalused kirjanduses, kultuuris ja ühis-
konnas“ (10.–11.02.2022) ning koostati KK teemanumber
„Väikekeelte võimalused“ (8–9). Koostöös emakeele
seltsi ja teaduste akadeemiaga korraldati rahvusvaheli-
sele põliskeelte kümnendile pühendatud konverents „Eesti
keeleala – põline ja rikas“ (21.10.2022).

Kõneuurimise ja kõnetehnoloogia osakonnas uuriti
välte ja palatalisatsiooni varieerumist, sulghäälikute redut-
seerumist, lauseprosoodia mõju sõnajärjele, kõneaktide
prosoodilist väljendumist, kõnestiilide taju ja akustikat.
Valmis kõnesünteesi keskkond Kõneveeb ja selles uudne
teenus Minu Hää. Võrreldi kõnesünteesi treeningkorpuste
(ilukirjanduse tegelaskõne, üksiklausel, spontaanse kõne)
efektiivsust spontaanse kõnestiili saavutamiseks erine-
vate sünteesitehnikatega. Kahe uudse spontaanse kõne
korpuse baasil loodi kõnesüntees vestlusstiilis tekstide
helindamiseks. Jätkus töö stiilisiirdamisega (süntees)
kõnele. Sünteeskõne muutub järjest loomulikumaks ja
aastaga on tulnud juurde uusi hääli.

Keeletehnoloogia kompetentsikeskuses alustati ava-
liku sektori tõlkekeskkonna Tõlkevärv arendustöödega.
Tõlkevärv koondab mitmeid keeletehnoloogia vahen-
deid, esimeses etapis integreeritakse juba varem arendatud
MTee tehnoloogia. Korraldati VI keeletehnoloogia kon-
verents „Katsetusest kasutusse“ (10.11.2022). Valmis
mitu tööriista, nt anonümiseerija ja koostöös registrite ja
infosüsteemide keskusega (RIK) ärinimede kontrollija.
Pakuti nõustamist eri keeletehnoloogiate kasutuselevõtuks
ja kvaliteedi hindamiseks.

EKI koolituskeskus korraldas 40 koolitust (nii avaliku
kui ka erasektori töötajatele ja teistele huvilistele), kuus
seminari (õpetajatele, EL-i institutsioonide tõlkidele-tõlki-
jatele ning meediaväljaannete, haridusasutuste ja kohalike

omavalitsuste töötajatele) ning kolm EKI-sisest õpiüritust.

Koordineeriti riiklikke programme: Eesti terminitöö, eestikeelsed kõrgkooliõpikud, hõimurahvaste programm, Eesti keeletehnoloogia programm.

Aktiivselt tegeleti keeleteaduse populariseerimisega. Avaldati arvukalt populaarteaduslikke artikleid, esineti meedias ning koostöös rahvusringhäälinguga (ERR) valmisid järjekordsed videoklipid sarjas „EKI keelekillud“. Lisaks toimusid keelenäitused „Näitame keelt“ ja „Taaskasutame keelt“ (Tammsaare park, Tallinn) ning korraldati inspiratsioonipäev „Näitame keelt“ (15-tunnine otseülekanne, 01.01.2022). Alguse sai mitu uut meediakoostööd: ERR-i „Keeleminutid“, EPL-i „Mälupank. Keelemälu“ ja „EKI keelehääling“.

EESTI KIRJANDUSMUSEUM

Eesti kirjandusmuuseumis (EKM) vahetus direktor. Tõnis Lukas asus 18. juulil juhtima haridus- ja teadusministeeriumi ning direktori ülesannetesse määrati Merike Kiius. 5. detsembril valis teaduspoliitika komisjon EKM-i uueks direktoriks Piret Voolaiu, kes asus ametisse 1. jaanuaril 2023. Asutuses on 35 teadustöötajat ja 44 kultuuritöötajat.

EKM jaotab oma erialase tegevuse nelja osakonda: arhiivraamatukogu, Eesti rahvaluule arhiiv, Eesti kultuurilooline arhiiv ja folkloristika osakond. EKM on Euroopa regionaalarengu fondi rahastusel 2015–2023 töötava Eesti-uuringute tippkeskuse juhtivpartner, asutuse teadlased on tippkeskuse töörühmade, samuti rahvusvaheliste koostööprojektide ja töörühmade juhid/esindajad, mis lisab projekti eri klastrite vahele sünergiat.

Jätкус teadustöö eesti ja teiste rahvaste folkloori ning kultuuri alal. Regilaulude, aga ka jutupärimuse ja usundi alal arendati digihumanitaaria meetodeid, mis võimaldaks suurtest folkloori tekstimassiividest arvutuslikult tuvastada sarnaseid tekste ja tekstiosid, stereotüüpseid ja unikaalseid elemente, liigitada tekste eri tunnuste alusel ja tuua esile tekstirühmade iseloomulikke tunnuseid. Tegeldi tänapäeva folkloori terminoloogia määratlemisega. Rahvaluule arhiivi teadusprojekt „Folkloor ja selle individuaalsed, kogukondlikud ja institutsionaalsed edasiandmise mehhanismid“ tõi esile vaatenurkade paljususe, ambivalentse, vastuolulisuse nähtuste, sündmuste, pärimuslike teadmiste esitamisel ning eri päritolu komponentide loova kasutamise ja segunemise. Regilaule uuritakse Eesti teadusagentuuri grandil PRG1288 „Folkloorse varieeruvuse korpuspõhine käsitus: regilaulutraditsiooni piirkondlikud stiilid, teemavõrgustikud ja suhtlusviisid“ raames, arvutusliku uurimise alal on tihe koostöö soomlastega. Folkloristika osakonna projekti „Folkloori usundilised ja narratiivsed aspektid“ akadeemiline eesmärk oli jälgida aktuaalseid ühiskondlikke probleeme folkloori ja rahvausundi liikides

ja praktikates, sh määratleda virtuaalkeskonnas leviva pärimuse funktsioone, modaalsusi ja toimimisviise laiemas rahvusvahelises kontekstis. Peateemad seostusid keskkonnasuhete, noortekultuuri ja kriisidega (rahvatervishoiust sõjani). Vaadeldi: a) kognitiivse dissonantsi ületamist konflikti ja kriisi olukordades, toimetulekuviise, tasakaalustamisvõtteid ja seletusmudeleid; b) kuuluvustunnet ja väärtusi; c) intersubjektiivsust; d) paradigmade muutusi põlvkondade vahel – märkimisväärse üldistusastmeni jõudis meemiuurimine. Kultuuriloolise arhiivi teadusprojekti „Kultuurilugu ja arhiiv: allikad, probleemid, vaatenurgad“ raames keskenduti eesti läänediasporaa (eriti Ilmar Laabani loomingu) ja nõukogude kultuurinähtuste uurimisele arhiiviallike kontekstis. Jätкус töö Marie Underi ja Ivar Ivaski kirjavahetuse digitaalse tekstikorpuse ja uue e-keskkonnaga digiandmete analüüsiks arvutuslike meetoditega (e-Litteraria).

EKM-i teaduskirjastuses ilmus 11 kõrgetasemelist teadusajakirja numbrit: Folklore: EJF 85–87, Mäetagused 82–84; koostöös Tartu ülikooliga Methis. Studia humaniora Estonica 29–30, koostöös Tartu ülikooli ja Eesti rahva muuseumiga Journal of Ethnology and Folkloristics 16 (1–2) ja koostöös IEFSEM (Bulgaaria), LIH (Leedu), IPS LU (Läti) ja ABBS Yearbook of Balkan and Baltic Studies 5. Valmisid eesti jt rahvaste ainekogu haaravad kompendiumid, nt T. Jonuksi mitmetasandiline monograafia „Eesti muinasusundid“, A. Õimu „Eesti kõnekäänud III“ koos originaalmetodoloogilise ja semantilise liigitusega; seto-eesti paralleeltekstiga usundi- ja narratiivide kompendium „Maailmade vahel. Ello Kirsi üleskirjutused 1938–1940. Monumenta VIII:1“. Ilmus kaks köidet rahvusvahelise autorkonnaga sarjas Sator: 23 „Folkloristika uurimise perspektiivid“ (Eesti-Valgevene kogumik), 24 „Komide kristianiseerimise narratiivid“, kaks teadusantoloogiat: R. Hiimäe „Sümbolid ja märgid“, R. Hiimäe ja M. Kõiva „Maarjahein ja imevesi“. E. Kalmre „Kriimani kirjud lood – mõis ja saja-aastane küla“ esitab 1950.–1990. aastate külakogukonna kohalikku ajalugu ja pärimust, A. Lintropi „Soome-ugri reisid“ teeb välitööpäevikute najal sissevaate hõimurahvaste uurimisse.

Tähtsündmustena toimus kaks tippkeskuse rahvusvahelist üldkonverentsi sarjas „Dialogid Eestiga“: koostöös Tartu ülikooliga mais „Subjectivity and Intersubjectivity in Language and Culture“, septembris „Nature and Culture in the Rituals, Narratives and Beliefs“. Ühistöös teiste institutsioonidega korraldati rahvusvahelisi konverentse (*plotting poetry* luule arvutuslikust analüüsist; VIII Eesti digihumanitaaria konverents nihetest keeles ja kultuuris; traditsioonilise laulmise konverents kooslaulmise mõjust; MEDICA 15. konverents üksinduse tähendusest; Udmurdi-Eesti visuaalse antropoloogia veebikonverents). Jätкусid tippkeskuse teoriaseminarid, algas rahvusvaheline veebiseminaride sari „Cultures in

war mode“. Avalikkuse tähelepanu väärtsid Paul-Eerik Rummo 80 aasta juubeli konverents jaanuaris, ettekandepäev „Eesti Kirjanike Liit 100“ septembris, naiskirjanike rolli eesti kirjandusloos mõtestav konverents oktoobris, 66. Kreutzwaldi päevade konverents „Sõda eesti kultuuris, kirjanduses ja ajaloos“ detsembris, Paide arvamusefestivalil korraldati paneelarutelu meemidest.

EKM-i teadlased Ingrid Rüütel, Olga-Ottillie Kõiva, Mall Hiimäe ja Anu Raudsepp pälvisid silmapaistvaid tunnustusi.

Arhiivraamatukogus toimus tavapärase töö säilituseksemplaridega. Töödeldi e-kataloogis ESTER ÕES-i ja Baltika kogusid ning Kaarel Irdi, Paul Ariste ja Ilmar Laabani personaalkogusid, osaleti analüüsiprojektides „Üks raamatukogusüsteem Eestile“, „Artiklite märksõnastamise KRATT“. Toimus traditsiooniline Oskar Kallase päev „Raamat kui kunstiteos“. Raamatukogude aasta raames korraldati kümme näitust.

Järjepideva kogumistöö tulemusena täienesid käsikirjade, foto-, kunsti- ja audiovisuaalsed kogud. Välitööd toimusid Eestis (nt endises Karula kihelkonnas, Soomaal, Setomaal), välismaal (nt Udmurtias, Baškortostanis, Bulgaarias) ja internetis. Rahvaluulearhiivi olulisemad laekumised puudutasid idadiasporaa asurkonda, keskseltside ja folkloorifestivalide tegevust, sündmustega seotud video-, foto-, heli- jm materjale, kogumisvõistluse „Muusika minu elus“ kaastöid ja Facebooki grupi „Ukraina meemid“ postitusi. Kultuurilooline arhiiv korraldas koos ühendusega Eesti Elulood kogumisvõistluse „Kirjad minu elus“, laekumised ja korraldustööd puudutasid läändiasporaa isikuarhiive, keskseltside materjale ja eesti oluliste kultuuritegelaste personaalarhiive. Folkloristika osakonnas loodi varasema ja kvalitatiivselt kogutud tänapäeva ainese esinduslik materjalikogu rakendusliku teadusarhiivi EFITA jaoks ja arendati analüütilist abivahendit Skriptoorium. Indekseeriti vanemat usundilist materjali värvuste, tegelaskarakteristikute, dialoogide ja hübriidvormide lõikes. Digiteerimine ja kameraaltööd töid arhiivi tuhandeid palu usundilisi tekste jm digiaainestikku.

EKM-i osalusel nii juhtasutuse (trükisepärand) kui partnerina jätkusid arhiiviainese üleriiklikud massdigiteerimise projektid. EKM-i juhtimisel tehti trükisepärandist kättesaadavaks 1,5 miljonit lehekülge. Rahvusarhiivi koordineeritud käsikirjade ja klaasnegatiivide massdigiteerimise tulemusena inventeeriti, vajadusel ennistati ja tehti digitaalselt kättesaadavaks 330 374 lk käsikirju, 11 770 klaasnegatiivi, 3023 fotonegatiivi.

EKM liitus teaduste akadeemia asutuste koostöökogu ja ADAPTER-i võrgustikuga, sõlmiti teadus- ja arendustegevuse koostöölepinguid (Tartu ülikool, Lausanne'i ülikool, Liszti instituut – Ungari kultuuri keskus Tallinnas, Udmurdi rahvusmuuseum). Tehti koostööd teiste teadus- ja mäluasutustega Eestis ja mujal (Tartu ülikool,

Tallinna ülikool, Eesti muusika- ja teatriakadeemia, eesti keele instituut, Tallinna tehnikaülikool, Underi ja Tuglase kirjanduskeskus, väliseesti muuseum VEMU jpt), osaleti erialaühenduste ja seltside töös (AABS, DHNB, AIP-IAP, ISHS, SIEF, ISFNR jpt), koostööprojektide ja akadeemia teadlasvahetuse raames töötas asutuses 15 külalisteadlast, ERA laulu-uurimise projektiga liitus Eesti teadusagentuuri toel kaks kolleegi Ukrainast. Toimisid bilateraalsed projektid Ungari, Bulgaaria, Sloveenia, Udmurdi uurimiskeskuste jt riikide uurimisinstituutsioonide ja üksikuurijatega. Algas aastane koostöö teaduste akadeemia Arktika professuuriga.

Lõppes ASTRA (institutionaalne arendusprogramm teadus- ja arendusasutustele ja kõrgkoolidele, 2016–2021) digihumanitaaria projekt (2016–2022), kus EKM on seotud mitme rahvusvahelise võrgustikuga: CLARIN, SIEF, EJHR, FILTER, YBBS, NBD jne. Tänu projektile kasvas arhiiviainese digiteeringute maht 130 terabaidini, mis saab kättesaadavaks infosüsteemis Kivike ja avatud andmekorpustena. EKM-i teenuste parandamiseks alustati andmekogude analüüsi.

Aktiivselt panustati järelkasvu. ASTRA võimaldas korraldada seitse rahvusvahelist doktorikooli koostöös keeleteaduse, semiootika ja filosoofia doktorikooliga. Mais toimunud „Dialogues with the Senses“ tõi kokku eri distsipliinide nooruurijaid, liitis teadlasi ja doktorante, suurendas teadusastutuse nähtavust kraadiõppurite hulgas. Aprillis toimus koostöös ERM-iga noorte etnoloogide ja folkloristide konverents „Noorte hääled“. Noorteadlaste vestlusringist „Tuleviku humanitaaria“ kasvas välja noorte humanitaaride teaduskool, juulis korraldatud kahepäevases teaduslaagris tutvustati õpilastele erinevaid humanitaarteaduste metoodikaid, õpetati teadusartikleid vormistama ning viidi neid kokku võimalike juhendajatega. Novembris toimunud õpilaskonverents HUNTS pakkus noortele võimalusi üksteist innustada ja tunnustada ning on hüppelaud järgmistele konverentsidele ja riiklikule teadustööde võistlusele. Toimus lasteaiapäetajate eesti keele koolitusseminar.

Avaldati 200 artiklit (sh 42 nn 1.1 publikatsiooni) ja 51 iseseisvat väljaannet (tekstikriitilised väljaanded, uurimused, ajakirjade numbrid, teesivihikud, koostööväljaanded jne). Esineti üle 100 ettekandega rahvusvahelistel ja sisemaistel teadussündmustel. Mitmeplaanilise populariseerimistöö tulemusena astuti rahva ette enam kui 100 loengu ja ettekandega, üle 50 raadio-, tele- ja filmiintervjuuga. Korraldati 40 ekskursiooni.

EESTI KUNSTIMUUSEUM

Sihtasutus Eesti kunstimuuseum (EKM) kogub, säilitab, uurib ja tutvustab avalikkusele Eesti ja rahvusvahelist kunsti. EKM on organisatsioon, mis ühendab viit eriilmelist kunstimuuseumi: Kadrioru kunstimuuseum, Adamson-Ericu muuseum, Niguliste muuseum, Mikkeli muuseum ja Kumu kunstimuuseum.

EKM-i 2022. aasta näituse- ja teadustegevust märgistasid fookus nõukogude perioodi kunstile ning Ukraina sõjast tingitud vajadus mõtestada ja ümber mõtestada vastuolulisi teemasid ning meile reageerida. Samuti oli keskmes kunsti ja teaduse omavaheline mõju ja side. Jätkusid rahvusvahelised uurimisprojektid, mille raames toimusid ka mitmed seminarid.

EKM avas 2022. aastal 17 näitust ning ühe uue püsiekspositsiooni: skulptuurikogu avahoidla Kadrioru kunstimuuseumis. Ukraina sõja algusajaga langes kokku 1970.–1980. aastate hilisnõukogude kontseptuaalsele kunstile keskenduv näitus „Mõtlevad pildid“, mis tõstas kuraatoritöö potentsiaali ja tähenduse rahvusvaheliste kriiside ajal ning sellele reageerimise vajaduse kultuurivälja kujundamise ja ühiskonnaelu kontekstis. Balti kunstile on pühendatud ka näitus „Mälu arheoloogid“, mis on esimene põhjalik sissevaade Baltimaade ühte huvitavamasse kunstikogusse Vitols Contemporary, mis keskendub Ida- ja Kesk-Euroopa kaasaegsele kunstile. Esiletõstmist väärib uurimuslik näitus „Kunst või teadus“ Kumu kunstimuuseumis, mis võtab esimest korda põhjalikuma vaatluse alla kunsti ja teaduse suhete ajaloo Eestis. Näitus on osa EKM-i, Eesti kunstiakadeemia kunstiteaduse ja visuaalkultuuri instituudi ja Tartu ülikooli muuseumi koostööprojektist. Kunsti ja digitehnoloogia raame avardab ühe maailma tuntuima digitaalse kunsti looja, kunstirühmituse teamLabi näitus Kumu kunstimuuseumis. Nende mõjusad ruumiinstallatsioonid on muutnud arusaama digitehnoloogia abil loodud kunstist.

EKM kirjastas 2022. aastal kümme raamatut. Koostöös Tartu ülikooliga ilmus uurimuslik kogumik „Kunst või teadus“, neitsi Maarja kujutamisele ja tähendusele Liivimaa keskaegses visuaalkultuuris pühendatud raamat „Neitsi Maarja. Naine, ema, kuninganna“ (Merike Kurisoo), samuti ilmusid näituste „Mõtlevad pildid“ (koostajad Anu Allas, Liisa Kaljula), „Mälu arheoloogid. Kunstikogu Vitols Contemporary“ (koostaja Eda Tuulberg), „Lembit Sarapuu“ (Anders Härm), „Tagasitulek. Jakov Rubinšteini kunstikogu“ (koostaja Olga Sugrobova-Roth), „Alati moes. Käekottide 100 aastat“ (Kersti Koll) kataloogid. Eesti kunstimuuseumi arhiivi uurimuste sarjas ilmus kuuenda raamatuna muuseumi kogude kujunemisele pühendatud raamat „Käpikust Kölerini. Eesti kunstimuuseumi kogud 1919–1940“ (koostajad Ulrika

Jõemägi, Kersti Kuldna-Türkson, Kristiina Tiideberg). Kirjastati ka Mikkeli muuseumi püsiekspositsiooni inglisis- ja venekeelsed muuseumijuhid. Samuti ilmus Eesti Kunstimuuseumi Toimetiste 2022. aasta number, mis oli pühendatud Eesti kunstimuuseumi kogudele (koostaja Ivar-Kristjan Hein).

2022. aastal jätkusid EKM-is kaks suuremat teadusprojekti. EKM-i, Eesti kunstiakadeemia kunstiteaduse ja visuaalkultuuri instituudi ja Tartu ülikooli muuseumi koostööprojekt „Kunst või teadus“ (2021–2023) võtab fookusesse kunsti ja teaduse põimingud minevikus ja tänapäeval. Projekti tulemusena teostus kunsti ja teaduse suhete ajaloole Eestis pühendatud uurimuslik näitus „Kunst või teadus“ Kumu kunstimuuseumis ning ilmus raamat. Samuti toimus Tartu ülikooli muuseumi aastakonverents „Kunst või teadus“ (06.12.2022), kus vaadeldi kunsti ja teaduse suhet erinevates valdkondades 19. sajandist tänapäevani.

Rahvusvaheline uurimisprojekt „Michel Sittow Põhjas? Altariretaablid kahekõnes“ (2021–2024) keskendub kahele hiliskeskaegsele altariretaablile, Tallinna kannatusaltarile ja Bollnäsi püha hõimkonna altariretaablile Rootsis. Uurimisprojekt tõstab fookusesse Tallinna kui hiliskeskaegse kunstikeskuse küsimuse ning vaatleb siinset kunstiproduktiooni Läänemere-ruumi kontekstis. Selle raames korraldati koostöös Helsingi ülikooli ja Soome kirjanduse ühinguga rahvusvaheline seminar „Üle mere – yli meren. Eesti ja Soome kunsti- sidemete loomine pikal keskajal“ (14.10.2022 Helsingi, korraldajad Merike Kurisoo, Elina Räsänen). Seminar tõi kokku Eesti ja Soome kunstiteadlased ja ajaloolased, kes vaatlesid kunsti- ja kultuurisuhete loomist ja arengut ning nende taga seisnud inimesi ja võrgustikke. Uurimisprojekti raames toimus ka rahvusvaheline veebiseminar ja *workshop*’id.

Kumu kunstimuuseum korraldas koostöös Eesti kunstiakadeemiaga seminari „Sarnasus erinevuses. Balti regionaalse kunstiajaloo perspektiivid“ (13.–14.05.2022), mis vaatles nõukogude perioodi kunstiajalugu Eestis, Lätis ja Leedus. Ukraina sõda on tinginud muutused näituse- ja kuraatoritöös, sellele oli pühendatud näitusega „Mõtlevad pildid“ kaasnev rahvusvaheline veebiseminar „Poliitilise kureerimise võimalused kriisiajal“ (13.08.2022), kus osalesid kuraatorid ja kultuuriteadlased Ukrainast, Poolast, Lätist, Rootsist ja Eestist.

Praegu töötab muuseumis kaheksa doktorikraadiga kunstiteadlast, doktorantuuris on viis inimest.

EESTI RAHVA MUUSEUM

2022. aasta oli rahvusvaheliste suurkonverentside ja suurürituste aasta (sh EMYA – Euroopa aasta muuseumi auhinna konverents ja auhinnagala), mis tõi Eesti rahva muuseumisse (ERM) ligikaudu 180 000 inimest umbes 70 riigist. Peamiseks huviobjektiks olid püsi- ja vahetuvad näitused (sh Juri Lotmani 100. sünniaastapäeva näitus „Rännak Lotmani semiosfääris“, Tallinna ülikooli integreeritud tehnoloogiate ja käsitöö eriala näitus „Kaasav elu“ ning „Numbripõnevus. Arutlus andmetest ja mõõtmisest“). Muuseum korraldas 550 haridusprogrammi enam kui 12 000 osalejale.

ERM-i teadustegevus keskendus Eesti ja soome-ugri etnoloogia, etnoloogia ajaloo ning museoloogia valdkonna uuringutele. ERM juhib ühte teadusprojekti, osaleb kahes Eesti ja kolmes rahvusvahelises koostööprojekti (teemadeks kultuuripärand ja museoloogia, etnoloogia ning soome-ugri rahvaste uuringud).

Aasta jooksul toimus neli konverentsi, kus käsitleti eesti etnoloogia, etnoloogia ajaloo ja museoloogia teemasid ning mitu seminari. Lisaks on muutunud populaarseks igakuised ERM-i teadusseminarid, mis tutvustavad teadustöö tulemusi ka laiemale teadlaskonnale ja huvigruppidele.

Eesti etnoloogia prioriteetsetest uurimisteedest olid põhitähelepanu all toidukultuur, rahvakultuur ja ööelu. Töörühma liikmed tegid täiendavaid rakendusuuringuid seoses 2023. aastal avatava näituse „Õige ja vale keha“ ja sellega kaasneva interdistsiplinaarse artiklikogumiku koostamisega. Juunis toimus linna- ja öökultuurile ning visuaalantropoloogiale keskendunud rahvusvaheline konverents „Kohtumised öise linnaga“.

Etnoloogia ajaloo suunal tegeleti peamiselt varasemate soome-ugri uuringute analüüsi ja Gustav Ränga teadusliku pärandiga (sh tema sõjaaegsed välitööd Vadjamaal ning Liivi rannas). Koostamisel on Eesti etnoloogia digitaalne bibliograafia.

Museoloogia uurimissuuna tegevused olid seotud kahe rahvusvahelise kultuurisektori innovatsiooniprojektiga MOI! ja Me-Mind, mille käigus analüüsiti andmestumise ja digitaliseerumise mõju kultuuriorganisatsioonide arenduses. Projektide interdistsiplinaarsus tõi kaasa aktiivse koostöö andme- ja juhtimisteadlastega. Toimus ERM-i 60. rahvusvaheline aastakonverents pealkirja all „Mõjukad muuseumid“.

ERM-i teadustöötajad pidasid ettekandeid 20 teaduskonverentsil, ilmus 6 teadusväljaannet, 30 teadusartiklit ja 30 populaarteaduslikku artiklit (teemadeks museoloogia, rahvakultuur, toidukultuur, ööelu, soome-ugri ja etnoloogia ajalugu); lisaks 38 populaarteaduslikku ettekannet. Esineti meedias enam kui 35 korral, täiendati muuseumikogusid ööelu ja argikultuuri materjalidega ning osaleti

eksperdina programminõukogudes ja komisjonides, juhendati uurimistöid, anti sadu konsultatsioone ning peeti üle 20 loengu ERM-is ja ülikoolides.

MAAELU TEADMUSKESKUS (KUNI 01.01.2023 EESTI TAIMEKASVATUSE INSTITUUT)

2022. aasta peamine märksõna oli Eesti taimekasvatuse instituudi (ETKI) ja põllumajandusuuringute keskuse ühinemine, mille tulemusel moodustati teadus- ja arendusasutus maaelu teadmuskeskus (METK), mis alustas tööd 1. jaanuaril 2023. Uus asutus täidab kõiki ETKI ja põllumajandusuuringute keskuse seniseid ülesandeid. Liitmise käigus jäi alles asutuste senine taristu, peakontorid Sakus ja Jõgeval ning katsekeskused üle Eesti.

Aasta alguses jõudis sordilehele rüpsisort ‘Aita’, mille aretaja on Lea Narits. ‘Aita’ on teine Eestis aretatud registreeritud talirüpsisort nii sordilehes kui sordikaitse all. Sort sobib kasvatamiseks nii tava- kui mahetingimustes. Sordil on katsetes olnud ühtlane saagitase ja keskmine haiguskindlus. ‘Aita’ taimed valmivad kuni kaks päeva varem kui sordil ‘Legato’, sobitades hästi koristuskonveierisse, hajutades koristusaegseid pingeid ja aidates vältida koristuskadusid.

Mais kaitses Reine Koppel doktoriväitekirja „Stability of yield and baking quality of wheat in Baltic conditions. Nisu saagi ja küpsetuskvaliteedi stabiilsus Balti regioonis“.

Doktoriõpet alustas kolm töötajat. Siim Samuel Sepp asus õppima Cornelli ülikoolis (Ithaka, NY, USA), Riinu Raamets Eesti maaülikoolis ja Anna Ivanova-Poždejeva Tallinna tehnikaülikoolis.

Eesti teadusagentuur esitas edukate naisteadlaste portaali AcademiaNet lisamiseks 65 Eesti naisteadlase nime, sh meie vanemteadurid Liina Edesi ja Riinu Kiiker, kes sai ka asutuse esimese personaalse uurimistoetuse. Geenipanga juhataja Külli Annamaa valiti veebruaris taimede geneetiliste ressursside Euroopa koostööprogrammi (ECPGR) dokumentatsiooni ja informatsiooni töörühma aseesimeheks.

Veebruaris alustati maaeluministeriumi eestvedamisel uue innovatsiooniprojektiga, mille käigus plaanitakse kaardistada põllumajandustootjate ees seisvad katsumused seoses rohepöördega ning otsida uusi lahendusi, kuidas muuta toidutootmine 2035. aastaks kliimanetraalseks. METK-i esindab töörühmas Merko Kärp.

2022. aastal sai alguse mitu uut projekti. Euroopa Komisjoni rahastatava projekti „Mulla tervist väärtustavad ajendid ja ärimudelid“ (2023–2025) eestvedaja on Evenor-Tech (Hispaania). Osalevad riigid on Hispaania,

Prantsusmaa, Bulgaaria, Taani, Ühendkuningriik, Itaalia, Holland, Läti ja Eesti. Projekti tulemusena peaks suureneva teadlikkus, et mulla tervisesse tasub investeerida ja et sellest saavad kasu nii maakasutajad, ärikeskkond (sh finants- ja kindlustussektor), kohalikud omavalitsused kui ka kogu ühiskond. METK-i poolt osalevad Kalvi Tamm, Tiina Talve, Merili Toom ja Taavi Võsa.

Riigieelarvelistest vahenditest (maaeluministerium) rahastatava projekti „Integreeritud taimekaitse suuniste tõrjekriteeriumite uuendamine“ (2022–2024) juht on Pille Sooväli. Uuringu eesmärk on bioloogiliselt ja majanduslikult põhjendatud taluvusläävede väljaselgitamine, mille korral on keemiline taimekaitse vajalik ja majanduslikult tasuv. Riigieelarvelistest vahenditest (maaeluministerium) rahastatava projekti „Teraviljadel ja rapsil levivate taimekahjustajate pestitsiidi-resistentsuse ja bioloogiliste taimekaitsevahendite uuring“ (2022–2024, juht Andres Mäe) eesmärk on analüüsida bioloogiliste alternatiivide (bioinsektitsiidide) kasutusvõimalusi tõrjes.

Eesti teaduse populariseerimise riiklikul konkursil pälvis teadust ja tehnoloogiat populariseerivate tegevuste ja tegevuste sarjade seas peapreemia tegevuste sari „Jõgeva Kollane 80“ (projektijuhid Kai Aet Salvan ja Evelyn Vanamb). Korraldati seemnefestival, kasvatati kartulit nii Tartu südalinnas kui üle Jõgevamaa ning kaasati tuhandeid lapsi üle Eesti ühise kartulikasvatamise projekti raames. Jätkub köögiviljade kasvatamise projekt Koeru keskkooliga.

2. augustil sai Jõgeval Muru tn 3 nurgakivi universaalhall sordiaretuslike katsete saagiproovide kuivatamiseks, sorteerimiseks, ladustamiseks ja masinate hoiustamiseks. Sarikapidu peeti 7. oktoobril ning hoone läheb kasutusse 2023. aasta kevadel. Hoonete kompleksi Jõgeval on tulevikus plaanis ehitada veel aretuskeskus II, kasvuhooned ja ka uus peahoone.

Jätkus töö Horisont 2020 projektidega SEA2LAND³⁷ ja NOVASOIL³⁸ ning Euroopa Majanduspiirkonna finantsmehhanismi kaudu Islandi, Liechtensteini ja Norra toetusel käivitatud Leedu teadusagentuuri rahastatud projektiga NOBALWheat. Jätkati tegevusi eelmisel aastal alanud ühetera nisu ja rukki kasvatamise projektis. Lõppesid kaheaastane täppisaretuse projekt UMBROHI, varustuskindluse projekt, talirukki rahvusvaheline (ERANet) projekt RYE-SYS (vt „Eesti teaduste akadeemia aastaraamat 2021. Faktid ja arvud“, lk 57), odra projekt BARISTA (vt „Eesti teaduste akadeemia aastaraamat 2019. Faktid ja arvud“, lk 55) ja Eesti innovatsiooniklastri projekt „Innovatsioon mahetaimekasvatases“.

Uuendust said nii labori- kui ka katsetehnika ning 2023. aastal soetatakse veel juurde traktoreid, taimekaitsepritse jms.

³⁷ <https://sea2landproject.eu/>

³⁸ <https://novasoil-project.eu/>

TALLINNA ÜLIKOOLI AKADEEMILINE RAAMATUKOGU

2022. aastal, mis oli ka raamatukogude aasta, taastati mitmed teenused, mis COVID-19 viiruse tõttu vahepeal lõpetatud või häiritud olid. Nii näiteks taasavati kevadel teadusraamatukogu öösaal ja õpikeskuse õpisaal lugejatele.

Aasta jooksul korraldati suuremaid ja väiksemaid raamatu- ning kunstinäitusi. Enamik raamatunäitusi oli seotud päevakajaliste sündmustega või Tallinna ülikoolis toimuvate konverentsidega. Kunstinäituste puhul jätkati koostööd Eesti ja välismaiste partneritega.

Aasta suurnäituseks kujunes „Eesti vanim avalik raamatukogu 470“ ehk valiknäitus vanaraamatutest, mis on Tallinna ülikooli akadeemilise raamatukogu (AR) fondides säilinud Eesti vanimast avalikust raamatukogust – Tallinna Oleviste kiriku raamatukogust (asutatud 1552). Nimetamisväärne on ka vanaraamatu näitus „Mitte päris süütud taimed: Elizabeth Blackwelli herbaarium“, mille fotomaterjalist kujundati raamatukogu 2022. aasta jõulukaart.

AR-i aukirja pälvis Andres Tali Mai Levini monograafia „Kristjan Raud – suur kunstnik ja rahvuskultuuri ehitaja“ kujundamise eest konkursi „25 kauneimat Eesti raamatut 2021“ auhinnatseremoonial veebruaris.

Rahvusvahelisel avaandmete päeval (5. märts) sai avalikuks ELNET-i avaandmete portaal.³⁹ Portaali sai teoks tänu liikmesraamatukogude, sh AR-i ekspertidest koosneva töögrupi ühisele jõupingutusele.

Suursündmuseks kujunes Baltika fondi varukogust leitud Franz Liszti 30. märtsil (vkj) 1842. aastal Tartu ülikooli aulas antud kontserdi originaalafišš, kus on kirjas ka Liszti esitatud kava. Afiši leid andis inspiratsiooni Eesti pianistide liidule, et Franz Liszti Tartus esinemise 180. aastapäeva tähistada klaverigalaga samas kontserdipaigas.

Traditsiooniline konverents „Kotzebue-kõnelused XI“ toimus 7. oktoobril Berliini-Brandenburgi teaduste akadeemias, kus AR-i esindas Kairit Kaur ettekandega „Christiane vor Kotzebue: was las die heranwachsende femme de lettre“ („Christiane enne Kotzebued: mida luges kasvuaegne tulevane kirjanaine“).

Korraldati raamatulaatasid ning viidi läbi ekskursioone erinevatele sihtrühmadele: üliõpilastele, välistudengitele, gümnasistidele, õppejõududele, erialainimestele. Võõrustati külalisi välisriikidest ja saatkondadest ning jätkati koostööd mitmete keskkoolidega.

17. septembril tähistas oma 95. sünnipäeva legendaarne sisearhitekt Leila Pärtelpoeg, kes on AR-i interjööride autor. Tema juubeli auks korraldas Eesti arhitektuuri-

³⁹ <https://data.elnet.ee>

muuseum tuuri Leila Pärtelvoja Tallinna objektidel, sh ka raamatukogus, et tutvustada 1960-ndate stiili.

Tallinna ülikooli kampuses asuv filmi- ja meedia- raamatukogu filiaal suleti mais ja kogud jaotati AR-i ja õpikeskuse fondide vahel.

Jätkusid kultuuriministeeriumi tegevuskava „Kultuuri- pärandi digiteerimine 2018–2023“ projekti „Eesti keele ja kirjanduse ning omariikluse allikad“ digiteerimistööd. Koostöös Ratus OÜ ja Tartu ülikooli raamatukoguga digiteeritakse Eesti kirjandusmuuseumi tellimusel kultuuripärandi trükiseid. 2022. aastal jätkus digiteerimise- teenuse pakkumine Tartu ülikooli raamatukogule. Projekti eesmärk on digiteerida, arhiveerida ja teha avalikult digi- taalarhiivis DIGAR kättesaadavaks 2 000 000 lehekülge ehk ca 20 000 teavikut Eesti teadus- ja õppekirjanduse pärandist.

Rahvusarhiivi programmist rahastati väliseesti kir- janduse keskuse kultuuripärandi korrastamist, kogude süstematiseerimist ja kataloogimist 4887 euroga ning trü- kiste digiteerimist ja andmebaasis ETERA kättesaadavaks tegemist 4470 euroga. Baltika teaduskollektsiooni uuri- mist toetas haridus- ja teadusministeerium 20 000 euroga. Tuumiktaristu toetuse kaudu eraldati digiteerimiskeskuse arendamiseks 27 000 eurot ja ETERA arendusteks 90 000 eurot.

Väliskeskonna muudatused, nagu Ukraina sõda ja energia hinnatõus tõid aasta teises pooles kaasa kokku- hoiumeetmete rakendamise ja vastutustundliku tarbimise.

TARTU OBSERVATOORIUM

Kuivõrd Tartu ülikooli Tartu observatoorium (TO) ei moodusta omaette saaruniversumit, siis mõjutasid selle tegevust ka 2022. aastal globaalsed sündmused ja prot- sessid. Tagantjärele võib lõppenud aastat lugeda TO jaoks igati kordaläinuks.

Euroopas vallandunud jõhkra ja ebaõiglase sõja üks tulemus on, et senisele kahele ukrainlasele TO kollektiiv- is lisandus veel neli. Kõik nad said tööle oma erialal. Lisaks pakkusime esmast turvalist peavarju sõjakeeristest põgenejatele ning kogusime annetusi Ukrainast pärit Tartu ülikooli tudengitele.

TO teadus-, arendus- ja õppetöö liikusid suurema COVID-i pandeemia järel edasi tavapärasemas rütmis ning vormis. Virtuaalkohtumised asendusid valdavalt füüsilis- tega, majas käis arvukalt koostööpartnereid ning külalisi. President Alar Karis istutas TO-s arendatava metsaistutus- roboti prototüübi abil tammepuu. Kärrarikkalt avasime uue mahuka katselabori – Kuu pinda simuleeriva maa-aluse „kosmosepunkri“. Koordineerime Euroopa kosmoseagen- tuuri hariduskontori Eesti haru – ESERO (European Space Education Resource Office) Eesti – tegevust.

Kliima- ja üldisemalt keskkonnakriisist ajendatuna kaldub järjest suurem osa TO tegevustest keskkonna- teemade poole, iseäranis meie arvukate kaugseire valdkonna projektide kaudu. Nii osales Bonnisi toimunud Euroopa kosmoseagentuuri (ESA) suurel kaugseire- ja keskkonnateemalisel sümposiumil „Living Planet“ tervelt kümme TO töötajat. Esitleti uuemaid tegemisi ja tulemusi ning arutleti, kuidas Maa keskkonna heaks efektiivsemalt panustada. Metsaseire tööühm üllitas aga aasta lõpus ava- likkusele testimiseks nutirakenduse hooldusR, mis näitab kaugseire andmete põhjal majandusmetsade tervislikku seisundit. Algas Euroopa kaugseire vaatluste kalibreeri- mise ja valideerimise projekti FRM4SOC uus etapp. Eesti koolinoorte kliimateadlikkuse tõstmisega tegeleb aktiiv- selt TO külastuskeskus – 2022. aasta lõpus sai allkirjad projekt „Kliimateadlik“, mille käigus töötatakse koostöös Tartu ülikooli ja Tallinna ülikooli kliima-, haridus- ja ühis- konnateadlastega välja kliimateemalised õppekavad ja -materjalid üldhariduskoolidele.

Arenduskoostöö ettevõtlusega hargneb järjest mitme- kesisemates suundades. 2022. aasta töi TO koostöövõrgus- tike hulka kavandatava NATO innovatsioonikiirendi Diana ning Eesti lennundusklastri käivitatud drooni- valdkonna arendusiniitsiatiivi. Jätkub mahukas partnerlus AS-ga Milrem nii Maal kui Kuul autonoomse navigeeri- mise arendamiseks. Ka küberturve, millest on kujunemas Eesti üks võtmevõimekusi, on nüüd TO tegevussuundade hulgas – riikliku rakendusuringute programmi toel algas 2022. aasta alguses küberturbealane koostöö ettevõttega CybExer Technologies, eesmärgiga arendada tudengi- satelliidi ESTCube-2 baasil satelliitide küberturvalisuse alast kompetentsi nii ettevõttes kui observatooriumis. Põnevatest kosmosetehnoloogiaprojektidest võiks veel mainida Veenuse happesuse määramise sensori arendamist USA erakapitali najal kavandatava missiooni Venus Life Finder tarbeks. ESA kinnitas ametlikult missiooni Comet Interceptor, mille jaoks on TO-s arendamisel komeedi- vaatluskamera OPIC.

Tõraveres edenes ka vaatlusvõimekus. Värskendus- kuuri läbisid kahe suurema teleskoobi peeglid, toimus 1,5-meetrise teleskoobi muu riistvara uuendamine ja täien- damine. Kogu uuenduskuur jõuab lõpule 2023. aastal. TO suur teleskoop on olulisel kohal eksoplaneetide uurimise missiooni Ariel maapealsete tugivaatluste tegemiseks. See TO osalusega ESA missioon sai lõppenud aastal lõpliku heakskiidu. Arieli missiooniga on seotud ka TO koordineeritav mahukas koostööprojekt EXOHOST, mille rahastamise Euroopa Komisjon heaks kiitis. Jätkus töö teistes suurtes rahvusvahelistes vaatlusprojektides (J-PAS, 4MOST).

Tartu ülikoolis toimunud doktoriõppereformi raames käivitas TO 2022. aasta sügissemestril Eesti esimese kosmosevaldkonna õppekava – doktoriõppekava

„Kosmoseteadus ja -tehnoloogia“ –, kus alustas õpinguid viis doktoranti.

Pandeemia kõrgajal peatunud õpetajakoolitus ja koolilaste ekskursioonide ning aktiivõppeprogrammide läbiviimine said taas hoo sisse, nagu ka suvine kooliõpilaste teadusmalev. Läbi viidi mitmeid avalikkusele suunatud üritusi nii Tõraveres kui mujal (nt temaatiline tumeainenädal populaarses Tartu kõrtsis Barlova).

Arendusjuht Tanel Liira pälvis teaduse populariseerimise riiklikul konkursil parima teaduse ja tehnoloogia populariseerija kategoorias teise preemia. Juhtivinsener Viljo Allik valiti Eesti inseneride liidu poolt aasta inseneriks. Mitmed TO tegevused pälvisid laiemat meediakajastust. Ajakiri Horisont üllitas mahuka kosmose erinumbri, mille täitsid valdavalt TO teemad ja autorid.

ASSOTSIEERUNUD ASUTUSTE INFO JA KONTAKTID

Eesti keele instituut

Assotsieerunud 11.05.1999

Asutatud 1947

Töötajate arv: 82, sh 57 akadeemilist töötajat

Aadress: Roosikrantsi 6, 10119 Tallinn

Kontaktid: eki@eki.ee, www.eki.ee

Direktor: Arvi Tavast, arvi.tavast@eki.ee

Teadusjuht: Tiina Laansalu, tiina.laansalu@eki.ee

Eesti kirjandusmuuseum

Assotsieerunud 11.05.1999

Asutatud 1909 Eesti rahva muuseumi arhiivraamatukoguna

Töötajate arv: 101, sh 35 akadeemilist töötajat

Aadress: Vanemuise 42, 51003 Tartu

Kontaktid: kirmus@kirmus.ee, www.kirmus.ee

Direktor: Piret Voolaid, tel 737 7701,

piret.voolaid@kirmus.ee

Sekretär-infojuht: Emily Keerberg,

emily.keerberg@kirmus.ee

Eesti kunstimuuseum

Assotsieerunud 09.06.2015

Asutatud 1919

Töötajate arv: 154

Aadress: Weizenbergi 34 / Valge 1, 10127 Tallinn

Kontaktid: muuseum@ekm.ee,

kunstimuuseum.ekm.ee

Juhatuse liige: Sirje Helme

Eesti rahva muuseum

Assotsieerunud 21.12.2006

Asutatud 1909

Töötajate arv: 146, sh 16 teadustöötajat

Aadress: Muuseumi tee 2, 60532 Tartu

Kontaktid: erm@erm.ee, http://www.erm.ee

Direktor: Kertu Saks, kertu.saks@erm.ee

Teadusdirektor: Pille Runnel, pille.runnel@erm.ee

Maaelu teadmuskodus

(kuni 01.01.2023 Eesti taimekasvatuse instituut)

Assotsieerunud 23.09.2008

Asutatud 1920

Töötajate arv: 145, sh 45 teadustöötajat

Aadress: J. Aamisepa 1, 48309 Jõgeva, Jõgevamaa

Kontaktid: info@metk.agri.ee, www.metk.agri.ee

Direktor: Andre Veskioja, andre.veskioja@metk.agri.ee

Tallinna ülikooli akadeemiline raamatukogu

Assotsieerunud 17.06.1998

Asutatud 1946

Töötajate arv: 86, sh 2 teadustöötajat

Lugejate arv: 35 382

Kasutuskogus eksemplare: 2 674 927

Aadress: Rävälä pst 10, 15042 Tallinn

Kontaktid: tlulib@tlulib.ee, www.tlulib.ee

Direktor: Andres Kollist, andres.kollist@tlulib.ee

Tartu observatoorium

Assotsieerunud 08.05.1998

Asutatud 1808

Alates 01.01.2018 Tartu ülikooli instituut

Töötajate arv: 108, sh 55 akadeemilist töötajat

Aadress: Observatooriumi 1, 61602 Tõraveres,

Tartu maakond

Kontakt: kosmos@ut.ee, kosmos.ut.ee

Direktor: Antti Tamm, antti.tamm@ut.ee

AKADEEMIAGA ASSOTSIEERUNUD ORGANISATSIOONIDE TEGEVUS

Akadeemiaga võivad assotsieeruda tema struktuuri mittekuuluvad organisatsioonid, kelle tegevus ja eesmärgid on kooskõlas akadeemia tegevuse ja eesmärkidega. Assotsieerumine toimub kahepoolse lepingu alusel, milles sätestatakse assotsieerumise eesmärgid, mõlema osapoole ülesanded ja kohustused.

AKADEEMILINE PÕLLUMAJANDUSE SELTS

Akadeemilise põllumajanduse seltsi (APS) liikmeteks on peaaesjalikult teaduskraadiga põllumajandusteadlased. Seltsi tegevuse põhieesmärk on kaasa aidata Eesti maaelu, põllumajanduse, eriti põllumajandusteaduste arengule. Selts korraldab teaduskonverentse, ettekandekoosolekuid, õppereise ja arendab rahvusvahelisi teadussidemeid. Osaletakse jõudumööda rahvusvahelistes ja kohaliku tähtsusega projektides. APS tegeleb ka kirjastamisega, andes välja teadusajakirja ja muid trükiseid. Seltsi kui MTÜ tegevust korraldab 13-liikmeline eestseisus (juhatus).

2022. aastal toimus neli eestseisuse koosolekut ja kolm ettekandekoosolekut. Peeti ettekanded Jõgeva ilmajaama sajandist (Laine Keppart), põllumajanduse tulevikust (Mati Tamm), Maa kliima ajaloost (Kadri Sohar), mahepõllumajanduse hetkeseisust Eestis (Elen Peetsmann), gutatsioonimeetodist ja selle rakendamise võimalustest (Edvin Nugis) ning looma heaolu mõistest (Marko Kass).

22. veebruaril toimus Eesti Vabariigi 104. aastapäevale pühendatud aktus. Külalisena esines pidupäevakõnega „30 aastat kultuuridiplomaatia taastamisest“ diplomaat ja kultuuriametnik Jüri Trei. 9. märtsil ühines selts Eesti akadeemiliste seltside pöördumisega, väljendades oma sügavat nõrdimust Venemaa Föderatsiooni sõjalise sissetungi üle suveräänsesse Ukrainasse.

15. mail peeti APS-i aastakonverents „Rohelepe maal ja linnas“. Sõna said teaduste akadeemia president Tarmo Soomere, Tartu abilinnapea Gea Kangilaski, riigikantselei rohepoliitika nõunik Ivo Krustok, põllumajandus-kaubanduskoja keskkonnavaldkonna juht Riina Maruštšak, Eesti maaülikooli põllumajandusökonomika vanemteadur Ants-Hannes Viira, põllumajandusökonomika nooremteadur Martin Kukk ning elurikkuse ja loodusturismi lektor Marika Kose. Järgnenud seltsi üldkoosolekul tehti kokkuvõtteid eelnevast tegevusaastast ja tunnustati seltsi liikmeid. Üldkoosoleku otsusega on järgmisel kolmel aastal eestseisuse liikmed Evelin Loit (asepresident), Marina Aunapuu, Ingrid Bender, Jaan Kuht, Katrin Laikoja, Reelika Rätsep, Ülle Tamm, Avo Toomsoo ja Alo Tänavots. Seltsi sekretärina jätkab Heli Kiiman ning revisjonikomisjoni nõudlikku tööd veavad Sirje Tamm ja Maarika Alaru. Seltsi aastakonverentsil anti Arvo Leolale üle aasta tegija 2022 tiitel koos seltsi presidendi rändkarikaga.

24. augustil toimus APS-i suvine väljasõit Tallinna, kus külastati riigikogu. Eesti lipu seltsi esimehe Jüri Treiga tehti vahva jalutuskäik Kadriorus ning uudistati Jaan Poska majamuuseumi.

Ilmus seltsi teadusajakirja Agraarteadus kaks põhinumbrist. Esimeses numbris avaldati 24 ning teises numbris 8 teadusartiklit, mis on kõik kajastatud andmebaasis SCOPUS.

AKADEEMILINE TEOLOOGIA SELT

Akadeemiline teoloogia selts (ATS) on usuteadlaste erialaorganisatsioon, mis taastati 1999. aastal ja tegutseb 1921. aastal asutatud, kuid 1940. aastal võõrvõimu suletud

akadeemilise usuteadlaste seltsi õiglusjärglasena. Selts on vähemalt teoloogiamagistri kraadi omavate isikute vabatahtlik mittetulundusühing, mille tegevuse eesmärk on evangeelse teoloogia arendamine, kõrgema evangeelse teoloogilise hariduse toetamine ning teoloogiaüliõpilaste kultuuritegevuse edendamine. Liikmed tegutsevad nii Eesti ja välismaa kõrgkoolides kui ka muudes institutsioonides.

Selts annab välja Usuteaduslikku Ajakirja⁴⁰, mis on Eesti ainus kõrgetasemeline eelretsenseeritav usuteaduse distsipliini ajakiri. Ajakiri on rahvusvahelise toimetuskolleegiumiga ning seda indekseeritakse andmebaasides EBSCO, CEEOL, SCOPUS ja Google Scholar. Kord aastas ilmub ajakirja eestikeelne põhinumber. Viimastel aastatel on välja antud inglisis- või saksa keelseid erinumbreid. Ajakirja artiklid kuuluvad nii teoloogia kui ka religiooniuringute valdkonda. Ilmunud on ajakirja erinumber 1/2022 (81) „Eesti Kirikuloo Selts 25“. Korraldus number 2/2022 (82) on ilmunas.

8. aprillil 2022 toimus Tartu ülikooli peahoones ATS-i üldkoosolek. Selle avalikkusele suunatud esimeses osas pidas kutsutud külaline Tiina-Erika Friendenthal ettekande „Teatriga või teatrita – kristlase ühiskondlikust ülesandest ja igavikulisest eesmärgist. Vaidlusi valgustusaegselt Eesti- ja Liivimaalt“.

12. ja 13. septembril toimus Tartu ülikooli peahoones rahvusvaheline konverents „Adolf von Harnack – lõhesid ületamas“, mille korraldamisel osales ATS koostöös Tartu ülikooli usuteaduskonna ja Berliini-Brandenburgi teaduste akadeemiaga. Seltsi liikmetest pidasid konverentsil ettekanded Jaan Lahe ja Priit Rohtmets.

6. oktoobril esitleti Tartu ülikooli kohvikus usuteaduskonna ja Tartu ülikooli kirjastuse eestvõttel esimest eestikeelset algupärast ülevaadet patristikast – värskest Ameerikast Eestisse naasnud seltsi liikme Tarmo Toomi raamatut „Varakristlik teoloogia“.

24. novembril Tartus toimunud teaduste akadeemiaga assotsieerunud seltside ümarlaual osalesid ATS-i esindajatena Urmas Nõmmik ja Priit Rohtmets.

EESTI AKADEEMILINE ORIENTAALSELTS

Eesti akadeemiline orientalselts (EAO) ühendab Eesti orientalistikateadlasi ning teiste alade inimesi, kes ühel või teisel viisil on mõne Aasiaga seotud valdkonna asjatundjad, nt tõlkijaid, kunstnikke, muusikuid, heliloojaid, ajakirjanikke, kultuuri, meditsiini, poliitika, sõjanduse jm spetsialiste. EAO korraldab regulaarseid konverentse, seminare, avalikke loenguid jm üritusi, et jagada asjatundlikku teavet Aasia kultuuride ja ühiskondade kohta ning

populariseerida orientaalteadusi ja ida keelte õppimist. Alates 2006. aastast annab selts välja aastaraamatut, mis 2011. aastast kannab pealkirja Idakiri.⁴¹ See on eelretsenseeritav rahvusvahelise toimetuskolleegiumi ja levikuga perioodiline väljaanne, mis avaldab artikleid orientalistika eri valdkondadest.

Mais ilmunud Idakiri 2021 sisaldab tõlkeid ja uurimusi nii japanoloogias, budoloogias, keeleteadusest, hetitoloogias kui ka lähiajaloo ja tänapäevast. Kokku on numbris kümme teaduslikku artiklit üheteistkümnelt autorilt ning ülevaade 2021. aasta jooksul ilmunud Eesti akadeemilisest ida-kirjandusest.

1.–3. juulil toimus Võsul Männisalu puhkebaasis IV orientalistika suvekool „Vägivaldsusetus Ida mõteloos“. Peakorraldajateks olid EAO teadussekretär Mart Tšernjuk ja juhatuse liige Kristina Viin. Kolme päeva jooksul oli võimalik kuulata harivaid ettekandeid orientalistika eri harudest, osaleda töötubades ning kuulata idamaist kontserti. Kokku peeti viisteist ettekannet ning Märt Läänemetsa modereeritud arutelu „Vägivaldsusetus – kas ainult mõteloos teema?“.

15. juulil ilmus ajalehes Sirp intervjuu EAO presidendi Märt Läänemetsaga tema 60 aasta juubeli puhul.

18. augustil avasid Haapsalu linnavalitsus ja EAO Linnart Mälli auks mälestustahvli tema koolipõlve kodu aadressil Posti tn 7. Järgnenud avalikul ettekandekoosolekul esinesid Kalle Lõuna, Märt Läänemets, Andres Herkel ja Sven Grünberg.

16.–17. septembril toimus Tartu kirjanduse majas EAO presidendi Märt Läänemetsa 60 aasta juubelile pühendatud XXXIV orientalistikapäevade konverents „Inimene ja inimlikkus, jumalad ja jumalikkus“. Kahe päeva jooksul oli võimalik kuulata neljateistkümmet akadeemilist ettekannet.

2022. aasta kevadel jätkus EAO juhatuse liikme Kristina Viina eestvedamisel orientalistikaring, kus peeti kokku seitse ettekannet. Sügisel toimus veel kaks kohtumist.

EESTI AKADEEMILINE USUNDILOO SELTS

Erinevatel teadusaladel akadeemiliste religiooniuringutega tegelejaid ühendav Eesti akadeemiline usundiloo selts (EAUS) on eriala juhtivate katusorganisatsioonide – International Association for the History of Religions (IAHR) ja European Association for the Study of Religions (EASR) – liige. EAUS-i põhilised töövormid on ettekandekoosolekud ja konverentsid nii akadeemilises kui ka populariseerivas vormis. Tegevus toimub peamiselt Tartu ülikoolis.

⁴⁰ www.usuteadus.ee

⁴¹ www.eao.ee/tekstid/idakiri/

2022. aasta oli tegevusrohke. Seoses Ukraina sõja puhkemisega veebruaris algatas selts ühes Eesti akadeemilise orientaalseltsi ning akadeemilise teoloogia seltsiga Eesti akadeemiliste teadusseltside pöördumise. 9. märtsil avalikustatud pöördumisele kirjutas alla 24 seltsi.

Seltsi korraldusel või kaaskorraldusel toimus neli konverentsi:

- 27. mail seltsi kevadkonverents „Ivar Paulson 100“ Tartu ülikoolis (6 ettekannet)
- 2.–3. juunil folkloristide 16. talvekonverents „Anomaaliad folklooris ja kultuuris“ Moostes (kaaskorraldajad Tartu ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule osakond ja akadeemiline rahvaluule selts; 18 ettekannet)
- 6. septembril konverents „Karud looduses, mütooloogias ja usundis“ Tallinna loomaaias (koostöös Tallinna loomaaiaga; 9 ettekannet)
- 9. detsembril seltsi talvekonverents „Hing ja hingetatus usundiloos, rahvausus ja folklooris“ Tartus korporatsioon Vironia (koostöös Vironiaga; 7 ettekannet ning aruteluring)

Uue initsiatiivina kutsus selts koostöös Tartu ülikooliga ellu Ivar Paulsoni nimelised loengud religiooniuuringu-tes. Esimesena pidas kolm loengut 2.–4. novembril Tartu ülikooli peahoones hinnatud India tantra kui religioosse nähtuse uurija Paolo E. Rosati (Sapienza Università di Roma).

2022. aastal viis selts koostöös Utopia raamatupoe, Eesti kirjanike liidu Tartu osakonna ning kultuuriklubiga Salong läbi kaks laiemale kuulajaskonnale orienteeritud vestlusringi eesti keeles värskest ilmunud usundiurimisega seotud teoste üle. 4. augustil vestlesid Jüri Allik, Peeter Torop ja Ülo Valk Vladimir Proppi raamatu „Imemuinasjutu ajaloolised juured“ (kirjastus Ilmamaa) teemal. Juttu juhtis raamatu tõlkija Madis Arukask. 29. novembril arutlesid raamatu „Eesti muinasusundid“ (Postimehe kirjastus) üle autor Tõnno Jonuks, Meelis Friedenthal ja Valter Lang. Modereeris Siim Lill.

Jätkus koostöö Eesti muusikute avatud loomingulise ühendusega Kammermuusikud. 21. veebruaril toimus Hopneri majas kontsert „Thee, O Cosmic Healer. Mõtisklusi budismist“ sarjast HELIjaKEEL. Kõlasid Sven Grünbergi ja Peeter Vähi teosed. Järgnes budismiteemaline vestlusring, kus heliloojatele lisaks osalesid Märt Läänemets ja Doris Kareva.

14. aprillil pidas akadeemilise loengu „Wealth on the hearth: power, magic, and authority in Karbi community“ Royal Global University (Assam, India) külalisdoktorant Kareng Ronghangpi.

22. septembril Tartu ülikoolis aset leidnud Tartu ülikooli esimesele rahvaluuleteaduse professorile Walter Andersonile pühendatud loengu järel valiti seltsi auliikmeks professor Ülo Valk.

EESTI BIOKEEMIA SELTS

Eesti biokeemia seltsi (EBS) tegevuse eesmärk on uurimis- ja õppetöö toetamine ja arendamine biokeemias ning biokeemiaga seotud teoreetilistel ja rakenduslikel teadusaladel, üldsuse huvi äratamine nende teadusalade vastu ning seltsi liikmete erialaste huvide toetamine ja kaitse.

Eesti biokeemikutel on pea katkematu pikaajaline traditsioon korraldada seltsi liikmetele ja teemast huvitatud külalistele kevadseminare, kus traditsiooniliselt antakse välja ka üliõpilaste teadustööde konkursi preemiad. 2022. aasta kevadel anti välja üks peapremia, mille võitis Gertrud Sildnik (Tallinna tehnikaülikool) autorsuse eest teadusartiklis „ α -Lipoic acid has the potential to normalize copper metabolism, which is dysregulated in Alzheimer's disease“ ajakirjas *Journal of Alzheimer's Disease*. Suvise FEBS3+ konverentsi korraldamise ootuses otsustati 2022. aasta kevadseminar aasta võrra edasi lükata.

2022. aasta suvel korraldas EBS koostöös Läti ja Leedu biokeemia seltsidega Baltimaade biokeemikuid ühendava ühiskonverentsi FEBS3+ 15.–17. juunini Tallinna ülikooli konverentsikeskuses. Osalejaid oli üle 200, kuulati 50 suulist teadusettekannet ning ligi 80 posterettekannet. Lisaks teadusettekannetele Balti riikide ja Soome-Rootsi teadlastelt oli kõige kaugem esineja Ameerika Ühendriikidest. Sessioonid keskendusid bioinseneeria, ravimi sihtmärk-ligandi interaktsioonidele, biomassi väärimisele, struktuuribioloogiale, Alzheimeri tõvele ning paljule muule. Üritust toetasid rahaliselt Euroopa biokeemia seltside föderatsioon (FEBS), Tallinna tehnikaülikooli rektorat, Eesti teaduste akadeemia ning kümme Eesti ettevõtet, kellest enamik osales ka väljapanekuga konverentsi näitusealal.

FEBS-i kongress toimus sel korral Lissabonis, Portugalis. EBS-i president Tiit Lukk osales sellele järgneval FEBS-i nõukogu istungil.

EESTI FÜÜSIKA SELTS

Eesti füüsika seltsi (EFS) tegevuse eesmärk on füüsika ja sellega seotud valdkondade tutvustamine laiemale avalikkusele, füüsikute kogukonna ühendamine ning füüsikahariduse arendamine ja toetamine Eesti haridussüsteemis, korraldades selleks muu hulgas füüsikaõpetajate võrgustiku tööd.

Seltsis on füüsikaõpetajate osakond (juhatuse esimees Eveli Raudla), mis on ühtlasi füüsikaõpetajate aineliiit Eestis, ja füüsikatudengite osakond (EFS-i füüsikaüliõpilaste selts FÜS, juhatuse esimees Lii Urb). Seltsi juures tegutseb Teadusbuss (pealik Annabel Raudsepp). EFS-i juhatusse kuulusid 2022. aastal Kaido Reivelt, Andi

Hektor, Moorits Mihkel Muru ja Riina Murulaid.

28.–29. oktoobril toimusid seltsi korraldusel LI⁴² Eesti füüsikapäevad Nelijärve puhkekeskuses. Koostöös Tartu ülikooli teaduskooliga jätkus füüsika, keemia ja bioloogia õpikodade programm, kus kokku 41 Eesti koolis viidi läbi kord kuus toimuvaid töötubasid. Jätkus ka füüsika e-õpikute arendus ning eestikeelsete õppematerjalide väljatöötamine ja avaldamine.

18.–23. augustil toimus Toila gümnaasiumis teaduslaager, kus osales 71 7.–9. klassi õpilast üle Eesti. Endise hooga jätkas tegevust Teadusbuss – koolitati välja ja käivitati järjekordne lend noori teaduse populariseerijaid. Toetati nii korralduslikult kui ka moraalselt mitmeid partnerorganisatsioonide eestvõttel toimunud sündmusi.

Füüsikaõpetajate osakond korraldas 8.–9. augustil Setomaa turismitalu puhkekeskuses füüsikaõpetajate suvekooli. Osales 67 füüsikaõpetajat ning ülikoolide esindajat. Osakond osales aktiivselt eesti hariduselu puudutavates aruteludes.

FÜS korraldas 28.–30. oktoobril EFS-i loodus- ja täppisteaduste sügiskooli Nelijärve puhkekeskuses, kus osales 54 õpetajat, teadlast ja üliõpilast. Aasta jooksul korraldati arvukalt üritusi: persooniõhtud, mälumängud, jõulupidu, teadusseminarid, kõrgharidust ja teadust populariseerivad ettevõtmised ja spordiüritused.

EESTI GEOGRAAFIA SELTS

Eesti geograafia selts (EGS) on geograafe ja geograafiahuvilisi ühendav organisatsioon. Seltsi tegevuse põhisuunad on erialaste trükiste avaldamine, teadustöö, teadusürituste korraldamine ja geograafiateadmiste levitamine.

Märtsi algus oli sõja tõttu pühendatud sellele, et teha koos Põhja- ja Baltimaadega ühisavaldus rahvusvahelisele geograafiaunioonile (IGU) Vene geograafia seltsi ja Valgevene geograafia seltsi liikmesuse peatamise kohta. Esialgu otsustati agressorriikide liikmesus peatada ning panna liikmesuse küsimus hääletusele juulis toimuval IGU kongressil. Seal osales ka seltsi president Hannes Palang. Ühehäälselt otsustati Venemaa ja Valgevene IGU-st välja heita.

Seltsi üldkoosolek toimus 10. aprillil 2022 üle paari aasta jälle teaduste akadeemia saalis. Kuulasime Tartu ülikooli geograafi akadeemik Tiit Tammaru teaduslikku ettekannet „Eesti siserände trendid aastatel 1989–2021“ ning 2021. aastal Jaan-Mati Punningu stipendiumi pälvinud Anna-Helena Purre mõtteid.

Esitleti aprillis kogumikuna ilmunud 1922. aastal ajakirja Loodus kolmes järjestikus numbris avaldatud

Tartu ülikooli soomlasest geograafiaprofessori Johannes Gabriel Granö artiklisarja „Eesti maastikulised üksused“. Uusväljaande toimetab Taavi Pae ning see anti välja koos Tartu ülikooli geograafia osakonnaga.

EGS korraldab oma seltsi liikmetele ja sõpradele huvihariduslike reisimuljete ja muude põnevate teadmiste jagamise õhtuid Kohtume Kolmandal Kolmapäeval – KoKoKo –, kus haaravaid jutte ilmestatakse alati rohkete piltidega. Egiptuse muljeid vahendas Elo Linask ning Marju Kõivupuu tegi ettekande teemal „Maastik pärimuses, pärimus maastikul“.

Kevadel toimunud riiklikul õpilaste teadustööde konkursil andis EGS traditsiooniliselt välja oma eriauhinna. Selle pälvis Pärnu Koidula gümnaasiumi õpilane Kulla Saatmäe tööga „Laelatu puisniidu taastamisjärgne seisund ja selle analüüs“. Auhinna andis üle seltsi asepresident Taavi Pae.

24. mail kõneles Hannes Palang geograaf Eduard Markuse mälestuskivi taasavamisel Peipsiääre vallas Meoma külas.

EGS-i noorteklubi traditsioonilisele saarematkale 5.–6. juunil Naissaarele kutsuti kaasa ka Tartu EGEA (European Geography Association for students) noorgeograafid.

Igasuvine seltsi bussiekskursioon viis meid seekord 9.–11. augustil Ida-Virumaale. Viimati sai seda maakonda külastatud 2015. aastal. Marsruudi kokkupanekul oli paras väljakutse leida seni käimata ja avastamata paiku. Põneva päevakava koos lõputute juttudega panid kokku Mait Sepp ja Anu Printsman.

EESTI INIMESEGENEETIKA ÜHING

Eesti inimesegeneetika ühingu (EstSHG) juhatuse moodustavad Ana Rebane (president alates novembrist 2022), Tõnis Org (asepresident), Agne Velthut-Meikas, Neeme Tõnisson (ühingu president 2019–2022), Triin Laisk, Andres Männik, Pirjo Spuul ja Laura Muring. Ühingu sekretäri tööd teeb juba aastaid väga edukalt Maarja Kõiv. Liikmete arv on püsinud 160 ringis.

Ühingu möödunud aasta kõige suuremaks ettevõtmiseks oli aastakonverents Pärnus Estonia Resort Hotel & Spas 29.–30. septembril. Traditsiooniliselt korraldati konverents eesti keeles. Lähtuti põhimõttest, et ükski esineja ei oleks EstSHG aastakonverentsil vähemalt kaks aastat esinenud. Esinesid Eesti teadlaskonna parimatest Priit Palta, Kaur Alasoo, Reedik Mägi, Toomas Toomsoo, Tõnis Timmusk, Anne Pink, Jaak Kals, Erik Abner, Jaak Truu, Kaarel Adamberg, Karin Kogerman, Tuuli Käämbre ja Maarja Laos ning neli noorteadlast – Karolina Anja, Kadri Irtd, Laura Luhari ja Kristine Roos. Et kaasata ühingu

⁴² Rooma numbritega kirjutatud 51. – toim.

tegevusse rohkem geneetikaga seotud alade ettevõtjaid, pakuti võimalust oma tegevust tutvustada ettevõtluse edendajatel ja ettevõtjatel, kelle seast esinesid Olesja Bondarenko, Peeter Padrik, Merike Leego ja Kai Jõers. Aastakonverentsi sponsoreerisid mitmed ettevõtted, kuldtoetaja oli Thermo Fisher Scientific. Ühingu elutööpreemia pälvis 2022. aastal akadeemik Raivo Uibo.

Aastakonverentsi ja teiste ühingu tegevuste koordineerimiseks toimus 2022. aastal 14 juhatuse koosolekut. Aasta lõpus alustati ettevalmistusi 2023. aasta konverentsi läbiviimiseks, mis on plaanis korraldada 19.–20. oktoobril Rakveres. 2022. aasta geneetikaalaste saavutuste kohta maailmas kirjutasid ühingu juhatuse liikmed ülevaateartikli ajakirja Eesti Arst.

Lähitulevikus on EstSHG eesmärk anda rohkem võimalust kaasa rääkida ühingu noortele liikmetele. Loodame lähiajal laiemalt osaleda eestikeelse erialakeele arendamisel ja teaduse populariseerimisel ning teha tihedamalt koostööd Eesti arstkonna ja meie erialale lähedaste ühingutega.

EESTI INSENERIDE LIIT

Eesti inseneride liit (EIL) on avalikes huvides tegutsev mittetulundusühing, mis ühendab inseneride erialaorganisatsioone, ettevõtteid ja koolitajaid. EIL-i missioon on Eesti tehnikateaduste ja arendustegevuse, innovatsiooni ja sellekohase hariduspoliitika edendamine. EIL-i visioon on teadmiste- ja innovatsioonipõhine ühiskond. 1996. aastast alates on EIL Euroopa rahvuslike inseneriühenduste föderatsiooni (FEANI) liige. EIL liikmeskonna moodustasid 31. detsembri 2022 seisuga kümme inseneride valdkondlikku organisatsiooni, kaks ülikooli, kaks rakenduskõrgkooli ja neli tunnustatud ettevõtet.

2022. aasta fookuses oli inseneride järelkasv. Kevadel arendati välja järelkasvu strateegia ning võeti tööle teine projektijuht, kelle ülesandeks on inseneride järelkasvu strateegia tegevuskava elluviimine ja partnerite kaasamine. Strateegiat asusid toetama Ramm Ehitus ning Embach Ehitus.

EIL kogus ja avaldas nii Teeviida portaalil kui ka oma kodulehel kaheksa noore inseneri kogemuslood ning viis koostöös Teeviida portaaliga läbi inseneeriat tutvustava Instagram Live'i.

Kevadel alustati uute projektiõppest lähtuvate 7. klassi loodusõpetuse materjalide loomisega. Kavas on luua seitse projektikava, mis aitavad õpetajatel mugavalt ühendada 7. klassi loodusõpetuse teemad inseneeria ja ettevõtlusega.

Suve algul anti tagasisidet tehnoloogia ainevaldkonna uue riikliku õppekava esialgsele versioonile. Selle nõustamist jätkatakse kuni valmimiseni.

Augustis kuulutati välja konkurss, millega toetatakse 1000 euroga ühe tudengi osalemist vabalt valitud rahvusvahelisel konverentsil. Selle võitis Tallinna tehnikauilikooli elektroenergeetika tudeng Andra Laine. Ta kasutas toetust osalemiseks WCPEC-8 päikeseenergeetika messil Milanos.

Septembris alustati koostööd Saaremaa gümnaasiumiga, et toetada nende inseneeria valikmooduli väljatöötamist. 18. novembril toimus seal inseneri infopäevade sarja esimene üritus, mille eesmärk oli tutvustada noortele inseneeria karjäärivõimalusi ning pakkuda praktilist kogemust tehniliste töötubade näol. Tutvustati nii ehitusinseneride kui ka laevainseneride tööd ning viidi noortega läbi elektroonika töötoad. Noored said vabas vormis uurida ülikoolide tehniliste erialade kohta.

8. novembril kuulutas EIL koostöös Insplayga välja üle-eestilise lasteaia- ja koolilastele suunatud STEAM-i (MATIK) konkursi, mis ühendas robotikat ja ehitust. Noorte ülesandeks oli projekteerida ja ehitada elementmaja ning programmeerida roboteid neid elemente ehitusplatsile transportima. Ülesanded olid esitatud kolmes raskusastmes. Kokku laekus konkursile 60 tööd üle kogu Eesti.

9. detsembril andis liidu president Igor Krupenski Tallinna tehnikakõrgkoolis toimunud EIL-i jõulupeol, kus tähistati ka 100 + 1 aasta möödumist liidu eelkäija Eesti inseneride ühingu asutamisest, pidulikult üle aasta inseneri tiitli Tartu observatooriumi juhtivinsenerile Viljo Allikule ning aasta tehnikatudengi tiitli Tallinna tehnikauilikooli elektroenergeetika ja mehhatroonika bakalaureuseõppe üliõpilasele Artur Lavrovile.

6. ja 7. oktoobril Berliinis toimunud Euroopa rahvuslike inseneriühenduste föderatsiooni (FEANI) peaassambleel kinnitati järgmise kolme aasta FEANI strateegiakava koostamise põhimõtted. Sinna kuuluvad projekti Engineers for Europa (E4E) käivitamine eesmärgiga luua üleeuroopaline inseneeria baasõppekava, EUR Ing tiitli muutumine EUR Ing sertifikaadiks kehtivusajaga viis aastat, et tagada sertifitseeritud inseneride elukestev õpe, ning uue digitaalse taotluskeskkonna 2.0 käivitamine. EIL osaleb kõigis nende põhimõtetega seotud töörühmades, et esindada Eesti inseneride huve FEANI töörühmades ja projektides.

EESTI KEEMIASELTS

Selts osales konverentsi BOS2022 (Balticum Organicum Syntheticum, Vilnius, 03.–06.07.2022) organiseerimisel. Maksim Ošeka esines seal suulise ettekandega „Sustainable Synthesis of useful building blocks enabled by electrolysis in continuous-flow“ („Kasulike ehituskivide jätkusuutlik

süntees elektrolüüsi pideva läbivoolu režiimis“).

24. novembril osales kaasprofessor tenuuris Riina Aav teaduste akadeemia seltside ümarlauakohtumisel, kus arutati seltsidevahelise koostöö tihendamist.

30. novembril toimunud XIV Tallinna tehnikaülikooli loodusteaduskonna 20. aastapäevale pühendatud teaduskonverentsil esines keemia ja biotehnoloogia instituudi vanemteadur Dzmitry Kananovich ettekandega „Orgaaniline süntees sillutab teed jätkusuutliku tuleviku poole“ („Organic synthesis paves the road to sustainable future“) keemia tulevikusuundadest.

Osaleti elektroonselt Euroopa keemiaseltside liidu tegevuses. Samuti oldi aktiivselt kaastegevad Eesti keemiatööstuse liidu (EKL) tegevuses. Margus Lopp on EKL-i juhatuse liige.

Seltsi Tallinna liikmed osalesid 20. detsembril 2022. aasta kokkuvõtlikul teadusseminaril, kus Maksim Ošeka ja Kristiina Kaldas tutvustasid oma uurimiserühmade uusi tulemusi.

EESTI KIRJANDUSE SELTS

2022. aasta algas Eesti kirjanduse seltsis (EKS) suursündmuse ettevalmistustega – koostöös Eesti kirjandusmuuseumi ja paljude teiste partneritega tähistati 150 aasta möödumist Eesti kirjameeste seltsi asutamisest. Aastapäevakonverents toimus 9. märtsil kirjandusmuuseumis. Kevadel toimus ka EKS-i traditsiooniline kirjanduse aastaülevaadete kõnekoosolek, samuti tähistati luule- ja muusikaprogrammiga ülemaailmset luulepäeva ning varasuvel korraldati koostöös Tartu ülikooliga kirjandustudengite kevadkool.

Festival Hullunud Tartu toimus 2022. aastal lausa kahel korral, aprillis ja novembris, kuna 2021. aasta sügisel tuli see kõrge viiruseohu tõttu edasi lükata. 2022. aastal kasvas nii sisult kui ka ulatuselt laste ja noorte kirjandusfestival. Seni peamiselt EKS-i, Tartu linnaraamatukogu ja emakeeleõpetajate seltsi eestvedamisel toimunud festivali korraldamises lööb nüüdsest kaasa Eesti lastekirjanduse keskus ning sündmus on muutumas üleriigiliseks, kaasates tulevikus vähemalt mõnede ettevõtjate puhul kõiki Eesti maakondi. Alates 2022. aasta sügisest on festivalil ka uus nimi – laste ja noorte kirjandusfestival Luup.

Novembris jõudis Tartu bussidesse uus tekstivalik projekti „Bussiluule“ raames. Järjekorras seitsmendat valikut hakati planeerima jaanuaris, kuid pärast sõja puhkemist otsustati varasemad plaanid edasi lükata ning pühendada järgmine tekstivalik ukraina luulele. Valik koostati koostöös UNESCO kirjanduslinna Lviviga. Novembris bussidesse jõudnud kleebistel on esindatud kuue ukraina nüüdisluuletaja looming, autoriteks Anna Gruver, Oksana

Stomina, Grõgori Sementšuk, Olena Gerasõmjuk, Ostap Slõvõnskõi ning Valeri Puzik. Luuletused on eesti keelde tõlkinud Mathura ning Maarja Kangro.

Tartu kui UNESCO kirjanduslinna koordinaatorina osaleb EKS jätkuvalt rahvusvahelistes koostööprojektides ning tutvustab Tartu kirjanduselu ja eesti kirjandust võrgustiku tegevuse kaudu. Septembris toimus kirjanduslinnade aastakohtumine Melbourne'is. Oktoobris osaleti kirjanduslinnade luulevideote konkursil Slam-O-Vision. Tartut esindanud Päiv Jürgen Dengo saavutas kolmanda koha. Koroonaaastad tõid kaasa pausi rahvusvaheliste kirjanikuresidentuuride korraldamises. Esimene residentuuriprojekt üle hulga aja sai teoks 2022. aasta augustis, mil Tartus viibis Tartu ja Norwichi kirjanikevahetuse raames šoti luuletaja Penny Boxall.

Üks röömustavaid muutusi võrreldes kahe varasema aastaga oli 2022. aastal võimalus korraldada kirjandus-sündmusi taas ilma virtuaalkanalite vahenduseta. Samas tulevad keerulistel pandeemiaaegadel saadud kogemused virtuaalformaate rakendamise vallas jätkuvalt kasuks nii kõlapinna laiendamisel kui ka rahvusvahelises koostöös ning virtuaalsündmused ja videoülekanded on saanud kirjanduselu loomulikuks osaks. Muu hulgas kasutati videoformaati tänavu kevadel, kui UNESCO kirjanduslinnad valmistasid Melbourne'i eestvedamisel ülemaailmseks luulepäevaks video, et avaldada toetust Ukrainale. Selles luulevideos loevad kirjanduslinnade luuletajad järgemööda osade kaupa ingliskeelses tõlkes ette Serhi Žadani luuletust „So I'll Talk About It“. Tartu osa luges Carolina Pihelgas ning videot saab vaadata kirjanduslinna Tartu Youtube'i kanalil.

EESTI KODU-UURIMISE SELTS

COVID-i-aastad on jätnud oma jälje seltsi (EKUS) tegevusele. Ehkki suured epideemialained on möödas, on iseäranis vanema põlve seltsiliikmed jäänud kodusemaks. Kevadel-sügisel käis suhtlemine rohkem neti teel, seevastu suvel peeti mitmel pool kohalikke tähtpäevaüritusi, talgud, külapäevi.

EKUS-i juhatus sai 2022. aastal kokku viiel korral (jaanuaris, aprillis, augustis, septembris ja oktoobris). 18. märtsil allkirjastati EKUS-i poolt 24 Eesti akadeemilise seltsi ühispõrdumine mõistmaks hukka Venemaa täiemõduline Ukraina-vastane genotsiidisõda.

5. aprillil vaagis žürii seltsile saadetud võistlustöid – möödunud aastal ilmunud kodu-uurimisväljaandeid. Märgitähtsaks ära Vello Kallandi Järvamaalt („Järva-Jaani Kangru Püha Georgiose kirik ja kool“, 103 lk) ja Milvi Hirvlaane Põlvamaalt (koostas ja toimetas trükki Põlvamaa kodulookogumiku „Minevikumälestusi V“, 140 lk).

Konkursi võitjaks valiti Tiiu Saarist Järvamaalt („Viidalepa visted. Ants Viidalepp ja 1930ndate Paide“, 175 lk).

3. juunil sai Tallinnas teaduste akadeemia majas kokku EKUS-i üldkogu. Nii nagu tavaks, tutvustati seltsikaaslaste viimatisi trükiseid, arutati juhatuse aruannet möödunud hooaja tööst ja kinnitati see, anti ülevaade 2021. aasta kodu-uurimuslike väljaannete konkursist ja nominentidest. Tiiu Saarist tutvustas oma teose saamislugu, Ants Viidalepa intervjuu, kunstniku perekonda, 1930. aastate Paide värvikaid isiksusi ning kogu raamatu kirjutisi ühte liitvat, 11 aasta jooksul valminud maal-pannood „Paide laadad“. Tuuli Silber Tallinna linnamuuseumi Kalamaja muuseumist tegi ettekande „Kaasaegne vaade muuseumi loomisele Kalamaja kogukonnamuuseumi näitel. Õnnestumised ja õppetunnid“.

Üldkoguks ilmunud värskes EKUS-i aastaraamatus pühendati eraldi rubriik meenutustele Eva Maaringust, ENSV TA kodu-uurimiskomisjoni „perenaisest“ selle algusest lõpuni ning Eesti kodu-uurimise seltsi teadussekretärist. Seekord leidsid enam kajastamist mitmed isikulood. Käsitleti ka aktuaalset personaaliat, seltsi tegevust 2021. aastal, lisaks mõned lühilood.

24. augustil sai teoks EKUS-i väljasõit Jänedale. Tehti ringkäik mõisa härrastemaja remonditud ruumides, tutvuti Jäned muuseumi ekspositsiooni ja näituste, kohaliku loometööselti tegemiste, Urmas Sisaski renoveeritud muusikatähetorni, Pullitalliteatri ning Jäned mõisapargiga.

Pärnumaa koduloolased jätkasid suvel tutvumist Häädemeeste valla ja kohaliku koduloomuuseumiga selle uutes ruumides.

30. novembril said Tartus ELUS-i majas kokku teaduste akadeemiaga assotsieerunud teadusseltsid. EKUS-i esindasid kokkusaamisel juhatuse liikmed A. Ristkok ja G. Särekanno.

Aasta jooksul jätkusid ka EKUS-i arhiivi korrastamistööd.

EESTI LOODUSEUURIJATE SELTS

Eesti looduseuurijate seltsil (ELUS) on 23 allüksust, nende seas erialasektsioonid ja komisjonid.

2022. aastal pälvis ELUS Eesti keskkonnaühenduste koja (EKO) keskkonnateo tiitli mahuka vääriselupaikade kaardistamise eest riigimetsades. Vääriselupaigad (VEP) on majandusmetsades asuvad enamasti mõne hektari suurused vana metsa laigud, mille säilimine on metsaelustiku seisukohalt võtmetähtsusega. ELUS leidis vääriselupaikade inventuuri raames aastatel 2019–2022 kokku 4100 uut vääriselupaika kogupindalaga 13 400 ha.

2022. aasta kevadel toimus looduseuurijate seltsis kodanikuühiskonna sihtkapitali (KÜSK) toel ettevalmistus arenguhüppeks. Projekti avakoosolekul 8. aprillil osalesid ELUS-i allüksuste esindajad, toimusid arutelud ja koostati ELUS-i SWOT-analüüs. Pärast koosolekut viidi läbi intervjuud kõigi allüksuste juhtidega, millele 27. mail järgnes ELUS-i strateegiapäev. Strateegiapäeva põhjal saadeti kogu liikmeskonnale küsimustik ELUS-i prioriteetide kohta. Saadud vastuste abil koostati esmane tegevuskava aastateks 2023–2025. Arenguhüpet ettevalmistava projekti vältel nõustas presiidiumi arenguekspert Riho Kuppert.

Palju tähelepanu pälvis 2022. aastal botaanikasektsioon, mis võttis 20. aprillil toimunud koosolekul uueks nimeks Eesti botaanikaühing. Vahepeal oli botaanikasektsiooni tegevus vaibunud. Vaid väiksemal ringkonnal, nn samblahuvilistel, oli säilinud iga-aastane tegevus (matk ja veebiajakiri Samblasõber). 20. aprillil valiti uus juhatuse (esimees Meelis Pärtel, juhatuse liikmed Kai Vellak, Silvia Pihu, Toomas Kukk ja Ott Luuk) ning jätkatakse 1928. aastal asutatud ELUS-i botaanikasektsiooni tegevust. Seoses botaanikaühingu tegevuse hoogustumisega on ELUS-isse käesoleval aastal lisandunud mitmeid uusi liikmeid. Botaanikaühingu korrastatud nimestikku kuulub praegu 103 liiget.

2022. aastal toimus samblasõprade kevadmatk 3.–5. juunil Sõrvesse ning 18.–20. juulil esmakordselt botaanikaühingu taimeretk Kädva küla ümbrusesse. Mõlemal üritusel osales ligikaudu 30 huvilist. Botaanikaühingu aastakoosolek – kolletamispäev – toimus 14. oktoobril Tartus ELUS-i saalis, kus vaadati tagasi ühingu senisele tegevusele ning suviste välitöödele. Meelis Pärtel tegi ettekande ühingu tegevusest, Ott Luuk taimeretkest koos ülevaatega nähtud liikidest, Kai Vellak samblasõprade matkast ja muust tegevusest, Toomas Kukk viimase aasta põnevamatest taimelidudest Eestis. Taimi Paal viis läbi töötoa maailma eksootiliste viljadega tutvumiseks. Aasta lõpus pandi kokku veebiajakirja Samblasõber 25. number, mis avaldati 2023. aasta alguses.⁴³ Liikmete huvidest, ootustest ja võimalikust panusest teadasaamiseks tehti veebiküsitlus, millele saabus 30 vastust. Suur kogus asjalikke mõtteid aitavad tegevust edaspidi veelgi paremini läbi viia.

Botaanikaühingu 2022. aastal avaldatud uus logo.

Allikas: Eesti botaanikaühing

⁴³ <https://sisu.ut.ee/samblasober/ajakiri-samblasober>

Eesti terioloogia seltsi traditsioonilisel kevadkoosolekul märtsis arutati jooksvaid teemasid ning võeti vastu hulk uusi liikmeid. 16.–18. septembril toimus Kauksi puhkekülas terioloogia seltsi sügiskool, mille teemaks oli suured taristu- ja energeetikaprojektid ning nende mõjud. Kohapeal osales u 50 inimest ning ettekandeid kuulati ka interneti vahendusel. Esile tasub tõsta suurt huvi väljastpoolt seltsi ning noorte suurt osakaalu osalejate seas. 2022. aastal andsid seltsi liikmed Peep Männil ja Helen Arusoo erilise panuse 2022. aasta looma, pruunkaru tutvustamisse.

Teoreetilise bioloogia sektsioonis toimus 48. teoreetilise bioloogia kevadkool „Kaitse teooria“ 22.–24. aprillil Voorel. Toimkonna moodustasid Lauri Laanisto, Kalevi Kull, Aveliina Helm ja Raul Markus Vaiksoo. Kokku peeti 13 ettekannet erinevatel kaitsega seotud teemadel: Toivo Maimets rääkis rakust ja selle kaitsemehhanismidest, Aleksei Lotman looduskaitse ajaloost, Tuul Sepp vähki pärssivatest mehhanismidest kaladel jne. Kevadkoolis osales üle 60 inimese. Ettekannete kajastusena ilmus Schola Biotheoretica 48. väljaanne, kus avaldati 14 eritahulist „kaitse“ bioteoreetilisi külgi avavat teksti.

Teoreetilise bioloogia sektsiooni osalusel ilmus 16. detsembril koguteos „Eesti eluteaduste hoidja“ (Tartu Ülikooli Kirjastus, 2022). Selles mõtisklevad looduse ning selle olemise ja olemuse üle 24 tuntud loodusteadlast, kes ajavahemikul 1984–2020 pälvisid Eesti Eluteaduste Hoidja auhinna. Enamik neist on kas praegused või endised teoreetilise bioloogia kevadkoolis ja teistes sektsiooni tegevustes osalejad. 2022. aasta detsembris läks trükki Mart Viikmaa elulooraamat „Magister, kes andis nõu professoreile“, mille koostas astronoom Tõnu Viik ning toimetas Lauri Laanisto. Raamatu esitlus toimub ELUS-i saalis 2023. aasta alguses.

Eesti mükoloogiaühingul toimus 2022. aastal kolm üritust. Kevadises seenelaagris 6.–8. mail osales 20 inimest. Uuriti seeni Setumaa ja Võrumaa erinevates kasvukohtades. Sügisene seenelaager toimus 16.–18. septembril Haanja lähisel Vaskna talus. Osales 21 inimest ja uuriti erinevaid seenekohti Vana-Vastseliinast Rõuge ja Suure Munamäeni välja. Tehti 187 seenevaatlust, leiti 204 erinevat liiki, kogudesse lisati 31 eksemplari. Seenelaagrite seenevaatlused on leitavad andmebaasis PlutoF. Detsembrikuus toimus ettekannetega aastakoosolek Actiones, kus esinesid Urmas Kõljalg, Külli Kalamees-Pani, Sergei Põlme ja Tõnu Ploompuu. 2022. aasta seeneks valiti kõrreliste-tõlvitõvik *Epichloe typhina*, mille kohta ilmus artikkel ka suvises Eesti Looduses. Kadri Põldmaa tutvustas aasta seent Tartu ülikooli loodusemuuseumi loodusõhtul. Tema esitlus on järelvaadatav Tartu ülikooli loodusemuuseumi kodulehel. Mükoloogiaühing osales aktiivselt ELUS-i arenduskoosolekul ja tegevuskava koostamisel.

Meteoroloogia selts korraldas 30. juulil Toila koolimajas ilmavaatlejate ja äikesehuviliste 13. kokkutuleku. Kuulati ettekandeid ilmast ja kliimast nii ajaloolises kui tänapäevases võtmes. Tegevust jagus ka lastele, kes said koguda ilmatarkust, meisterdada mulle ning osaleda teadusteatri. Seltsi eestvedamisel on digiteeritud klimatoloogi ja teaduse populariseerija Ain Kallise bibliograafia, mis on nüüd kättesaadav Tartu ülikooli DSpace repositooriumis. Aktiivselt jätkas tegevust ka terminoloogia toimkond, mis tegeleb erialaste terminite eestindamise ning Ekilexi sisestamisega. Töö toimub 2021. aastal saadud terminitöö toetuse abil.

Antropoloogiasektsiooni koosolekul 6. mail ELUS-i majas kaardistati sektsiooni tugevused ja edasised arenguvõimalused. 20. oktoobril pidas sektsioon traditsiooniliselt Eesti füüsilise antropoloogia rajaja Juhan Auli päeva. Tema tänavust 125. sünniaastapäeva tähistati ettekannetega ja Juhan Auli mälestusteraamatu „Mõned reakesed, meelelahutuseks. Mälestusi aastatest 1897–1957“ (Tartu Ülikooli Kirjastus, 2022) ilmumise ja esitlusega ELUS-i saalis. Mälestuspäevast võttis osa 60 inimest.

Ökoloogiakogu korraldas Ülo Manderi eestvedamisel 22. aprillil Tartu ülikooli Oecologicumi õppehoones Eesti XIV ökoloogiakonverentsi. Selliseid konverentse on korraldatud iga 3–5 aasta tagant alates 1978. aastast. Aegade jooksul on käsitletud teemasid enamikust ökoloogia valdkondadest, sh erinevaid ökosüsteeme maismaal, mageveekogudes ja meres. 2022. aasta teema „Eesti maastikud 100“ oli ajendatud faktist, et 1922. aastal avaldas Eesti geograafia üks rajajatest Johannes Gabriel Granö artikli „Eesti maastikulised üksused“, mida võiks pidada teadusliku maastikukäsitluse alguseks Eestis. Konverentsi ajaks valmis Regios selle artikli uuendatud trükk. Maastiku mõiste on sedavõrd lai, et konverentsi ettekandjate hulgas oli väga erinevate ökoloogiaga tegelevate suundade esindajaid. Konverentsil osales 65 teadlast ja spetsialisti, videosilla vahendusel lisandus veel 35 osalejat.

Looduseuurijate seltsi liikmed osalesid 11.–12. juunil toimunud loodusvaatluste maratonil, kus 24 tunni jooksul tehti üle 7000 loodusvaatluse. Vaatlused on nähtavad eElurikkuse portaalis.⁴⁴ ELUS jätkas mitme riikliku seire täitmist. ELUS-i raamatukogu on lugejatele avatud aastaringelt ning ELUS-i saali saab broneerida erinevateks sündmusteks.

2022. aastal toimus ELUS-is kümme üldkoosolekut, kus esineti järgmiste ettekannetega:

- 27. jaanuaril Uudo Timm ja Lauri Klein „Randade ja kallaste elustik ning ehitamise mõju sellele“
- 10. märtsil Baeri päeva tähistamine: Erki Tammiksaar „Karl E. von Baer liikide kogumist ja väljasuremisest“, Olavi Kurina „Liikide

⁴⁴ <https://elurikkus.ee/lvm>

kirjeldamine: traditsioonid ja tänapäev“, Erki Õunap „Vana ja uue sünergia taksonoomias: *Nola estonica* leidmise lugu“

- 31. märtsil Lembit Maamets „Raiemahud tänaste sündmuste valguses“
  - 28. aprillil Velle Toll „Maa kliima tulevik ÜRO kliimamuutuste paneeli 6. raporti põhjal“
  - 26. mail Ivo Kruusamägi „Kuidas tuua teadus Vikipeediasse?“
  - 16. juunil Madli Linder „NEOBIOTA 2022 konverentsi tutvustus“, Urmas Kõljalg „LUS-i esmase tegevuskava tutvustus“
  - 29. septembril Eike Tammekänd „Lühiülevaade võõrliikide tõrjest Eestis“, Madli Linder „NEOBIOTA 2022 konverentsi kokkuvõte“
  - 27. oktoobril Egle Tammeleht „Aasta loom 2022 – pruunkaru“
  - 24. novembril Kätlin Weinzierl „Eesti globaalse keskkonnaandmestiku algatuse DEAL tutvustus“
  - 22. detsembril Ain Piir „Kagu-Eesti päevaliblikad“
2022. aastal anti välja järgmised trükised:
- Degtjarenko, P. (toim) 2022. Folia Cryptogamica Estonica 59. Tartu Ülikool ja ELUS, Tartu⁴⁵
  - Ingerpuu, N., Vellak, K. (toim) 2022. Samblasöber nr 25. ELUS Botaanika seksioon, Tartu⁴⁶
  - Laanisto, L. jt (toim) 2022. Kaitse teooria. Schola Biotheoretica XLVIII. Eesti Looduseuurijate Selts, Tartu⁴⁷
  - Linder, M. (toim) 2022. Neobiota 2022: 12th International Conference on Biological Invasions. Biological Invasions in a Changing World: Tartu, Estonia 12–16 September 2022: Book of Abstracts⁴⁸

EESTI MAJANDUSTEADUSE SELTS

2002. aastal taasasutatud Eesti majandusteaduse selts (EMS) on Eesti majandusteadlasi ühendav mittetulunduslik teadusselts, mille eesmärk on edendada nüüdisaegse majandusteaduse levikut ja diskussiooni aktuaalsete majandusteemade üle. Selts aitab kaasa majandushariduse taseme tõstmisele ning toetab majandusuuringute ja -õppega seotud institutsioonide koostööd. EMS toetab doktoritööde ja juhendamiskvaliteedi tõusu ning panustab majandusteaduste ja innovatsiooni doktorikooli seminaridesse.

⁴⁵ <https://ojs.utlib.ee/index.php/FCE/issue/view/1337>

⁴⁶ <https://sisu.ut.ee/samblasober/ajakiri-samblasober>

⁴⁷ <https://kevadkool.elus.ee/?do=files&sid=50>

⁴⁸ www.elus.ee/wp-content/uploads/2022/09/NEOBIOTA-2022_Book-of-Abstracts.pdf

Jätkusuutlikule rahandusele keskendunud EMS-i 17. aastakonverents toimus Pärnus 20.–21. jaanuaril. Akadeemilise peaettekande tegi Aalto ülikooli rahandusprofessor Vesa Puttonen, kelle teadustöö keskendub investeringute uurimisele. Seltsi juhtimise võttis üle Tartu ülikooli majandusteaduskond.

Eesti majandusteaduse seltsi Vello Venseli nimeline teaduspreemia on mõeldud doktoriõppes õppivale üliõpilasele, kes teeb oma uurimistöö põhjal ettekande majandusteaduse ja innovatsiooni doktorikooli raames korraldatavas rahvusvahelises suvekoolis ning kelle uurimistöö tunnistatakse preemiakomisjoni poolt preemia vääriliseks. 2022. aastal anti kõnesolev teaduspreemia välja üheksandat korda. Tartu ülikooli, Tallinna tehnikaülikooli, Eesti Panga ja Estonian Business Schooli esindajatest koosnev komisjon valis preemia laureaadiks Piret Masso Estonian Business Schoolist.

EESTI MATEMAATIKA SELTS

Eesti matemaatika selts (EMS) on vabatahtlik ühendus, mis aitab igakülgsele kaasa matemaatiliste teaduste ja matemaatilise hariduse arengule Eesti Vabariigis, samuti matemaatika saavutuste ja matemaatiliste meetodite rakendamisele eri valdkondades. 1989. aastal loodi seltsi raames koolimatemaatika ühendus (KMÜ) eesmärgiga seista koolimatemaatika ja matemaatilise hariduse arengu eest Eesti Vabariigis. EMS on Euroopa matemaatika seltsi liige.

Seltsi juhatuse moodustavad president Jüri Lember ja liikmed Kaido Lätt, Raul Kangro, Raili Vilt, Hannes Jukk, Kalle Kaarli, Anna Šeletski, Gert Tamberg, Hele Kiisel, Kristel Tamm ning Indrek Zolk.

EMS korraldab iga kahe aasta tagant Eesti matemaatika päevi. Sel aastal oli peakorraldajaks Tallinna tehnikaülikooli eesotsas professor Jaan Jannoga; päevad toimusid 16.–18. augustil Jõgevamaal. Ettekandjad moodustasid laia ning ülevaatliku spektri kaasaegsest matemaatikast Eestis, räägiti nii teoreetilisest matemaatikast, matemaatika rakendustest kui ka ajaloost.

Matemaatikapäevade raames toimunud EMS-i üldkoosolekul kinnitati aastaaruanne ja revisjonikomisjoni aruanne ning arutati jooksvaid küsimusi, sh kelle nimi veel vajaks jäädvustamist ning kuidas ja millistest vahenditest seda teha. Leiti üsna üksmeelselt, et lisaks olemasolevatele seltsi poolt väljaantavatele preemiatele ja autasudele võiks sisse viia rahalise preemia noortele matemaatikaõpetajatele. Preemia võiks kanda legendaarse Eesti matemaatikaprofessori Olaf Printsa (1924–2006) nime. Seltsi juhatuse võttis oma sügisel koosolekul vastu põhimõttelise otsuse sellise preemia loomiseks.

11.–12. novembril toimusid Pärnus 48. matemaatikaõpetajate päevad, mille peamine korraldaja on koolimatemaatika ühendus (KMÜ). KMÜ on Eesti õpetajate ühenduste koostöökoja liige. Sektsioon teeb koostööd teiste haridusühendustega ning osaleb mitmetes haridus- ja teadusministeeriumi töögruppides, nagu põhikooli ja gümnaasiumi riigieksami töörühmad ning riigieksami hindamiskomisjon, kinnitab retsensente eriala õppekirjanduse väljaandjatele, teeb koostööd Eesti teadusagentuuriga õpilasuurimustööde retsen-seerimiseks. Sektsiooni esindajad osalevad haridus- ja noorteami Harno koolitusprogrammis haridusühenduste juhtidele. Aruandeaastal osaleti mh Tartu ülikooli teaduskooli konverentsil „Talendid tuleviku teenistuses“ (24.–25. oktoober), informaatika- ja matemaatikaõpetajate suvekoolis (11.–13. august), õpetajate ühenduse koostöökoja suvapäevadel (5.–6. august) ning assotsiatsiooni Kangourou sans Frontières peaassambleel (Cervia, Itaalia, 5.–9. oktoober).

Traditsioonilised KMÜ organiseeritud matemaatikaõpetajate infopäevad toimusid 7. jaanuaril Tallinnas ja 15. jaanuaril Tartus. Koostöös Tartu ülikooli teaduskooliga ja Playtechiga viib selts ellu matemaatikaõpetajatele suunatud projekti „Matemaatikas võimekas õpilane II kooliastmes“. Koolituspäevadel jaanuaris, veebruaris ja märtsis osales 35 klassi- ja matemaatikaõpetajat.

EMS (eelkõige KMÜ abil ja koostöös Tartu ülikooli teaduskooliga) osaleb aktiivselt erinevate matemaatika-võistluste korraldamisel: matemaatikaolümpiaad, Nuputa, Känguru. Matemaatikaolümpiaadi piirkondlikud voorud toimusid 2. veebruaril, 4.–6. klasside olümpiaad 11. märtsil, Nuputa piirkondlikud eelvoorud 17. veebruaril ning lõppvoor 14. mail Tallinnas. Maailma üks populaarsemaid matemaatikavõistlusi Känguru toimus Eestis 17. märtsil. Känguru eesmärk on mänguliste ülesannete kaudu populariseerida matemaatikat. 2022. aastal võttis võistlusest osa 21 602 õpilast 382-st koolist. EMS organiseeris (KMÜ abil) ka kooliõpilastele suunatud matemaatikalaagrid „Matemaatika maailm“.

EMS publikatsioonipreemiaga premeeritakse edukaid noori Eestiga seotud teadlasi kõrgetasemelise teaduspublikatsiooni eest rahvusvahelises ajakirjas. 2022. aastal pälvisid preemia Nikita Leo artikli „Plasticity of the unit ball of c and c_0 “ (Journal of Mathematical Analysis and Application) ja Triinu Veeorg artikli „Characterizations of Daugavet- and delta-points in Lipschitz-free spaces“ (Studia Mathematica) eest.

EMS üliõpilaspreeмиага tunnustatakse silmapaistvat matemaatikaalast bakalaureusetööd. Preemia pälvis Martin Puškin (Tartu ülikool, 2022, juhendajad H. D. L. Hollmann ja A-E. Riet).

Arnold Humala preemiat 2022. aastal välja ei antud.

Professor Gerhard Rägo nimeline mälestusmedal on

autasu silmapaistvate teenete eest õpetaja- või õppejõutöös. Harilikult antakse mälestusmedal üle detsembri alguses. Kuna 2021. aastal jäi üleandmine pandeemia tõttu ära, toimus 2022. aastal Tartus Delta õppehoones kaks medalitseremooniat: 4. juunil anti üle 2021. aasta medalid ning 3. detsembril anti üle 2022. aasta medalid. Laureaadid 2022 on Viljandi gümnaasiumi haridustehnoloog Marika Anissimov, Tarvastu gümnaasiumi matemaatikaõpetaja Sirje Kasendi, Paikuse kooli matemaatikaõpetaja Liina Kivisto, Pärnu Koidula gümnaasiumi matemaatikaõpetaja Cedrut Kuusk, Tartu ülikooli matemaatikahariduse lektor, Hugo Treffneri gümnaasiumi ja Heino Elleri muusikakooli matemaatikaõpetaja Kerli Orav-Puurand, Emmaste kooli arvuti- ja matemaatikaõpetaja Margus Sõmer ning Kohtla-Järve gümnaasiumi matemaatikaõpetaja Maarika Virkunen.

Gerhard Rägo sünniaastapäeva tähistamiseks organiseerisid Tartu ülikooli matemaatilise statistika instituut ja EMS 3. detsembril matemaatikapäeva.

2022. aastal ilmus EMS aastaraamat 2019 (toimetajad Andi Kivinukk ja Kaido Lätt).

EESTI MUUSIKATEADUSE SELTS

Eesti muusikateaduse selts (EMTS) ühendab muusikateadlasi ja muusikateaduse vastu huvi tundvaid inimesi ning toetab kõigi muusikateaduse valdkondade viljelemist Eestis.

Oktoobris ilmus koostöös Eesti muusika- ja teatriakadeemia (EMTA) muusikateaduse osakonnaga muusikateadusliku aastaraamatu Res Musica neljateistkümnes number. Res Musica on rahvusvahelise toimetuskolleegiumiga perioodiline väljaanne, mis avaldab eelretsenseeritavaid teadusartikleid muusikateaduse kõigist valdkondadest. Aastaraamat on avatud ka rahvusvahelisele koostööle. Väljaanne on valdavalt eestikeelne, kuid sisaldab mahukaid resümeeid inglise või saksa keeles.⁴⁹

Kõnesolev number on pühendatud Arvo Pärtile ning sisaldab seitset uurimust, mis põhinevad helilooja Laulasmaal asuva isikuarhiivi materjalidel. Artiklite autoriteks on Peter Schmelz, Kevin Karnes, Toomas Siitan, Leopold Brauneiss, Peter Bouteneff, Andreas Waczkat ja Tauri Tõlpt. Fookuses on Pärdi loominguga seotus hilisõukogude aja muusikaeluga, helilooja unikaalse kompositsioonimeetodi kujunemine ja rakendamine, Pärdi avangardistliku ja tintinnabuli stiilil põhineva loominguga ühtsus, helilooja „vaikiva tekstiga“ instrumentaalteosed ning kristliku õpetuse ja Pärdi muusika vaimsuse seosed.

Tavapäraselt toimub EMTS-i korraldusel igal aastal

⁴⁹ <https://resmusica.ee/>

kaks ettekandekoosolekut, kevadeti Tartus ja sügiseti Tallinnas. 2022. aasta Tartu päev toimus 23. aprillil Eesti kirjandusmuuseumis ning oli pühendatud akadeemik Jaan Rossi 65. sünnipäevale. Ettekannetega esinesid Jane Ginsborg, Pärtel Lippus, Allan Vurma, Irina Belobrovtseva ja Tõnu-Andrus Tannberg. Pärast ettekandeid toimunud vestlusringi „Kelle südames leidub koht Adornole?“ juhtis Marju Raju ning osalesid Jaan Ross, Tarmo Jüristo, Indrek Ojam ja Mikko Lagerspetz.

Sügisene Leichtereri päev toimus 31. oktoobril ning selle teemaks oli muusikaloo õpetamine EMTA-s (Tallinna riiklikus konservatooriumis). Ettekanded pidasid Maris Kirme, Raili Sule, Meeta Morozov ning Aare Tool; esitleti Res Musica neljateistkümnendat numbrit.

EMTS-i traditsiooniks on ka kultuuriloolise matka korraldamine septembris, mis seekord toimus Lääne-Harjumaal.

EESTI NOORTE TEADUSTE AKADEEMIA

Eesti noorte teaduste akadeemia (ENTA) on iseseisev mittetulundusühing, mille eesmärk on esindada Eesti noorte teadlaste huve, panustada teaduse ja ühiskonna arengusse ning selgitada ja suurendada teaduse rolli ühiskonnas. ENTA liikmed on väljapaistvad ja aktiivsed doktorikraadiga kuni 41-aastased teadlased.

Administratiivsed tegevused. 2022. aasta algusest on ENTA haridus- ja teadusministeeriumi strateegiline partner. Korraldati kaks üldkoosolekut (4. veebruaril ja 28. juunil), kus arutati 2022. aasta tegevusi ning kinnitati 2021. aasta tegevus- ning majandusaasta aruanne. 2021. aasta lõpus valitud uute tegevliikmete volitused algasid 1. juulil 2022. Kokku on ENTA-s 33 tegevliiget. Juhatuse otsusega võeti vastu viis toetajaliiget: K. Köster, K. Tiidenberg, L. Tedersoo, K. Karjust ja Ä. Leijen.

ENTA võttis 2022. aasta algul kasutusse dokumendihaldussüsteemi Folderit, mis on oluliselt lihtsustanud organisatsiooni asjaajamist, dokumendihaldust ning infovahetust liikmetega. Lisaks Facebooki lehele loodi olulise infokanalina ENTA Youtube'i kanal⁵⁰, kuhu koondatakse varasemate ja tulevaste aastate ENTA teavitusvideod.

Rahvusvaheline koostöö. 2021. aastal liitus ENTA Euroopa noorte teaduste akadeemiate teadusnõukoguga YASAS (Young Academies Science Advice Structure), kus ENTA-t esindab asepresident H. Eenmaa, kes valiti 2022. aastal YASAS-i juhatusse. 2022. aastal liitus YASAS Euroopa akadeemiate teadusnõustamise konsortsiumiga SAPEA (Science Advice for Policy by

European Academies). Euroopa Komisjoni teadusnõustamise mehhanismis on SAPEA ülesanne pakkuda koos seitsme Euroopa Komisjoni peateaduriga sõltumatut teaduspõhist sisendit poliitiliste otsuste kujundamiseks. SAPEA konsortsium koosnes varem neljast Euroopa teaduste akadeemiate võrgustikust (ALLEA, Euro-CASE, FEAM, EASAC) ja Academia Europaeast. YASAS-i lisandumine kuuenda liikmena võimaldab teadusnõu kujundamisel paremini arvesse võtta teadlaskarjääri aluses olevate noorte teadlaste häält.

ENTA teeb aktiivselt koostööd teiste noorte teaduste akadeemiatega. 10.–12. mail 2022 toimus Brüsselis Euroopa noorte teaduste akadeemiate assotsiatsiooni (ENYA) kohtumine ning ENYA ja Euroopa teaduste akadeemiate ühenduse ALLEA esimene ühiskohtumine. Euroopa noorte teaduste akadeemiad allkirjastasid kohtumisel noorte akadeemiate koostöö- ja vahetusprogrammi koostöökokkuleppe „Charter for Young Academy member exchange“ (ENTA poolt H. Eenmaa). 9.–10. juunil 2022 osaleti Balti- ja Põhjamaade noorte teaduste akadeemiate kohtumisel Helsingis (M. Grossberg-Kuusk, H. Eenmaa ning A. Tool), kus keskenduti parimate praktikate jagamisele Ukraina sõja jalgu jäänud teadlaste ja õppurite abistamisel. 24. novembril leidis Helsingis aset Eesti teaduste akadeemia ja ENTA koostöökohtumine Soome teaduste akadeemia ja Soome noorte teaduste akadeemiaga. ENTA-t esindasid S. Pajusalu, H. Eenmaa, M. Grossberg-Kuusk, E. Oras, T. Vaimann ning E. Abner.

ENTA jaoks oli aasta tähtsündmuseks 1.–3. novembril 2022 toimunud ülemaailmse akadeemiate võrgustiku InterAcademy Partnership (IAP) kord kolme aasta tagant toimuv üldkoosolek ja sellega ühendatud noorte teaduste akadeemiate ülemaailmne koosolek (InterAcademy Partnership Triennial Conference and Worldwide Meeting of the Young Academies) Arizonas, kus osalesid teadusakadeemiate delegaadid enam kui 100 riigist. ENTA eesotsas Helen Eenmaaga korraldas ja juhtis rahvusvahelist arutelupaneeli „Winning from greater inclusion: Relation between diversity and academic culture“. Vestlust juhtis Helen Eenmaa, ENTA-st osalesid Ester Oras ja Marju Raju ning Eesti teaduste akadeemiast Tarmo Soomere ning Anu Realo. Paneel sai ülivõrdes tagasiside osaliseks.

Teaduspoliitika kujundamisele suunatud tegevused. ENTA osales aktiivselt ja esindas noorteadlaste huve teadus- ja arendustegevuse korralduse seaduse (TAKS) muutmise töörühmas (M. Grossberg-Kuusk) ning teaduspoliitika komisjonis ja innovatsioonipoliitika komisjonis (TPK ja IPK, ENTA esindajaks T. Sepp). Uurimistoetuste ja baasfinantseerimise uue kontseptsiooni (2016) rakendamise analüüsi töörühmas osalesid E. Oras ja M. Grossberg-Kuusk. H. Eenmaa osales teaduste akadeemia ja ENTA ühise esindajana TAKS-i üldise ülesehituse

⁵⁰ www.youtube.com/@eestinoorteteadusteakadeemia/videos

töörühmas ja TAKS-i teaduseetika töörühmas.

ENTA algatusel pandi 2022. aastal alus spetsiaalselt noorteadlaste olukorrale pühendatud kohtumistele ja ühisarutlustele haridus- ja teadusministeeriumi ning Eesti teadusagentuuri esindajatega. Mais ja septembris Ester Orase eestvedamisel toimunud koosolekute teemadeks olid mh teadus- ja arendustegevuse ja selle rahastamisega seotud strateegiate kujundamises kaasaraäkimine ning noorteadlaste probleempaketi kaardistamine ja edastamine otsustuskogudesse-juhtorganisatsioonidesse. Nende kohtumiste üks olulisemaid väljundeid oli 14. detsembril Tartus toimunud TeadusEST konverents, mille korralduses ja kontseptuaalses väljatöötamises osales ENTA aktiivselt juhtivpartnerina teadusagentuuri ja teaduste akadeemia kõrval. Ühiskoosolekute käigus algatati ideekorje Eesti teadlasprofili uuringuks.

Soolise võrdõiguslikkuse poliitika kujundamisel on ENTA liikmed olnud aktiivsed nii rahvusvahelistes võrdõiguslikkuse võrgustikes osalemises, sh osalus Gering Roles tegevuses (E. Oras, M. Raju) ning COST võrgustikus VOICES (E. Oras), ministriumide tasandil (M. Raju koostöö sotsiaalministeeriumiga) kui ka vastloodud soolise võrdõiguslikkuse kava ja selle rakendamise väljatöötamisel Eestis akadeemilistes asutustes (E. Oras, Tartu ülikoolis).

19. oktoobril osaleti Riigikogu iga-aastase teaduspoliitika konverentsi „Teadus kui Eesti arengumootor. IX. Targalt avatud või suletud polariseerunud maailmas“ korraldamisel (M. Grossberg-Kuusk), ettekannetega (H. Eenmaa, L. Milani) ja videoklippidega (H. Valtna, M. Kama). Arvamusfestivalil osalesid M. Grossberg-Kuusk ja I. Liiv paneelis „Energiasõltumatu Eesti – võimalik või võimatu?“.

ENTA liikmed osalesid L'Oréal Baltic-UNESCO „Naised teaduses“ („Women in Sciences“) komisjoni ja õpilaste riikliku teadustööde festivali komisjonide töös. M. Norvik esindab ENTA-t F. J. Wiedemanni keeleauhinna komisjonis. ENTA liikmed osalesid hindajatena ENTA, Wikimedia Eesti ja Eesti teadusagentuuri ühisprojektis „Teadus Vikipeediasse“ (E. Abner, J. Aru, M. Kama, V. Kuts, R. Küngas, T. Laisk, K. Mõtus, M. Raju, T. Sepp ja T. Vaimann).

ENTA osales taas kord „Naised teaduses“ päeva korraldamisel 11. veebruaril, mis leidis kajastamist nii sotsiaalmeedia (#minauurin) kui tavameedia kajastustes (raadiointervjuud). Uue ettevõtmisena ühineti Eesti Vabariigi presidendi Alar Karise uudishimu päeva algatusega (17. novembril), mille raames korraldati sotsiaalmeediakampaania (#minaõpin) ning käidi koolides esinemas.

Teaduse populariseerimine. ENTA jaoks oli suureks tunnustuseks pälvida 2022. aasta riiklikult esile tõstetud teaduse populariseerija auhind, seda K. Tiidenbergi

eestvedamisel valminud vaksineerimise teaduslikku tausta selgitavate lühivideote projekti eest.

M. Raju eestvedamisel ja koostöös Õhtulehega tõi ENTA 2022. aastal lugejateni artiklisarja „ElemENTAarne!“, kus 19 ENTA liiget selgitasid lugejatele oma teadusvaldkonna aktuaalseid küsimusi.

EESTI SEMIOOTIKA SELTS

2022. aastal olid Eesti semiootika seltsi (ESS) tegevused peamiselt seotud Juri Lotmani 100 aasta juubeli korraldamisega koostöös Tartu ülikooli semiootika osakonna ja vene filoloogias osakonnaga, Tallinna ülikooli humanitaarteaduste instituudi ning Lotmani semiootikavaramuga. Lotmani juubeliaasta valiti ka UNESCO aastapäevade programmi.

Juubeliaasta algas näitusega „Rännak Lotmani semiosfääris“ Eesti rahva muuseumis (ERM) (04.02–20.04). Näituse raames toimusid ERM-is ka ajakirja Akadeemia Lotmanile pühendatud erinumbri esitlus ja vestlusõhtu „Meenutades Lotmanit“. Näitus rändas edasi Kreekasse, MOMusse – kaasaegse kunsti muuseumi Thessalonikis (30.08.–18.09). Thessalonikis toimus septembri alguses ka semiootika maailmakongress. 11.–23. oktoobrini oli näitus avatud UNESCO peakorteris Pariisis.

Juubeliaasta põhisündmuseks oli neljapäevane rahvusvaheline kongress „Juri Lotmani semiosfäär“ (25.02.–28.02) Tallinnas ja Tartus ning veebis. Kongressi plenaarinesinejate – Aleida Assmanni, Mieke Bali, Boris Gasparovi, Juri Tsivjani ja Boris Uspenski – loenguid ning Tartu ülikooli aulas toimunud juubeliaasta tseremooniat kanti üle ka ERR-i kultuurirportaalis. Kongressil peeti u 250 ettekannet ning osalejaid oli üle 300.

Eesti semiootika seltsi ja Tartu ülikooli semiootika osakonna koostöös ning Eesti teadusagentuuri toetusel valmis Juri Lotmanile pühendatud veebikeskkond⁵¹, kus saab tutvuda Lotmani elulooga, ideede ja teadustöödega. Veebilehele on koondatud ka mahukas meediaarhiiv Lotmani kajastustega filmis, televisioonis, raadios, ajakirjanduses ja kunstis; samuti on leitavad Lotmani juubeliaasta ja kongressi materjalid.

28. mail avati Haapsalu graafilise disaini festivali „Isikupära/Individuality'22“ raames Lotmanile pühendatud plakatikonkurss-näitus „Ennustamatus/Unpredictability“. Näitus-konkursil osales 143 autorit üle ilma. Professionaalidest rahvusvaheline žürii valis välja 84 teost. Näitus oli 2022. aastal avatud ka Pärnu keskraamatukogus, Tallinnas Disainiööl ja BFM-is ja Viljandi linnagaleriis ning jõuab 2023. aastal Tartu ülikooli raamatukokku.

⁵¹ www.jurilotman.ee

Juubeliaasta tähistamisel osales ka kirjandusfestival Prima Vista Lotmani päevaga 9. mail ning Festival TubIN kontsert-vestlusingiga 7. oktoobril. Lisaks korraldasid meie koostööpartnerid juubeliaasta raames erinevaid üritusi nii Eestis kui välismaal, avaldati mitmeid publikatsioone ning tele- ja raadiosaateid.

Jätkati traditsiooniliste ettevõtmistega. 15. juunil toimus Tartus ESS-i üldkoosolek, kus räägiti eelmise aasta tegevustest ja tulevikuplaanidest. Seltsile valiti uus juhatus ning anti välja Semiootilise Jälje auhind, mille sai Timo Maran silmapaistva teadustöö eest keskkonnasemiootika vallas.

Aasta lõpus ilmus ESS-i ajakirja Acta Semiotica Estica XIX number, mis sisaldab nelja teadusartiklit ja „Märkamiste“ rubriigis veel erinevas žanris kirjutisi ning Juri Lotmani tõlkeartiklit „Mida inimesed õpivad?“⁵²

EESTI SOTSIoloogide LIIT

Eesti sotsioloogide liit (ESL) on professionaalselt sotsioloogiaga tegelevaid isikuid ja sotsioloogiaüliõpilasi ühendav mittetulunduslik ühendus, mille eesmärk on korraldada infovahetust Eesti sotsioloogide vahel, aidata kaasa sotsioloogilise harituse edendamisele Eestis, kaitsta Eesti sotsioloogide professionaalseid huve ning hoida Eesti sotsioloogiliste uuringute korraldamise põhieeglistikku vastavuses rahvusvaheliselt heakskiidetud nõuetega. ESL seisab oma tegevuses selle eest, et sotsiaalsete protsesside teaduslik uurimine Eestis oleks kõrgel teaduslikul tasemel ning sotsioloogilisi uuringuid viidaks läbi kvaliteetselt.

Aasta algus andis ESL-ile põhjust tähistamiseks, sest liidu liikmed Veronika Kalmus, Marju Lauristin, Anu Masso, Signe Opermann, Peeter Vihalemm ja Triin Vihalemm pälvisid riigi teaduspreemia sotsiaalteaduste valdkonnas. Laureate õnnitleti 14. aprillil 2022 toimunud koosviibimisel Tartu ülikooli ühiskonnateaduste instituudis.

Ülejäänud aasta kujunes ESL-i jaoks pöördumiste ja avalduste tegemise aastaks. Märtsis liitus ESL teiste teaduste akadeemiaga assotsieerunud teaduseltside pöördumisega seoses Venemaa agressiooniga Ukrainas. Aprillis saatsid ESL, psühholoogide liit ja Eesti demograafia assotsiatsioon vabariigi presidendi kantseleile ja sotsiaalministeeriumile ühispöördumise tervise arengu instituudi (TAI) sulgemisplaanide asjus. Rõhutati, et TAI likvideerimine vähendaks nii riigi võimalusi saada tervishoiupoliitika planeerimiseks vajalikku infot kui ka võimekust planeerida tõhusat ennetust ja terviseedendust.

Rahvusvahelise sotsioloogia assotsiatsiooni (ISA) koosolekul esindasid ESL-i Mai Beilmann (Tartu

ülikool) ja Airi-Alina Allaste (Tallinna ülikool), Euroopa sotsioloogia assotsiatsiooni (ESA) kohtumistel Mai Beilmann.

Euroopa sotsioloogia assotsiatsiooni (ESA) rahvuslike liikmesorganisatsioonide veebikohtumisel 31. märtsil 2022 ei võetud seisukohta Venemaa sotsioloogide ühingu (ROS) kirja osas, milles pehmendati ja õigustati Vene agressiivset invasiooni Ukrainas. Seetõttu nõudis ESL koos Poola, Läti ja Leedu sõsarühendustega ESA juhatuselt selge seisukoha kujundamist sõda salgava liikmesorganisatsiooni suhtes. Pöördumisest ajendatuna toimus 12. aprillil ESA liikmesorganisatsioonide erakorraline veebikoosolek, kus ESL-i esindajana osales Mai Beilmann. Tulemusena tegi ESA avalduse solidaarsusest kõigiga, kes kannatavad Vene režiimi invasiooni tõttu Ukrainas ning peatas sõja lõpuni Vene organisatsioonide osaluse ESA tegevuses.

ESL-i juhatuse liikmed osalesid aruteludes nõusoleku vanusepiiri alandamise osas teadusuuringuis ning esitasid arvamuse uue teadus- ja arendustegevuse korralduse seaduse väljatöötamise raames. Aruteludes osalesid Veronika Kalmus, Mai Beilmann ja Signe Opermann.

EESTI TEADUSLIK SELTS ROOTSIS

Tegevusaasta lõpus oli seltsil (ETSR) 40 aktiivset ja liikmemaksu tasunud liiget. Seltsil on kolm auliiget: Tallinna tehnikaülikooli emeriitprofessor, akadeemik Jüri Engelbrecht, Uppsala ülikooli professor, Eesti teaduste akadeemia välisliige Raimo Raag ja Eesti teaduste akadeemia president, Tallinna tehnikaülikooli professor Tarmo Soomere. Seltsi terviklik nimekiri, kuhu on arvestatud ka liikmemaksu sel aastal mitte tasunud, koosneb u 80 liikmest.

Juhatusse kuulusid Piret Villo (esimees), Sirle Sööt (abiesimees), Helena Faust (sekretär), Kristiina Rajaleid (laekur), Anu Mai Kõll ja Ruth Rajamaa. Revident oli Thomas Niit, valimiskomisjonis Evelin Tamm ja Olav Vahtras.

2022. aastal leevendati tunduvalt koroonapandeemiaga seotud piiranguid ning saime kohtuda Stockholmi Eesti majas. Varasemad aastad olid näidanud, et alati oli kuulajaid ettekandeõhtuga liitumas ka internetisilla vahendusel, seega säilitasime võimaluse osaleda koosolekuplatvormis Zoom. Seltsi üritused on alati kõigile avatud, olenemata liikmesusest. Seltsi juhatus püüab osalemist ergutada huvitavate temade valimise, info levitamise ning vaba ligipääsu rõhutamisega. Aasta avas traditsiooniliselt seltsi aastakoosolek. Aasta jooksul toimus kuus avalikku ettekandekoosolekut, kuus juhatuse koosolekut, külastus Nobeli preemia muuseumi Stockholmis ning pidulik

⁵² www.semiootika.ee/acta/

eestikeelse ülikooli 103. aastapäeva aktus teadusliku ettekandega.

Jooksvalt täiendatakse seltsi kodulehekülge etsr.se, infot saadetakse liikmetele e-kirja teel ning postiga neile, kes interneti ei kasuta. Korraldatavate ürituste infot jagatakse ka seltsi Facebooki lehe kaudu ning Rootsi eestlaste liidu (REL) kodulehel sverigeesterna.se. Paberkanjal saab seltsi kohta lugeda ajakirjast Rahvuslik Kontakt.

2022. aasta ürituste kronoloogia:

- 10. veebruaril toimus ETSR-i aastakoosolek, kus teadusliku ettekande viljatusest pidas Karolinska ülikoolihaigla günekoloogia-sünnitusabi arst-resident Ivika Jakson
- 10. märtsil pidas Raili Uiho ettekande oma doktoritööst, mis käsitles seksuaal- ja soovähemuse teemasid Eestis
- 21. aprillil rääkis Marju Taukar oma tõlketeadus-alasest doktoritööst
- 12. mail pidas Piret Villo ettekande dr Koidu Noréni (PhD) elutööst keskkonnamürkide avastamise ja analüüsi alal
- 21. septembril toimus seltsi ühiskülustus Nobeli preemia muuseumisse Stockholmis
- 10. oktoobril rääkis Marti Jeltsov Fermi Energiast tuumaenergeetika rollist Eestis
- 10. novembril rääkis Mikael Laidre, praegune Eesti Stockholmi suursaatkonna asejuht, mõiste *res publica* päritolust ja selle tähenduse muutumisest aja jooksul
- 1. detsembril toimus eestikeelse ülikooli 103. aastapäeva aktus. Aktuse avas ETSR-i esimees Piret Villo. Teadusliku ettekande „Uus farmakoloogia“ pidas professor Ülo Langel. Tervitussõnad ütles Eesti suursaadik Rootsis Toomas Lukk. Videotervituse tegi ESTR Lõuna-Rootsi osakonna esimees Pille Pruulmann-Vengerfeldt. Lõpusõnad olid ETSR-i sekretäri, Helena Fausti poolt. Rahvuslikke laule esitas oma viiulimängu saatel Hanna Miina Kivisäk. Pärast ametlikku aktust tähistati pidupäeva vahuveini ja suupistetega juba vabamal moel.

EESTI TOKSIKOLOOGIA SELTS

Eesti toksikoloogia seltsi (ETS) asutamisest möödus 2022. aastal 25 aastat. Juubeli puhul informeeriti sellest üldsust ja saadeti liikmetele meenutusi seltsi ajaloost. Praegu on ETS-i liikmete hulgas kümme asutajaliiget. Sünnipäeva puhul meenutasid nad koos praeguse juhatusega minevikku ja arutasid tulevikuplaane.

Seltsi koosseisus oli aruandeaastal 67 liiget. Nende hulgas on nii toksikoloogia valdkonna teadustööga seotud

rakendusvaldkondade esindajaid, arste ja teisi meditsiinitöötajaid kui ka toksikoloogia- ja keskkonnaalaste tegevustega seotud ministriumide ja nende allasutuste töötajaid. Seltsi eesmärk on arendada ja populariseerida toksikoloogia suunitlusega uurimistööd, täiendkoolitust ja rahvaharidust. Teeme koostööd teiste riikide toksikoloogia seltsidega, vahendame asjakohast teavet, korraldame teaduskonverentse, kursusi ja koolitusi. Selts on Euroopa toksikoloogide ühenduse EUROTOX liige.

Viimastel aastatel on ETS teinud tihedat koostööd Soome toksikoloogide ühendusega. Koos korraldati 2021. aastal veebiseminar ravimijääkidest keskkonnas ning 2022. aastal ühiskonverents „Toksikoloogia tulevikusuunad“ („Future directions in toxicology“).⁵³ Konverentsil osales üle 60 toksikoloogiaga seotud inimese, kellest pooled olid Eestist ja pooled Soomest. Konverentsi peaesineja David Dorman Põhja-Carolina ülikoolist USA-st pidas ettekande „21st century science in chemical risk assessment“. Kuna rõhk oli toksikoloogia tulevikusuundadel laiemalt, kattis konverentsi temaatika nanoosakeste toksikoloogiat, mikroplasti temaatikat, vanades keemiarelvades peituvaid ohte, mürareostust, biomonitoringut ning *in silico* toksikoloogiat. Eestist olid ETS-i väliste esinejate hulgas Jaanus Harro, Hans Orru, Tambet Teesalu ja Uko Maran. ETS-i panust konverentside korraldamisse on plaanis tugevdada. Nii panustab ETS 2023. aastal „EcoBalt 2023“ sessiooni korraldamisse ning 2024. aastal planeerime taas korraldada ühisseminari või -konverentsi koos Soome kolleegidega.

ETS osales 24. novembril Eesti teaduste akadeemiaga assotsieerunud seltside ümarlinal, mille eesmärk oli esmalt tuua kokku seltside esindajad, ent arutada ka teadusseltside tulevikku ja probleeme. Kohal oli 25 teadusseltside esindajat ning Eesti teaduste akadeemia esindus. Arutleti, mil viisil liikmeid paremini seltside tegevusse kaasata, kuidas kindlustada järelkasv, muuta seltsid ühiskonnas paremini nähtavaks, kõnetada mõjukamalt ühiskonda, korraldada seltside üritusi ning jagada infot. Tõdeti, et valdkonna järelkasvu tagamiseks on oluline alustada informatsiooni jagamise ja kaasamisega juba koolides või vähemalt tudengiorganisatsioonides. Ühiskonnas laiema kõlapinna saavutamiseks on oluline korraldada avalikke üritusi ja neil osaleda, võtta sõna ajakirjanduses ning kaasa lüüa kogukonnatöös. Järgides ETS-i statuuti, on kindlasti olulised igasugused tegevused avalikkuse teavitamisel toksikoloogia valdkonnas. Selles suunas panustavad seltsi liikmed Mariliis Sihtmäe, Kaja Kasemets, Villem Aruoja ja Angela Ivask, kes õpetavad Tallinna tehnikauilgoolis toksikoloogia aluste kursust.

⁵³ <http://ets.kbfi.ee/future-directions-in-toxicology/>

EMAKEELE SELTS

Emakeele selts (ES) korraldas ja kaaskorraldas 2022. aastal seitse konverentsi ja seminari, kaks kõnekoosolekut, ühe keelepäeva koolis, kaks väliskeelepäeva, ühe aastakoosoleku. Ettekandeid esitati aasta jooksul kokku 67.

17. märtsil toimus Tartus seltsi kaaskorraldusel kolme ettekandega kõnekoosolek „Ilse Lehiste 100“.

ES-i aastakoosolek toimus 25. märtsil Tallinnas. Akadeemilise ettekande „Kuidas kohanimed rändavad“ pidas Tiina Laansalu.

22. aprillil peeti seltsi kaaskorraldusel üheksa ettekandega konverents „150 aastat oma keelekorraldust“. Ühtlasi tähistati seltsi auliikme Tiit Erelti 80 aasta juubelit.⁵⁴

13. mail toimus Metsapöle põhikoolis liivlaste teemaline keelepäev kahe ettekandega.

20. mail esitlesime Tartus ES-i toimetiste sarja kaht kogumikku: Reet Kasiku „Elav ja muutuv keel. Valik artikleid 1999–2019“ ning Hannu Remese „Eesti silda ehitamas. Valik artikleid 1978–2021“, mille esitlust varem ei saanud koroonapiirangute tõttu korraldada.

16. juunil toimus ES-i kaaskorraldamisel Ludza ajaloomuuseumis kolme akadeemilise ettekandega seminar „Lutsid ja läänemeresoome pärand Latgales“.

27. juunil toimus Tartus LV⁵⁵ J. V. Veski päev teemal „Mitmekesisiv eesti keel“. Ettekandeid oli seitse. Tava kohaselt asetati J. V. Veski kalmule lilled, kõneles Reili Argus ning kõlas ühislaul.

F. J. Wiedemanni keelepäev toimus koostöös haridus- ja teadusministeeriumi ning Väike-Maarja vallavalitsusega 23. septembril Väike-Maarjas. 2022. aasta riikliku Wiedemanni keeleauhinna pälvis Mare Koit silmapaistva tegevuse eest Eesti keeletehnoloogia ja arvutilingvistika rajaja ning arendajana. Laureaat istutas Väike-Maarja keeletammikusse tamme. Tervituste ja laureaadi tutvustamise järel tegid ettekanded Mare Koit („Keel ja arvuti“), Kadri Vare („Eesti keeletehnoloogia hetkeseis ja plaanid“) ja Arvi Tavast („Keeletehnoloogia roll inimeste mõistmisel“). Päeva lõpetas vastvalminud filmi „Keelemässaja Mati Hint“ esitus.⁵⁶

Euroopa keelte päeva üliõpilaskonverents peeti 30. septembril Tartu ülikoolis, kõlas kaheksa ettekannet. Kõnekoosolek „Teismeliste keel Eestis“ nelja ettekandega toimus 13. oktoobril Tartus.

21. oktoobril sai teoks rahvusvahelisele põliskeelte kümnendile pühendatud hajakonverents „Eesti keeleala – põline ja rikas“ teaduste akadeemia saalis. Kõlasid kolm põhiettekannet ning oma tegevust tutvustasid 12 keelekogukonna esindajad. Tähelepanu keskmes olid meie

põlised keelealad, et vaagida nende praegust elujõudu ning toetada ajaloolise keelerikkuse kestlikkust, jagades selleks parimaid kogemusi.⁵⁷

Olime kaaskorraldajad Tallinna ülikoolis 7. novembril toimunud tekstipäeval, mille raames tähistati seltsi auliikme Krista Kerge 70 aasta juubelit. Ettekandeid oli kaheksa ja esitleti seltsi toimetiste sarjas ilmunud kogumikku „Sõna, see piisake meres“ (nr 80).

16. novembril toimunud väliskeelepäeval Greifswaldis Saksamaal esinesid saksa- ja ingliskeelsete ettekannetega Helle Metslang, Renate Pajusalu ja Jüri Viikberg.

22. novembril kohtusid Kohtla-Järve kesklinna põhikooli õpilaste, juhtkonna ja lastevanematega Birute Klaas-Lang, Kristiina Praakli ja Diana Memberg. Eesmärk oli selgitada eestikeelsele õppele ülemineku vajadust ja võtta maha põhjendamatuid hirme, pakkuda tuge ja kaasata kooliperet igas mõttes.

8. detsembril toimus Helsingis väliskeelepäev, kus Ilmar Tomusk rääkis lastekirjandusest Helsingi soomlastest keeleõppijatele.

Jätkusid varasemad ettevõtmised. Vikerraadios kõlasid igapäevased „Keelesäutsud“ üheksa autoriga. Seltsi juhatus vaagis konkursile „Keeletegu 2021“ esitatud keeletegusid. Laureaadid tehti teatavaks veebiülekanne vahendusel 16. märtsil Tallinnas Kadrioru Saksa gümnaasiumis.⁵⁸ Kokkuvõttevõistlus Tuum koostöös Tartu ülikooli ja Eesti emakeeleõpetajate seltsiga kuulutati välja 15. märtsil, tähtajaks 15. september, esitati 189 tööd kokku 258 osalejaga. Novembris toimus Tartu ülikooli üliõpilaste õppekäik Tallinna ja Tallinna ülikooli üliõpilaste õppekäik Tartusse. Samuti jagati novembris välja eesti keele ja kirjanduse õpetaja magistriõppekava üliõpilastele mõeldud stipendiumid. Seitsmendat korda toimus ettevõteteni mede võistlus „Ehe Eesti – Eesti ettevõttele eesti nimi“, kuhu laekus 39 kandidaati seitsmes kategoorias (sh 12 õpilasfirmat). Võitjad tehti ettevõtlusnädalal teatavaks veebi teel.⁵⁹ Emakeele seltsi ja keeleameti esindajana osales Killu Mei e-ettevõtte ettevalmistusel.

Seltsi keeleteoimkond võttis vastu ühe otsuse: parandus ukraina-eesti tähetabelis.⁶⁰ Keeleteoimkonnas on praegu eesti keele instituudi esildiste alusel käsitlemisel tsitaat- ja võõrsõnade vahekord ning morfoloogiaküsimused.

Roosikrantsi 6 maja kapitaalremondi valmimisega 2022. aasta teises pooles sai võimalikuks majja tagasi kolimine. Uuendusena on seltsi ruumid senise kolmanda korruse asemel esimesel korrusel.

2022. aastal on trükkis ilmunud:

- Emakeele Seltsi aastaraamat 67 (2022). Peatoimetaja Reili Argus, toimetaja Riina Reinsalu. Eesti

⁵⁴ www.youtube.com/@EestiKeeleInstituut/videos

⁵⁵ 55 J. V. Veski päev Rooma numbritega – toim.

⁵⁶ www.youtube.com/watch?v=xUKJfzlw2nc

⁵⁷ www.youtube.com/watch?v=QDzMf0jPF5M

⁵⁸ <https://bit.ly/KEELETEGU>

⁵⁹ www.emakeeleselts.ee/ettevottenimevoistlus-ehe-estii/

⁶⁰ www.emakeeleselts.ee/keeleteoimkond/

Teaduste Akadeemia Emakeele Selts, Tallinn, 2022, 248 lk

- Hannu Remese artiklikogumik „Eesti silda ehitamas. Valik artikleid 1978–2021“. Emakeele Seltsi toimetised nr 79. Toimetaja Ann Siiman. Tallinn, 2022, 282 lk
- Krista Kerge kogumik „Sõna, see piisake meres. Valik kirjutisi 1998–2019“. Emakeele Seltsi toimetised nr 80. Tallinn, 2022, 340 lk
- keeleajakiri Oma Keel nr 1, 107 lk ja nr 2, 104 lk

Raamatukogu täienes 18 trükisega, arvel on 6811 inventeeritud trükist. 2022. aastal digiteeriti neli varasemat väljaannet: Hella Keema „Võru keel“, Theodor Saare „Kihnu raamat“, Paul Alvre „Eesti kirja- ja murdekeele morfoloogiat“ ja Paul Ariste „Vadja rahvalaulud ja nende keel“.

TEADUSAJALOO JA TEADUSFILOSOOFIA EESTI ÜHENDUS

Teadusajaloo ja teadusfilosoofia Eesti ühendus (TTEÜ) tegutseb nii Tallinnas kui Tartus. Ühendus on teadusajaloo ja teadusfilosoofia Balti assotsiatsiooni ja ühtlasi teadusajaloo ja teadusfilosoofia maailmaühenduse mõlema autonoomse haru liige, millest üks hõlmab teaduse ja tehnika ajalugu ning teine teaduse ja tehnika loogikat, metodoloogiat ja filosoofiat.

Ühenduse üldkoosolek toimus elektrooniliselt 2. juunil. Tavapäraselt kinnitati TTEÜ 2021. aasta tegevus- ja majandusaruanne ning 2022. aasta tööplaan. Uuendati ühenduse teadussekretäri Kaija-Liisa Kooviti volitusi juhatuse liikmena.

Ilmusid andmebaasis SCOPUS kajastatud ajakirja Acta Baltica Historiae et Philosophiae Scientiarum kümnnenda aastakäigu kaks korralist numbrit. Teine neist on kokku pandud Ukraina autorite kirjutistest. Jätkus Eesti teaduse bibliograafilise leksikoni digiteerimine, millega tegeleb TTEÜ liige Raul Veede.

Juhatuse liikme Endla Lõhkivi juhtimisel jätkus töö rühmagrandi PRG462 täitmisel, milles käsitletakse interdistsiplinaarse teadustegevusega seotud problemaatikat.

Osaleti mitmetel olulistel rahvusvahelistel teadusfoorumitel. Olulisim oli juunis Oulus toimunud XXX rahvusvaheline Balti teadusajaloo konverents, mis oli pühendatud raamatu rollile teaduse ajaloos. Järgmine Balti teadusajaloo konverents on planeeritud toimuma 2024. aastal Tartus. TTEÜ esimees Peeter Mürsepp võttis Oulu konverentsi lõpuüritusel Leedu kolleegilt Ramūnas Kondrataselt üle teadusajaloo ja teadusfilosoofia Balti

ühenduse presidendi ameti. Tavapärasel vormis toimus Tartu ülikooli muuseumi traditsiooniline aastakonverents, mis seekord oli pühendatud teaduse ja kunsti võrdleval analüüsile.

Mitmed TTEÜ liikmed olid tegevad augustis Tartus toimunud Ida-Euroopa teadusfilosoofia võrgustiku (EENPS) korralise konverentsi läbiviimisel.

Ühenduse liige Ave Mets siirdus Fulbrighti stipendiaadina 2022/23. akadeemiliseks aastaks USA-sse Washingtoni osariigi ülikooli Pullmanis. Anu Rae veedab aasta McGilli ülikoolis Montrealis. Teadussekretär Kaija-Liisa Koovit kaitses oma doktoritöö Ühendkuningriigis Leedsi ülikoolis.

Ühenduse esimees Peeter Mürsepp alustas tegevust rahvusvahelise tehnoloogiaajaloo komitee (ICOHTEC) ajakirja ICON peatoimetajana.

Jaanuaris ilmus ajalehes Sirp pikem intervjuu TTEÜ juhatuse liikme Endla Lõhkiviga. Horisondis ilmus TTEÜ liikme Edit Talpsepa artiklite sari bioloogiafilosoofiast. Edit Talpsepp ja Ave Mets osalesid raadiosaates „Kukkuv õun“. Juhatuse liige Lea Leppik tegutseb Tähetorni ringi juhatajana, organiseerides ja pidades ka ise teadust, eelkõige astronoomiat, populariseerivaid loenguid.

2023. aastal on TTEÜ-ga seotud põhiürituseks ICOHTEC-i 50. aastapäeva tähistamiseks augusti keskel Tallinnas ja Tartus väljasõiduga Ida-Virumaale.

ÕPETATUD EESTI SELTS

2022. aastal oli õpetatud Eesti seltsi (ÕES) esimees Taavi Pae, juhatusse kuulusid aseesimehed Marju Luts-Sootak ja Heiki Valk ning liikmed Tiit Rosenberg, Tõnu-Andrus Tannberg, Mihkel Mäesalu, Andres Andresen, Piret Õunapuu ja Brita Melts. Teadussekretärina koordineeris ÕES-i tööd Mairi Kaseorg.

Tegevusaasta vältel korraldati üheksa ettekandekoosolekut ja aastakoosolek. Ettekande pidasid Ain Mäesalu teemal „Neerupistodad ja kubemekübarad – siivutusi kesk- ja varauusajast!“, Mari-Leen Tammela „Lisandusi riigivanem Jaan Teemanti eluloole“, Ott Kurs „Raamatu „Soome suund“ tutvustus“, Erki Tammiksaar ja Taavi Pae „Tartu Ülikooli väärisasjad, Edgar Kant, pagulased ja poliitika“, Hegely Klaus „Eesti töölistkirjandus XX sajandi alguses“, Siim Lill „Modernismi esoteeriline „vari“. Rõhuga Ernst Enno“, Liisi Veski „Üldhuvi ja ühiseluline solidariteet: Poola aprillikonstitutsiooni mõjust 1937. aasta Eesti põhiseadusele ja Pätsi vaikivale ajastule“, Janet Laidla ja Lembi Anepaio „Eesti doktorikraadiga naised Teise maailmasõjani“ ja Taavi Pae „Majandinimed Eesti NSV-s“. Tähelepanuväärne ja rohkearvuline osavõtt oli 28. septembril toimunud ÕES-i 1500. ettekandekoosolek, kus esinesid Erki Tammiksaar ja Taavi Pae. Aastakoosolek

toimus 16. märtsil. ÕES osales ka Tartu ülikooli õigus-
teaduskonna poolt korraldatud teadus- ja õigusajaloolase
Jüri Uluotsa päeva korraldamisel 30. mail.

2022. aasta aastakoosolekuks valmis 2020. aasta
ettekandekoosolekute põhjal koostatud ÕES-i aastaraa-
mat. Peatoimetaja oli Marju Luts-Sootak ja koostamist

juhtis Mairi Kaseorg. 2021. aasta koosolekute ja kon-
verentsi ettekannete põhjal koostatud aastaraamat ilmub
2023. aasta jaanuaris. Selts osales ka Eesti arheoloogia
aastakirja Tutulus 2022. aasta numbri väljaandmises ning
teostas arheoloogilisi uuringuid Viljandi ordulinnuse vare-
metes ja Viljandis Kindral Laidoneri plats 3a hoones.

ASSOTSIEERUNUD ORGANISATSIOONIDE INFO JA KONTAKTID

Akadeemiline põllumajanduse selts

Assotsieerunud 06.03.2018

Asutatud 1920

Liikmeskond: 207 tegevliiget, 31 auliiget
(sh 3 aupresidenti)

Aadress: Fr. R. Kreutzwaldi 1, 51006 Tartu

Kontaktid: /aps.emu.ee/

President: Marko Kass, marko.kass@emu.ee

Sekretär: Heli Kiiman, heli.kiiman@emu.ee

Akadeemiline teoloogia selts

Assotsieerunud 15.10.2019

Asutatud 1921 kui akadeemiline usuteadlaste selts,
taastatud 1999 kui akadeemiline teoloogia selts

Liikmeskond: 65 liiget, 2 auliiget

Aadress: Ülikooli 18-310, 50090 Tartu

Kontaktid: www.usuteadus.ee

Esimees: Anne Burghardt, anneburghardt@gmail.com

Sekretär: Anu Põldsam, anu.poldsam@ut.ee

Eesti akadeemiline orientaalsetls

Assotsieerunud 12.06.2018

Asutatud 1935, taasasutatud 1988

Liikmeskond: 73 tegevliiget, 10 auliiget,
26 kirjavahetajaliiget

Aadress: Ülikooli 18-226, 50090 Tartu

Kontaktid: www.eao.ee

President: Märt Läänemets,

mart_laanemets@yahoo.com

Asepresident: Andreas Johandi,

andreas.johandi@gmail.com

Teadussekretär: Mart Tšernjuk, mtsernjuk@gmail.com

Aupresident: Tarmo Kulmar, tarmo.kulmar@ut.ee

Juhatuse liige: Kristina Viin, kristinaviin@gmail.com

Eesti akadeemiline usundiloo selts

Assotsieerunud 16.06.2011

Asutatud 2006

Liikmeskond: 56 tegevliiget, 2 auliiget

Aadress: Ülikooli 16, 50090 Tartu

Kontaktid: www.eaus.ee

President: Madis Arukask, madis.arukask@ut.ee

Teadussekretär: Helen Haas, helenhaas@hotmail.com

Eesti biokeemia selts

Assotsieerunud 13.11.2009

Asutatud 1959

Liikmeskond: 112 liiget, kellest 84 täisliiget ja
28 noorliiget

Aadress: Akadeemia 15, 12618 Tallinn

Kontaktid: katrina.laks@taltech.ee,

www.biokeemiaselts.ee

President: Tiit Lukk, tiit.lukk@taltech.ee

Teadussekretär: Katrina Laks, katrina.laks@taltech.ee

Eesti füüsika selts

Assotsieerunud 14.06.2005
Asutatud 1989

Liikmeskond: 163 tegevliiget
Aadress: W. Ostwaldi 1, 50411 Tartu
Kontaktid: efs@fyysika.ee, www.fyysika.ee/efs
Esimees: Kaido Reivelt, kaido.reivelt@ut.ee

Eesti geograafia selts

Assotsieerunud 27.01.1998
Asutatud 1955

Liikmeskond: 180, 17 auliiget, 5 välisliiget
Aadress: Kohtu 6, 10130 Tallinn
Kontaktid: egs@egs.ee, www.egs.ee
President: Hannes Palang, hannes.palang@tlu.ee
Teadussekretär: Eva Kruuse,
geograafiaselts@gmail.com

Eesti inimesegeneetika ühing

Assotsieerunud 05.04.2011
Asutatud 2000

Liikmeskond: 160
Aadress: Riia 23b, 51010 Tartu
Kontaktid: estshg@ebc.ee, www.estshg.ut.ee
President: Ana Rebane, ana.rebane@ut.ee
Sekretär: Maarja Kõiv, maarjakoiv@gmail.com

Eesti inseneride liit

Assotsieerunud 23.09.2008
Asutatud 1921 kui Eesti inseneride ühing,
taasasutatud 10.12.1998 kui Eesti inseneride liit

Liikmeskond: 18 juriidilist liiget
Aadress: Ehitajate tee 5, 12616 Tallinn
Kontaktid: inseneronlooja@hotmail.com, www.insener.ee
President: Igor Krupenski, igor.krupenski@insener.ee

Eesti keemiaselts

Assotsieerunud 05.04.2011
Asutatud 1919

Liikmeskond: 71 tegevliiget
Aadress: Akadeemia tee 15, 12618 Tallinn
Kontaktid: info@keemiaselts.ee, www.keemiaselts.ee
President: Margus Lopp, margus.lopp@taltech.ee

Eesti kirjanduse selts

Assotsieerunud 23.01.2001
Asutatud 1907

Liikmeskond: 252 liiget (sh 42 eluaegset liiget,
3 auliiget ja 17 usaldusliiget)
Aadress: Vanemuise 19, 51003 Tartu
Kontaktid: tartu.kirjandus.ee
Esimees: Toomas Liivamägi,
toomas.liivamagi@gmail.com
Teadussekretär: Marja Unt, eks@kirjandus.ee

Eesti kodu-uurimise selts

Assotsieerunud 27.01.1998
Asutatud 1939

Liikmeskond: 175
Aadress: Kohtu 6, 10130 Tallinn
Kontaktid: ekus@ekus.ee, www.ekus.ee
Esimees: Andrus Ristkok

Eesti looduseuurijate selts

Assotsieerunud 23.01.1998
Asutatud 1853

Liikmeskond: 9 auliiget, 662 tegevliiget,
57 usaldusmeest
Allüksuseid: 23
Aadress: Struve 2, 51003 Tartu
Kontaktid: elus@elus.ee, www.elus.ee
President: Urmas Kõljalg, urmas.koljalg@ut.ee
Presiidium (juhatus): Urmas Kõljalg (president),
Toomas Kukk (asepresident), Lennart Lennuk
(asepresident), Tiina Elvisto, Maris Hindrikson,
Lauri Laanisto, Kairi Põldsaar, Hannes Rohtsalu
(teadussekretär)

Eesti majandusteaduse selts

Assotsieerunud 16.06.2011

Asutatud 1930, taasasutatud 2002

Liikmeskond: 121 eraisikut ja 4 juriidilist isikut
Aadress: Tartu ülikool, Narva mnt 18, 51009 Tartu
Kontaktid: <https://majandus.ut.ee/et/sisu/eesti-majandusteaduse-selts-ems>
President: Kadri Ukrainski, kadri.ukrainski@ut.ee
Juhatuse liikmed: Anne Reino, anne.reino@ut.ee,
Kertu Lääts, kertu.laats@ut.ee
Auliige: professor Jüri Sepp, Tartu ülikool

Eesti matemaatika selts

Assotsieerunud 26.02.2019

Asutatud 23.02.1926 kui akadeemiline matemaatika selts,
taasasutatud 17.09.1987 kui Eesti matemaatika selts

Liikmeskond: 353 liiget
Aadress: Narva mnt 18, 51009 Tartu,
Kontaktid: matemaatika.eu/
President: Jüri Lember, juri.lember@ut.ee

Eesti muusikateaduse selts

Assotsieerunud 21.06.2004

Asutatud 1992

Liikmeskond: 95 tegevliiget (neist 4 väljaspool Eestit),
1 auliige (Lundi ülikooli *prof. emer.* Folke Bohlin)
Aadress: Tatari 13, 10116 Tallinn
Kontaktid: www.muusikateadus.ee
Esimees: Kerri Kotta, kerri.kotta@eamt.ee

Eesti noorte teaduste akadeemia

Assotsieerunud 14.12.2021

Asutatud 2017

Liikmeid: 33 tegevliiget
Aadress: Kohtu 6, 10130 Tallinn
Kontaktid: www.akadeemia.ee/enta/
President: Maarja Grossberg-Kuusk,
maarja.grossberg@ttu.ee
Asepresidendid: Ester Oras, ester.oras@ut.ee
Helen Eenmaa, helen.eenmaa@ut.ee

Eesti semiootika selts

Assotsieerunud 15.12.2009

Asutatud 1998

Liikmeid: 73
Kontaktid: www.semiootika.ee
Esimees: Elli Marie Tragel, elli.marie.tragel@ut.ee

Eesti sotsioloogide liit

Assotsieerunud 18.06.2019

Asutatud 1999 (1990. a asutatud Eesti akadeemilise
sotsioloogide liidu õigusjärglane)

Liikmeid: 106
Aadress: Lossi 36, 51003 Tartu
Kontaktid: <https://sotsioloogia.ee/>
President: Mai Beilmann, mai.beilmann@ut.ee
Asepresidendid: Airi-Alina Allaste,
airi-alina.allaste@tlu.ee
Veronika Kalmus, veronika.kalmus@ut.ee

Eesti teaduslik selts Rootsis

Assotsieerunud 19.03.1999

Asutatud 1945

Liikmeskond: 80 liiget, sh 3 auliiget
Aadress: Wallingatan 32/34, c/o Eesti Maja,
11124 Stockholm, Sweden
Kontaktid: teadusselts@gmail.com, www.etsr.se
Esimees Piret Villo, piret.villo@gmail.com

Eesti toksikoloogia selts

Assotsieerunud 31.05.2017

Asutatud 17.10.1997

Liikmeskond: 67 tegevliiget
Aadress: Akadeemia 23, 12618 Tallinn
Kontaktid: ets@kbfi.ee, www.kbfi.ee/ets
Esimees: Angela Ivask, angela.ivask@ut.ee

Emakeele selts

Assotsieerunud 04.02.1998

Asutatud 1920

Liikmeskond: 382 tegevliiget ja 17 auliiget

Aadress: Roosikrantsi 6, 10119 Tallinn

Kontaktid: es@emakeeleselts.ee,

www.emakeeleselts.ee

Esimees: Helle Metslang

Teadussekretär: Marit Alas,

marit.alas@emakeeleselts.ee

Raamatukoguhoidja: Annika Oherde

Teadusajaloo ja teadusfilosoofia Eesti ühendus

Assotsieerunud 04.02.1998

Asutatud 1967

Liikmeskond: 58 tegevliiget, 12 auliiget,

6 kollektiivliiget

Aadress: Akadeemia tee 3, 12618 Tallinn

Kontaktid:

Esimees: Peeter Mürsepp,

peeter.muursepp@taltech.ee

Teadussekretär: Kaija-Liisa Koovit,

kaija.koovit@gmail.com

Õpetatud Eesti selts

Assotsieerunud 23.01.2001

Asutatud 1838

Liikmeskond: 111 tegevliiget ja 14 auliiget

Aadress: Jakobi 2, 51005 Tartu

Kontaktid: www.ut.ee/OES

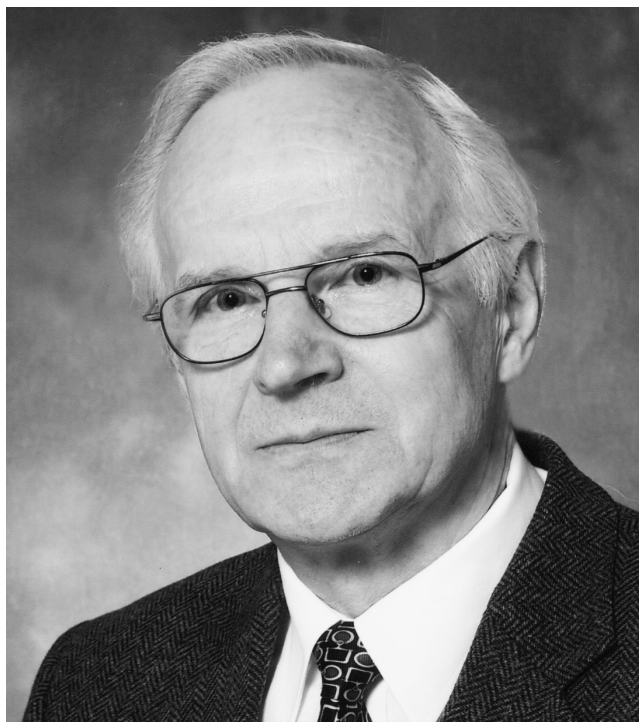
Esimees: Taavi Pae, taavi.pae@ut.ee

JUUBELID

80

Akadeemik Olav Aarna

Olav Aarna on sündinud 4. novembril 1942. aastal Tallinnas keemiainsener Agu Aarna (hilisem akadeemik ja Tallinna tehnikaülikooli rektor) peres. 1960. aastal lõpetas ta Nõmme gümnaasiumi ja 1965. aastal Tallinna tehnikaülikooli automaatika ja telemehaanika erialal. Samaaegselt õpingutega töötas Olav Aarna raadiotehases Punane RET monteeri- ja reguleerijana (1960–1962) ning Eesti NSV teaduste akadeemia küberneetika instituudis inseneri ja vaneminsenerina (1964–1966).

1966. aastal asus Olav Aarna tööle Tallinna tehnikaülikoolis, kus tema teadusalaks sai informaatika ning uurimissuunaks pidevate tehnoloogiliste protsesside juhtimine ja matemaatiline modelleerimine. Ta läbis tehnikaülikoolis aastate jooksul kõik astmed õppejõu ametiredelil alates automaatika kateedri assistendist kuni kateedri juhatajani (1983–1991).

Tallinna tehnikaülikooli juures kaitses ta 1971. aastal ka tehnikateaduste kandidaadi väitekirja „Keeruliste keemilis-tehnoloogiliste süsteemide matemaatiline modelleerimine (põlevkivi gaasbenssiini pürolüüsiprotsessi näitel)“, mida praegu peetakse võrdseks PhD kraadiga. 1986. aastal kaitses ta Harkivi raadiotehnika instituudis NSVL-i teadussüsteemi doktoriväitekirja „Pidevate tehnoloogiliste protsesside oleku hindamise mudelid ja meetodid“. 1987. aastal omistati talle professori kutse. 1990. aastal valiti Olav Aarna Eesti teaduste akadeemia liikmeks informaatika alal.

Aastatel 1991–2000 oli Olav Aarna Tallinna tehnikaülikooli ning 2000–2003 Estonian Business Schooli (EBS) rektor. Ta oli Riigikogu X koosseisu (2003–2007) liige ja kultuurikomisjoni esimees. Aastast 2007 on Olav Aarna olnud Tallinna tehnikaülikooli emeriitprofessor ning EBS-i professor, 2014–2017 EBS-i teadus- ja arendusprorektor ning 2008–2014 SA Kutsekoda juhatuse liige. Käesoleval ajal on Olav Aarna EBS-i senati eetikakomisjoni esimees ja juhtimise õppetooli professor ning SA Kutsekoda OSKA programmi nõunik.

Olav Aarna olulisemad teadustulemused kuuluvad aastatel 1975–1985 tehtud uurimuste tsüklisse pidevate tehnoloogiliste protsesside oleku hindamise mudelite ja meetodite vallas. Neid on rakendatud Eesti põlevkivi- ja keemiatööstuses. Alates 1990. aastast on ta tihedalt seotud Eesti haridus- ja teadusreformidega ning olnud üks mõjukamaid haridus- ja innovatsioonipoliitika eestkõnelejaid 21. sajandi alguses. Viimasel ajal tunneb ta eriti muret Eesti insenerihariduse jätkusuutlikkuse pärast.

Olav Aarna on paljude Eesti, välismaiste ja rahvusvaheliste teadusorganisatsioonide liige. Ta on Soome-Rootsi inseneriteaduste akadeemia välisliige (1991), Tampere tehnikaülikooli audoktor (1996), Rootsi inseneriteaduste akadeemia välisliige. Teda on autasustatud Eesti teaduste akadeemia medali, Helsingi tehnikaülikooli medali, Eesti Vabariigi Riigivapi IV klassi teenetemärgi ning Kreeka Aulegioni ordeniga.

80

Akadeemia välisliige Jaan Laane

Jaan Laane on sündinud 20. juunil 1942. aastal Paides. Juba kaheaastasena tuli tal läbi teha põgenemisteed Saksamaale, kust perekond 1949. aastal siirdus Ameerika Ühendriikidesse. Jaan Laane lõpetas 1964. aastal Illinoisi ülikooli keemiku diplomi ja Kendalli auhinnaga, olles oma lennu edukaim. Ta jätkas USA riikliku teadusfondi ja Woodrow Wilsoni stipendiaadina ränioorgaaniliste ühendite sünteesi ja võnkespektrite uuringuid doktorantuuris Massachusettsi tehnoloogiainstituudis. Teaduskraad (PhD) omistati talle 1967. aastal koos Kodaki auhinnaga kui parimale doktorandile keemiaosakonnas.

Alates 1968. aastast on Jaan Laane töötanud Texase A&M ülikoolis, aastast 1976 professorina. Ta on täitnud ka administratiivseid ülesandeid – füüsika ja tuumakeemia osakonna esimees, teadusala prodekaan ja teadusnõukogu esimees. Tema teeneks on Texase A&M ülikooli kampuse rajamine Jaapanis.

Ta on pidanud külalisprofessorina loenguid paljudes ülikoolides, sh Jaapanis (Tokyo Waseda ülikool), Hispaanias (Valladolidi ülikool), Saksamaal (Bayreuthi ja Ulmi ülikoolid), Poolas (Krakowi ülikool) ning töötanud külalisteadlasena Los Alamoses riiklikus laboratooriumis (1964–1968). Professor Laane laboris on töötanud arvukalt järeldoktooreid ja külalisprofessoreid, ta on olnud paljude doktorantide ja magistrantide juhendajaks. Tema sulest on ilmunud üle 370 teaduspublikatsiooni, sh kolm raamatut ning arvukalt ettekandeid spektroskoopia konverentsidel.

Teadustöös on Jaan Laane andnud olulise panuse nii eksperimentaalsesse kui ka teoreetilisse võnkespektroskoopiasse, kus tema peamiseks uurimissuunaks on molekuli ehituse uurimine, kasutades erinevaid spektroskoopiameetodeid, sh diferentsiaalset Ramani

spektroskoopiat. Tema laboris on sünteesitud hulgaliselt uusi ränioorgaanilisi ja teisi tsüklilisi ühendeid ning üksikasjalikult analüüsitud nende võnkespektreid, kusjuures ta on olnud pioneer ka vastavate arvutiprogrammide alal. Ta on konsulteerinud tuntud institutsioone ja ettevõtteid (nafta- ja energiauuringute instituut, Union Carbide, Petrotex jpt) ning tegutsenud paljudes erialaühingutes (Ameerika keemia selts, Ameerika füüsika selts, Coblenzi ühing, Ameerika teaduse edendamise ühing jne).

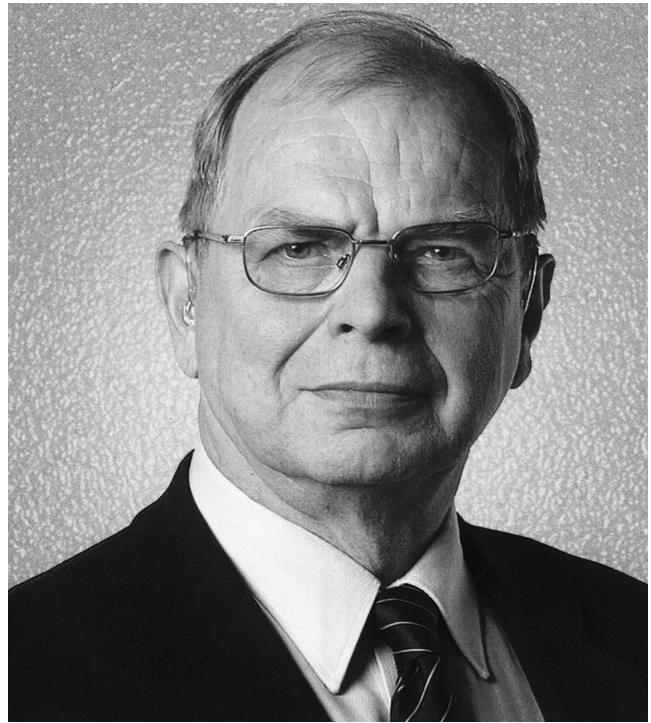
Eestis on Jaan Laanel lähemad kontaktid Tartu ülikooli füüsika instituudi teadlastega, mis said alguse ülemaailmsel Ramani spektroskoopia konverentsidel ning 1990. aastatel sai võimalikuks koostöö tema laboris. Ühise uurimistöö tulemusena publitseeriti kümnekond artiklit ja esitati ettekandeid spektroskoopiaalastel konverentsidel. Professor Laane on olnud sage külaline Eestis, teinud siin seminariettekandeid ja osalenud konverentsidel.

Jaan Laane on pälvinud mitmeid kaalukaid autasusid ja aunimetusi, millest tuntumad on Alexander von Humboldti teaduspreemia (1979) ja Ameerika optikaühingu Ellis R. Lippincotti nimeline auhind silmapaistva panuse eest võnkespektroskoopiasse (2005).

Ei puudu ka Eesti teadlaskonna tunnustus – 1995. aastal valis Eesti teaduste akadeemia ta oma välisliikmeks ja 2000. aastal Tartu ülikool audoktoriks.

Akadeemia välisliige Matti Saarnisto

Matti Saarnisto on sündinud 11. novembril 1942. aastal Soomes Pietarsaaris. 1970. aastal kaitses ta Helsingi ülikooli juures doktorikraadi (PhD) geoloogia ja paleontoloogia alal. Seejärel töötas aastatel 1971–1973 järeldoktorantuuri raames külalisteadurina Kanadas Brocki ülikoolis ja 1973–1974 Inglismaal Cambridge'i ülikoolis.

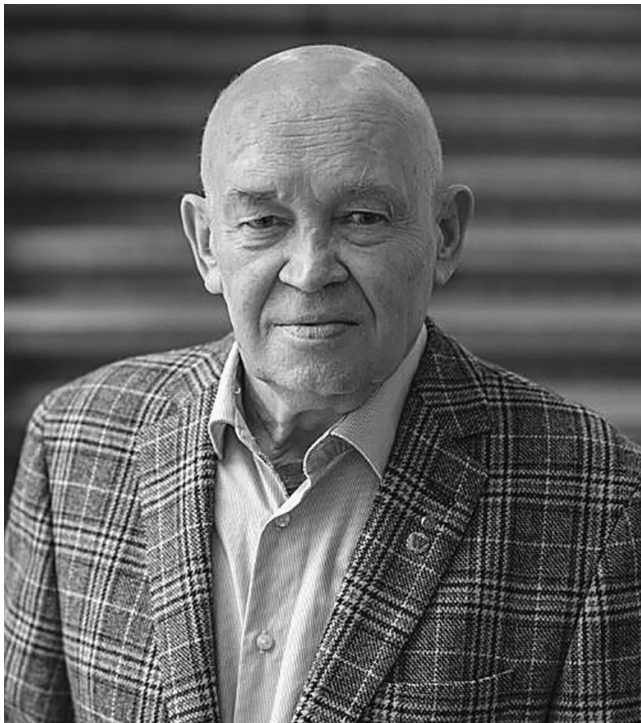
Matti Saarnisto õppejõutegevus sai alguse 1975. aastal, mil ta alustas kvaternaargeoloogia kaasprofessorina Oulu ülikoolis. Ta jätkas loengute pidamist Helsingi ülikoolis, kus oli aastatel 1979–1991 füüsilise geograafia dotsent ning 1991–1992 geoloogia ja paleontoloogia professor. Alates 1988. aastast kuni pensionile siirdumiseni 2006. aastal oli ta seotud Soome geoloogiauuringu keskusega: 1988–1990 vanemteaduri, 1991 uurija-professori, 1992–1996 kvaternaargeoloogia osakonna juhataja (professori) ning 1996–2006 teadusdirektori (professori) ametikohal.

Matti Saarnisto on osalenud arvukatel ekspeditsioonidel Arktikas (Kanadas), Fennoscandia põhjaosas (sh Koola poolsaarel), Siberis (Wrangeli saarel) ja mujal. Ta on avaldanud üle 200 teaduspublikatsiooni ning kirjutanud ka laiemale lugejaskonnale mõeldud artikleid. Peamised uurimissuunad on seotud kvaternaari ajastu elukeskkonnaga – glatsiaalgeoloogia, stratigraafia, paleohüdroloogia, glatsioisostaasia, biostratigraafia, kronoloogia, kihilised setted. Oma uurimustes on ta põhjalikumalt käsitlenud Läänemere geoloogia ehitust, Saimaa järvistut ja Põhjamaade jääaega ning holotseeni paleogeograafia olusid. Tema juhendamisel on kaitsnud 15 doktoriväitekirja.

Matti Saarnisto on Soome teaduste akadeemia liige 1995. aastast ning oli aastatel 2000–2009 akadeemia peasekretär. Ta on olnud kauaaegne Soome geoloogiaseltsi esimees ja Soome polaaruuringu rahvusliku komitee liige ning on osalenud paljude erialaste rahvusvaheliste juhtkomiteede, komisjonide, tööruhmade ja teadusajakirjade toimetuskolleegiumide töös.

1983. aastal osales Matti Saarnisto Eesti ja Soome teaduste akadeemiate ühisprojekti „Läänemere areng ja liustike mõju kvaternaarisetete kujunemisele“. Sellest sai alguse järjepidev koostöö Eesti kolleegidega. 1990. aastal alanud uues ühisprogrammis „Läänemere idaosa geoloogiline areng“ oli ta Soome-poolne koordinaator. Muu hulgas on ta uurinud ka Eesti järvesetteid. Ta on Eesti geoloogia seltsi välisliige 1989. aastast.

Eesti teaduste akadeemia valis 2008. aastal Matti Saarnisto oma välisliikmeks.

80

Akadeemik Haldur Õim

Haldur Õim on sündinud 22. jaanuaril 1942. aastal Valgamaal Helme vallas. 1960. aastal lõpetas ta Tõrva gümnaasiumi ning astus seejärel Tartu ülikooli sooviga õppida kirjandust. Peamiselt tollase eesti keele kateedri dotsendi Huno Rätsepa innustusel sattus ta hoopis keeleteaduse uute suundade – generatiivse grammatika ja matemaatilise lingvistika – mõju alla. Tekkis võimalus õppida struktuuraset ja matemaatilist keeleteadust eriprogrammi järgi ja süveneda juba õpingute ajal keeleteooriasse. 1965. aastal lõpetas Haldur Õim ülikooli ning 1970. aastal kaitses kandidaativäitekirja (mida praegu loetakse võrdseks PhD väitekirjaga) „Isiku mõistega seotud sõnarühmade struktuur eesti keeles“ ja 1983. aastal NSVL-i teadussüsteemi doktoriväitekirja „Semantika ja keele mõistmise teooria“.

1969. aastal, pärast aspirantuuri, asus Haldur Õim tööle Tartu ülikooli õigusteaduskonnas kriminoloogia laboratooriumis (hiljem tehisintellekti labor). 1970. aastate lõpuks kujunes seal tema juhtimisel keele mõistmise modelleerimise töörühm, millest omakorda kasvas välja arvutilingvistika töörühm. 1977. aastal alustas Haldur Õim vanemõpetajana eesti keele kateedris, 1983 sai ta professorikutse ning 1992 valiti Tartu ülikooli esimeseks üldkeeleteaduse professoriks. Aastatel 1981–1992 oli Haldur Õim Helsingi ülikooli eesti keele lektor, hiljem dotsent ja professor, 1991–1992 oli ta külalisprofessor Koblenz-Landau ülikooli arvutilingvistika instituudis Saksamaal. 1992–2004 oli Haldur Õim Tartu ülikooli eesti keele ja soome-ugri keelte osakonna juhataja ja korraline professor, alates 2007 on ta emeritprofessor.

1994. aastal valiti Haldur Õim Eesti teaduste akadeemia liikmeks humanitaar- ja sotsiaalteaduste alal.

Haldur Õimu teadustöö võib tinglikult jagada kahe suuna vahel – tähenduse uurimine: semantika ja pragmaatika, alguses formaalsema, hiljem pigem kognitiivse paradigma raames, ning arvutilingvistika: dialoogi modelleerimine, freimisemantika rakendused jms. Ta on üks eesti arvutilingvistika alusepanijaid ja teoreetilise keeleteaduse koolkondade rajaja, samas ka suure hulga populaarteaduslike tekstide autor. Paljud tema teoreetilised artiklid on pikka aega olnud oluliseks õppematerjaliks mitmele keeleteaduse üliõpilaste põlvkonnale. Haldur Õim on avaldanud üle 300 teaduspublikatsiooni, juhendanud kümme magistri- ja üheksa doktoritööd. Aastatel 2007–2011 oli ta keelenõukogu liige. Ta on emakeele seltsi, arvutuslingvistika assotsiatsiooni (Association of Computational Linguistics), rahvusvahelise kognitiivse lingvistika assotsiatsiooni (International Association of Cognitive Linguistics) liige ning ajakirja Keel ja Kirjandus toimetuskolleegiumi liige.

2001. aastal tunnustati Haldur Õimu tööd Eesti Vabariigi Valgetähe IV klassi teenetemärgiga. 2005. aastal pälvis ta F. J. Wiedemanni keeleauhinna.

Akadeemik Elmo Nüganen

Elmo Nüganen on sündinud 15. veebruaril 1962. aastal Jõhvis. Ta lõpetas 1980. aastal Tallinna 37. keskkooli ja 1982 Tallinna 4. tehnikakooli rätsepa erialal. Aastatel 1982–1983 õppis Tallinna pedagoogilises instituudis näitejuhtimist ning 1988 lõpetas Tallinna riikliku konservatooriumi lavakunstikateedri. Ajavahemikul 1988–1992 oli ta Ugala teatris näitleja ja aastatel 1992–2021 Tallinna linnateatri peanäitejuht.

Eesti teaduste akadeemia liikmeks teatrikunsti alal valiti Elmo Nüganen 2020. aastal.

Elmo Nüganen on loomingulises kõrgvormis ja pikaajaliste kogemustega Eesti teatri juhtfiguur. Ta on Eesti kultuuri- ja teatrimaastikul järjepidevuse ning parimate traditsioonide järgija ja hoidja, samal ajal riigi arengut puudutavate teemade suhtes tundlik ja terav aktiivne riigi kodanik. Elmo Nüganeni teatrikeel on universaalne – keelt, dramaturgiat ja näitlejatööd hindav ning väärtustav. Tema lavastused on tuntud näitlejate professionaalse ansambli mängu ning nüansi- ja detailirohkuse poolest. Ta on olnud oodatud lavastaja ka väljaspool Eestit, mida kinnitavad auhinnatud lavastused Venemaal ja Lätis. Elmo Nüganenil on suur roll ka Eesti muusika- ja teatriakadeemia lavakunstikoolis uue teatritegijate põlvkonna kasvatamisel ja koolitamisel. Tema käe all on lõpetanud kolm lendu näitlejaid ja dramaturge (2002, 2012, 2020, viimane koos Anu Lambiga). Alates 2008. aastast on ta Eesti muusika- ja teatriakadeemia lavakunsti professor.

Elmo Nüganeni loomingulises biograafias on oluline osa ka filmidel. Režissöörina on ta kajastanud nii Eesti Vabariigi ajalugu käsitlevaid teemasid kui ka tänapäeva inimese eneseotsinguid. Tal on mitmeid suurepäraseid ja preemiaid pälvinud teatrirolle nii Eestis kui Venemaal, mis on loodud maailmanimega lavastajate käe all (nt Adolf Šapiro), samuti filmirolle, tuntum neist Eesti-Gruusia koostöös valminud „Mandariinid“, mis esitati nii Kuldgloobuse kui ka Oscari nominatsioonile. 2022. aastal jõudsid Eesti vaatajate ette filmitriloogia „Apteeker Melchior“ kaks esimest osa ning novembris esilinastus Saksamaal Cottbusi filmifestivalil triloogia lõppvaatus „Apteeker Melchior. Timuka tütar“.

Elmo Nüganeni tööd näitleja, lavastaja ja režissöörina on tunnustatud paljude preemiate ja auhindadega nii Eestis kui välismaal. Eesti teatri aastaauhind parimale lavastajale on antud Nüganenile viiel korral. Kolmel korral on ta pälvinud Eesti Vabariigi kultuuripreemia. Tunnustuste hulgas on ka Venemaa riiklik kunstipreemia. 2000. aastal omistati talle Valgetähe III klassi teenetemärk.

50

Akadeemik Tiit Tammaru

Tiit Tammaru on sündinud 4. veebruaril 1972. aastal. 1994. aastal lõpetas ta Tartu ülikooli geograafia erialal, kaitses 1996. aastal samas teadusmagistri kraadi ning 2001. aastal doktoriväitekirja „Linnastumine ja linnade kasv Eestis nõukogude aastatel“.

Eesti teaduste akadeemia liikmeks valiti Tiit Tammaru 2019. aastal.

Alates 1997. aastast töötas Tiit Tammaru Tartu ülikooli geograafia instituudis teadurina, 2002. aastast vanemteadurina ning 2012. aastast on ta Tartu ülikooli ökoloogia ja maateaduse instituudi linna- ja rahvastiku-geograafia professor, alates 2018. aastast inimgeograafia ja regionaalplaneerimise õppetooli juhataja. Ta on töötanud külalisteadurina Utah' ülikoolis (USA) ja Umeå ülikoolis (Rootsi) ning külalisprofessorina Delfti tehnoloogiaülikoolis (Holland). 2003. aastal valiti ta Tartu ülikooli Välis-Eesti uuringute keskuse (VEUK) juhiks, mis 2012. aastal muudeti Tartu ülikooli rände- ja linnauuringute keskuseks (CMUS) ning mida ta juhtis kuni 2016. aastani. 2021. aastal valis Eesti teaduste akadeemia Tiit Tammaru uurija-professoriks.

Tiit Tammaru teadustöö põhisuundadeks on ränne ja segregatsioon. Tema viimaste aastate teadustööd keskenduvad selgitamisele, millised muutused toimuvad Euroopa linnades segregatsioonis ning mis on nende põhjused ja tagajärjed. Ta on osalenud aktiivselt nii rahvusvahelistes kui ka Eesti-sisestes suuremahulistes teadusprojektides.

Ta on rahvastiku teadusliku uurimise rahvusvahelise ühingu (IUSSP), Euroopa rahvastiku-uuringute ühenduse (EAPS) ja linnauuringutega tegeleva teadlaste võrgustiku (CAT) liige. Uurija-professorina kavatses Tiit Tammaru järgmise kolme aasta jooksul suunata oma uuringu teraviku kiiresti muutuvatele ruumilistele muustritele, mis peegeldavad ametialaseid muutusi, mobiilsust ja eba-võrdsust ühiskonnas.

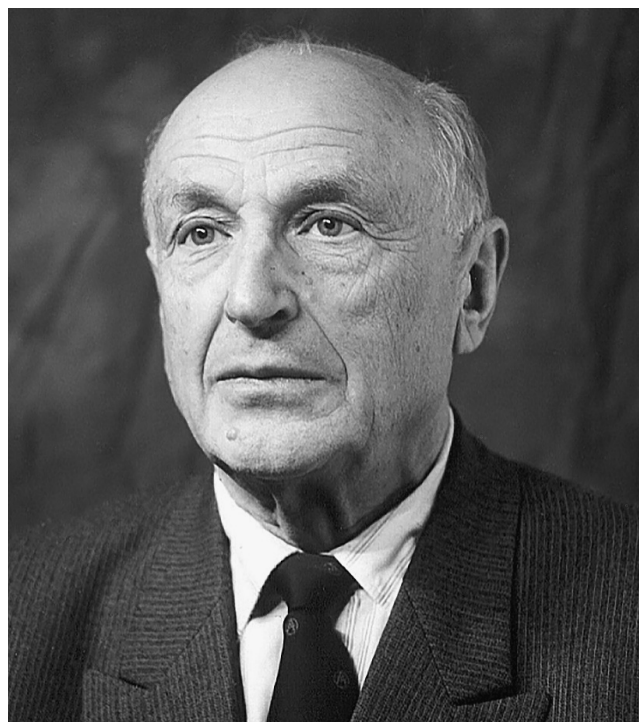
Tartu ülikoolis vastutab Tiit Tammaru inimgeograafia ainekava eest, tehes õppetööd nii bakalaureuse-, magistri- kui doktoriõppes. Tema juhendamisel on kaitsnud arvukalt bakalaureuse- ja magistritöid ning kaheksa doktoritööd.

Akadeemik Tammaru on üks kõige enam avaldanud ja tsiteeritud sotsiaalteadlasi Eestis. Ta on ühtekokku avaldanud 72 kõrgetasemelist teaduspublikatsiooni (andmebaasis Web of Science andmetel) kõige olulisemates geograafia, demograafia ja linnauuringute ajakirjades. 2011. aastal sai ta riigi teaduspreemia sotsiaalteaduste alal uurimuste tsükli „Rahvastikurühmade linnastumine, eeslinnastumine ja vastulinnastumine Eestis“ eest. 2021. aastal pälvis ta Balti teaduste akadeemiate medali.

IN MEMORIAM

Akadeemik Mihhail Bronštein

23.01.1923 Peterburi – 09.04.2022 Genf

Akadeemiku ärasaatmine viimsele teekonnale on mitmekordselt raske. Sest akadeemikuks ei sünnita ega kandideerita. Pigem kasvatakse. Kogu elu vältel ja kogu ülejäänud eluks. Selle tunnustuse saavad vaid need, keda teised väljastpoolt akadeemiat leiavad selle väärt olevat. Nende seast valib akadeemia oma liikmed. Kogu eluks.

Kaks aastat tagasi meie seast lahkunud akadeemik Raukas tegi lihtsa võrdpildi kaudu selgeks, mis on akadeemiku eripära. Professor on tippteadlane, kelle ülesandeks on endale ja oma töörühmale vahendeid leida. Akadeemik on üldkultuuriline nähtus, kes näeb ka teiste valdkondade muresid.

Sellised inimesed on eriti suure tähtsusega väikestele rahvakildudele. Need ei pruugi saada suureks arvult, aga neil on võimalus ja kohustus saada suureks vaimult. Vaimult suurte rahvaste pojad ja tütreid mõistavad üksteist ja aitavad üksteist. See on neil geenides. Isegi kui nad peavad oma sünnikohast põgenema. Tulevase akadeemiku tee Eesti teaduse suurkujuks sisaldas endas neli aastat teise maailmasõja rinnetel. Kui sünnilinn ei tahtnud teda tagasi, tuli minna edasi. Nagu ta ise on kirjutanud: sõites 26-aastase noormehena suurest metropolist praktiliselt eikuhugi. See koht oli Tartu.

Ajamastaap 40 aastat on iidsetes tekstides pigem igaviku mõõt kui aja pikkuse arvestus. Akadeemik Bronšteini

elus kordub see mitmetes variatsioonides. Noore mehena, 42-aastasena, jõudis ta tollase Nõukogude Liidu kõrgeima teaduskraadini. Hoolimata sõjas kaotatud aastatest. Aga võib-olla hoopis tänu sellele, nagu ta ise on meenutanud. Üle 40 aasta oli ta Tartu ülikooli teenistuses. Läbi kogu teadlase ja õppejõu ametiredeli professorini. Rohkem kui 46 aastat panustas ta teaduste akadeemia tugevusse. Rakendades oma teadmisi, säravat mõistust ja akadeemiku positsiooni selleks, et kaasteeliste elu paremaks muuta. Tehes seda oma teadusvaldkonna jaoks äärmiselt keerukal ajal, kui tuli käia sõna otseses mõttes mööda noatera.

Tema õpilase Siim Kallase sõnadega: kunagi pole ta tahtnud kellelegi meeldida, ikka on ta esitanud mõtteid, millesse ta usub. Seepärast julgesid temalt juba ta küpses eas nõu küsida nii Tartu ülikool, Eesti saatkond Moskvast kui ka Eesti riigi juhid. Ta enese kokkuvõtte ligi 90-aastasena oli lühike ja selge: „Minu sünnimaa on Venemaa, aga kodumaa Eesti.“

Mihhail Bronšteini elutöö on elav näide, kuidas tipptasemel teadmine ja adekvaatne analüüs suunab mõistlikkuse poole isegi selliseid ideoloogiliselt rangelt raamistatud süsteeme nagu Nõukogude Liit. Majandusseadused on sama universaalsed ja pöördumatud nagu jäävusseadused füüsikas. Ainult et nende toime ei pruugi olla vilumatule silmale kohe selge. Ta pani tähele, et eesti

põllumehel oli säilinud majanduslikul huvitatusel põhinev ühistuliikumise traditsioon. Seda sai millegi suure ja kaaluka jaoks rakendada. Tema faktipõhiste ja üdini loogiliste põhjenduste alusel saavutati eritingimused Eesti NSV põllumajandusele.

Oscar Wilde on toonud meie vaimusilma ette inimese, kes teadis kõige hinda, kuid mitte millegi väärtust. Akadeemik Bronštein sidus need kaks aspekti nii, et loodud vundamendist saame tänaseni intresse. Ühena vähestest julges ta visata kinda süsteemile, käsitledes majandusteadlase vaates maa erinevat väärtust ja hinda Nõukogude Liidu eri kohtades. Tema doktoritöö pani aluse põllumajanduse stimuleerimise süsteemile. See viis loogiliselt edasiste sammudeni, nagu hinnakujundus, töö tasustamine, kooperatiivse ja eraomandi ühitamine. Need kujunesid sillaks nõukogude süsteemist nüüdisaegse põllumajandusökonoomikani. Ühena esimestest õppis ta tajuma ökoloogia tähtsust ning visandama ebasoodsates oludes olevate piirkondade abistamise mehhanismi. Pole siis ime, et teda kutsuti otsustajaks, teatavas mõttes kohtumõistjaks, ka suure Nõukogude Liidu tasemel. Näiteks aastal 1989 Nõukogude Liidu riiklike preemiade komisjoni liikmeks. Ainsa humanitaarteaduste eksperdina liiduvabariikide teaduste akadeemiast.

Mihhail Bronštein on üks neist, kelle visa töö ja vaimujõu kaudu oleme meie praegu nii kaugel, nagu me oleme. Mitte ainult Eesti taasiseseisvumisprotsessi esimeste majandusreformide ettevalmistamise või Balti majandus-silla kontseptsiooni vedurina. Ta julges mitu aastat enne IME idee tekkimist käsitleda selliseid teemasid nagu ühiskondlik õiglus, eristumine, ühtlustumine ja ergutamine. Julges rääkida ja kirjutada majanduslikest otsingutest ja eri alternatiividest. Seda ühiskonnas, kus iga alternatiiv võis olla kuritegu.

Ilmselt ei saa me kunagi teada, kui määrava tähtsusega olid 35 aasta eest tema tulised ja argumenteeritud esinemised majanduskirjanduses selles, et Eesti oskas ära kasutada oma šansi ja lühikese ajaakna, et jõuda tagasi nende riikide sekka, kuhu loogiliselt kuulume. Ukraina ja Valgevene seda ei suutnud. Arnold Rüütel on märkinud, et „teadlasena, kes oli suuteline ette nägema protsesse pikemas perioodis, kutsus ta 1991. aastal aktiivselt vene kogukonda üles hääletama Eesti iseseisvumise poolt“. See oli tuleohtlik, aga kindel valik. Tulemusi näeme praegu. Lihaks, luuks ja majanduskasvuks on saanud tema mõte, et vabadus on unikaalne ressurss.

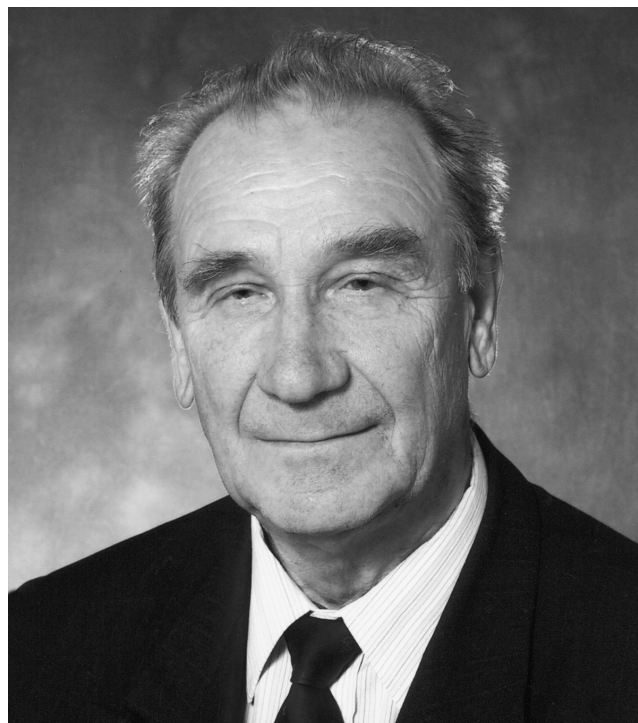
Peaaegu sajandi jooksul sündis temaga palju ja ta ise tegi tohutult tööd. Ta sulest on ilmunud üle 400 teadustöö ja hulgaliselt majandusalaseid kirjutisi. Seda märgati ja tunnustati. 1985 sai temast Eesti NSV teeneline teadlane, 1989 tunnustati teda Tartu ülikooli medaliga ja 1998 Eesti teaduste akadeemia medaliga. Aastal 2006 krooniti teda Eesti Vabariigi Valgetähe III klassi teenetemärgiga.

Meie elus ei ole väärtusetuid asju. On asju, mille väärtust me ei mõista või hooma. Surm ja lein on nende näited. Sellele, kes on meie seast läinud, pole leina loomulikult vaja. Järk-järgult tugipunkte kaotavas ja väärtusi küsitavaks kategoriseerivas maailmas on aga lahkunutele mõtlemine järjest tähtsam. Et nende loodud vundamendilt edasi minna ja mõista, kui tähtis ressurss on vabadus.

Tarmo Soomere akadeemik Bronšteini ärasaatmisel
teaduste akadeemia peegelsaalist 13.04.2022.
Sirp, 16(3888), 22.04.2022, 37

Akadeemik Hans Kūüts

20.12.1932–07.10.2022

Vaid tark põllumees on põline rikas. Peab olema väga tark, selleks et kohendada looduse käiku liikide ja sortide tasemel. Et tekiks kultuurid, mis kõige paremini kasvavad just meie maal, kus suvi lühike, ilmastik heitlik ja mulla omadused varieeruvad. Et vili kasvaks mühinal sõltumata sellest, mida masin valesti teeb või kuhu terad on kukkunud. Just nii, nagu J. R. R. Tolkieni vaimusilmas kujutletud puud, mis kasvavad kõige paremini oma esiisade maal.

Akadeemik Hans Kūüts on klassikaline näide, et head teadust, mis kogu riigile tuge pakub, saab teha väljaspool klassikalisi ülikoole. Tema elu ja saavutused ütlevad: nimesilt majal võib olla küll oluline, aga saavutused tulevad seal töötavatel inimestelt. Neilt, kelle unistus on head teadust teha ja oma valdkonda edasi viia. Kes on lapsest saati oma unistuste valdkonnas näppupidi sees olnud. Nii nagu tulevane akadeemik juba lapsepõlves Põlvamaal karjapoisina. Asutuse ametkondlik kuuluvus ei sega hea teaduse õitsele puhkemist. Pigem aitab ületada kurikuulsat „surmaorgu“ baasteaduse edusammude ja nende praktilise rakendamise vahel.

Eriti hästi läheb asutusel siis, kui selle juht näeb kaugemale ja õpib parimatelt nii enda ümber kui ka üle maailma. Nii nagu akadeemik Kūüts kogu oma elu tegi. Kõigepealt kolmelisest koolipoisist kiitusega ülikoolidiplomini 1956. aastal. Seejärel end üles töötanud Jõgeva sordiaretusjaamas (nüüd Eesti taimekasvatuse instituut). Võidelnud läbi tõelise kadalipu välja võimaluse täiendada end Rootsisis Svalöfi aretuskeskuses, keskkonnas, kus on kasvanud nobelistid; asutuses, mille eeskujul pandi sada aastat tagasi Jõgeval käima meie endi süstemaatiline sordiaretus. Ja siis rakendanud kogu korjatud pagasi oma

asutuse ülesehitamiseks terve veerandsajandi vältel ja andnud oma teadmisi edasi Eesti maaülikooli professorina.

Akadeemik Kūüts on üks neist, kes on teinud Eesti suureks nii omal ajal Nõukogude Liidus kui ka kogu maailmas. Ta oskas ületada piire. Ka riigipiire. Tema tugevuse aluseks olid arvukad rahvusvahelised sidemed ning otsesuhtlus oma valdkonna liidritega. Olgu need siis rahvusvahelise sordiaretajate organisatsiooni liikmed või odra ja kaera geneetika komiteed. Tema nähtavus rahvusvahelistel teaduskonverentsidel tegi Jõgeva tähtsuse ja tulemuslikkuse tegelikkusest palju suuremaks. Nii nagu mitme teise Eesti akadeemiku puhul, kujunes tema juhitud kollektiiv – Jõgeva sordiaretusjaam – oma valdkonnas kogu Nõukogude Liidu üheks juhtivaks jõuks. Jõgeva sordiaretusele lisas kaalu siia Nõukogude Liidu teenindamiseks loodud sordiaretusliku katsetehnika keskus.

Peaksime akadeemik Kūütsile mõtlema iga kord, kui kõneleme toidujulgeolekust ja meenutame, et meie üsna kehvade muldadega ja vahel väga vastiku ilmaga väike maa toodab kaks korda rohkem vilja, kui me ise tarbime. Oluline pole siin kvantiteet, vaid kvaliteet. Akadeemik Hans Kūütsi juhtimisel hakati pärast taasiseseisvumist Eestis uuesti omamaist suvinisu aretama ning toiduvilja kvaliteedile suuremat tähelepanu pöörama. Riigikogus tutvustas ta selle suuna olulisust niivõrd veenvalt, et vajalikeks töödeks otsustati eraldada algselt küsitust kaks korda suurem summa. Nüüd saame olla kindlad, et – erinevalt elektrist või autokütusest – leivavilja osas nälg meid ei ähvarda. Selle taga on paljuski akadeemik Kūütsi elutöö: mitme uue odrasordi aretamine ja teiste sortide jaoks aretamise võimaluste loomine.

Põllumajandusülikooli professorina pidas Hans Kүүts oluliseks, et õpetatud agronoomid tunneksid põhjalikult kaasaegse sordiaretuse meetodeid ja aduksid uute sortide olulisust taimekasvatuses ning toidutootmises. Ühine teadustöö Jõgeval ja Tartus andis toiduteravilja teadusuuringutele veelgi hoogu juurde.

Tema käe all õitses teadus, õpetati välja uus põlvkond sordiaretajaid, hangiti vajalik tehnika ning ehitati üles ajakohane teadusinstituut. Kõik see sai võimalikuks tänu akadeemik Kүүtsi oskusele ehitada üles inimsuhted, kombineerides selleks muheduse kiire ja terava mõistusega. Võib-olla vahel isegi varjates viimast maaläheduse taha.

Kunagi ei tulnud tal puudust mõnusatest liigutustest ja veidi riikalikest ütlustest. Need pүүdsid tähelepanu ja samas andsid signaali, et partner teab väga täpselt, mis on oluline ja mis mitte. Legendaarseks on saanud teravmeelne ja südamesoe värskest akadeemikuks valitud (1994) targa põllumehe jõulukink vanematele kolleegidele – kotikesed ubade ja hernestega.

Akadeemikud on ikka suured isiksused. Hans Kүүtsi mäletame erakordselt sõbraliku ja tähelepaneliku kolleegina, kes pani tähele piasjasju ning oskas näha ka teiste raskusi ja neid oma leebel moel leevendada. Pole siis

ime, et kalamehena tal alati vedas. Sest oskus piasjasjadele tähelepanu pүүrata, aga neisse mitte kinni jääda, on klassikaline edu vundament ka selles vallas. Võib-olla nimelt see oskus hoidis teda tagasi poliitikasse minemast. Kuigi teda kutsuti ja ta oleks võinud ka seal meie ühiskonnale palju head teha.

Need inimesed, kes tagavad meile toidu, on rohkem kui lihtsalt teadlased või tippteadlased. Nendest sõltub meie ellujäämine. Seda on mõistetud kõikide riigikordade ajal. Nõukogude Eesti ajal pälvis Hans Kүүts teenelise teadlase nimetuse ja riikliku preemia. Eesti Vabariik tunnustab teadlasi üldiselt Valgetähe teenetemärgiga. Akadeemik Kүүtsi tööd pidas aga riik nii oluliseks, et tunnustas teda Riigivapi V klassi teenetemärgiga riigile osutatud teenete eest. Nii on tema näol lahkunud tükike tõelisest maa soolast, millele on ehitatud oluline osa meie tulevikust.

Eesti teaduste akadeemia
Eesti maaülikool
Sirp, 41(3913), 14.10.2022, 27

Akadeemia välisliige Päiviö Tommila

04.08.1931–18.11.2022

Päiviö Tommila sündis 4. augustil 1931. aastal Jyväskyläs Soomes. Ta õppis Helsingi ülikoolis ajalugu ja kaitses seal 1964. aastal doktorikraadi. Aastatel 1965–1976 töötas ta ajalooprofessori ja ajaloo osakonna juhatajana Turu ülikoolis, seejärel Helsingi ülikoolis Soome ajaloo professori, ajaloo- ja filoloogiateaduskonna dekaani ning aastatel 1988–1992 rektorina. Alates 1994 oli ta Helsingi ülikooli emeriitprofessor.

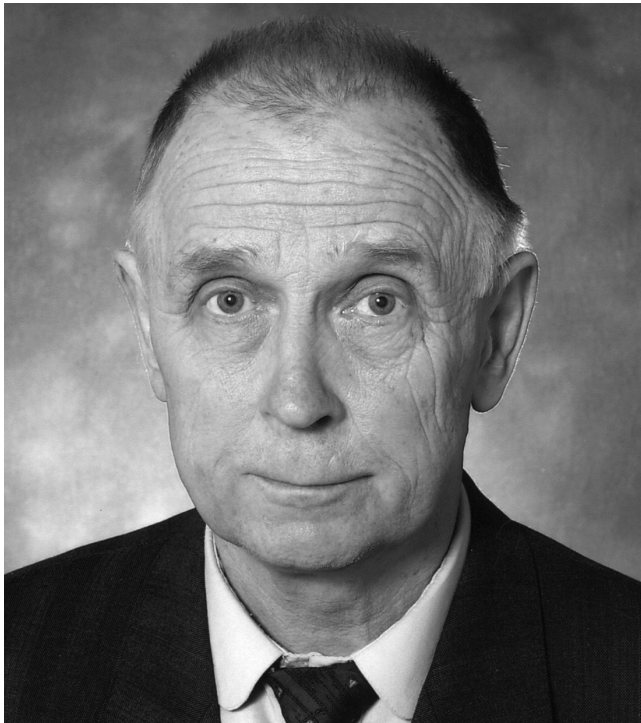
Oma uurimistöodes on Päiviö Tommila käsitlenud Soome ajaloo erinevaid aspekte, mis on põhiliselt seotud kultuuri- ja teaduslooga. Ta on enam kui 50 teose autor või peatoimetaja. Tema juhtimisel viidi läbi mitu Soome ajaloo uuringute suurprojekti, mille tulemusena ilmusid ulatuslikud Soome kultuuri (3 köidet: 1979–1982), linna institutsioonide (3 köidet: 1981–1984), ajakirjanduse (10 köidet: 1985–1992), valitsejate (2000) ja teaduse (4 köidet: 2000–2003) ajalugu kajastavad sariväljaanded.

Koostöö eesti ajaloolaste, eelkõige teaduste akadeemia ajaloo instituudi ning Tartu ülikooli teadlastega algas 1970. aastatel. Päiviö Tommila eestkostel osalesid Eesti ajaloolased 1971–1988 Turus toimunud Läänemere

piirkonna ajalugu hõlmavatel ajaloosümposioonidel. Tihe koostöö soome ja eesti ajakirjanduse ajaloo uurijate vahel ulatus isiklikest kontaktidest ühisseminaride korraldamiseni. Päiviö Tommila oli Soome teaduste akadeemia ja Soome teadusliku seltsi kauaaegne liige, Eesti sihtasutuse algataja Soomes ning üks sihtasutuse Tallinna koolituskeskuse (ESKO) rajajatest.

1991. aastal valiti Päiviö Tommila Eesti teaduste akadeemia välisliikmeks. 2001. aastal autasustati teda Maarjamaa Risti III klassi teenetemärgiga ning 2004. aastal pälvis professor Tommila Soome teadlaste kõrgeima tunnustuse – akadeemiku aunimetuse.

Eesti teaduste akadeemia
Järelehuue akadeemia veebis:
www.akadeemia.ee/in-memoriam-akadeemia-valisliige-paivio-tommila-4-08-1931-18-11-2022

Akadeemik Ülo Lille

16.09.1931–02.01.2022

Vähem kui üks aasta jäi akadeemik Ülo Lillel puudu 40 aastast teaduste akadeemias. Iidsetes tekstides on seda ajavahemikku kasutatud igaviku, lõpmata pika aja tähenduses. Olgu see Moosese 40 aastat Egiptuses või juudi hõimude 40 rännuaastat. Klassikalises numeroloogias viitab see tervele põlvkonnale, väga pikale ajale, mis sümboliseerib vaimset uuestisündi.

Nii pikk ja ülimalt viljakas teaduselu andis talle haruldase võimaluse liikuda pärast hoopis uuele alale siirdumist ja seal teaduslikus mõttes suureks kasvamist tagasi nende probleemide juurde, millest ta alustas – põlevkivi olemuse juurde.

Kui ta juba kord keskkooli kuldmedaliga ja ülikooli *cum laude* diplomiga lõpetanult asus Ida-Virumaale, siis alustas ta põlevkivi pürolüüsist – põlevkivi struktuuri lõhkumisest kuumutamisel ilma õhu juurdepääsuta. Nõnda saab teha nii vedelkütust kui ka mitmesuguseid gaase. Eduka lõhkumise eest sai tulevane akadeemik teaduste kandidaadi kraadi, mis sama kange kui praegune filosoofiadoktor.

Eesti põlevkivi on mitmes mõttes unikaalne. Selle struktuuri kallal püsisid ja vaidlesid teadlased üle saja aasta. Põlevkiviõli koostis oli põhiosas selge juba pea saja aasta eest. Millest ja kuidas see tekib ning kust ja kuidas moodustuvad õli põhikomponendid alküülresortsinoolid, sai Ülo Lille põhiline teadusprobleem. Põlevkivikeemia arendamise eest tunnustati teda Nõukogude Liidu teaduste doktori ehk „suure doktori“ kraadiga. Nagu see akadeemikute puhul tihti on, väga noorena. Üldiselt jõuti selle kraadini pensionieelikuna, tema aga kriips üle neljakümnesena.

Minevikus on põlevkivi lihtsalt põletatud. Et me sooja ja elektrit saaksime. Tegelikult on põlevkivisse seotud lausa ühendite varasalv. Alküülresortsinoolid on elusorganismides ehk kõige enam tuntud antioksidantide grupp. Nendel on lai tegutsemise spekter ja kui need on kohal, ei muutu tavaline rakk niisama lihtsalt vähirakuks. Eluslooduses on need ühendid võrdlemisi haruldased. Siiski leidub neid lausa meie toidulaual, igapäevases rukkileivas. Ülo Lillele võis olla seetõttu päris põnev küpses eas teada saada, et need ained annavad arheoloogidele teada, mida inimesed väga vanasti sõid.

Kuigi tema karjäär liikus kiiresti üles, teaduse säravate tippude poole, tuli kannapööre. Põlevkivi asemel ilmus fookusesse elus inimene ja selle keerulised sisemised protsessid. Uus väljakutse – looduslikud bioregulaatorid prostaglandiinid – on ülimalt keerukad ja äärmiselt aktiivsed looduslikud molekulid. Need tekivad organismis väikestes kogustes, võivad olla võimsad ravimid, aga toimivad lühikest aega ja siis lagunevad.

Esimesena kuuendikul planeedist ja teerajajate seas kogu planeedil õppis Ülo Lille juhitud rühm neid aineid sünteesima. Mõne aastaga sündis ime: plaanimajanduse kiuste loodi ja käivitati tööstuslikus mastaabis prostaglandiinide tootmise biotehnoloogia. Sellest kasvasid välja teadussuunad, mis arenevad oma loogika järgi praegugi. Tema käsi ei värisenud ei sünteesi laboris katsetades ega Nõukogude aja kadalippu läbi tehes. Ei värisenud ka siis, kui sünteesitud ained tuli formeerida ravimiteks, nii inimestele kui ka loomadele. Loodi vastavad preparaadid prostenoon ja estufalaan. Kõik see oli tema biotehnoloogia vallas teaduste akadeemiasse valimise oluline argument.

Akadeemikul peab olema terav silm eesmärgi valimisel ja käsi ei tohi väriseda nende realiseerimisel.

Teine kannapööre viis ta tagasi noorpõlve huvide – põlevkivi orgaanilise osa struktuuri – juurde. Nüüd juba hoopis teisel tasandil, varustatuna biokeemia teadmisega. Kerogeen on põlevkivi orgaaniline aine, mis on sadu miljoneid aastaid maapõues laagerdanud. Puhtana lõhnab see nagu värske õun. Aga keegi ei teadnud, kuidas see on ehitatud.

Ülo Lille loobus katseklaasist ja lahendas seda ülesannet tuumamagnetresonantsi abil ning arvutis. Isegi kui keeruka molekuli sisse on raske näha, suudab arvuti, täpsemalt molekulaarne simulatsioon, anda inspireeriva pildi, milline see molekul üldse olla saab. Sest ka selles skaalas, kus komplekt aatomeid moodustab suure molekuli, kehtivad ranged reeglid. Kuni Ülo Lille tegeles prostanooididega, arenesid tohutult edasi nii füüsikalised analüüsimeetodid, arvutite võimsus kui ka arvutuskeemia meetodid. Nüüd kirjeldab põlevkivi kerogeeni struktuurimudel, Lille-Blokkeri mudel, kuidas on orgaanilised ühendid põlevkivis seotud. See võimaldab kerogeeni muundamist kavandada struktuuripõhiselt, mitte katsetuse ja eksimuse meetodil.

Tema mõtte ulatus oma kunagiste meelisobjektide kaudu ka materjaliteaduse valdkonda. Sealt liikus ta päris küpses eas, sügavas pensionieas, oma üheksandas

aastakümnes, uuesti prostaglandiinide maailma. Ta võttis ette – ja jälle edukalt – nende ensümaatilise sünteesi mõnede saladuste lahtimuukimise.

Ülo Lille kaasteelised mäletavad teda väga töökana, aga ka sõltumatuna, julgena, ettevõtlikuna ja õiglasena. Kõike seda saatis võrratu huumor ja optimism. Sellele kuvandile lisandub tema sirge selg, võib-olla isegi teatav kõrkus madaluse, keskpärasuse ja mugandumise suhtes. See on tal alati lubanud hoida pea püsti, toimida õigesti, ajastute üleselt. Aga ka võimaldanud Nõukogude ajal valitsevasse erakonda kuulumata edukalt oma töö ära teha. Ta ise on öelnud, et temast oleks saanud hea taluperemees, kuid Nõukogude võim võttis talu käest ja lausa sundis teisale, linna, teadlaseks, professoriks, akadeemikuks.

Jääme teda meenutama südamliku kolleegina, kellel oli alati hea meel oma nooremate kolleegide edusammudest ning kes juba kraadiõppurina mõistis, et teadust juhitakse ideede ja informatsiooniga, mitte administreerimisega. Mis on ehk isegi suurem sõnum mahajääjatele kui kogu tema aukartustäratav teaduspagas.

Eesti teaduste akadeemia Ülo Lille ärasaatmisel

06.01.2023

Sirp, 2 (3925), 13.01.2023, 37

Akadeemik Andres Öpik

04.05.1947–28.01.2023

Mõned inimesed on julged. Eeskuju andvalt ja järgimist väärivalt. Teistmoodi ilmasambad. Selliseid on mitut sorti.

Vajab julgust, et olla oma teadusvaldkonna pioneer, esmaavastaja, vedaja. Mis tähendab sageli, et alles teine või kolmas akadeemiline põlvkond kasvab valdkonna suurkujuks.

Vajab julgust, söakust ja haruldast vastupidavust, et sõna otseses mõttes aastakümneid olla ülikoolis oma valdkonna õpetamist ja teadust korraldav juht. Andres Öpik oli dekaan 1991–2014. Teenetemedal *Mente et Manu* (2007) ei ammenda kaugeltki tema panust valdkonna ülesehitamisse.

Vajab kodaniku julgust ja pühendumist, et dekaani ametis olles lüüa kaasa ka suures poliitikas. Vajab otsustavust, et kandideerida tehnikaülikooli juhtima. Teades ja nähes lähedalt, millist lisakoormust see annab ja millist valentsi nõuab.

Vajab oskust jääda iseendaks, ratsionaalseks mõtlejaks ja tegutsejaks hulgas ametites, kus tuleb mitte ainult otsustada ideede potentsiaali üle, vaid ka jagada vahendeid ausalt ja läbipaistvalt.

Andres Öpik on ise öelnud, et mõistlikust konservatiivsusest peab ta kindlasti loogu. Loogiline, et teda soovitati ja valiti järjest uutesse ametitesse. Kõiki neid, eriti tehnikaülikooli kuratooriumi ja nõukogu liikme ametit, pidas ta austusväärset, eelkõige endale hinnaalandust tegemata. Teistele küll.

Vajab selgroogu, et olla isamaaline okupatsiooni ajal. Vajab imetlusväärset sihikindlust, et alustatu alati lõpuni viia ja saavutada, mis on eesmärgiks seatud.

Mõnel inimesel tundub see kõik olevat geenides. Või siis lastetoast kaasa saadud. Võib-olla näeme selles

Kunda Lontova kandi inimeste tarkuse, ettevõtlikkuse ja ratsionaalsuse peegeldust. Selle koha kajastust, kust Eesti kõige uhkem akadeemikute dünastia on välja kasvanud. Kus õpiti Eestis esimeste seas tööstuslikult väärdama meie looduse ande, maa sees ladestunud aineid. Tõsi küll, peamiselt füüsiliselt, neid jahvatades ja kuumutades tsemendiks muutes. Keemiat oli selles protsessis vähe. Täheteadust, Andres Öpiku vanaonu Ernst Öpiku imelist maailma, veel vähem.

Koha vaim elab perekondades kaua. Ladina keeles on see *genius loci*. Samamoodi kõlab mitte lihtsalt erakordselt tarkade, vaid ka haruldast võimekate inimeste üldnimetus. Sageli jäädakse koha vaimuga seotuks põlvest põlve, nii ka tehniliselt võttes sajaprotsendiliselt Tallinna poiss, elupõline nõmmekas, kolmanda põlvkonna akadeemik. Kes võis leida tee suure teaduse juurde isegi mitte kodunt, vaid koolieas tööstuslikke pooljuhtseadiseid näppides ja nende füüsikat suurepärase praktikute käest õppides.

Edasine on lihtne: kogu tema teaduselu on olnud materjaliteadus Tallinna tehnikaülikoolis. Alustanud insenerina enam kui poole sajandi eest, käis ta läbi pea kõik akadeemilise ametiredeli astmed assistendist füüsikalise keemia professorini. Kogu aeg fookusega materjali iseärasustele. Alates juhuslike ebauhtluste – defektide – uuringutega elektroonika erimaterjalides ja lõpetades üksikuid molekule ära tundvate, välja selekteerivate ja kinni püüda suutvate lõksude ehitamisega. Sinna vahele elektrit juhtivad polümeerid. Millest enamik on lihtsalt plastmassid. Elektri juhtivus tähendab, et materjali struktuur pole perfektne. Lausa vastupidi, mida rohkem on hulkuvaid elektrone või nende jaoks tühje kohti, seda parem elektri juht.

Lihtsuses peitub ilu, aga ka sügavus. Esimene riiklik tunnustus tuli 1985. aastal koos mitme kaasteelisega uuringute eest pooljuhtide defektide keemias ja nende baasil optoelektronika elementide väljatöötamise eest.

Pärast teaduste akadeemiasse valimist meenutas Andres Öpik, et just akadeemikute seas liikudes, sellistega nagu Viktor Palm või Enn Mellikov suheldes, tuli häid mõtteid ja kadusid radarilt kahtlased, tõenäoliselt tupikusse viivad teed. Kaunis ja võitev idee oli – tema enda sõnastuses – sokutada elektrit juhtivad polümeermaterjalid ühe kihina päikeseplatadesse. Oli hea idee. Kaks suurt riigi tunnustust, Valgetähe teenetemärk ja riigi teaduspreemia, tulid 2006. aastal. Preemia pälvis ta panuse eest päikeseelementide uutesse materjalidesse ja konstruktsioonidesse, kus elektrit juhtivatel polümeeridel on peaaegu et kandev roll. Tänapäevani teevad tema kolleegid järjest paremaid materjale, milles sellised polümeerid on päikesevalguse neelaja üheks kihiks.

Ta ise vaimustus veel vingemast ideest – üksikute molekulide lõksust. Seda saab teha, kui kujundada polümeeri pinnale täpselt vajalike molekulide jaoks sobivad pesad. Või tekitada sinna midagi liimitaolist; täpselt sihtmolekulile sobivad aatomitevahelisi sidemeid otsivad rühmad. Seda võtet nimetatakse molekulaarse jäljendamise tehnoloogiaks. Nii saab kinni püüda ja üle lugeda üksikuid molekule. Nii selliseid, mis meie keskkonda saastavad, ja kui vaja, siis ka kroonviiruse. Aga ka selliseid, mida võib olla tarvis lõksus hoituna viia inimese kehas vajalikku kohta.

Teaduste akadeemia liige sai Andres Öpik olla vähem kui kümnendi. Kahju. Väga kahju. Teda oleks veel kaua vaja läinud. Näiteks meenutamaks kolleegidele, et tervet vaimu võiks täiendada terve keha. Näidates eeskujuna kõva spordimehena nooruses, kes korjanud tennises auhinna-lisi kohti Eesti meistrivõistlustel ja viljelenud sportlikku eluviisi läbi kogu elu. Või siis jagades omadusi, mida ta endas kandis ja vahel läbi talle omase huumoriprisma paista laskis. Sõbralik ja alati tasakaalukas. Rahulik ja põhjalik õppejõuna. Juhina noori väga toetav, mitte kunagi üleolev, ikka innustav lahke elutark sõber. Imelisel moel leidis ta alati kõigi jaoks aega.

Teadlased on enamasti maailmakodanikud. Andres Öpik oli rohkemat. Tema oli ka isamaaline inimene. Nii mõttes – Eesti käekäik läks talle alati korda, ka siis, kui omariiklusest avalikult ei räägitud – kui ka siis, kui see oli tegudes võimalik. Hoiame siis nõnda kokku, et see temast jäänud tühi saaks kuhjaga täidetud.

Andres Öpiku ärasaatmisel
Tallinna tehnikaülikooli aulas 03.02.2023
Eesti teaduste akadeemia
Tallinna tehnikaülikool
Sirp, 6 (3929), 10.02.2023, 38

FINANTSTEGEVUS

LIIK	ÜLDKOGU KINNITATUD EELARVE 2022	HTM-I ERALDISEST LÄHTUV EELARVE 2022	EELARVE TÄITMINE 2022
AKADEEMIALE RIIGIEELARVEST	1 734 000	1 974 370	1 974 370
akadeemia põhitegevuseks, sh uurija-professori tasud	1 369 210	1 617 610	1 617 610
akadeemikutasudeks	293 090	293 090	293 090
teaduspreemiate väljaandmise korraldamiseks	27 300	27 300	27 300
rahvusvaheliste teadusorganisatsioonide liikmemaksudeks	44 400	36 370	36 370
MUUD TULUD	111 649	111 649	128 752
haridus- ja teadusministeeriumi sihteraldised	61 649	61 649	61 649
<i>sh remondi- ja rekonstrueerimistöode jääk</i>	61 649	61 649	61 649
laekumised ruumide rendist ja teenuste müügist	10 000	10 000	33 791
ajakirjade müügist ja tellimustöödest (kirjastus)	40 000	40 000	33 312
eraldised Underi ja Tuglase kirjanduskeskusele	496 922	496 922	450 201
KOKKU TULUD	2 342 571	2 582 941	2 553 323
akadeemia põhitegevus kantselei kaudu, sh uurija-professori tasud	1 109 210	1 357 610	1 296 656
akadeemia kirjastus	310 000	310 000	296 663
akadeemikutasud	293 090	293 090	293 090
teaduspreemiate väljaandmise korraldamine	27 300	27 300	28 236
rahvusvaheliste teadusorganisatsioonide liikmemaksud	44 400	36 370	36 370
akadeemia hoonete remondi- ja rekonstrueerimistööd	61 649	61 649	63 493
Underi ja Tuglase kirjanduskeskuse kulud	496 922	496 922	424 852
KOKKU KULUD	2 342 571	2 582 941	2 439 360

Kommentaar eelarve juurde

2022. aasta aprilli üldkogus võeti vastu konservatiivne eelarve, mis kordas täpselt 2021. aasta eelarvet. Haridus- ja teadusministeerium määras 2022. aasta mais sihtotstarbelise eraldise kasvust suurema osa uurija-professori tasudeks ja väiksema osa põhitegevuse kuludeks. Rahvusvaheliste organisatsioonide liikmemaksude kogusumma vähenes 2021. aastal kasutamata osa tõttu.

INIMESED JA KONTAKTID

Kohtu 6, 10130 Tallinn

Üldtelefon: 644 2129

Valvelaud: 645 3821

Üldaadress: akadeemia@akadeemia.ee

PRESIDENT	Tarmo Soomere	644 2149	tarmo.soomere@akadeemia.ee
ASEPRESIDENT	Mart Kalm	513 6274	mart.kalm@akadeemia.ee
ASEPRESIDENT	Arvi Freiberg	5645 3175	arvi.freiberg@ut.ee
PEASEKRETÄR	Jaak Järv	644 5810 737 5247	jaak.jarv@akadeemia.ee
PRESIDENDI TEADUSNÕUNIK	Rein Vaikmäe	502 2816	rein.vaikmae@akadeemia.ee
VÄLISSUHETE NÕUNIK	Jüri Engelbrecht	505 8177	je@ioc.ee
PRESIDENDI AVALIKE SUHETE NÕUNIK	Marti Aavik	5394 6878	marti.aavik@akadeemia.ee
AKADEEMIA OSAKONNAD			
ASTRONOOMIA JA FÜÜSIKA OSAKOND			
JUHATAJA	Marco Kirm	737 4629	marco.kirm@ut.ee
INFORMAATIKA- JA TEHNIKATEADUSTE OSAKOND			
JUHATAJA	Jakob Kūbarsepp	620 3354	jakob.kubarsepp@ttu.ee
BIOLOOGIA, GEOLOOGIA JA KEEMIA OSAKOND			
JUHATAJA	Toomas Asser	737 5600	toomas.asser@ut.ee
HUMANITAAR- JA SOTSIAALTEADUSTE OSAKOND			
JUHATAJA	Valter Lang	737 5652	valter.lang@ut.ee
AKADEEMIA KANTSELEI			
PEASEKRETÄRI ABI, JUHATUSE SEKRETÄR	Tiina Rahkama	645 0712	tiina.rahkama@akadeemia.ee
VASTUTAV SEKRETÄR	Eha Inkinen	644 2129	eha.inkinen@akadeemia.ee
KANTSELEI JUHT	Piret Suurväli	504 8219	piret.suurvali@akadeemia.ee
FINANTSJUHT	Kristi Toomson	5345 3305	kristi.toomson@akadeemia.ee
ARENDUSJUHT	Terje Tuisk	511 0356	terje.tuisk@akadeemia.ee
KOMMUNIKATSIOONIJUHT	Krista Tamm	5343 3341	krista.tamm@akadeemia.ee
VASTUTAV KOORDINAATOR TARTUS	Ülle Sirk	742 0504 511 6987	ylle.sirk@akadeemia.ee W. Struve 1–364, 50091 Tartu
INFOJUHT	Siiri Jakobson	631 1071	siiri.jakobson@akadeemia.ee
KOOSTÖÖ JUHT	Ülle Raud	645 1925 504 2659	ylle.raud@akadeemia.ee
RIIGIÕIGUSE SIHTKAPITALI TEGEVJUHT	Kerdi Raud	529 6276	kerdi.raud@akadeemia.ee
KANTSELEI JA RIIGIÕIGUSE SIHTKAPITALI REFERENT	Silja Kala	516 6174	silja.kala@akadeemia.ee
VEEBIHALDUR	Margit Lehis	518 0370	margit.lehis@akadeemia.ee W. Struve 2, 51003 Tartu
HALDUSJUHT	Sulev Kuiv	526 6316	sulev.kuiv@akadeemia.ee